

České vysoké učení technické v Praze

Fakulta architektury

Ústav navrhování III.

Ideální urbanistický plán (model - vzor)

Téma : Rola urbanistických vizí, „ideálního plánu“, v stavbě měst

Dizertačná práce

Doktorský studijní program: Architektura a urbanismus

Študijní obor: Urbanismus a územní plánování

Školitel: Ing. arch. Jan Sedlák

Ivan Gogolák

Praha, 2017/2018

Pod'akovanie

Ďakujem svojmu školiteľovi Ing. arch. Janu Sedlákovi za odborné vedenie, rozpravy a dôveru, ďalej všetkým, bez ktorých by táto práca nemohla vzniknúť, a to ako osobám tak inštitúciám.

Prehlasujem, že som dizertačnú prácu vypracoval samostatne s označením všetkých použitých prameňov a spoluautorstiev.

Dizertačná práca vznikla za podpory študentskej grantovej súťaže konkrétne Rozhovory o minulých a súčasných tendenciách ve stavbě měst z hlediska urbanistických idejí a vizí SGS 14/090/OHK1/1T/15 a Tendence ve stavbě měst z hlediska urbanistických idejí a vizí - doplňující průzkumy SGS 15/100/OHK1/1T/15 a niektoré materiály v rámci priprav českého pavilónu výstavy La Biennale di Venezia 2014 - Fundamentals .

V Prahe dňa 1.9.2017

Ivan Gogolák

Obsah

Abstrakt.....	str. 6
Summary	str.7
0.Vymedzenie pojmov	str.8
1.Prístup	
1.1 Prečo sa Rolou urbanistických vízií, „ideálneho plánu“, v stavbe miest zapodievať?	str.14
1.2 Prehľad o súčasnom stave problematiky	str.15
1.3 Vyhodnotenie prístupov	str.23
2.Urbanistická vízia	
2.1 Město a vize	str.26
2.2 Ciele	str.32
2.3 Vymedzenie primárnej oblasti výskumu	str.34
2.4 Problémy a ohrozenia v téme	str.35
3.Zadanie – Model	
3.1 Čo je štartérom vzniku nového ideálneho urbanistického plánu?	str.38
3.2 Kríza ako štartér plánovacieho cyklu	str.38
3.3 Spoločenské zadanie ako dôsledok krízy	str.40
3.4 Spoločenské zadanie (Zadanie) súčasťou plánovacieho procesu	str.41
3.5 Plánovací cyklus	str.44
3.6 Eseje spoločenských zadaní	str.50
3.6.1 Fenomén Baťa a organizácia plánovania	str.51
3.6.2 Krásna Ostrava a ideologické plánovanie	str.83
3.6.3 Južné mestá a experiment plánovania.....	str.100
3.7 Záver časti	str.121
4.Model – Koncept	
4.1 Ako sa ideálny urbanistický plán premieta do stavby miest v českom prostredí?	str.124
4.2 Vzťah ideál. urbanistického plánu a ideov. urbanistického plánu	str.124
4.3 Vzťah ideov. urbanist. plán, tvorba identity mesta a stavba mesta ...	str.138
4.4 Vybrané ideálne urbanistické plány českého prostredia - karty.....	str.144
4.5 Záver časti	str.145
5.Koncept – Invencia	
5.1 Aká je pozícia ideálneho urbanistického plánu v dnešnej dobe?	str.148
5.2 Koncept	str.148
5.3 Invencia	str.150
5.4 Záver časti	str.156
5.5 Prehľad výsledkov dizertačnej práce	str.156

Abstrakt

Dizertačná práca **Ideálny urbanistický plán (model - vzor)**, ako názov napovedá, sa zaoberá témou plánov, ktoré slúžili ako určitý model- vzor pre stavbu mesta, utváraním týchto plánov, ich prijímaním a teoretickou aplikáciou.

Jej ambíciou je, kvôli širokému záberu témy, popísať schematicky čo je ideálny urbanistický plán, vytvoriť rámec pre popis jeho vzniku, sledovať jeho prejav a načrtnúť možnosti tohto druhu plánu pre budúci rozvoj profesie.

Práca sa snaží odpovedať na skúmanú úlohu **Role urbanistických vízií, „ideálneho plánu“, v stavbe miest** z teoretického pohľadu so zameraním na ideálny urbanistický plán v českom prostredí.

Nultá časť, vymedzuje pojmy používané v práci, hlavne kvôli rozdielnemu generačnému vnímaniu slov vízia - ideál – idea v urbanistickej disciplíne. Vnímanie týchto archetypálnych pojmov je pre prácu zásadné.

Prvá (úvodná) časť - PRÍSTUP, vďaka náročnosti rozsahu témy, rozoberá spôsoby akými ju je možné uchopiť. Zamýšľa sa nad dôvodmi pre skúmanie tejto témy. Vytvára rámec prístupov skrz referovanie o ich typoch z pohľadu zamerania sa na ideálny urbanistický plán).

Druhá časť – URBANISTICKÁ VÍZIA, otvára všeobecnou úvahou o vízií a meste riešenú problematiku ideálneho urbanistického plánu. Definovaním základných úloh/ rolí urbanistickej vízie tak odpovedá na skúmanú úlohu a definuje hlavné ciele práce.

Tretia časť – ZADANIE – MODEL, rieši nejasnosť spoločenského zadania ideálneho urbanistického plánu. Opisuje plánovacie prostredie, mandát ideálneho urbanistického plánu.

Štvrtá časť – MODEL – KONCEPT, rieši nejasnosť prejavu ideálneho urbanistického plánu v stavbe fyzického prostredia mesta na jednotlivých príkladoch prejavu ideálnych urbanistických plánov do ideových urbanistických plánov.

Piata (záverečná) časť – KONCEPT – INVENCIA, rieši nejasnosť použitia ideálneho urbanistického plánu ako virtuálnej pôdy pre riešenie a invenčný prístup. Orientuje sa na súčasnú i budúcu úlohu ideálneho urbanistického plánu v teórii a praxi.

Heslá: urbanistická vízia, ideálny urbanistický plán, ideový urbanistický plán, mestá

Dissertation work „**The ideal urban plan (model - pattern)**“, as the title suggests, deals with the theme of plans that were used as a specific model - a model for building a city, creating these plans, accepting them and applying them theoretically.

The ambition of this thesis is to describe schematically what an ideal urban plan is, to create a framework for describing its origins, to follow its manifestation and to outline the possibilities of this kind of plan for the future development of the profession.

It tries to answer the studied task of the **Role of the urban vision, an "ideal plan", in the construction of cities** from a theoretical point of view, focusing on an ideal urban plan in the Czech environment.

The preface defines the terms used in the work, mainly because of the different generational perception of the words vision - ideal - idea in urban discipline. The perception of these archetypal concepts is essential to the work.

The first (introduction) section - APPROACH, due to the complexity of the topic, it unravels the ways it can be approached. It analyses reasons for examining the topic. It creates a framework of approaches through reporting on their types from the point of view of the ideal urban plan.

The second part - URBAN VISION, opens the discussion of the problems of an ideal urban plan by general reflection of the vision and the city. By defining the basic roles / roles of the urban vision, it answers the studied task and defines the main goals of the work.

The third part - ASSIGNMENT - MODEL, solves the confusion of the social assignment of an ideal urban plan. It describes the planning environment, the mandate of an ideal urban plan.

The fourth part - MODEL - CONCEPT, solves the uncertainty of the expression of an ideal urban plan in the construction of the physical environment of the city, by individual examples of the expression of ideal urban plans in ideological urban plans.

The fifth (final) section - CONCEPT - INVENTION, solves the uncertainty of using an ideal urban plan as a virtual field for solution and inventive approach. It focuses on the current and future role of an ideal urban plan in theory and practice.

Keywords: urban vision, ideal urban plan, ideological urban plan, cities

0. Vymedzenie pojmov

ROLA

– poslanie, úloha

VÍZIA

- predstava

„Definícia vízie v anglofónnom internete: 'obraz budúcnosti, ktorú zamýšľame'. Vízia slovami popisuje stav, kde sa chcú vidieť v budúcnosti tí, čo určujú ciele. Môže popisovať stav o 10 alebo 20 rokov, ak všetko pôjde presne podľa plánu.“¹

„The ability to think about or plan the future with imagination or wisdom...mental image of what the future will or could be like.“²

URBANISTICKÁ VÍZIA

- predstava fyzického prostredia pre život vo vzdialenom, prípadne nejasnom časovom horizonte

IDEÁLNY URBANISTICKÝ PLÁN

-modelový - vzorový plán mesta nesituovaný (model - vzor), interpretácia konečného stavu urbanistickej vízie v daný časový bod jeho zhmotnenia, väčšinou smerujúci k optimalizácii až vyriešeniu hmotných a vzťahových väzieb z pohľadu daného časového bodu. Niekedy zobrazuje ucelenú hmotne vzťahovú jednotku mesta, prípadne jeho ucelenú časť.³ Je ním napríklad Le Corbusierov plán súčasného mesta pre 3 000 000 obyvateľov.⁴ (obr. 0.1)

IDEOVÝ URBANISTICKÝ PLÁN

-konceptný plán mesta situovaný (koncept - zásada) zastupujúci ideálny urbanistický plán v koncepcnej fáze a praxi stavby miest. Niekedy ako plán „ideálneho“ (v zmysle optimálneho, voči miestnej situácii) riešenia situovaného mesta, prípadne jeho významnej časti.⁵ Je ním napríklad Le Corbusierov plán Voisin pre Paríž⁶. (obr. 0.2)

ZÁVAZNÝ PLÁN

- realizačný plán, plán určený k realizácii. Napríklad smerný uzemní plán, regulačný plán, regulačný plán (v zmysle zákona), územný plán apod.

1 <http://sk.wikipedia.org/wiki/Vízia>, dohľadné 1.2.2017

2 <http://www.oxforddictionaries.com>, dohľadné 1.2.2017

3 Poznámka ku slovu ideál - <https://en.oxforddictionaries.com/definition/ideal>, dohľadné 1.2.2017 „Existing only in the imagination; desirable or perfect but not likely to become a reality....Representing an abstract or hypothetical optimum“

4 LE CORBUISIER: The city of to-morrow and its planning, Dover publications, Inc., preklad orig. LE CORBUSIER: Urbanismé, 1925, 1987 Part II: Laboratory work : An inquiry into theory

5 Poznámka ku slovu idea - <https://en.oxforddictionaries.com/definition/idea>, dohľadné 1.2.2017 „ A thought or suggestion as to a possible course of action...The aim or purpose“

6 LE CORBUISIER: The city of to-morrow and its planning, Dover publications, Inc., preklad orig. LE CORBUSIER: Urbanismé, 1925, 1987 Part III: A concrete case : The centre of Paris

STAVBA MESTA

- fyzické utváranie mesta. Niekedy pôvodný názov pre urbanistickú profesiu „Städtebau“ (z nemeckého jazyka „stavba mesta“), taktiež koreluje s pojmom z knihy Camila Sitteho *Stavba miest podľa umeleckých zásad*⁷

UTÓPIA - neuskutočiteľné želanie alebo zámer; neuskutočiteľná predstava; umelecký druh fantastickej literatúry⁸

„- (z řec.) nazval Th. More (v.t.) ve svém románě >De optimo statu rei publicae deque nova insula< ostrov, jež učinil jevištěm svých líčení. More ve svém románě kreslí takové řády politické a hospodářské jejichž uskutečnění v XVI. stol. musilo býti poklá dáno za holou nemožnost a jež i my ještě dnes namnoze pokládáme za neuskutečnitel né (na př. ideální pořádek kommunistický, jak jej líčí ve svém spise, atd.). Odtud nazývány u-ie spisy, které líčily podobným způsobem řády společenské a politické (viz. *Socialismus*, str. 573 a); jinak slují takové spisy státní romány. Slují pak u. v dalším přeneseném smysle návrhy a plány naděje, jejichž uskutečnění pokládáme za nemožné nebo pravdě nepodobné.“⁹

ČESKÉ PROSTREDIE

- mestá a autori pochádzajúci z, prípadne pôsobiaci na území dnešnej Českej republiky (k 1.1.2017).

MESTO

- mestom práca rozumie mesto v zmysle zákona¹⁰, ďalej stabilizovaný, geograficky vymedzený sídelný útvar¹¹, prípadne je stanovené na základe historického konsenzu.¹²

ZÁUJMOVÉ ÚZEMIE MESTA

- je také územie, ktoré spadá do záujmu mesta. Záujmom sa rozumie riešenie súvislosti ovplyvňujúcich mesto (infraštruktúra, rozvoj a pod.).¹³

SPOLOČENSKÉ ZADANIE

- je také zadanie pre potreby spoločnosti, ktoré stanovuje požiadavky na riešenie aktuálneho prípadne možného budúceho spoločenského problému (napríklad obmedzenie zdrojov, znečistenie prostredia a pod.).

7 SITTE C.. Stavba měst podle umeleckých zásad. ARCH, preklad, 1995. ISBN 80-901608-1-6, tiež periodikum Städtebau od r.1904

8 <http://slovník.dovrecka.sk/vyhľadavanie?search=ut%C3%B3pia>, dohľadane 1.2.2017

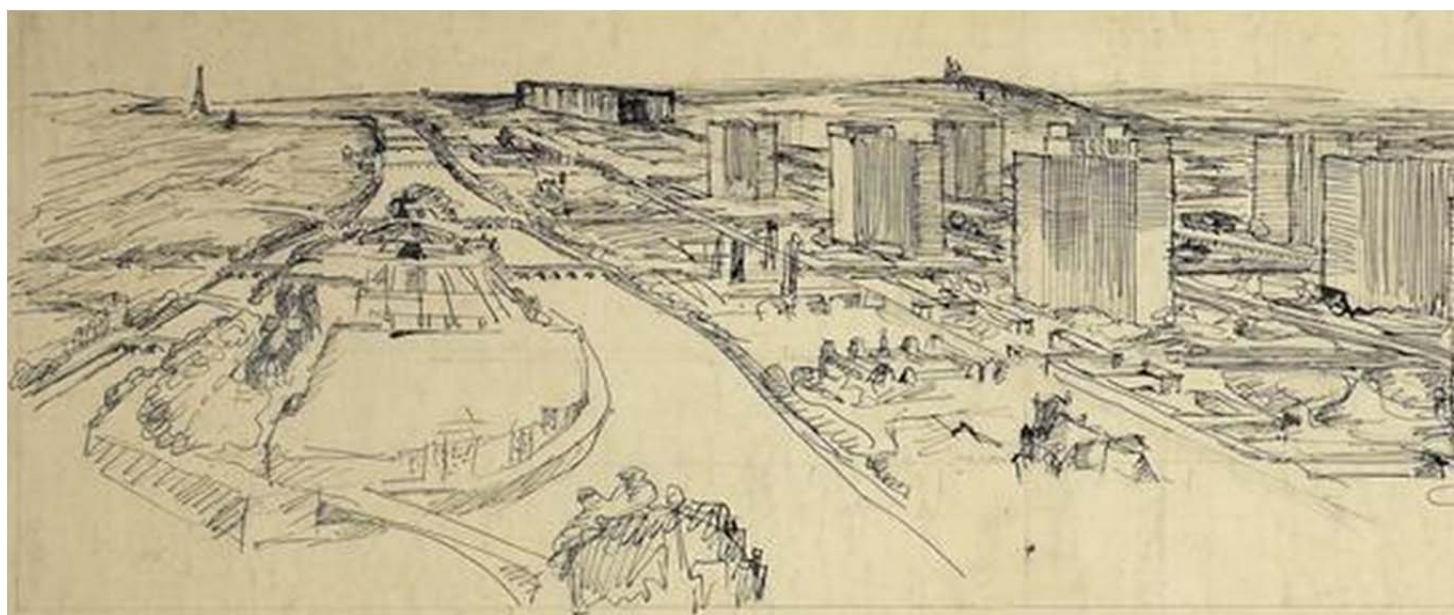
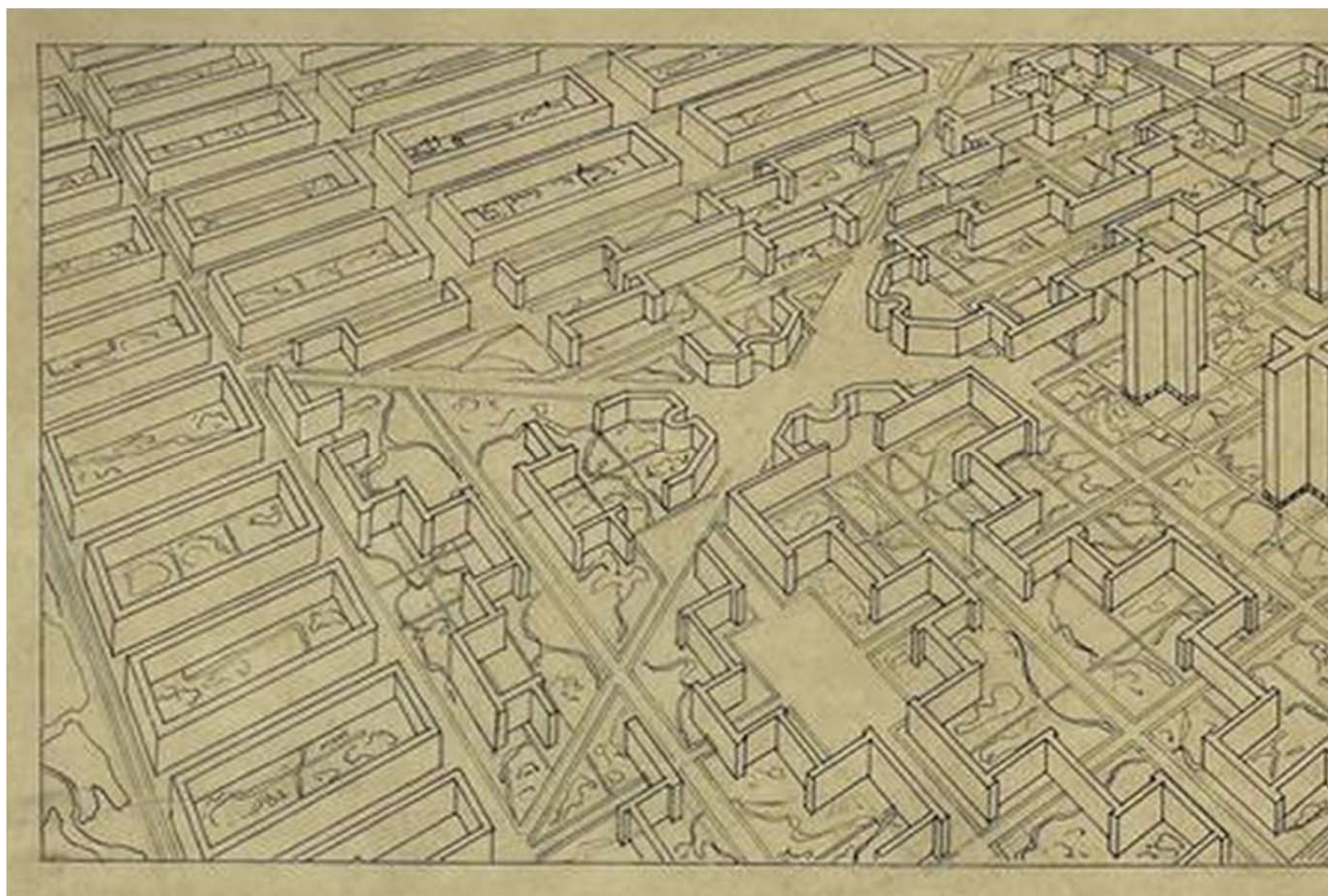
9 BABÁK E. a kolektív autorů. Ottův slovník naučný dvacátý šestý díl. Unie, 1907. str. 226

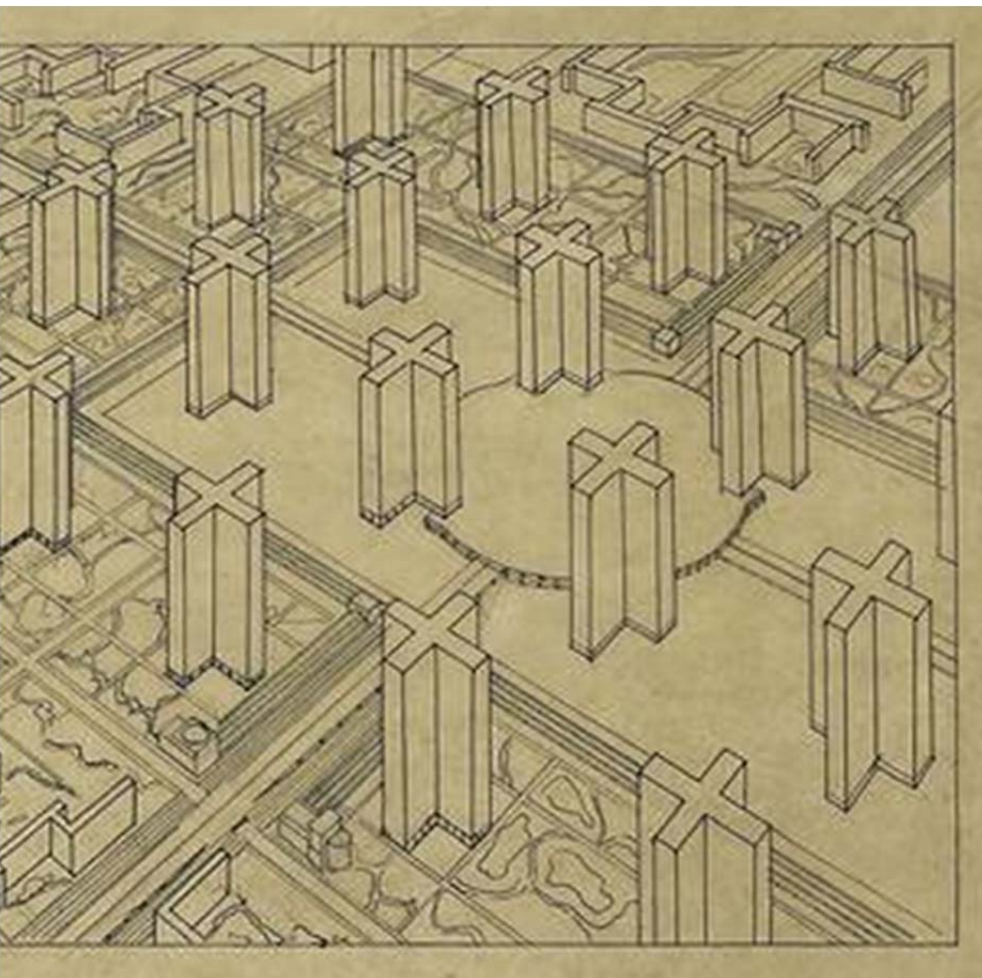
10 § 3 (1) Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů

11 OBERSTEIN I., CACH J.: Názvosloví urbanismu a územního plánování. Praha: FA ČVUT, 2001. Materiál z výzkumného úkolu MSM 210000026 „Proměny urbanismu“.

12 <https://vp.fa.cvut.cz/slovník/index.php/M%C4%B3sto>, dohľadane 1.2.2017

13 Viz. LORENZ V.: Zájmová území měst, SNTL, Praha, 1963

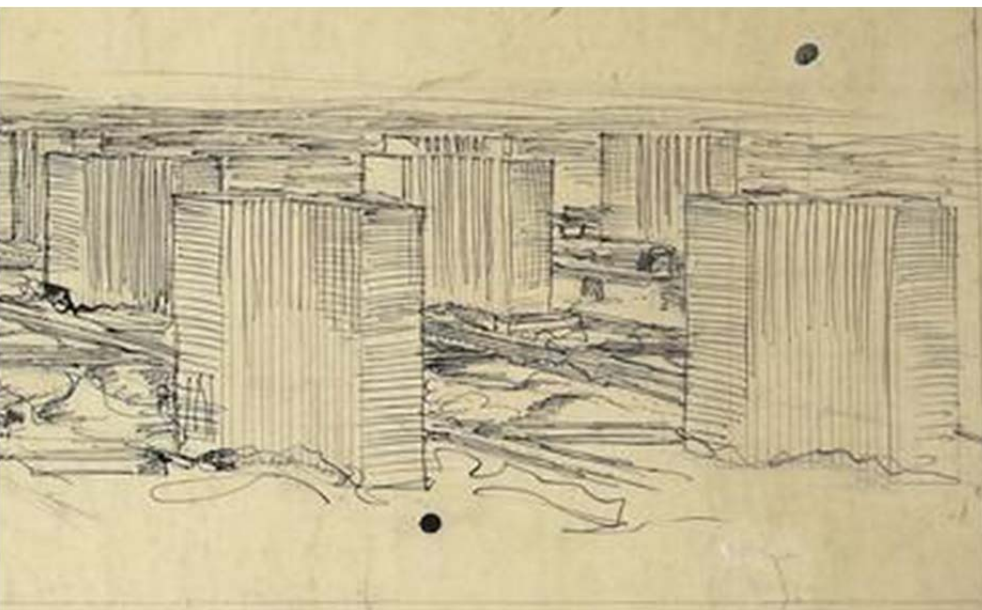

Obr 0.1 Príklad
Ideálny urbanistický plán
(modelový – vzorový plán)

Le CORBUSIER
nadhľadová perspektíva
plán súčasného mesta pre
3 000 000 obyvateľov, 1925

zdroj: <http://2.bp.blogspot.com/-bDo6WHIOCUs/TwRfnlR9e7I/AAAAAAAAEaQ/NMfDD-J1iWY/s1600/Le+Corbusier-ville-3-millions-habitants-01.png> ,
dohľadané 1.2.2017, orezaný

Obr 0.2 Príklad
Ideový urbanistický plán
(konceptný plán)

orez: Le CORBUSIER
nadhľadová perspektíva
plán Voisin, Paríž, 1925

zdroj: <http://2.bp.blogspot.com/-bDo6WHIOCUs/TwRfnlR9e7I/AAAAAAAAEaQ/NMfDD-J1iWY/s1600/Le+Corbusier-ville-3-millions-habitants-01.png> ,
dohľadané 1.2.2017, orezaný

PRÍSTUP

1

1.1 Prečo sa Rolou urbanistických vízií, „ideálneho plánu“, v stavbe miest zapodievať?

Téme poslania predstavy fyzického prostredia pre život vo vzdialenom, prípadne nejasnom časovom horizonte, interpretácií jeho konečného stavu a dopadu na fyzické utváranie mesta je nutné venovať pozornosť z nasledujúcich dôvodov:

Slová vízia a plán sú v urbanistickej profesii súčasnej doby spoločensky zdiskreditované vďaka vplyvu spoločenských a historických udalostí druhej polovice 20teho storočia a neschopnosti vymaniť sa z ich dôsledkov (pozn. plánovité hospodárstvo obdobia 1948-1989 na území dnešnej Českej republiky). Napomáha tomu i ich nadužívanie a znásobovanie významov. Zamieňa sa tu poloha fantázie s vážne mysleným úbežníkom vývoja.¹⁴

Tento jav je sprievodný pre všetky ideálne urbanistické plány zahŕňajúce predstavu celého mesta prípadne pre urbanizmus ako celú disciplínu od jej vzniku. Dnešná spoločnosť si právoplatne kladie otázky o úlohe veľkých koncepcií v čase dlhodobo turbulentných udalostí. Dlhodobu sa rieši pružnosť týchto koncepcií prípadne ich potreba.

Ideálny urbanistický plán ako výsostne syntetická úloha architektonickej roviny urbanizmu tak nie je plnohodnotnou súčasťou palety nástrojov.

Vo vývoji územne plánovacích dokumentov to vedie v jednom prípade k nastaveniu maximálnej flexibility stavby mesta pri definovaní, prípadne prolongácií, dlhodobých cieľov (možností) stavby mesta. V druhom prípade k maximálnej flexibilitate ako u stavby mesta tak u dlhodobých cieľov stavby mesta.

Ponúka sa otázka relevantnosti anticipácie budúcnosti stavby miest v podobe „ideálneho plánu“ (ideálneho urbanistického plánu) a jeho miestneho priemetu (ideového urbanistického plánu), ako relevantného doplnku maximálne flexibilného prístupu stavby mesta (napr. v experimentálnej identifikácii možných dlhodobých cieľov, využitie ideálneho urbanistického plánu a jeho miestneho priemetu ideového urbanistického plánu pre získavanie nových poznatkov v kombinácii s ostatnými vednými obormi, stanoveniu podkladov pre reguláciu stavby mesta apod.).

¹⁴ HRŮZA J.: Města utopistů, Tisk, 1967, str.129 „Když se pak v říjnu 1910 schází v Londýně první Mezinárodní kongres urbanistů, na němž byla opravdu zastoupena všechna významná jména té doby, přednáší zde tehdejší hlavní architekt Paříže Eugéne Hénard referát na téma „Město budoucnosti“*. Ihned po oslovení účastníků sděluje, že chce „zkoumat vliv rozvoje vědy a moderní techniky na řešení měst budoucnosti“, přičemž je „velmi obtížné stanovit hranici, oddělující pravděpodobnost od fantazie“.*E.Hénard, Less villes de l'avenir. V L'Architecture 1910, č.46)

1.2 Prehľad o súčasnom prístupe k problematike

Rozsah témy *Role urbanistických vízií, „ideálneho plánu“, v stavbe miest* je, i v obmedzenom rozsahu orientácie na urbanizmus a územné plánovanie, veľmi obširny. Rešeršným prieskumom boli definované tri základné skupiny, ako reprezentanti prístupov k danej problematike:

I. Spoločnosť – zapodieva sa primárne prostredím – jeho užívaním a evaluáciou. Ide napríklad o vnímanie prostredia a jeho sociálne ekonomických väzieb, jeho užívanie a evaluáciu.

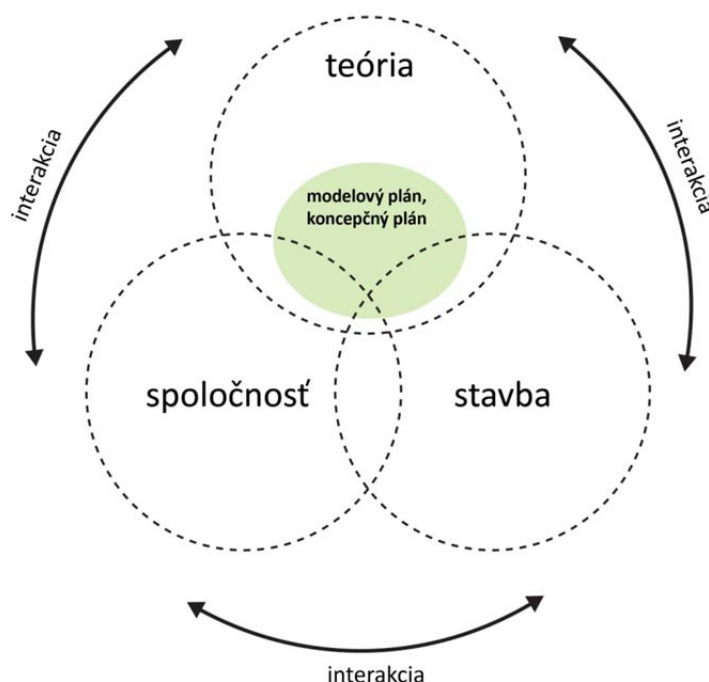
II. Teória – zapodieva sa primárne ideálnym urbanistickým plánom - jeho zadaním a aplikáciou. Ide napríklad o urbanistické teórie, definovanie problému k riešeniu a teoretické aplikácie.

III. Stavba – zapodieva sa primárne záväzným plánom – jeho implementáciou a deformáciou. Ide napríklad o popis procesov územne plánovacej dokumentácie, formálnemu i neformálnemu procesu jej získavania a dodržovanie z nej vyplývajúcich opatrení.

Tieto základné skupiny sa vzájomne prelínajú v svojich okrajových polohách.

Práca sa zameriava na II. skupinu Teória s ohľadom na tému *Roly urbanistických vízií, „ideálneho plánu“, v stavbe miest*. V nej by sa dala súčasná problematika rozdeliť na tri základné prístupy:

- zopätie kultúrnych, sociálnych a ekonomických javov, ideológie a urbanistickej vízie
- ideálne urbanistické plány a ich deskripcia
- mesto a jeho ideové urbanistické projekty

Obr 1.1 Schéma umiestnenia dizertačnej práce v skupinách role urbanistických vízií, „ideálneho plánu“, v stavbe miest

zdroj: archív autora

Zástupcovia literatúry prístupu - zopätie kultúrnych, sociálnych a ekonomických javov, ideológie a urbanistickej vízie

HALL P.: Cities of tomorrow, Blackwell publishing, Oxford, 3rd edition, 2002

- prístup delením na tematické okruhy miest (napr. The City of Monuments,...of Imagination a pod.) z dôvodov kultúrnych, sociálnych a ekonomických naratívnym kritickým spôsobom. Vyzdvihuje tak dlhodobú kontinuitu vo vzťahu k riešenému problému, spoločenskému zadaniu.¹⁵

AURELI P.V.: The City as a Project

- prístup opisu celospoločenského kontextu, vzájomná interakcia kultúrnych, sociálnych a ekonomických dejov a ich prepis do stavby mesta – mesto ako projekt. Naratívnym spôsobom je ukázané ako je uchopené spoločenské zadanie, kde hlavnú úlohu predstavuje silné, politické rozhodnutie.¹⁶

WAGENAAR C.: Town Planning in the Netherlands since 1800

- prístup pohľadom na vývoj stavby miest, skrz celosvetový kontext ideálnych urbanistických plánov v odraze Holandského vývoja. Poukazuje na reflexiu ideálnych urbanistických plánov v jednotlivých etapách vývoja. Skúma či je spoločenské zadanie identické, prípadne kde ma odchýlky, voči svetovému.¹⁷

¹⁵ HALL P.: Cities of tomorrow, Blackwell publishing, Oxford, 3rd edition, 2002, str. XIII „As elsewhere in human affairs, we too often fail to realize that our ideas and actions have been thought and done by others, long ago; we should be conscious of our roots.“

¹⁶ AURELI P.V.: The City as a Project, Ruby Press, Berlin, 2013, str. 10 „The terms „political“ and „form“ are assumed to be the fundamental criteria to construct the essence of the city. If the essence of political action is the attempt to project a form of coexistence among individuals, it may be said that architectural form of coexistence among individuals, it may be said that architectural form – by means of patterning, framing, and representing the space of coexistence – inevitably implies a political vision. “

¹⁷ WAGENAAR C.: Town Planning in the Netherlands since 1800, OIO Publisher, Rotterdam, 2011 str.568 „This book tells the history of the Netherlands by analyzing the transformations of its cities, villages, and landscape. By „reading“ their physical and spatial characteristics, it documents historical changes - in space we read time, to use Schlogel's words. Every corner of the country is saturated with man's ideas, hopes, fears, dreams and ideologies.“

DUWEL J., GUTSCHOW N.: A Blessing in Disguise War and Town Planning in Europe 1940 – 1945

- prístup pohľadom na jednotné spoločenské zadanie, stavba mesta počas vojny, a jeho rozdielny prejav v rôznych krajinách Európy v obmedzenom časovom úseku. Práca skúma podobnosti prístupov v rozdielnych kultúrnych, sociálnych a ekonomických vzťahoch.¹⁸

Jiří HRŮZA: Města utopistů

- prístup opisu celospoločenského kontextu, heslovitý exkurz po utopických projektoch a ich priemetu do urbanistickej teórie. Poukazuje na nutnosť vytvárania ideálnych urbanistických plánov na základe spoločenského zadania ako konštantnej obrody pre urbanistickú teóriu a jej vývoj.¹⁹

Martin HEJL: 2x100mil.m²

- prístup opisu celospoločenského kontextu a jeho zadaniu, skrz ideálne urbanistické plány manifestované cez ideové urbanistické plány veľkých mestských celkov. Formou rozhovorov s teoretikmi a pamätníkmi stavby mesta rozoberá postupné vrstvenie týchto ideových plánov a transformáciu pôvodnej koncepcie na podklade technologickej zmeny výstavby hromadného bývania.²⁰

¹⁸ DUWEL J., GUTSCHOW N.: A Blessing in Disguise War and Town Planning in Europe 1940 – 1945, DOM Publishers, Berlin, 2013, str. 10 „The continuities between the concepts first developed in the 1920s and those promoted in the late 1930s and 1950s are as remarkable as the similarities between the plans created in vastly different political settings, however, can hardly be described as common practice.“

¹⁹ HRŮZA J.: Města utopistů, Československý spisovatel, Praha, 1967 str.168 „Dnes již víme, že ve složitém procesu výstavby a přestavby měst nestačí několik základních principů, formulovaných urbanistickými teoretiky první poloviny našeho století. Víme také, že nestačí pouze proklamovat určitou myšlenku, která by pak pouhou silou své správnosti a přesvědčivosti vyvolala během několika let nebo desetiletí zásadní proměnu měst i celých sídelních soustav. “

²⁰ HEJL M.: 2x100mil.m², KOLMO, Praha, 2014 str.8 „...also in the sense it has been trying to communicate evidence of the way big stories of the beginnings of Modernism in former Czechoslovakia – its visions, ideals, synchronization with technical innovations, expectation of social changes, manifestos and possibly also unprecedented opportunities in architecture – have in the course of time been altered and absorbed. “

Zástupcovia literatúry prístupu - Ideálne urbanistické plány a ich deskripcia

KOUCKÝ R.: Kniha 2.0: elementární urbanismus

- prístup tvoriaceho architekta predstavujúceho svoj ideálny urbanistický plán, jeho priemety do ideových urbanistických plánov, záväzných plánov. Autor opisuje procesnú aplikáciu v súčasnom právnom systéme, väzby na urbanistickú teóriu a možný budúci vývoj²¹.

LYNCH L.: Good City

- prístup tvoriaceho architekta kategorizujúci jednotlivé ideálne urbanistické plány, na základe ktorých postupne predstavuje svoj ideálny urbanistický plán - popis zásad k jednotlivým častiam designu stavby mesta. Prístupuje k problému vrstevnato a sémanticky, opisuje varianty jednotlivých javov a ich dopad na vzťahy prostredia²².

STEJSKALOVÁ L.: Myslet město

- prístup tvoriaceho architekta so zameraním na mestské stratégie – pre autora náhrada, prípadne paralela, za klasické ideálne urbanistické plány, popisuje jednotlivé atribúty mestských stratégií, ktoré sú schopné v obmene stavby mesta reagovať pružne a dávajú tak teoretickú možnosť stálosti týchto stratégií²³.

HRŮZA J.: Teorie města

- prístup tvoriaceho architekta kategorizujúci jednotlivé ideálne urbanistické plány, na základe ktorého postupne predstavuje niektoré ideálne urbanistické plány uplatňujúce sa na území Československej socialistickej republiky s odkazmi na

²¹ KOUCKÝ R.: Kniha 2.0: elementární urbanismus. Zlatý řez, Praha, 2006. str.27 „Urbanismus v celé své historii vytváří a popisuje virtuální prostředí „ideálního města“, kterému se snažíme přibližovat. Vždy se přibližujeme ideálům, jako se již několik století přibližujeme příběhům, fikcím, filmům, v pravém slova smyslu idejím... Architektura a urbanismus proto musí být vždy virtuální a „ideální“, protože musí být vždy „napřed“. Musíme se naučit dívat se nově. Na nové situace, nové jevy, nové budoucnosti. Je mnoho cest, a proto se musíme ptát: jak se dívat? jak pokládat otázky? jak hledat cestu? Odpovědi nejsou tak důležité - důležité jsou otázky. Důležité je uspořádání jevů, jejich prozkoumání a závěry z jejich pozorování. Proto je důležitá vize. Už proto, že stavba měst je dlouhodobým programem, na který většinou nestačí ani jedna generace, natož jedno volební období...“

²² LYNCH K.: Good City Form, VIP Palatino, Massachusetts, 1981 str.319 „The theory has a number of deficiencies. Most glaring is the lack of a complementary theory on how cities come to be and how they function. I have made assumptions of that kind, but the theory is not the comprehensive view that cosmic or organic theories were, and that the economic and behavioral analyses are not. Until it is linked to functional assertions it remains incomplete.“

²³ STEJSKALOVÁ L.: Myslet město, UMPRUM, Praha, 2014 str. „Dalším společným rysem úspěšných transformací měst bylo vytvoření vize či strategie určující budoucí vývoj města. Není zřejmé, zda lze poukázat na celkovou strategii na začátku úspěšných přeměn měst, lze však říci, že pokud na počátku tato strategie chyběla, byla později vytvořena. Jelikož se jednotlivé příklady odehrávají v různých časových obdobích, je možné sledovat i linii toho, jak některá města postupně začala přebírat úspěšné nástroje či postupy z jiných měst...“

miestnych vedeckých pracovníkov a teoretikov. Popisuje možnosti rozvoja v nastolenom vývoji v nadväznosti na urbanistickú teóriu²⁴.

WORKac: 49 Cities

- prístup mapovania utopických, ideálnych urbanistických plánov a ideových urbanistických plánov, ich zoskupenie na základe zvolených objektívnych kritérií, dôraz na vizuálnu formu jednotlivých plánov. Vytvára sa tak báza na prehodnotenie utopických, ideálnych urbanistických plánov a ideových urbanistických plánov²⁵.

STERN R.A.M., FISHERMAN D., TILOVE J.: Paradise planned

- prístup mapovania evolúcie ideálneho urbanistického plánu – záhradného mesta. Sleduje jeho zmeny a aplikácie v rôznych štátoch svet, dopad tohto ideálneho urbanistického plánu na bytovú kultúru a ideové urbanistické plány²⁶.

gta: Atlas of Functional City CIAM4 and Comparative Urban Analysis

- prístup rozborom aplikácií metódy ideálneho urbanistického plánu kongresu CIAM cez grafickú a významovú rovinu komparatívnej analýzy jednotlivých dochovaných plánov. Práca rozlišuje podobné a rozdielne znaky plánov ako i pozadie ich vzniku, osvetľuje rovinu tematického mapovania ako analytického nástroja²⁷.

²⁴ HRŮZA J.: Teorie města, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha, 1965 str.292

„Předcházející kapitoly snad také ukázaly, že odpověď na tuto otázku není snadná a jednoduchá a naopak se stává stále složitější. Nevystačíme již s řešením jednotlivých měst a nestačí také jen to neb ono „univerzální“ schéma. Nelze vykonstruovat nějaké ideální město v jeho konečné formě, platné pro všechny země a pro všechny fáze vývoje budoucí společnosti.“

²⁵ WORKac: 49 Cities, Linco, New York, 2010 str.122 „ The pressing concern i show we might respond to the terms under which contemporary urban planning is carried out. How might we make sense and develop tactics that resurrect a relevant and progressive practice? The first point of resistance to neoliberalism might well be history-a way to counter its end-of-history philosophy. If neoliberalism argues that we occupy a post-historical moment and a post-ideological condition, then collapsing the entire weight of history into our present circumstancemight form basis of escape. ...Might the non-judgemental re-assessment of these projects allow us to recomposethe languages of urban planning outside of the traditional partsan arguments? And doing this might we forge solutions that adress present concerns that learn from histories real and fictional, ancient and modern ?“

²⁶ STERN R.A.M., FISHERMAN D., TILOVE J: Paradise planned The Garden Suburbs and the Modern City, The Monaceli Press, China, 2013 str.15 „Our study is written with the intetion of stimulating an appreciation of the garden suburb in its various types, but i tis just as importantly intended as an activist work using historical scholarship to promote the garden suburb as a development model for the present and foreseeable future “

²⁷ gta: Atlas of Functional City CIAM4 and Comparative Urban Analysis, Thoth, Bussum, 2014 str.27 „ The CIAM’s maps for the Functional City debates at the fourth congress neither promoted the production of specific urban forms nor highlighted any apticular typology – but explicated instead the structural dimensions of urban space. This choice may seem padoxical. Architects are supposed to propose spatial solutions, forms and landscapes. So why might those at the CIAM have engaged in

Zástupcovia literatúry prístupu - Mesto a jeho ideové urbanistické projekty

ÚRHMP, HRŮZA J.: Praha v plánech a projektech

- prístup k mestu cez ideové urbanistické plány, zákonné plány a historické vývojové mapy. Mapuje vývoj názorov a koncepcií v jednotlivých dobách, zjednodušené až schematizované pohľady na jednotlivé obdobia²⁸.

KREJČÍ J.: Most Zánik a vznik města Z denníku architekta Václava Krejčího

- prístup k mestu popisom jeho tvorcu - hlavného architekta v dlhodobom časovom horizonte, reflexia cez osobný i odborný pohľad. Poukazuje na úlohu urbanistickej vízie skrz koncepčné návrhy a urbanistické súťaže až po detailnú územne plánovaciu dokumentáciu²⁹.

STRAKOŠ M.: Nová Ostrava a její satelity. Kapitoly z dějin architektury 30.-50. let 20. století

-prístup k mestu cez popis spoločenského dianie, ideové urbanistické plány, zákonné plány a historické vývojové mapy. Poukazuje na proces vývoja skrz historické reálie a plány mesta³⁰.

elaborating a form of mapping that sought to identify the interrelation of various phenomena in space, a form of thematic mapping that prioritized the links between qualitative and quantitative information and the expression of complex ideas?"

²⁸ ÚRHMP, HRŮZA J.: Praha v plánech a projektech, UNITISK, Praha, 1999 str. 5 „Výstava byla uspořádána při příležitosti projednávání nového územního plánu hlavního města Prahy, ...chtěla připomenout, že naše hlavní město má dávnou tradici urbanistických koncepcí..“

²⁹ KREJČÍ J.: Most Zánik a vznik města Z denníku architekta Václava Krejčího, AA 2000, Most, 2008 str.12 „Tato knížka není pohledem kunsthistorika, vědce, analytika historických událostí, ale nazřením architekta, který hrou osudu stál u zániku i zrodu města a jako hlavní projektant zastupoval generálního projektanta Mostu.“

³⁰ STRAKOŠ M.: Nová Ostrava a její satelity. Kapitoly z dějin architektury 30.-50. let 20. století., NPÚ ÚOP v Ostravě, Ostrava, 2010 str.7 „...kniha představuje pokus o alternativní vyprávění příběhu české moderní architektury z lokální perspektivy, nikoli však se záměrem podřídit se postmodernismu a jeho tezi o konci velkých vyprávění, nýbrž s důrazem na obecnou potřebu smysluplného celku a s pozorností k dosud známým skutečnostem.“

Príbuzná výskumná činnosť na FA ČVUT

Urbanistická vize jako nástroj plánování

téma: Role urbanistických vizí, „ideálního plánu“, ve stavbě měst

Ing.arch. Lukáš Grasse, školitel: Ing.arch. Jan Sedlák

Práca sa zameriava na III. skupinu Stavba s ohľadom na tému *Roly urbanistických vizíi, „ideálneho plánu“, v stavbe miest*. Rieši primárne záväzný plán a jeho prepis do stavby mesta³¹.

Vztah potřeb společnosti, vizí měst a ideálního urbanismu

téma: Role urbanistických vizí, „ideálního plánu“, ve stavbě měst

Ing.arch. Petr Michal, školitel: Ing.arch. Jan Sedlák

Práca sa zameriava na I. skupinu Spoločnosť s ohľadom na tému *Roly urbanistických vizíi, „ideálneho plánu“, v stavbe miest*. Rieši primárne spoločenské prostredie a jeho prepis do stavby mesta³².

Strategické nástroje EU a jejich úloha

téma: Strategické nástroje EU a jejich úloha

Mgr. MgA.Lucie Stejskalová , školitel: JUDr.PHDr. Jiří Plos

Práca sa zameriava na strategické nástroje plánovania. Rieši primárne možnosť použitia tohto druhu plánovania ako flexibilného zástupcu urbanistickej vízie mesta³³.

31 GRASSE L.: <http://kolokvium.fa.cvut.cz/2013-2/grasse-lukas-urbanisticke-ideje-a-plany-na-uzemi-ceske-republiky>, dohľadane 1.2.2017 „Príspevek se je zaměřen na sledování urbanistické tvorby na území České republiky od konce 19. století po současnost. Zaměřuje se na autory spjaté s tvorbou urbanistických koncepcí a plánů měst a jejich „papírovou“ i realizovanou tvorbu a hledá mezi těmito komplementárními polohami spojení. Tyto spojení dokumentuje na příkladech konceptů neboli ideálů měst a jejich průmětů do realizovaných plánů.“

32 PETR M.: <http://kolokvium.fa.cvut.cz/2013-1/petr-michal-vztah-potreb-spolecnosti-vizi-mest-a-idealniho-urbani>, dohľadane 1.2.2017 „Cílem mého výzkumu je popsat souvislost mezi aktuálními potřebami společnosti kladenými na města, potřebami rezonujícími ve vizích měst, ideálním urbanismem a urbanistickou teorií. Dalším klíčovým úkolem práce je výzkum dopadů ideálního urbanismu na fyzickou podobu města a role rozdílného časového horizontu. Výzkum je časově omezen na období od pol. 18. století, tedy dobou, kdy existující městské hradby ztrácejí smysl, do 60. let 20. století, postmoderním výbuchem. Geograficky se zaměřuje na česká města.“

33 STEJSKALOVÁ L.: <http://kolokvium.fa.cvut.cz/2014-1/stejskalova-lucie-strategicke-nastroje-eu-a-jejich-uloha>, dohľadane 1.2.2017 „Strategické nástroje EU a jejich úloha Nejistota prostředí města, vliv vnějších podmínek a vývoj v čase vede k tomu, že mnohá úspěšná evropská města směřují největší „zátěž rozhodování“ na celoměstskou či lokální úroveň. Druhým podstatným znakem je, že ze strany správy města začíná být typické zavádění dalších doplňujících flexibilních nástrojů a mechanismů, které však závisí na kultuře prostředí a všeobecné důvěře mezi stakeholdery. Oproti stabilní a „neměnné“ povaze právně závazné územně plánovací dokumentace mohou nezávazné postupy a nástroje flexibilněji reagovat a proaktivně iniciovat „žádoucí“ (z hlediska obtížně definovatelného veřejného zájmu) priority města a jeho obyvatel.“

Praha nepostavená - Nerealizovaný urbanismus v Praze a téma vltavských břehů v kontextu přerodu města v moderní metropoli
téma: Projektované a neuskutečněné zásahy do pražských historických měst
Ing.arch.Mgr. Klára Brůhová, školitel: doc. Ing. arch. Petr Vorlík, PhD.

Práce sa zaoberá nepostaveným urbanizmom Prahy, konkrétne niekoľko jeho vybratými ideovými urbanistickými a záväznými plánmi. Na základe historických súvislosti opisuje význam týchto projektov³⁴.

Metodika zadávání územních plánů, 2015
hl.řešitel doc. Ing. arch. Jan Jehlík, programový projekt hl.mp skhp 201211223

Mimo zadávanie územných plánov, výskum skúma vymedzenie vzťahov stratégie rozvoja mesta a metódy a metodológie spracovania plánov so zvláštnym ohľadom ku špecifikácií i rozhodujúcich hodnôt mesta. Pokrýva tak horizontálne väčšinu tém urbanistickej profesie³⁵.

Pre potreby tejto práce sú dôležité najmä časti:

C/02 — Jan Sedlák, Ivan Plicka: Územní plán (Mezouroveň I)
Autori opisujú zmenu úlohy územného plánu nasledovne „19. století: "plán prostorový", 20.století: "plán funkční", 21.století: "plán operační/ akční/ iniciační““

Plány delia z pohľadu dopadu na :
„- ideální (s horizontem 50-100 let); - dominantně formující vize
- realistické (s horizontem 20-25 let); - dominantně určující koncepce
- pragmatické (s horizontem 10 let). - stanovující regulace“

Územný plán je v skupine realistický.

Toto demonštrujú na príklade prípadových štúdií z vlastnej tvorby.

D/12 — Radek Kolařík, Filip Landa, Lada Kolaříková: Urbanistická soutěž
Forma a význam urbanistickej súťaže(ideový urbanistický plán) pre stavbu mesta je rozobraná cez vizuálne aspekty až po dopad do zadania územného plánu. Dochádza k záverom, že angažovanosť obyvateľov a kvalitná správa obce zvyšuje počet súťaží (ideové urbanistické súťaže).

34 BRŮHOVÁ K.: Praha nepostavená, <https://dspace.cvut.cz/handle/10467/65364>, dohľadane 1.2.2017

35 JEHLÍK J. a kol. : Metodika zadávání územních plánů, <https://vp.fa.cvut.cz/vystupy/>, dohľadane 1.2.2017

1.3 Vyhodnotenie prístupov

Spoločné znaky prístupu - zopätie kultúrnych, sociálnych a ekonomických javov, ideológie a urbanistickej vízie

- popis vzťahu ku kultúrnym, sociálnym a ekonomickým javom spoločnosti,
- popis kontextu so svetovým dianím, historické reálie,
- popis prevládajúcich urbanistických teórií a ich dopadu na deriváty týchto teórií,
- vzťah ku spoločenskému zadaniu, riešenému problému,
- sila politického rozhodnutia, dopad technológie,
- téma sekvencií udalostí proti náhodným udalostiam, ktoré formujú stavbu mesta,
- časté použitie naratívneho prístupu pre osvetlenie komplexnosti problematiky,
- ideálny urbanistický plán ako zástupca urbanistickej vízie, syntetická povaha,
- zhoda na dopadu vytváraní ideálnych urbanistických plánov na stavbu mesta.

Vhodné použitie : Prístup je vhodný na obecný popis vnímania ideálneho urbanistického plánu a tvorbu spoločenského zadania.

Spoločné znaky prístupu - Ideálne urbanistické plány a ich deskripcia

- autorský a interpretačný prístup opisovaných javov,
- opis procesných vzťahov – príčiny, zavádzanie a dôsledky plánu,
- grafická interpretácia procesov a znakov plánov,
- špecifická vizuálna stránka – projekt, schémy, grafy apod.,
- reflexia minulosti z pohľadu ideálneho urbanistického plánu,
- reflexia domnejšej budúcnosti z pohľadu ideálneho urbanistického plánu,
- triedenie plánov podľa rôznych kľúčov,
- schematický popis predstavy prostredia s dôrazom na príčinu riešenia.

Vhodné použitie : Prístup je vhodný na prezentáciu modelových plánov a interpretáciu plánov podľa zvoleného kľúča.

Spoločné znaky prístupu - Mesto a jeho ideové urbanistické projekty

- opis jedného mesta, prípadne uceleného celku miest, oblasti,
- špecifická vizuálna stránka – projekt, schémy, grafy apod.,
- zamerané na ideové urbanistické plány a zákonné plány ,
- svedectvá doby,
- popis vzťahu ku kultúrnym, sociálnym a ekonomickým javom spoločnosti.

Vhodné použitie : Prístup je vhodný na prezentáciu ideových urbanistických plánov vo vzťahu k mestu, prepisu ideálneho urbanistického plánu do stavby mesta.

URBANISTICKÁ VÍZIA

2

2.1 Město a vize³⁶

Město, vize. Slova pro nás často těžko uchopitelná. „Bez víry v ideje a ideály je život jedinců a národů jenom živořením,“ řekl T. G. Masaryk.³⁷ Živoří naše města, pokud nemají svou vizi? Žijeme v prostředí, kde možnost nahradila volbu a zbavila nás tak zodpovědnosti. Pokud je pro nás naplněné město cílem, potom je vize zvoleným směrem, ne možností. Vize je úběžníkem vývoje, nejen fyzickým, ale společensky komplexním.

Idea

V evropském prostředí je vize ve své roli nenahraditelná jako

**nositelka identity,
virtuální půda pro řešení a invenční přístupy,
komunikační a vzdělávací platforma
a nástroj plánování.**

V obecném použití je vize chápána jako snová představa. Urbanistická vize města se dnes stává diskutovaným tématem. Díky určitému nadužívání tohoto termínu v architektonických kruzích sice někdy získává až pejorativní nádech, přesto je důležité si uvědomit, čím taková vize je a jaká je její úloha v procesu plánování.

Ideál pokládáme za něco nedosažitelného.

V mezioborovém pohledu ale získáváme mnohem širší pole jeho výkladu a využití. Ideje, stejně jako obrazy města, které se zrcadlí v našem podvědomí, nejlépe popisuje psychologie a sociologie v podobě archetypů a kolektivního nevědomí. Podle Itala Calvina:

„I paměť je redundantní: opakuje znaky, aby město mohlo začít existovat.“³⁸

V přepisu do urbanismu může jít o soustavu prvků, které vytvářejí identitu města jako celku.

Utopistická poloha vize nabízí různost východisek a možnost odkrytí netušeného potenciálu. V exaktních vědách jsou ideální modely používány pro přesný popis jevů, které by bez omezení určitých předpokladů nebylo možné definovat ani s nimi ve výpočtech operovat. Teorie relativity například předpokládá ekvivalenci gravitační a setrvačné síly, v běžném životě podobně zjednodušeně modelujeme předpověď počasí nebo výpočet dopravních zátěží.

36 GOGOLÁK I., GRASSE L.: Město a vize ERA 21 #05 2012 Český urbanismus 2.0, úvod 14-17 str.,
článek v celom znení

37 Karel Čapek: Hovory s T. G. Masarykem. Myšlení a život. Praha, 2009

38 Italo Calvino: Neviditelná města. Praha, 2007, s. 15.

Ze zástupných modelů se tak stávají důležité edukační a komunikační nástroje. To platí i pro město a jeho rámeček. Stejně jako může být vzorec síly $F = -m \cdot ((d^2 \cdot C)/(d \cdot t^2))$ pro ozřejmění zjednodušen na $F = m \cdot g$, tak lidé ve městě používají schematických zobrazení pro usnadnění komunikace konkrétních problémů. Hloubka znalosti je tak odvislá od jejich rozsahu a práce s nimi.

Urbanistické vize sídel a sestavování ideálních kompozic nalézáme napříč lidskou historií. Za každou vizí se skrývá jasný program, způsob života. I když se tyto parametry v čase proměňují, některé prvky se stále opakují. Nalezení těchto opakujících se základních stavebních kamenů, klíčových prvků, definuje myšlenkový rámeček vize. Aldo Rossi o nich píše:

*„Překrývání individuální a kolektivní paměti spolu s ideou, která se uskutečňuje po dobu trvání města, mě dovedlo ke konceptu analogie. Analogie sebe sama vyjadřuje skrze proces architektonického návrhu, jehož elementy existovaly už dříve a byly formálně definovány, ale jehož pravý význam je nepředvídatelný na začátku a odkrývá se až na konci tohoto procesu. Tudíž význam procesu se ztotožňuje s významem města“.*³⁹

V euroamerickém kontextu se k definování těchto prvků přiblížil Kevin Lynch:

*„Zdá se, že existuje něco jako obecný image každého města. Ten se bude do značné míry krýt i s vizemi jednotlivců. Možná se ale jedná o celou sérii image města, které vždy sdílí určitý významný počet občanů. Takový image je opravdu nutný, jestliže má jednatel v rámci svého prostředí úspěšně jednat a spolupracovat s lidmi. Každý individuální obraz je svým způsobem unikátní a má jiný obsah, který je jen vzácně, pakliže vůbec sdělitelný. Avšak bude se také blížit představě obecné, která bude v různých prostředích více či méně přesvědčivá a syntetizující.“*⁴⁰

Jednotlivé klíčové prvky vize, myšlenkového modelu, vedou ke konkrétním projevům v ideálních plánech – ke geometrii kompozice, hierarchizaci hlavních objektů a prostorů. Aplikací ideálních struktur nebo jejich myšlenkových modelů ve fyzické podobě se klíčové prvky vize přenášejí do reálného prostředí. Zde se střetávají s podmínkami lokality a přetvářejí se tak do podoby charakteristické pro konkrétní místo. Tímto procesem je posilována místní identita. Urbanistická vize sídla jako nástroj tak vždy pracuje s unikátní konstelací klíčových prvků.

³⁹ Překl. aut. z: Aldo Rossi, Diane Chirardo, Peter Eisenman: The Architecture of the City. Cambridge, 1984, s. 18.

⁴⁰ Kevin Lynch: Obraz města. Praha, 2004, s. 46.

Nástroj

Použití systému klíčových prvků můžeme nalézt už u objasňování komplexních vztahů Christopherem Alexanderem. Tyto myšlenky se posunuly směrem k použití teorie systémů.

Citujeme z článku *Jaký typ vědeckého problému je město?*:⁴¹

„(Město) se skládá z množství hierarchických anebo seskupených systémů, jejichž typickým znakem jsou navzájem na sebe působící elementy, které jsou zároveň ve vertikální interakci s vyššími organizačními strukturami.⁴² Každá proměnná anebo entita těchto subsystémů není zpravidla součástí jen jediného subsystému.⁴³ Toto implikuje závěr, že město je možné rozložit na různým způsobem vymezené subsystémy. Rozklad je přitom podmíněný typem otázky, na kterou je žádoucí podat odpověď, do značné míry určené preferencí a intuicí výzkumníka.⁴⁴ Rozdílné vymezení systémů není možné odmítat jako takové. Jistý typ zákonitosti se totiž může odhalit při jednom typu rozkladu a úplně jiný při jiném typu rozkladu. Závěry z nich můžou být dokonce protichůdné, nebo si zdánlivě vysloveně odporovat, to však automaticky nevylučuje jejich simultánní pravdivost.“⁴⁵

To jen potvrzuje jasnou a účinnou použitelnost metody práce s vizemi jako rámcem pro organizaci města.

Vize jako koncepční rámec vývoje má své místo i v evropských systémech plánování. Pokud bychom podnikli exkurz do plánovacích systémů jednotlivých států Evropy, nalezneme tento princip například ve Velké Británii, která přechází z tradičního „land use planning“⁴⁶ k „local development framework“.⁴⁷ Podobný přístup se vyskytuje i v plánovacích politikách Nizozemska a Belgie, kde nalezneme na městské nebo lokální úrovni strategický plán⁴⁸ nazývaný „strukturální vize“

(niz.: structuurvisie), formulující zásadní koncepční body vize sídla, na něž navazuje detailnější plán aplikující zásady urbanistické vize již na konkrétní místa.

Pro popis, v jaké situaci se nyní nachází Česká republika, si s jistou mírou zjednodušení můžeme definovat dva základní charakterystiky plánovacích postupů podle

41 Překl. aut. z: Kristína Staněková: Aký typ vedeckého problému je mesto? Alfa 3/2012, Bratislava, 2012.

42 Dana Coelho, Matthias Ruth: Seeking a unified urban systems theory. WIT Press, Southampton, 2006, s. 179–188.

43 Christopher Alexander: City is not a tree. 1965.

44 Alexander Laszlo, Stanley Krippner: Systems Theories: Their Origins, Foundations and Development. Elsevier Science, Amsterdam, 1998.

45 Nicos Salingaros: Principles of Urban Structure Techné Press. Amsterdam, 2005.

46 „Land use planning“ lze volně přeložit jako plánování rozdělení území pomocí funkčních ploch.

47 „Local development framework“ lze volně přeložit jako rámec územního rozvoje, je to textový dokument vybavený grafickými schématy.

48 Nezaměňovat se strategickým plánem rozvoje, vytvářeným jednotlivými územními celky v ČR.

způsobu vazby jednotlivých úrovní jako systém vertikální a horizontální. Vertikální systém se opírá zejména o model strategického rámce definujícího stěžejní body vývoje území, které jsou pro nižší instanci buď závazné, nebo jen doporučené. Podřízená dokumentace – například na úrovni města – má pak sestavený vlastní koncepční rámec, na jehož základě je pro potřebná území zpracována podrobná dokumentace. Důležitou charakteristikou je tedy větší obecnost plošného celku a lokální řešení pouze vybraných klíčových detailů. Oproti tomu horizontální systémy pracují ve stejné úrovni detailu v celé ploše a s přímou závislostí na nadřazených plánech, které jsou navíc pro nižší instance závazné. Nejrozšířeněji používané plány jsou potom ty nejkompaktnější, v České republice je to územní plán. Kvůli větší komplexnosti jedné vrstvy je značně obtížná koordinace mezi vrstvami navzájem, zvláště pokud chybí vhodný způsob provázání mezi plány nižší a vyšší úrovně.

Vývoj plánovacích politik a jejich současná situace v Evropské unii jsou zachyceny řadou výzkumných programů, zejména pak programem ESPON.⁴⁹ Dobře ilustruje jednoznačnou převahu tradičního systému „land use planning“ v ČR, tradicionalistického plánování v jižních státech Evropy a komplexního integrovaného přístupu společně s regionálním plánováním ve státech západní a severní Evropy. Česká republika se svou plánovací politikou řadí spíše k systému horizontálnímu. Pracuje tedy s plošným přístupem řešení území, které definuje pomocí ploch s přiřazenými vlastnostmi, konkrétně v úrovni územních plánů. Nástrojů pro zpracování detailu, tedy regulačních plánů, je obecně používáno méně. Kladná stránka současného systému spočívá v analýze stávajících zastavěných území. Rozvojové oblasti jsou však řešeny stejným postupem, aniž by mu předcházela výše zmiňovaná vize neboli koncepční rámec. Nemůže tak dojít k ucelenému řešení kompozice sídla. Jednotlivé úrovně územně plánovací dokumentace se slévají do jednoho plánu jak směrem nahoru, tak směrem dolů. Typickým příkladem je zpracování územního plánu téměř v detailu regulačního plánu.⁵⁰ U větších sídel se tento model stává koordinačně velmi náročným, protože problémy detailu přímo ovlivňují a často rozměňují koncepci územního plánu. Přitom jeho úlohou je z pohledu systému pouze odkazovat na detail v nižší instanci a sám má zůstat mimo sféru konkrétních řešení.⁵¹

Nástroj urbanistické vize je možné použít metodou rámce, a to ve formě koncepčního schématu v grafické části územně plánovací dokumentace.⁵² Takto zobrazená

49 ESPON (European Spatial Planning and Observation Network), PLUREL (Peri-urban Land Use Relationship), ECTP (European Council of Town Planners).

50 Podpořeno i faktem, že „pořízení regulačního plánu jako podmínky pro rozhodování v území pozbývá platnosti, pokud nedejde k vydání regulačního plánu do dvou let“ (zákon č. 183/2006 Sb., § 43, odst. 2), pro vyšší úroveň dokumentace (zásady územního rozvoje) také často platí přejímání přesného trasování komunikací v detailní úrovni jako i vymezení zastavitelného území.

51 Územní plán je vztažen ne k měřítku území, ale ke správní jednotce. Malé sídlo velikostně odpovídá čtvrti většího, přitom je aplikována stejná podrobnost. Územní plán menších sídel je tedy potřeba řešit i v rozsahu okolní krajiny

52 Vyhláška č. 500/2006 Sb., příl. 7, odst. 3.

urbanistická vize spolu s jejím textovým vyjádřením vytvářejí rozhodovací rámec definující klíčové prvky sídla. Cílem je dosažení větší komplexnosti a srozumitelnosti celku a přenesení dílčích detailů do plánů nižší instance, tedy regulačních plánů. Srozumitelnosti, jako jednoho ze stěžejních faktorů pro životnost urbanistické vize, je možné dosáhnout kromě slovního vyjádření rámce i jeho jednoznačným grafickým vyobrazením.

Hlavním předpokladem použití nástroje vize však zůstává širší společensko-politická shoda na vývoji sídla, která největší měrou předjímá jeho trvanlivost. To samozřejmě vyžaduje připravenost společnosti na přijímání dlouhodobých rozhodnutí. Objektivní data o současném stavu města nejsou jasným vodítkem pro jeho objektivní budoucnost. Cest, po kterých se můžeme vydat, je vždy několik, a právě vize je místem pro tvůrčí rozhodnutí.

Směr

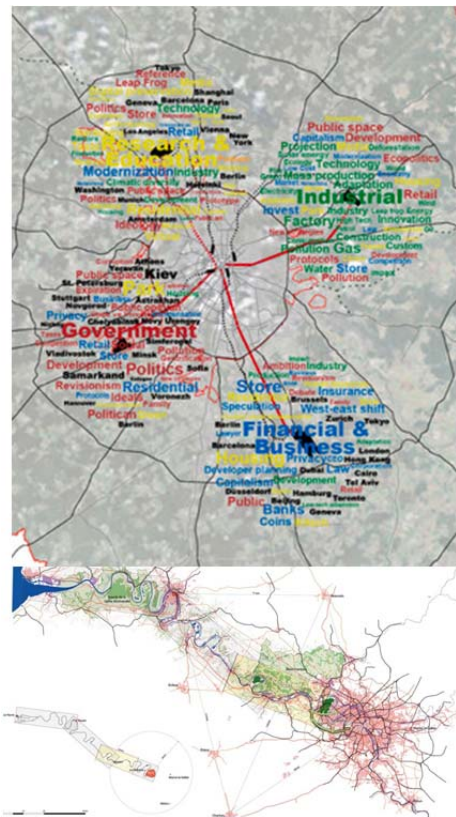
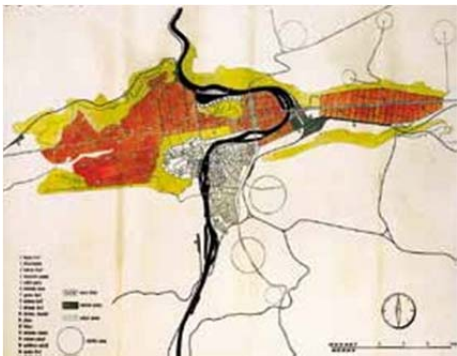
Urbanistická vize získává svou sílu, když je co největší měrou vystavěna z apolitických rozhodnutí. Není tedy možné předpokládat, že sestavování čtyřletých koncepcí povede k úspěšnému rozvoji města – hrozí zde situace, že se město stane pouhým rukojmím politických zájmů. Pro komplexní a složitý celek města je naopak stěžejní kontinuita, sledování stanoveného rámce při rozhodování o všech klíčových otázkách. Vize je společenskou shodou na klíčových prvcích a procesech ve městě.

Posun myšlení ilustruje hledání nových podob měst v současnosti, například plán pro Velkou Paříž nebo Moskevskou aglomeraci. První vlašťovky v českých luzích a hájích v podobě metropolitního plánu pro Prahu nebo urbanistické koncepce pro město Plzeň snad půjdou nastíněnou cestou.

Dnes se naskýtá jedinečná šance na revizi současného stavu urbanismu a plánování měst jako disciplíny. Je třeba zachovat to dobré a poučit se z chybného. Nepromarněme tuto šanci.⁵³

53 Doplnenie (článok je ponechaný v pôvodnom znení i s použitým citačným spôsobom) Analógia s víziou v iných odvetviach bola horizontálne skúmaná s ohľadom na ekonomiku (nástroj riadenia), sociológiu, psychológiu (zjavenie, predobraz), matematiku, fyziku (modelové situácie, komunikačné prostredie, virtuálne prostredie pre riešenie problému), technológiu a strojárstvo (vznik nepoužitých technológií, predpoklad neexistujúcich materiálov a podmienok, na spoločenskú objednávku). Zaujímavým javom bol vzťah k predikciám zrejmy hlavne na výsledkoch komplexných matematických modelov ako je napr. predpoveď počasia, výpočet záťaže dopravy, odhad indexov burzy a podobne. Výsledky týchto modelov slúžia k rozhodovaniu v spoločnosti, avšak ich dáta majú veľkú nepresnosť.

Příkladem fenoménu klíčových prvků jsou představy o uspořádání prostoru Bubenského nádraží v Praze. Leitmotivem území je křížení severojižní osy a severního diametru Prahy a z toho vyplývající význam veřejného prostoru. Ten se objevuje už v plánech Maxe Urbana z dvacátých let 20. století, dále v plánech pro Nové Město na sever od Prahy z třicátých let, přes nacistické vize Prahy až k současným projektům ateliéru FNA nebo společnosti Orco.

Obr. 2.1

začátek levý sloupec shora

- Max Urban: Velká Praha, 1915–1917.
- Studie přestavby Prahy z třicátých let 20. století.
- Nacistická vize Prahy: severo-jihní transverzála, čtyřicátá léta 20. století.
- Ateliér FNA: Bubny, 2008.
- Orco: Bubny, 2011.

- Moskevská aglomerace. OMA, 2012.
- Velká Paříž. Antoine Grumbach & Associés, 2008.

2.2 Ciele

Ideálny urbanistický plán ako virtuálna pôda pre riešenia a invenčné prístupy, tvorca identity mesta je v dnešnej dobe využívaný v minimálnej miere. Môže za to:

- 1.nejasnosť jeho spoločenského zadania (rieši 1.hypotéza)
- 2.nejasnosť jeho prejavu v stavbe fyzického prostredia mesta (rieši 2.hypotéza)
- 3.nejasnosť jeho použitia ako virtuálnej pôdy pre riešenie a invenčný prístup (rieši 3.hypotéza)

Predpokladom výskumu úlohy urbanistickej vízie (v detaile práce ideálneho urbanistického plánu) je, že objasnenie vzťahu so stavbou mesta napomôže objasniť pozíciu ideálneho (modelového - vzorového) a ideového (koncepčného) urbanistického plánu vo väzbe na proces stavby mesta (tvorbu územne plánovacej dokumentácie a následnú tvorbu životného prostredia).

Tieto nejasnosti vedú ku formálnosti použitia ideálneho urbanistického plánu - ideového urbanistického plánu ako zástupcov urbanistickej vízie.

Tato práca definuje úlohy urbanistickej vízie v kontextu dnešného vytvárania fyzického prostredia mesta. Hľadá jej polohu v plánovacom prostredí a snaží sa odpovedať na otázky jej relevancie dnes. Zameriava sa primárne na väzby teoretickej časti (→ kríza → ideálny urbanistický plán → ideový urbanistický plán →).

Schematickou systematizáciou témy a poukázaním na jej väzby vytvára práca rámec pre popis:

**vzniku ideálneho urbanistického plánu,
sledovanie možností jeho prejavu
a možností tohto druhu plánu v budúcom rozvoji
urbanistickej profesie.**

Predpokladá, že týmto utriedením zvyšuje relevantnosť urbanistickej vízie v teoretickej i praktickej rovine v českom prostredí. Zároveň práca horizontálne prechádza témou a definuje body pre hlbšie skúmanie problematiky⁵⁴.

54 napr. definovanie autorských urbanistických štruktúr z pohľadu pamiatkovej ochrany apod.

2.3 Vymedzenie primárnej oblasti výskumu

Primárnou oblasťou výskumu je II. skupina Teória. Konkrétne jej časť opísaná rozsahom kríza – ideálny urbanistický plán – ideový urbanistický.

Hlavnou témou je tak ideálny urbanistický plán v českom prostredí v období 1850 - 2010. Orientačný časový rámec je ovplyvnený dosiahnuteľnosťou a existenciou prístupných zdrojov k danej téme pre obdobie po roku 1850.⁵⁵

Práca je zameraná na čisto architektonický pohľad na problematiku.

Výskum primárne odpovedá na otázky:

Čo je štartérom vzniku ideálneho urbanistického plánu ?

- odpoveď 1. hypotéza - Ideálny urbanistický plán vzniká ako odpoveď na otázky spoločenského zadania.

- rieši nejasnosť spoločenského zadania ideálneho urbanistického plánu – kapitola ZADANIE – MODEL

1. Hypotéza je skúmaná rešeršou teórie (zapodievajúcou sa spoločenským zadaním a krízou) a jej spoločnými východiskami, skúmaním archívnych materiálov a ich interpretáciou naratívnu metódou doplnenou o rozhovory s tvorcami. Hypotéza je tak preverovaná sumarizáciou a kritikou teórie a formou opisu výberu reprezentantov spoločenských zadaní a ich priemetu do ideálnych urbanistických plánov skrz ideové urbanistické plány.

Ako sa ideálny urbanistický plán premieta do stavby miest v českom prostredí ?

- odpoveď 2. hypotéza - Ideálny urbanistický plán, skrz ideový urbanistický plán, sa premieta do tvorby identity mesta, teda jeho stavby.

- rieši nejasnosť prejavu ideálneho urbanistického plánu v stavbe fyzického prostredia mesta – kapitola MODEL – KONCEPT

2.hypotéza je skúmaná rešeršou teórie a archívnu práca s pomocou komparácie jednotlivých ideálnych urbanistických a ideových urbanistických plánov.

Aká je pozícia ideálneho urbanistického plánu v dnešnej dobe?

- odpoveď 3. hypotéza – Ideálny urbanistického plánu je možné využiť ako virtuálnu pôdu pre riešenia a invenčný prístup v urbanizme.

- rieši nejasnosť použitia ideálneho urbanistického plánu ako virtuálnej pôdy pre riešenie a invenčný prístup – KONCEPT – INVENCIA

3.hypotéza je skúmaná rešeršou teórie, popisom zahraničných príkladov, opisujúcimi možnosťami použitia ideálneho urbanistického plánu ako virtuálnej pôdy pre riešenia a invenčný prístup.

⁵⁵ dostupnosť periodík v českom jazyku – napríklad od 1866 Zprávy Spolku Architektů a Inženýrů

2.4 Problémy a ohrozenia v téme

- nejasnosti vo vnímaní jednotlivých pojmov s významom umožňujúcim širokú až neurčitú interpretáciu
- úloha urbanistickej vízie v smerovaní urbanistickej profesie - čisto technické vnímanie urbanistickej profesie proti čisto kreatívnemu vnímaniu urbanistickej profesie
- legislatívny rámec v kontraste unikátnosti každého prostredia
- spoločenská diskreditácia myšlienky nových ideálnych urbanistických plánov
- spoločenská diskreditácia syntetickej povahy ideového urbanistického plánu
- spoločenský mandát ideového urbanistického plánu
- orientácia na architektonickú časť témy
- zamieňanie s úlohou urbanistickej teórie
- nemožnosť nastoliť objektívne kritéria pre vyhodnotenie niektorých javov spojených s otázkami urbanistickej vízie bez účelového skreslenia
- obmedzenia v dostupnosti materiálov, napr. chýbajúce časti plánov, prípadne celých plánov, výskyt ďalšej literatúry v cudzom jazyku apod.
- obmedzenia schematického prístupu a naratívneho prístupu

Práca sa primárne nezaoberá

- celkami krajinného plánovania, ktoré nie sú v záujmovom území mesta
- obcami ktoré, nie sú mestami, pokiaľ nie sú v záujmovom území mesta
- mierkou nadregionálnou a regionálnou (pokiaľ priamo nesúvisí so záujmovým územím mesta)
- mierkou detailu verejného priestranstva
- detailným rozborom sociálnych a ekonomických vzťahov
- skupinami I. Spoločnosť (prostredie) a III. Stavba (záväzný plán)
- procesmi evaluácie, implementácie plánu a účasťou verejnosti na týchto procesoch
- utópiou, umeleckými a utopickými urbanistickými plánmi

Schematická systematizácia je využitá k zjednodušeniu komplexných vzťahov pre čítanie prevládajúcich smerov. Práca si nekladie za cieľ predložiť všeobecne platný model, toto pojmie by bolo mylné.

ZADANIE - MODEL

3

3.1 Čo je štartérom vzniku nového ideálneho urbanistického plánu?

Hypotézou časti Zadanie - model je, že ideálny urbanistický plán (modelový - vzorový urbanistický plán) vzniká ako odpoveď na otázku spoločenského zadania.

Spoločenské zadanie stanovuje požiadavky na riešenie aktuálneho prípadne možného budúceho problému - krízy.

3.2 Kríza ako štartér plánovacieho cyklu

Kríza⁵⁶, ako jav, sa opakuje preto ju môžeme nazvať cyklickým javom⁵⁷. Vzniká ako dôsledok (prípadne ako kombinácia dôsledkov)

prehodnotenia prostredia – zastarania,
technického posunu a ekonomických trendov – inovácie,
predvídania javov – predpokladu,
reprezentovania - ideológie a
deštruktívneho javu – katastrofy.

Kríza týmto spôsobom generuje spoločenské zadanie (3.3 Zadanie ako dôsledok krízy). Podľa umiestnenia je možné označiť krízy za

miestne a
nemiestne.

Hlbšie úvahy o kríze v plánovacom cykle v dnešnej urbanistickej teórii vedú k novým úvahám pre spoločenské zadanie budúcich ideálnych urbanistických plánov.

Krízu a katastrofu Winny Mass, t?f používa ako štartér procesu potencionalnej budúcnosti (City Shock, 2012). V sérii zmyslených historických udalostí (náhodných predpokladov), reprezentovaných zmyslenými správami, sa zamýšľa nad možnými scenármi pre urbanistickú profesiu poukazuje na dopad reálnych udalostí označovaných za čierne labute teórie Nassima Nicholasa Taleba⁵⁸. Všeobecná polemika dochádza k záverom stálosti v nestálosti vývoja. Možného použitia fabulácie na testovanie schopností miest adaptovať sa na nové podmienky.

„The role of crises is highly useful in that. We need to embrace crisis as an agent for change. They create urgencies for us to react to, they generate energy for us to invent and innovate. Maybe instead of waiting for disasters to react to, we could accelerate

56 Stav v sekvencii udalostí, od ktorej s odvíjajú všetky budúce udalosti, buď v rovine zlepšenia alebo zhoršenia, zväčša je určená ako bod zvratu. (preklad z anglickej definície)

<http://www.dictionary.com/browse/crisis>, dohľadane 1.2.2017

57 V zmysle opakovania sekvencie plánovacieho cyklu ..kríza -> riešenie -> realizácia -> kríza... v priebehu času.

58 TALEB N.N.: The Black Swan: the impact of the highly improbable, Random House, 2007

problems and use them as a motive for forward movement. It's apocalyptic planning in a way." (Visionary Cities,t?f - Winny Mass, 2009)

„Within a context of economic anxieties, environmental concerns on the future, demographic pressures and political unpredictability spatial planning increasingly finds itself positioned in the role of speculating scenarios that would map the impacts of these unpredictable drivers in the future cities. Yet while scenario making is a key method to understand the implications on space of such uncertain futures it certainly lacks a critical position regarding the role cities can do not only to prepare for the difficult moments but also to value the role of existing resources that could be activated in the case of such unwanted events. Cities should be interested beyond surviving targets; they should be able to confront the uncertain futures with the help and support of their own devices. After a degree of pressure they should be able to resist it, and to a great extent they should be able to return to their original state.“ (projekt Resilience ,t?f - Winny Mass, 2012)

Chápanie krízy ako tvorcu spoločenského zadania ideálneho urbanistického plánu je zrejmé i z úvah projektu 49 Cities, ktorý skúma ideálne a ideové urbanistické plány na základe „strachov“ tzv.„*Fear factor - Foreign invasion, slums+overcrowding, urban chaos, polluted air, disorganized trafic, sprawl, inflexibility, waste of resources*“ (49 Cities WORKac) .

Tieto faktory ovplyvňujú modely miest podľa prevládajúceho faktoru strachu. Racionalizáciou jednotlivých modelov autori vytvárajú hodnotenie týchto modelov na základe hustoty, pomeru zelených priestranstiev a ďalších indikátorov. Faktor strachu sa dá stotožniť s chápaním krízy v tejto práci.

Hľadanie štartéru procesu plánovacieho cyklu, jeho programu, je možno nájsť i vo vývoji myslenia o stavbe mesta kanceláriou Office for metropolitan Architecture (OMA) a jej „think tank“ organizáciou AMO, ktoré vedie Remom Koolhaasom a jeho spoločníci. Polemika nad zmyslom urbanizmu What ever happened to urbanism? z roku 1994, kde stavia urbanistickú teóriu proti praxi stavby miest, poukazuje na neuchopiteľnosť urbanistickej praxe a vyzýva k uchopeniu chaosu ako možného východiska k zmene urbanistickej teórie i praxe na „Gay Science – Lite Urbanism“⁵⁹. V rámci výzvy k experimentovaniu a možnému pokroku urbanistickej profesie.

Generické mesto (Generic city, 1994) je potenciálnym konceptom na uchopenie tohto chaosu, skrz prirovnanie mesta k letisku a „opustenia všetkého čo nefunguje – toho čo prežilo svoje užitie- k tomu aby zrušilo zaslepenie idealizmu“⁶⁰. Táto redukcia na nutné minimum je poukázaním na možný budúci model stavby mesta, prípadne na

59 OMA, KOOLHAAS R., MAU B.: S, M, L, XL, The Monaceli Press, 1995, str.971

60 OMA, KOOLHAAS R., MAU B.: S, M, L, XL, The Monaceli Press, 1995, str.1252, preložené z anglického jazyka

krízu dobovej stavby mesta, redukciu výrazu a identity miest. Vzniká tak program na základe prehodnotenia hodnôt

Roman operating system je konceptom vychádzajúcim z výskumu Harvard project on the City a možným prístupom ako rozvinúť koncept generického mesta (Mutations, Project on city, 2001). Projekt sa zameriava na popis nových fenoménov, ktoré už nie je možné obsiahnuť klasickým chápaním urbanistickej teórie. Rímsky systém je tu chápaný ako destilát toho čo chápeme mestom v spojitosti s možnou generickosťou. Smeruje k čisto programovému chápaniu mesta ako zhluku fenoménov s prevládajúcou tendenciou – programom⁶¹. Ten je možné chápať ako uchopenie procesov a ich inováciou, a teda ako spoločenské zadanie.

Program ideálneho urbanistického plánu môže vzniknúť i ako objednávka inovácie – experimentu spoločenského zadania. To potvrdil výskum metabolistického hnutia (Project Japan Metabolism Talks..., 2011), ktoré podľa jeho zástupcov vzniklo ako potreba experimentálneho urbanistického hnutia v rozvíjajúcom sa Japonsku 60-tych rokov. Vzniklo tak spoločenské zadanie ideologickej objednávky na základe krízy reprezentácie⁶².

Spoločenské zadanie ako program sa vyskytuje u všetkých teoretikov primárne pretože odkazuje na organizáciu priestoru a moci v spoločnosti (prípadne na jej opak). Zo všetkých teoretických prací je zrejme rastúca sila skupiny fenoménov, ktoré v určitých kombináciách získavajú relevanciu, ktorú by samostatne nedosiahli. Znamená to rast dôležitosti vnímania procesov v mestách prípadne ich odlišné vnímanie rôznymi skupinami.

3.3 Spoločenské zadanie ako dôsledok krízy

Spoločenské zadanie, ako dôsledok krízy na ňu odpovedá skrz ideálny urbanistický plán, v otázkach stavby mesta,

stanovením hodnôt – zachovaním/ prehodnotením/ obmenením,

integráciou inovácie – odmietnutím/ etablovaním/ inovovaním,

riešením predpokladu/strachu – nereagovaním/ smerovaním/ variantmi

hľadaním symbolov - ikonografiou/ symbolickou vrstvou – od jej poprenia po nadužívanie a

náhradou – opustením/ presunom/ obnovením.

Podľa umiestnenia je možné označiť zadanie za miestne a nemiestne.

Spoločenské zadanie sa, ako dôsledok krízy, stáva programom – zadaním ideálneho urbanistického plánu.

61 KOOLHAAS R.: Mutations, Actar, Barcelona, 2001, str.19

62 AMO,, KOOLHAAS R., OBRIST B.H.U.: Project Japan, Taschen, Köln, 2009, str.12-14

3.4 Spoločenské zadanie (Zadanie) súčasťou plánovacieho procesu

Vznik novej urbanistickej vízie (jej zástupcov ideálneho a ideového urbanistického plánu) je opakujúcim sa procesom v čase. Spoločenské zadanie ako program ideálneho urbanistického plánu je súčasťou tohto procesu.

V knihe Design of Cities (1976) Edmunda Bacona je možné vysledovať cyklické poňatie týchto procesov založené na póloch idey a akcie, ktoré sú reprezentované fázami formovanie/reformovanie hypotézy – komunikáciou (komunikačné vedy a umenie) – ľuďmi – stavbou (konštrukčná technológia) – produktom/ vystavaným prostredím – žitím (dopadom na životy ľudí) – kvalitou života – evaluáciou (vedy správania).

Lineárnou podobou procesu tvorby vízie sa zapodieva napríklad rakúsky projekt Vulkanland - Od vízie ku tvorbe stratégie, prevzaté: Krotscheck a kol., (2007) Geomantie im Steirischen Vulkanland, Auersbach: BVR Verlag. U tohto príkladu je nutné podotknúť, že sa zaoberá rozsahom vízia – popularizácia s cieľom nájsť spoločný konsenzus.

Z možných príkladov usporiadania plánovacích procesov vyplýva, že je dôležité chápať tento plánovací proces v čase. Reálny dopad jeho vnímania ako cyklu alebo lineárneho vývoja nie je pre túto sekvenciu dôležitý.

Opakovanie procesu celospoločenských kríz sa vyskytuje i v iných odvetviach. Napríklad ekonómií, kde teória Kondratevových vln prípadne jej kritika pracuje s rôznymi intervalmi rastu a poklesu trhu na základe technologického vývoja (u Kondratevaje interval 40 až 60 rokov). V sociológii je to napríklad Pitirim Sorokin, ktorý svojou cyklickou teóriou sociológie pomenúva jednotlivé fázy vývoja spoločnosti. Obe teórie však nemajú obecnú platnosť.

V českom prostredí je možno nájsť poňatie plánovacích procesov u viacerých autorov.

Plánovacie cykly popisuje napríklad Emanuel Hruška v svojej knihe Urbanistická forma (1945), kde rieši spoločenský systém cez konjunktúrnu teóriu a teóriu civilizačných kriviek. Tu prvý krát uviedol v článku Meze plánování (1943) a i tu upozornil na možnú chybnú interpretáciu týchto kriviek ako ultimátneho modelu spoločnosti. Cyklus urbanistické formy ktorý opisuje E. Hruška má tieto prvky ktorý ju ovplyvňujú: Pokrok – Nadstavba ideová – Prostředí, biologie – Retardace – Struktura, způsob života – Techn. hosp. stavba

„lidská společnost jde střídavě dvěma cestami:

jedna - jako vzestupná aktivní fáze konkrétně architektonická - vede toliko dopředu, sleduje novotářství, civilizační pokrok (t.j. tedy pokrok hospodářský, sociální, technický) a to za každou cenu realizace lidské společnosti na této cestě jsou

bezohledně průbojně, ve svém průkopnictví neurvalé, neznající ohledů na prostředí, ani ceny dochovaných hodnot

druhá cesta- jako sestupná kritická fáze převážně abstraktně malířská - je pasivnější, ale do jisté míry kultivovanější: respektuje dochované hodnoty, chce se jim přizpůsobit, má ohledy k prostředí, hodnotí tradici, je to cesta kontemplativnější ale její realizace nejsou jednoznačné, nejsou tak „nové“, jako ve fázi předešlé ustrnou zpravidla v konservativismu a eklekticismu“⁶³.

Modernou alternativou popisu plánovacího cyklu v českém prostředí je potom plánovací cyklus z knihy Myslet město (2014) Lucie Stejskalová, kde autorka rozoberá súčasné mestské stratégie. Cyklus zmeny v meste identifikuje v tomto poradí: 8 a 1 Krize – 2 Konsenzus – 3 Vize – 4 Kontext – 5 Implementace – 6 Kontrola a revize – 7 Výměna zkušeností.

„Cyklus změn ve městě

Tomu , aby se město začalo svým směřováním smysluplně zabývat, zpravidla předchází závažná krize či zvrát v jeho vývoji. Životaschopná města jsou tak často ve stavu permanentní změny a jejich správa je nucena neustále předcházet či řešit krize. Setrvání na místě znamená smrt. Mnohdy přicházejí krize i několik let potom co se změni podmínky, které je způsobily (např. politické vedení). K dlouhodobému a systematickému rozvoji patří schopnost města se přizpůsobit a přitom rozvíjet hlavní priority.“⁶⁴

„Schéma plánovacího procesu“, podľa skript Územní plánování (1993) Karla Maiera⁶⁵ zostáva z stanovení cílů, analýzy stavu, prostředků-koncepcie postupu, uskutečnění to potom ovlivňuje poznatky z plánovacího procesu, ktoré ovlivňujú všetky časti plánovacího procesu.

„Urbanistická vize Plány jsou jen prostředky, jak vyjádřit a zakotvit určitou představu o území. Územní plán je buď důsledkem této vize, nebo ji předchází – pak ale musí být natolik flexibilní, aby umožnil vývoj situací, které nejsou vždy evidentní nebo předpokladatelné.“⁶⁶

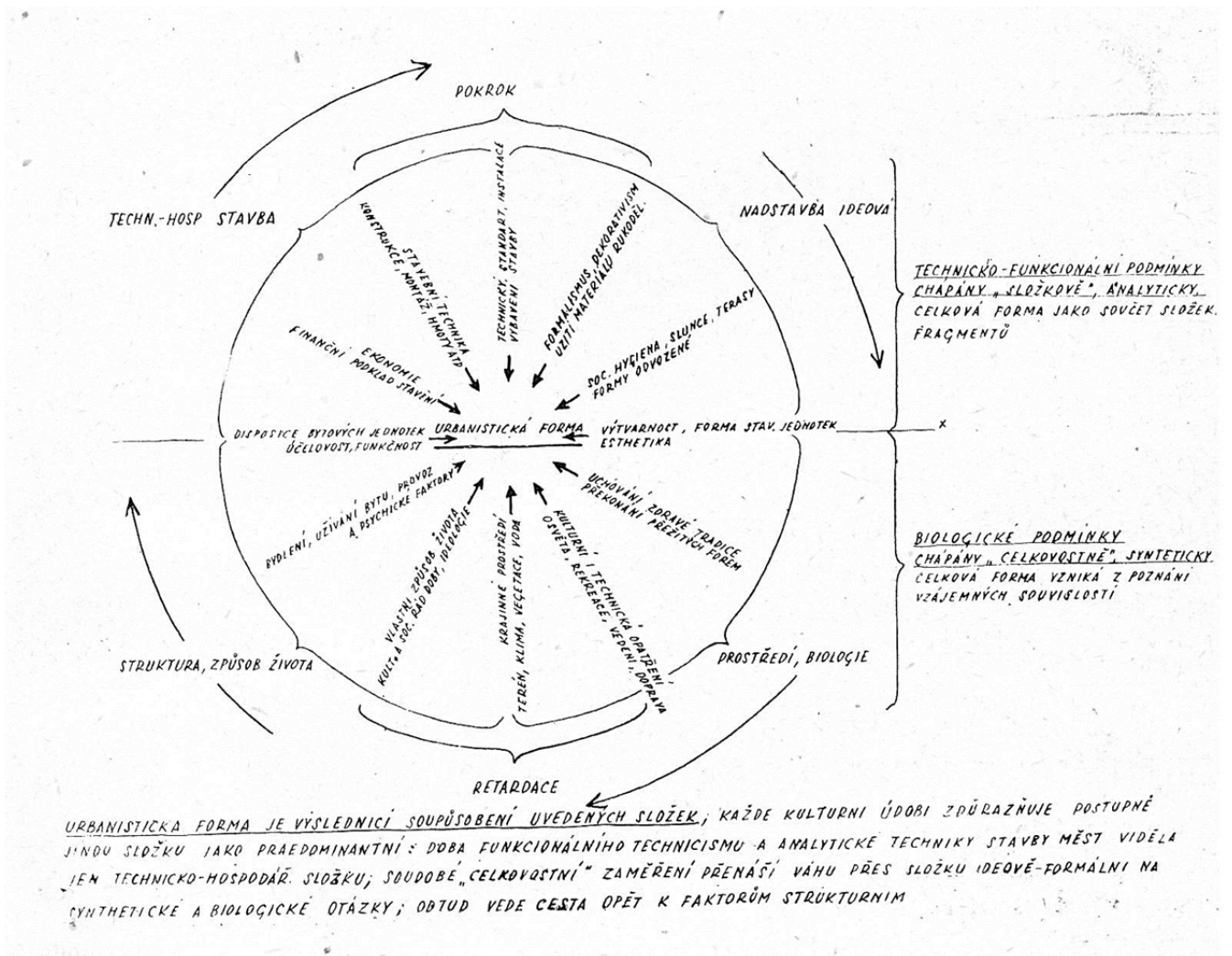
U príkladov je možné rozpoznať ideálny urbanistický plán ako súčasť urbanistickej vízie v nadväznosti na riešenie krízy (Hruška – pokrok), prípadne prehodnotením predchádzajúceho stavu a naviazaním novou koncepciou postupu.

63 HRUŠKA E. : Urbanistická forma, Tiskem Richarda Hrdličky, Praha, 1945, str. 8-9

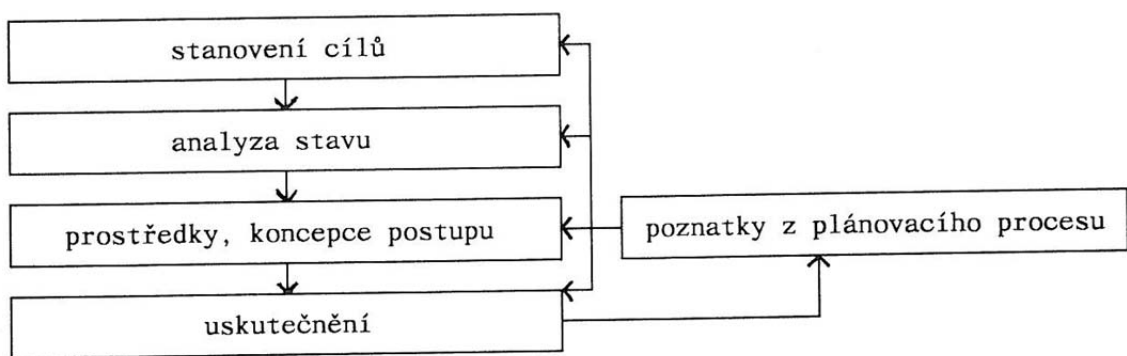
64 STEJSKALOVÁ L.: Myslet město, Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze, Praha,2014, str. 234-235

65 MAIER K. : Územní plánování, ČVUT, Praha, 1993, str. 7

66 JEHLÍK J. a kol. : Metodika zadávání územních plánů, Závěrečná zpráva – J. Klokočka, České vysoké učení technické v Praze, Praha, 2015 str. 100

Obr 3.1 Cyklické spoločenskej pojatie urbanistickej formy, HRUŠKA E. : Urbanistická forma, Tiskem Richarda Hrdličky, Praha, 1945, str. 25

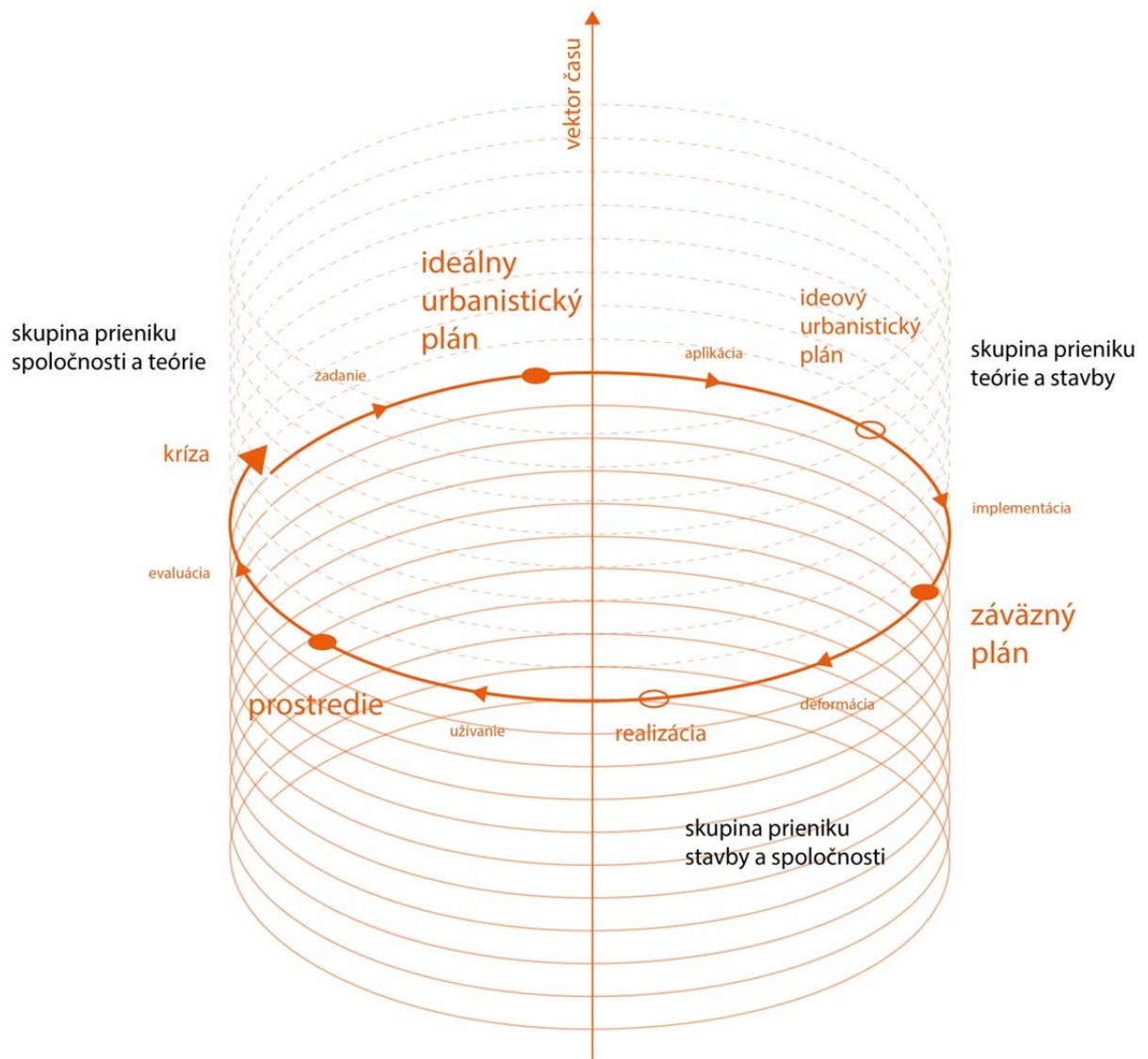
Schema plánovacího procesu

Obr 3.2 Ppojate plán. procesu, MAIER K. : Územní plánování, ČVUT, Praha, 1993, str. 7

3.5 Plánovací cyklus

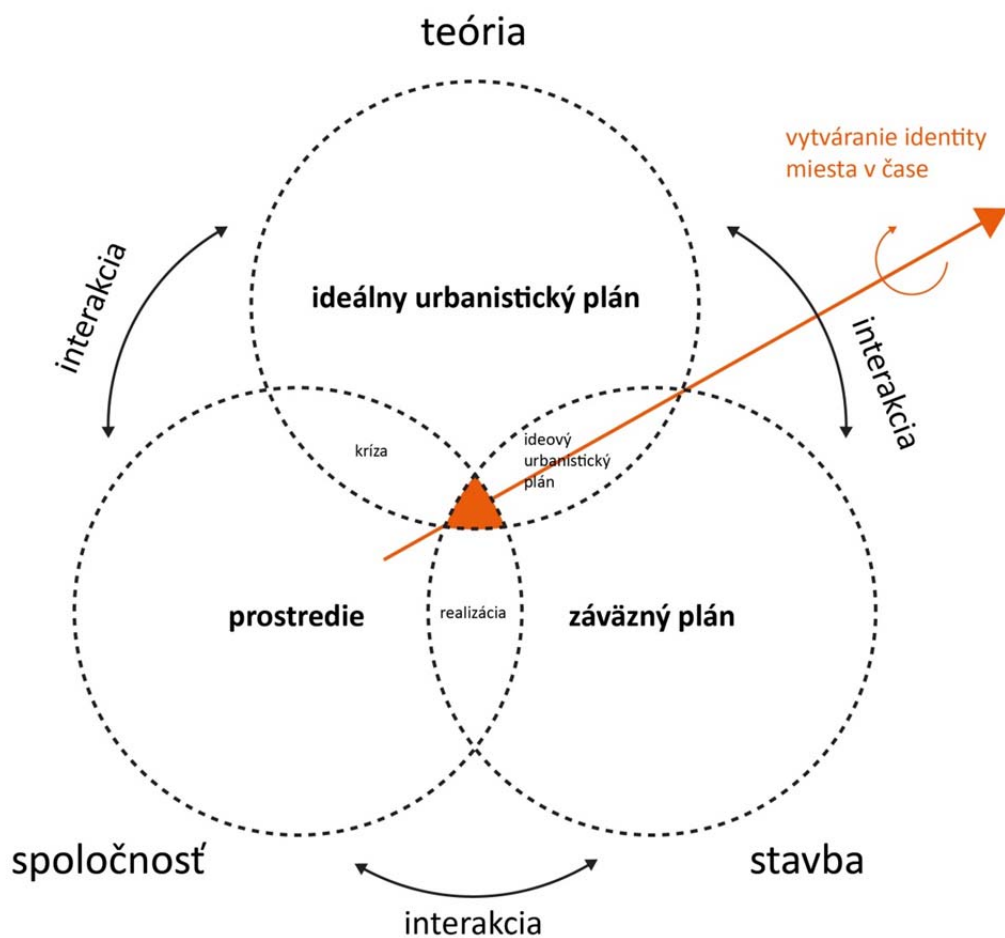
Kríza je súčasťou plánovacieho procesu a je jeho štartérom nového plánovacieho procesu - jeho nového myslenia. Tento proces je v svojej súslednosti cyklický a prebieha v čase, ktorý ho akceleruje alebo spomaľuje. Ideálny priebeh cyklu je zložený z javov - kríza, program, ideál - vzorec, aplikácia, idea- prístup, implementácia, záväzný plán , deformácia, prostredie, užívanie, kvalita života, evaluácia.

Na základe analýzy dostupnej teórie bolo vytvorené schéma plánovacieho cyklu. (Obr 3.3)

Obr 3.3 schéma plánovacieho cyklu zdroj: archív autora

Táto schéma je zjednodušeným zobrazením komplexného systému s účelom jasnej orientácie v problematike z pohľadu riešeného problému úlohy urbanistickej vízie v stavbe mesta. Je nutné si uvedomiť polohu tohto cyklu ako teoretického modelu ležiaceho na prieniku neustálych väzieb a interakcie spoločnosti – teórie – stavby smerujúceho vo vektore času. (Obr 3.4)

Obr 3.4 schéma polohy plánovacieho cyklu zdroj: archív autora

Popis fáz plánovacieho cyklu

Plánovací cyklus je založený na trvalej interakcii skupin spoločnosti, teórie a stavby (Obr 1.1). Plánovací cyklus je zjednodušenou interpretáciou pre popis tohoto procesu. Skupiny sú v cykle primárne reprezentované kvalitou života (spoločnosť), ideálnym urbanistickým plánom (teória) a realizáciou (stavba). Ďalej sú definované tzv. Skupiny prieniku, vždy dvoch hlavných skupín. Skupiny prienikov spoločnosti a teórie (kríza), teórie a stavby (ideový urbanistický plán) a stavby so spoločnosťou (realizácia) sú ďalej doplnené procesmi evaluácie, programu, aplikácie, implementácie, deformácie, užívaním.

evaluácia – proces prehodnotenia prostredia

kríza – prehodnotením, podrobne časť 3.2.

zadanie – proces pretvorenia spoločenského zadania, podrobne časť 3.3.

ideálny urbanistický plán) – podrobne časť 0

aplikácia – proces prevodu ideálneho urbanistického plánu do konkrétnych podmienok, procesy komunikácie

ideový urbanistický plán - podrobne časť 0

implementácia – proces zmeny ideového urbanistického plánu na záväzný plán, procesy komunikácie

záväzný plán - podrobne časť 0

deformácia – proces aplikácie záväzného plánu vo fyzickej stavbe mesta

realizácia – fyzická stavba mesta

užívanie - proces užívania stavby mesta

prostredie – výsledok kontinuálneho užívania stavby mesta a ďalších spoločenských faktorov

Možné priebehy plánovacieho cyklu

Schéma vrstvy plánovacieho cyklu predpokladá výskyt jednotlivých etáp v svojom priebehu, a to v podobe naplnenej až nenaplnenej. Priebeh cyklu, jeho perióda, sa časovo odvíja a deformuje nerovnomerne podľa okolností vyplývajúcich z jednotlivých skupín spoločnosti – teórie - stavby. Tento priebeh je akcelerovaný, prípadne spomaľovaný, sústavou čiastkových kríz.

Plánovací cyklus pracuje s mestom a vzťahuje sa teda primárne naň. Ako zjednodušená interpretácia nepopisuje všetky vzťahy, kvôli ich komplexnosti tak i kvôli ich nožnej negatívnej relevantnosti na tejto úrovni rozhodovania. Skupina spoločnosti sa nedá ani v jednom cykle opomenúť (minimálne úroveň pozorovania) a vždy je prítomná.

Priebeh môže mať niekoľko polôh, pre ozrejmenie uvádzam ich základné podoby:

nenaplnený - jedná sa o veľmi malú časť naplnenia cyklu. Napríklad sa jedná o paralelné línie, ktoré sa nakoniec neprejavili, majú len veľmi malý efekt a to vo všetkých zložkách množín, prípadne sa ich vplyv reflektuje v niektorom z nasledujúcich cyklov (deformácie, nenadväzujúce krízové riešenia atď.)

čiasočne naplnený- jedná sa o ucelený úsek naplnenia cyklu. Napríklad sa jedná o reflexiu kríz skrz vytvorenie programu, následného ideálneho plánu a skrz aplikáciu o vytvorenie ideového plánu, následnou akceleráciou čiastkových kríz je však celý proces znovu spustený s nenaplneným časťou cyklu, tieto úvahy majú stredný vplyv na nasledujúci cyklus (napríklad pozitívnom/ negatívnom vyhodnotení aplikácie na ideový plán)

naplnený – jedná sa o takmer úplné naplnenie cyklu. Napríklad prebehnú všetky fáze tohto cyklu a plán pre spoločnosť časom zastará.

Ilustračný priebeh cyklu

Myšlienka „Krásneho mesta“

Schematický popis udalostí odohrávajúcich sa v meste Ostrava od konca druhej svetovej vojny do 60-tych rokov 20.storočia pre potrebu vysvetlenia plánovacieho cyklu. Zameriava sa na zmenu ideálneho urbanistického plánu.

prostredie – Sídliisko Černý Les (Štursa a kol.), aplikovaný model Regionálneho sídliská vzniknutý na základe transformácie modelu pásového mesta N.A. Miljutina a rozvinutím ideí PAS.

evaluácia – zmena koncepcie dostavbami občianskej vybavenosti, spochybnenie pôvodnej koncepcie J. Krohom.

kríza – zmena politického režimu a jeho dopad orientácia na sovietske ideálne modely mesta danej doby.

zadanie – ideologická nadstavba spojená s otázkami sociálny program vytvorený v prvej polovici 20. Storočia (Socialistický fragment bydlení, J.Kroha).

ideálny urbanistický plán – vzor socialistického realizmu v urbanizme (napr. ideálny urbanistický plán premietnutý do podoby plánu Moskvy a iných sovietskych miest)

aplikácia – prenos základných urbanistických myšlienok ideálneho urbanistického plánu do tzv. socialistického realizmu českého prostredia, presun mesta.

ideový urbanistický plán – vytvorenie manifestu krásneho mesta (manifest odrážal požiadavky pre uplatňovanie zásad socialistického realizmu) a jeho miestnym prevedením v podobe ideového urbanistického plánu (V.Meduna a kol.).

implementácia – vytváranie variant a komunikácia ideového urbanistického plánu

záväzný plán – vytvorenie smerného územného plánu(V.Meduna a kol.).

deformácia – stavba fyzického prostredia Krásneho mesta, zmeny stavieb,

zjednodušovanie a porušovanie pôvodných princípov (napr. stavby K.Pragera)

realizácia – vystavané fyzické prostredie mesta Ostravy - Poruby

užívanie –zavrnutie myšlienky socialistického realizmu v urbanizme, manifestácia

posunu od myšlienok Stalinizmu po smrti J.V. Stalina v roku 1953 (návšteva Ostravy Poruby N.Chruščovom v roku 1957)

3.6 Eseje spoločenských zadaní

Bola zvolená naratívna forma popisu reprezentantov spoločenských zadaní a ich priemetu do ideálnych urbanistických plánov skrz ideové urbanistické plány v priebehu obdobia 1850 -2015 v českom prostredí. Skrz popis dejinných udalostí, odkazov na nadväzujúcu literatúru, rozboru urbanistických plánov. Forma je podporená archívnym bádáním a rozhovormi s účastníkmi opisovaných udalostí s výnimkou prvej eseje, kvôli časovému odstupu.

Rozhovory boli vedené za podpory študentskej grantovej súťaže konkrétne Rozhovory o minulých a súčasných tendenciách ve stavbě měst z hlediska urbanistických idejí a vizí SGS 14/090/OHK1/1T/15 , materiály vznikali v rámci príprav českého pavilónu výstavy La Biennale di Venezia 2014 - Fundamentals .

Dramaturgia jednotlivých rozhovorov bola vedená na základe predbežného výskumu témy so zameraním na spoločenské zadanie pre ideálny urbanistický plán. Rozhovory viedol Ing. arch. Martin Hejl a autor dizertačnej práce. Prepisy sú autorizovanými prepismi.

3.6.1 Fenomén Baťa a organizácia plánovania mesta

Fenomén Baťa, teda dopad obuvníckej rodinnej firmy Baťa (činnosti súrodencov Tomáša, Jana Antonína a Anny) na organizáciu práce, života vrátane urbanizmu, je exemplárnym príkladom dopadu ekonomicky silného subjektu na organizáciu mesta. Spoločenské zadanie je teda z veľkej časti v súkromných rukách a jeho cieľom je inovácia.

Podobnými fenoménami sa zapodievať i v zahraničí, kde koncepcie ideálnych priemyselných miest boli veľkým vstupom do organizácie mesta. O týchto skutočnostiach píše napríklad Francesco Marullo v knihe *The City as a Project*, kde popisuje príbuznosť urbanistických modelov marxistickej architektúry a fordizmu, kvôli orientácii na robotnícku triedu výrobu.⁶⁷

U firmy Baťa je všeobecne známa dlhodobá a systematická činnosť v oblasti vyvíjania urbanistických modelov – ideálnych urbanistických plánov, na ktorých sa podieľala rada významných českých i zahraničných architektov menovite napríklad –Le Corbusier, Emanuel Hruška, Jiří Voženílek, Josef Gočár a ďalší. O mnohých z nich pojednávajú rôzne práce.⁶⁸

Menej známou skutočnosťou je príprava trojdielnej publikácie z roku 1937 *Ideální průmyslové město budoucnosti Jana Antonína Baťi*, ktorá nikdy nebola vydaná a rád by som sa jej stručne venoval ako ukážke činnosti a spôsobu nakladania s ideálnym urbanistickým plánom, jeho aplikáciou ideovým urbanistickým plánom.

Pre radu ideálnych urbanistických plánov v tejto dobe je typický rozpor medzi centrálnou formou a pásovou formou ideálneho mesta. Obe tieto tezy neboli vytvorené architektami, ale ekonómami na základe spoločenských pozorovaní. Centrický a hierarchický systém Ebenzera Howarda⁶⁹ bol tak v usporiadaní formy a vzťahov v priamom rozpore s o tri dekády starším modelom Nikolaje Alexandriča Miljutina⁷⁰. Oba modely vzišli z pozorovania a ekonomickej rozvahy zdrojov.

U Miljutina je navyše prítomná snaha o zrovnoprávnenia mesta a vidieka v duchu marxistickej ideológie⁷¹, u Howarda o udržateľnosť zdrojov. Práve pozorovanie Magnittogorskej samoorganizácie priestoru stanovou formou roľníckou triedou, ktorá sa transformovala na delnícku pre potreby ťažby železa po znárodnení je exemplárnym prepisom spoločenského usporiadania do budúcej formy mesta.⁷²

67 AURELI P.V. : *City as a Project*, str.216-261

68 Pozn. Napríklad ELIAŠOVÁ K.: *Dvě průmyslová města 20. století. Zlín a Ivrea*, diplomová práce, 2011, BENEŠOVÁ J.: *Urbanismus firmy Baťa Satelitní jednotky v ČR a ideální průmyslové město*, magisterská práce, 2012, SVOBODA J.: *Architekt Jiří Voženílek ve Zlíně a další*.

69 HOWARD E. : *To-Morrow: A Peaceful Path to Real Reform*, Swan Sonnenschein & Co, London, 1898

70 MILJUTIN N.A.: *Socgorod*, Knihovna levé fronty, Praha, 1931

71 MILJUTIN N.A.: *Socgorod*, Knihovna levé fronty, Praha, 1931, str. 17 - 24

72 HRUŠKA E. : *Urbanistická forma*, Tiskem Richarda Hrdličky, Praha, 1945, str. 54

V Miljutinovej knihe Socgorod je zároveň možné nájsť predstavu života jednotlivcov na úrovni bytovej skladby. V českom prostredí sa otázkou budúceho života a jeho organizácie z architektov najviac zapodieval Jiří Kroha. V tomto ohľadu bola veľmi dôležitá výstava Sociologický fragment bydlení, tá bola spracovaná v rokoch 1932-1933 v Brně.⁷³ Mimo iné výstava ukázala i možnosti grafického prezentovania sociálnych a architektonických otázok.

Všetky tieto predstavy dávali rámec spoločenskému zadaniu. V spojitosti s otázkami ekonomickej krízy (kedy sa tlačilo na ekonomizáciu i organizáciu práce) tak dostávame ucelenú predstavu o riešenom probléme.

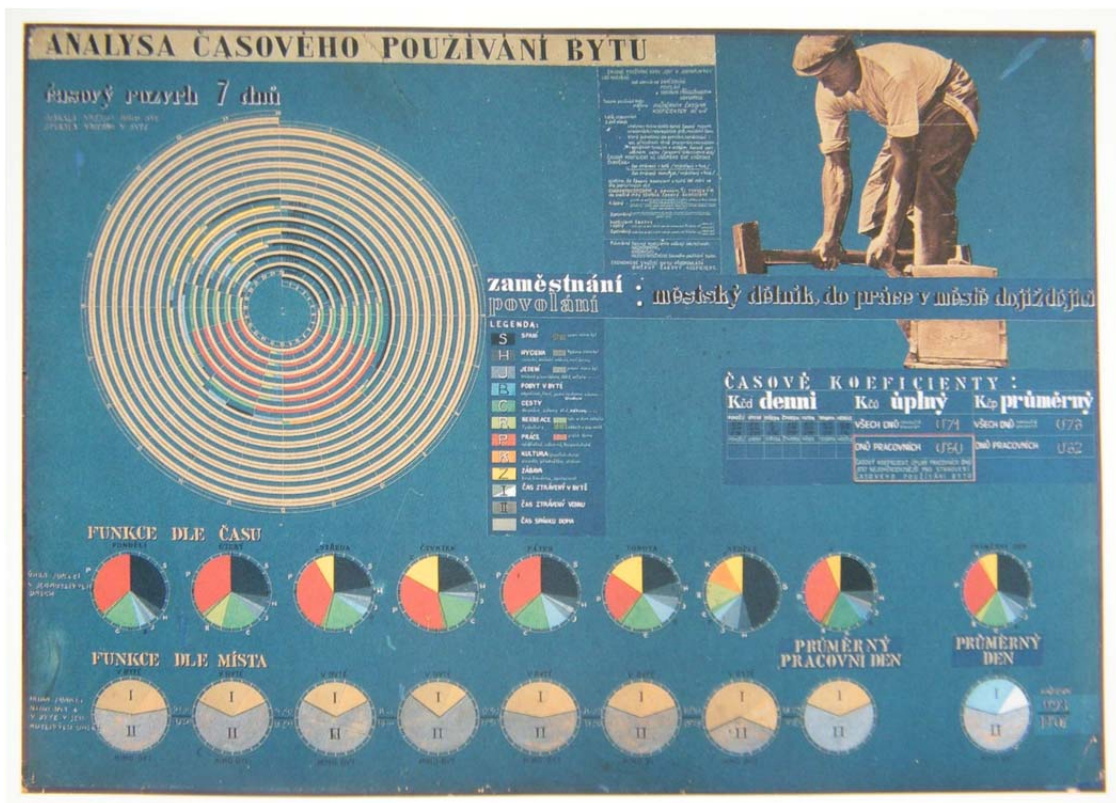
Je zrejmé, že tieto ideje boli známe i tvorcom ideálnych urbanistických plánov pre koncern firmy Baťa. Príkladom môže byť Jiří Voženílek, ktorý spolu s kolegmi Jiřím Štursom a Karolom Janů, spolu končili záverečnou prácou u profesora Ing. arch. Antonína Mendla (Vysoká škola pro architekturu a stavby pozemní na vysokém učení technickém v Praze), spracovaním projektu Dělnického osídlení u Čakovic-Letňan pro továrny: Avia, ČKD, Letov, Čakovický cukrovar⁷⁴. Toto trio malo na starosti celkové riešenie, ktoré je jednou z prvých aplikácií pásového mesta v českom prostredí. Zo skorších ateliérových prác Jiřího Voženílka vyplýva jeho budúce programové zameranie, vypracoval prednášku do rečníckej súťaže, ktorú vyhral na tému Podstata architektonické tvorby⁷⁵, kde hovorí o dôležitosti výskumu a sociálnej orientácie v architektúre.

Architektonická sekcia Levé fronty zorganizovala roku 1932 „Výzvu k architektonické levici“, na základe, ktorej bol zvolaný Sjezd levých architektů (A.Benš, J.Gillar, J.Fragner, B.Fuchs, K.Honzík, E.Hruška, J.Chochol, J.Kittrich, J.Krejcar, J.Kroha, J.Polášek, O.Starý, J.Štěpánek, K.Teige, L.Žáka a ďalší). V roku 1933 bol potom ustanovený Svaz socialistických architektů (SSA) – predsedom sa stal J.Kroha. Referátom Vědecké metody architektonické práce bola vlastne založená Pracovní architektonická skupina – PAS - skupina Voženílek, Štursa, Janů mentorovaná K.Teigem. Takto zameraná skupina na výskum, organizáciu a zriemyslenie stavebníctva malo dohru v povojnovom Československu. V roku 1938 sa spojila s Kooperatívou architektů (KOPA 10) a počas vojny vytvárali prípravu na predpokladaný povojnový príchod socializmu – v Prahe, Zlíně, Plzni. V roku 1944 skupina pracovala v rámci ilegálnej Ústřední rady odborů stavební komise (O. Nový, K.Janů, J.Štursa, O.Stibor, J.Voženílek, Z.Lakomý) – ta pripravila plán znárodnenia stavebníctva a novej organizácie architektonickej práce.

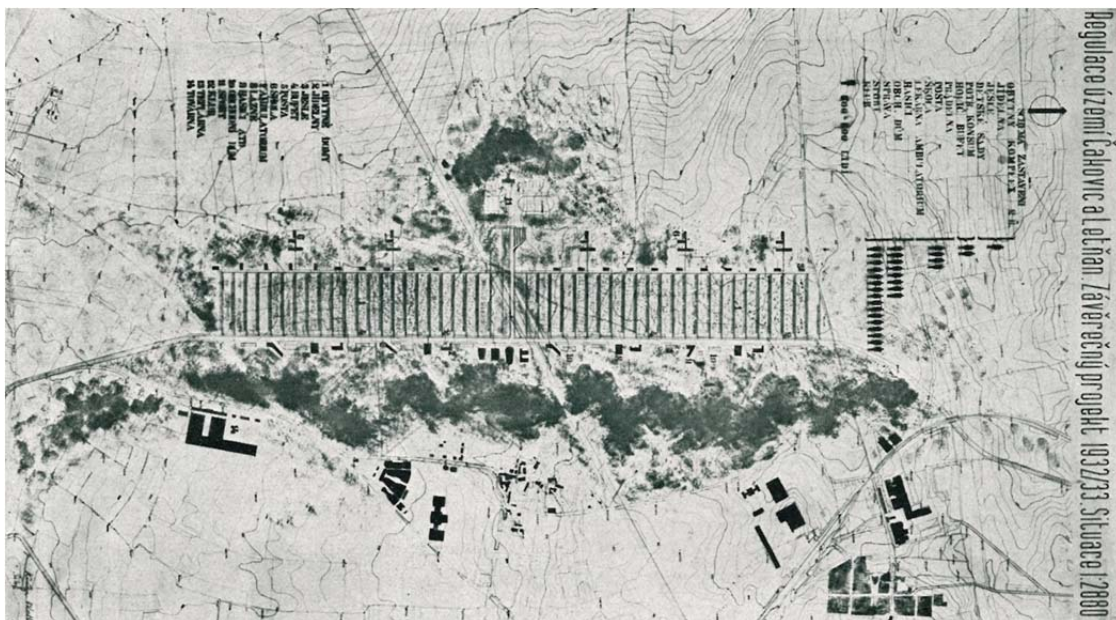
73 KROHA J. : Sociologický fragment bydlení, Brno, 1973

74 časopis Architekt SIA, 1933, str. 81 - 96

75 časopis Architekt SIA, 1931, str. 140

Obr 3.3 Příklad analýzy práce J.Kroha Sociologický fragment bydlení, zdroj: MMB: Jiří Kroha v proměnách umění 20.století 1893-1974, 2007, str.251

Obr 3.4 Projekt Dělnického osídlení u Čakovice-Letňan pro továrny: Avia, ČKD, Letov, Čakovický cukrovar – celkové riešenie J. Voženílek, K. Janů, J.Štursa, zdroj: časopis Architekt SIA, 1933, str. 81

Ten bol predložený ministrom košickej vlády v máji 1945, avšak realizácie sa dočkala až po februári 1948⁷⁶. Kedy sa stal K.Janů, riaditeľom) organizácie ČSSZ n.p. PA-100 (do reorganizácie v roku 1952), neskôr známej ako Stavoprojekt. Z tohto vyplývali i ich ďalšie funkcie a dopad na spoločnosť.⁷⁷

Tato malá, ale výrazná odbočka má jeden dôležitý dôvod. A tou sú práve paralely práce s koncernom Baťa, konkrétne ekonomizácia na základe vtedajšej výskumnej a vedeckej činnosti. Je zrejmé, že práve dôsledná praktická činnosť J. Voženílka a spolupôsobenie s ostatnými vplyvnými osobnosťami (napríklad Emanuel Hruška) vo firme Baťa mala vplyv na podobu budúceho štátu. Spoločnými menovateľmi spoločenského zadania tak bola sociálna otázka a prístupu k delníckej vrstve, podobne ako o tom hovorí Francesco Marullo v svojej americko – ruskej paralele.

Konkrétne sa plánovaná kniha Ideální průmyslové město budoucnosti Jana Antonína Baťi skladá z troch častí⁷⁸

- I.Problémy průmyslu - firemné ideové východiska, vzťah zamestnávateľ – zamestnanec, podmienky práce
- II.Plánování – východiska pre mesto a stanovenie jeho zadania - programu
- III.Budování – konkrétne urbanistické riešenia a ich varianty.

Z obsahu jednotlivých častí sa dá dovodzovať, že je tato plánovaná publikácia sumarizáciou vedomosti firmy Baťa v oblasti programu výstavby a urbanistického vývoja. Je zrejmé, že časť III. Budování je založená na práci Návrh analýzy ideálního města Malenovice u Zlína z roku 1933⁷⁹. Dokumenty sú datované až k roku 1937 a obashujú variantnú prácu A, B, C – s rôznymi doplnkami- architekta Josefa Gočára. Zaujímavosťou je, že pôvodný regulačný plán Malenovic z roku 1933 vypracoval F.L.Gahura (pôvodný rozvrh je súčasťou dnešnej štruktúry) a bol popudom k rozvinutí debaty nad podobou ideálneho urbanistického plánu pre koncern Baťa⁸⁰.

76 časopis Architekt SIA, 1948, str. 162-164

77 časopis Československý architekt, 1985, NOVÝ O.: Půlstoletý architektonický dialog pasistů, 1.a 2. Část, příloha č. 8-9

78 Nedokončený zviazaný rukopis BAŤA J.A. a kol.: Ideální průmyslové město budoucnosti, 1937 pod i.č.1623 v Státním okresním archivu ve Zlíně

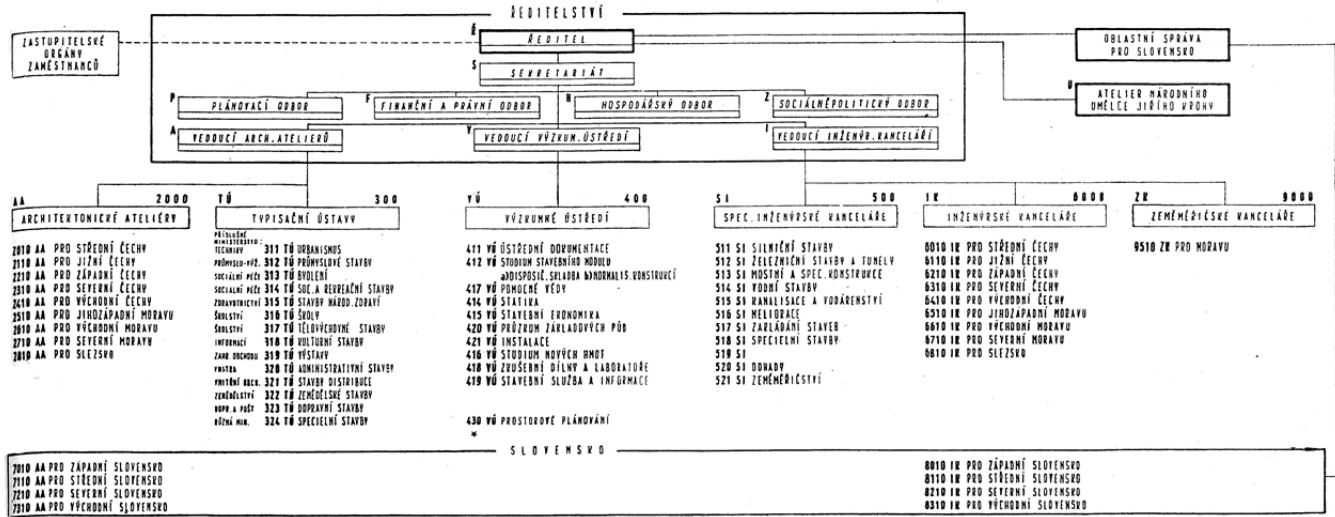
79 GOČÁR J. a kol: Návrh analýzy ideálního města Malenovice u Zlína 1933 pod i.č.1716 v Státním okresním archivu ve Zlíně

80 GAHURA F.L.:Základní upravitel'ský plán obce Malenovice u Zlína 1933 F.L.Gahura pod i.č.1715 v Státním okresním archivu ve Zlíně

STAVOPROJEKT

15. LISTOPAD 1948

ORGANIZAČNÍ SCHEMA ZÁVODU

Obr 3.5 Organizácia práce J.Voženíka, časopis, zdroj: Architekt SIA, 1948, str. 163

Obr 3.6 Výkres F.L. Gahury.:Základní upravovací plán obce Malenovice u Zlína 1933, zdroj: i.č.1715 v Státním okresním archivu ve Zlíně

Časť Problémy průmyslu detailne pojednávají o firemných ideových východiskách touto formou:

„Problémy průmyslového života se kromě málo průmyslníků, jenom málo kdo dosud obíral. Avšak jestliže nikoliv průmyslníci, tož o to více obírali se jim politikové, kteří v negativní stránce problému našli kořen politického vývoje posledních desetiletí.

Spolupráci se lidé slovy nenaučí. Co mohou lidem nejkrásnější slova zaměstnavatele, když je nechá pracovat v boudách a s nástroji jimi se mrzačí.

Moderní průmyslové podnikání poskytuje možnosti zaměstnávat i lidi za dřívějších pracovních forem bezcenné, ba i takové, kteří by jinak byli lidské společnosti ke škodě.

Žádný člověk není ani docela schopný, každý je jinak schopný.

Nejlepším a prvním projevem spolupráce se strany zaměstnavatele je postavit zaměstnance k pravému zaměstnání, při kterém by si:

1/ neničil zdraví

2/vydělal co nejvíce

3/měl možnost vzdělání a postupu

4/měl možnost plně a šťastně vyžít svůj život.“

Tato časť je nasledovaná východiskami pre budovanie priemyslového mesta pre 10 000 obyvateľov:

„Řešení otázkynového průmyslového města pro 10 000 obyvatel závisí na řadě okolností, které nutno při praktickém provádění pro každý případ zvláště na místě samém zjistiti a zhrnouti do předběžného plánu.

Přes to však, že nelze pro všechny jednotlivé případy tento plán jednoznačně řešiti, dají se ze zkušeností a statistických dat jiných vybudovaných a budovaných měst odvoditi všeobecně směrnice, jejichž platnost jest však podmíněna předpoklady, ze kterých vycházíme.

Vybudování nového městajest třeba vyřešiti:

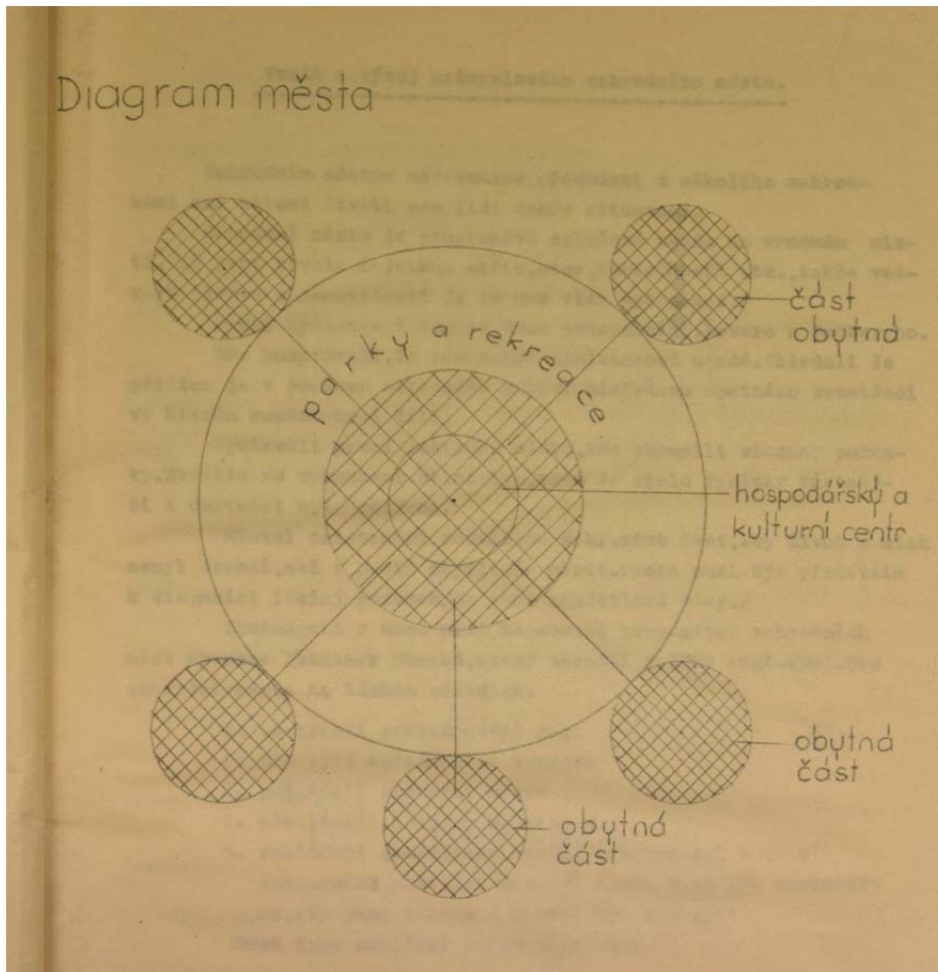
1.regulačně technicky,

2.hospodářsky a populačně,

3.soukromoprávně a veřejnoprávně.“

Tieto dve citácie zovrubne definujú spoločenské zadanie, spôsob tvorby i aplikácie ideálneho plánu. Časť je ďalej doplnená o riešenie týchto predpokladov.

Najzaujímavejší z pohľadu druhu zástavby je predpoklad ku bytovým domom, ktorý je popísaný nasledovne:

Vodovod návrh "A"

1. Ocelové bezešvé roury oboustranně za horka asfaltované zevně jutované dle ČSN 1042						
ø 80	bm	420	34	14.280.-	6	2.520.-
ø 60	bm	140	25	3.500.-	5	700.-
ø 50	bm	820	23	18.860.-	5	4.100.-
ø 2"	bm	110	20	2.200.-	4	440.-
ø 1"	bm	595	10	5.950.-	2.50	1.468.-
2. Šoupáky dle ČSN 1046 tab III ft. 10 atm.						
ø 80	ks	1	243	243.-	6	6.-
ø 60	ks	2	184	368.-	5	10.-
ø 50	ks	6	159	954.-	5	30.-
3. Zákopové soupravy šoupátkové dle ČSN 1046 ø 80						
ø 60-5	ks	1	111	111.-	6	6.-
4. Mosazné ventily 2.181 ø 2"						
ø 2"	ks	3	214	642.-	6	48.-
ø 1"	ks	40	60	2.400.-	4	24.-
5. Zákopové soupravy ventil.						
ø 80 mm	ks	43	50	2.150.-	3	129.-
6. Požární hydrant ø 80 mm podzemní dle příložené kalkulace						
ø 80 mm	ks	5	773	3.665.-	42	210.-
7. PŘíruby kujnoželezné ø 80 mm						
ø 80 mm	ks	4	24	96.-	3	12.-

Obr 3.7 Diagram města komentující decentralizačné principy a príklad ekonomickej pripravenosti

Zdroj: zviazaný rukopis BAŤA J.A. a kol.: Ideální průmyslové město budoucnosti, 1937 pod i.č.1623 v Státním okresním archivu ve Zlíně

„Obytné domy v městě spolupráce

Zásadou je, aby rodiny spolupracovníků bydlely v jednotlivých domcích se zahrádkami. V jednodomcích a dvojdomech.

Pan šéf: bloky domů, čičáky jsou jakýmsi výrazem proletářství.

prof.Gočár: se zmiňuje, že celý západ tak bydlí.

Pan šéf na to odpovídá, že si tam také nevědí rady s nepokojí, ať již to Francie, Anglie, nebo Holandsko.

Je třeba si vymyslet, chceme-li stavěti jako čičáky, anebo jaká vzdálenost zde p'rijde v úvahu. Určit rozměr pro zastavení domků tak, aby jedna rodina disponovala 400m2 zahrádky, před, okolo a za domem.“

Jasne to hovorí o vzťahu J.A.Bati ku bytovej výstavbe.

Časť Plánování detailne pojednávají o východiskách priemyselného mesta . Odkazuje sa na Unwinoov model a jeho ekonomickú rozvahu. Zmieňuje sa o modely E.Howarda a aplikácií zahradného mesta. Stanovuje potreby mesta a programu objektov - bibliou.

Tretia finálna časť Budování detailne pojednáva o postupne o tomto procese a začína úvahou o etapizácii: *„Každou etapu vybudování je nutno tak plánovat, aby mohla existovat samostatně delší dobu, případně i definitivně. Stane se, že se z cela neočekávaných důvodů vybudování na delší čas zastaví a pak musí tato etapa tvořiti samostatný celek. Doporučuje se proto, aby se první etapa stavěla kolem menšího střediska, tvořeného několika veřejnými budovami a malým náměstím. Též vedení cest atd. se musí dle toho požadaku plánovati.“*

Následne sú definované prvé kroky ku vytvoreniu mesta, nasledované rekapituláciou návrhov typu A, B, C. Pre podrobný prehľad pokračujeme návrhom analýzy: Návrh analýzy ideálneho mesta Malenovice u Zlína z roku 1933⁸¹.

Mestá sú nazvané Městi Spolupráce. Sú delené podľa povahy svojej funkcie na výrobné, obchodné, kulturné , obytné oblasti+zelené plochy a rekreačné centrum.

Z variant na základe miery rovnomernosti frekvencie jednotlivých ulíc doporučil F.L. Gahura pre svoju výhodnosť typ C. U jednotlivých typov je spracovaná na túto dobu podrobná ekonomická rozvaha, ktorá je základom posudzovania každého typu. Každý z typov má svoj vlastný posudok.

81 Návrh analýzy ideálneho mesta Malenovice u Zlína 1933 pod i.č.1716 v Státním okresním archivu ve Zlíně

S veľkou pravdepodobnosťou na základe týchto typov (hlavne potom typu C) bola rozvíjaná produkcia modelov tohto druhu ďalej s obmenami. V typoch navrhnutých architektom Richardom Ferdinandom Podzemným bola uplatňovaná tato vejárovitá forma a usporiadanie a to napríklad u Regulačného plánu ideálnej priemyselnej obce pri výrobe se 150-1500 ľidmi pro Evropu, se 150-300 ľidmi pro Evropu a tropy a se 150-1500 ľidmi pro tropy v roce 1938⁸², následne pak návrhem Ideálního průmyslového města z roku 1939⁸³. Aplikovanou formou týchto plánov potom bol plán pre Zruč nad Sázavou (1940), ktorý zpracovával i J.Voženílek (1940) a nakoniec výslednú podobu dokončil E.Hruška (1944-1945).

Na tyto modely navazoval architekt J. Voženílek právě implementací pásových forem a hledání případného skloubení obou typů (centrálního typu C a pásové koncepce). Nejdříve formu změnil na čtverec⁸⁴ a pak jí rozvinul do pásového pojetí.

Tieto formy sú zaujímavé hlavne ideovým použitím na mnohých projektoch. Napríklad Kolín 1941⁸⁵, kde sa prvý krát objavilo pásové poňatie, na ktorom pracoval taktiež arch. Kubečka⁸⁶ (ten plán dokončil v 1943) a Frágner (ten sa zapodieval oblasťou nadvazujúcou priamo na Kolín), Regulační a zastavovací plán Martfu v Maďarsku z roku 1943⁸⁷, Průmyslové město Šumperk z roku 1945⁸⁸.

Paralelne derivoval svoj model E.Hruška a aplikoval ho na radu ideových urbanistických projektov pre koncern Baťa. Pre jeho tvorbu je v tomto období typické skôr klasickejšie usporiadanie centrálného priestranstva s rozvrhom ulíc. To sa prejavilo napríklad u už zmieňovanej Zruče, ktorú dokončil po kolegoch alebo realizovaných projektoch pre Sezimovo Ústí z roku 1943⁸⁹ a v Prahe pri ulice Baldové.

Záverom sa dá povedať, že systém práce ktorý vytvorila firma Baťa mala veľký vplyv na tvorbu miest v českom prostredí. Bolo to dôsledkom angažovanosti veľkého množstva významných mien, organizáciou práce a silou realizovať jednotlivé zámery.

Vplyv spoločenského zadania na stavbu mesta skrz definovanie ideálneho urbanistického plánu je tu tak zrejmý.

82 PODZEMNÝ R.F.: Ideální průmyslová obec, 1938 pod i.č.1181 v Státním okresním archivu ve Zlíně

83 PODZEMNÝ R.F.: Ideální průmyslové město, 1939 pod i.č.1180 v Státním okresním archivu ve Zlíně

84 VOŽENÍLEK J.: Schéma průmyslového pásového města, 1940-43 pod i.č.1182 v Státním okresním archivu ve Zlíně

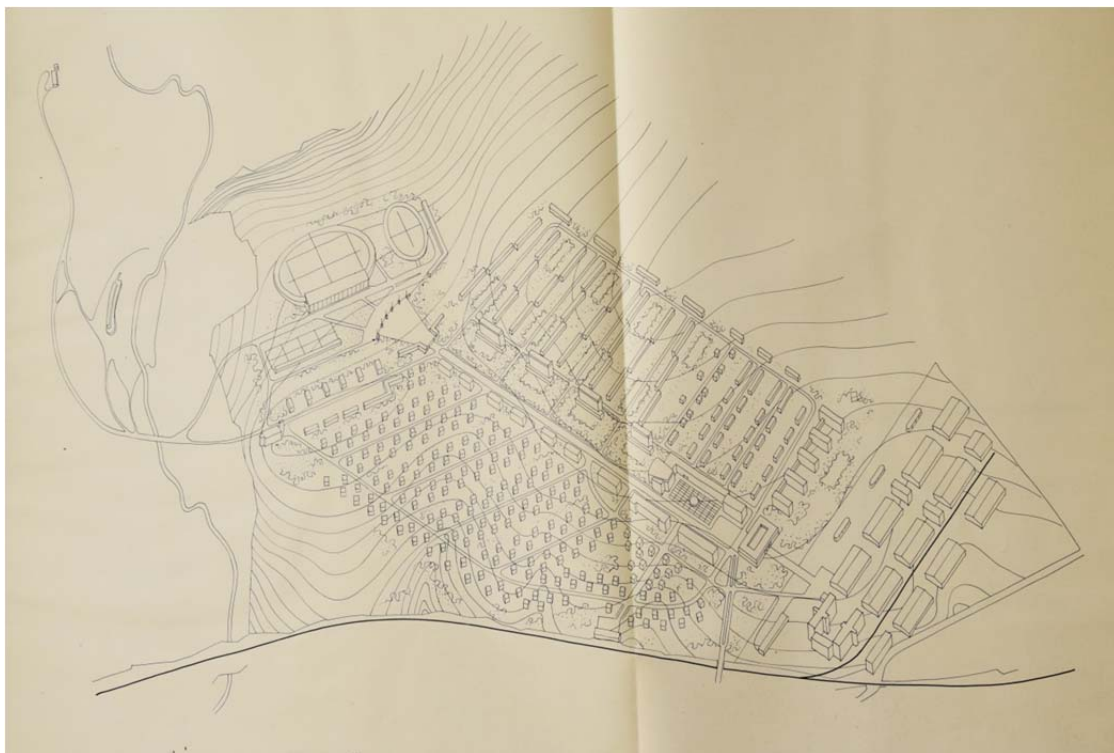
85 VOŽENÍLEK J.: Kolín pod i.č.219 v Státním okresním archivu ve Zlíně

86 KUBEČKA.: Průmyslové zónové oblasti Nymburk 1942-43 pod i.č.1686 v Státním okresním archivu ve Zlíně

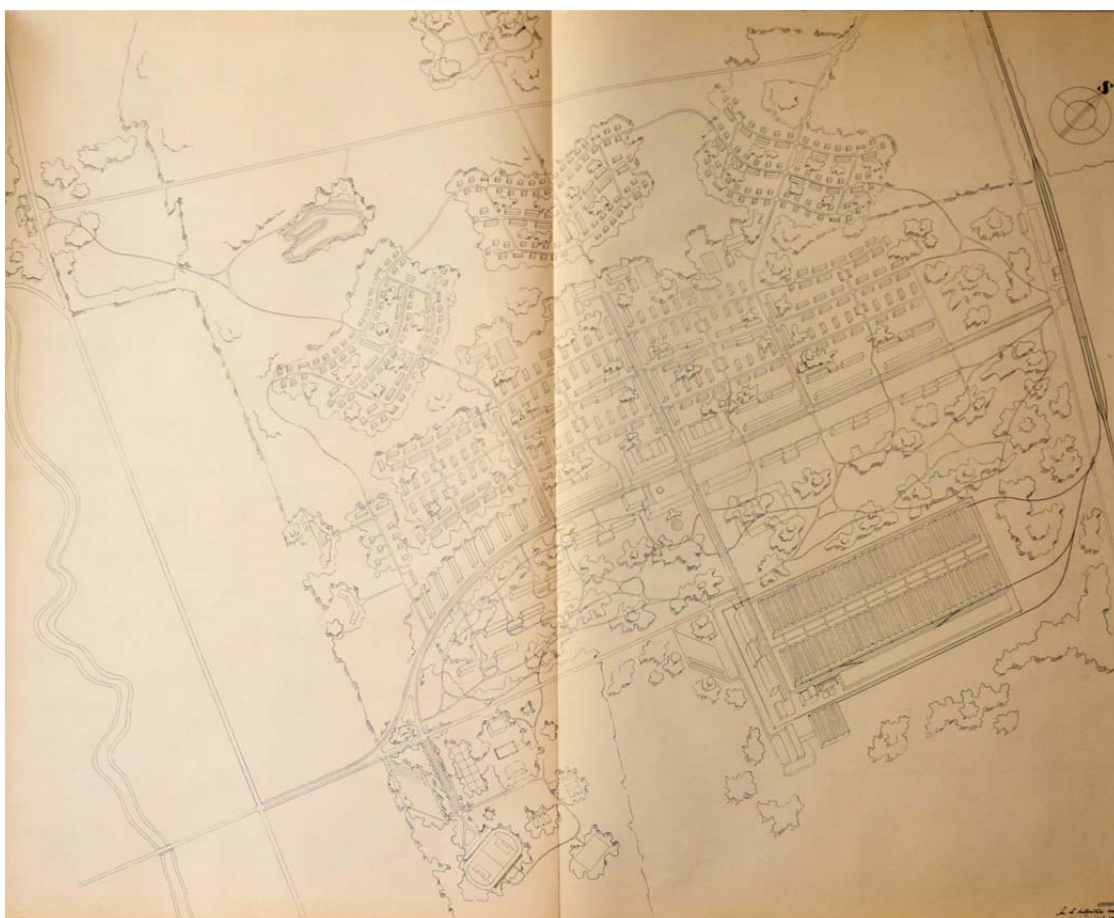
87 VOŽENÍLEK J.: Regulační a zastavovací plán Martfu v Maďarsku 1943 pod i.č.1690, i.č.17 v Státním okresním archivu ve Zlíně

88 VOŽENÍLEK J.: Průmyslové město Šumperk s rezervními podklady 1901-25 pod i.č.1691, i.č.17 v Státním okresním archivu ve Zlíně

89 HRUŠKA E.: Návrh továrního města Sezimovo Ústí (návrh studie)1942-1943 pod i.č.1692, i.č.17 v Státním okresním archivu ve Zlíně

Obr 3.11 Jedna z variant E.Hrušku pre mesto Sezimovo Ústí 1942-1943,
zdroj: i.č.1692, i.č.17 v Státním okresním archivu ve Zlíně

Obr 3.12 Pásové pojetie J. Voženíka v projekte pre průmyslové město Šumperk,
zdroj: i.č.1691, i.č.17 v Státním okresním archivu ve Zlíně

Rozhovor s PhDr. Ondřej Ševeček, Ph.D. o Zlíně a dopadu společnosti Baťa na ideální urbanistický plán-model. Ondřej Ševeček je historikem, předním odborníkem na toto období a místnu situaci v českém prostředí.

Nás by zajímalo, jakým způsobem vlastně Zlín vzniknul, jaká byla úloha Tomáše Bati - pokud by ses mohl vrátit na začátek historie moderního Zlína.

Ano, jen krátce doplním - já jsem vystudoval historii se zaměřením na sociální dějiny a zejména dějiny podnikání - business historii. To znamená, že mě zajímají procesy industrializace, urbanizace popsané takto v historické literatuře a zároveň i dějiny podniku. A v souvislosti s tímto zájmem jsme zjistil, že ve Zlíně je obrovské pole působnosti pro studium této problematiky a začal jsem se koncentrovat jednak na studium trochu toho podniku, ale daleko víc ještě města jako takového. Jak vlastně fungovalo, jak se stalo, že taková nevýznamná obec svým způsobem zaostala na konci 19.stol. , takové zaostalé venkovské maloměsto se vším všudy, se zablácenými ulicemi, se stane v několika krátkých desetiletí místem, o kterém se vedou zajímavé mezinárodní diskuze, které je dáváno jako příklad pro řešení problémů moderního průmyslového bydlení a tak dále. Nebo nějaké pokrokové strategie v podnikání. To byl můj zájem, který mě pak dovedl k řadě zajímavých otázek a začal jsem se zabývat dějinami podniku a vůbec osobou Tomáše Bati. V českém kontextu je to zvláštní v tom, že toto téma je překryto množstvím různých interpretací, což souvisí s dějinami českého státu, a ty pohledy se samozřejmě velmi měnily. Po roce 1945, po 2.sv.v., v souvislosti s nástupem komunismu to byl režim, jak byl popisován, který je zavrženíhodný, který má všechny rysy vykořisťování obyvatelstva a tak se také sepisovaly první dějiny koncernu Baťa, které vyvrcholily v knize "Dějiny Baťova koncernu", která vyšla v roce 1960 a je plodem desetiletí výzkumů významného českého historika. Z ní vychází řada historických prací dodnes. Pak, a teď hodně přeskakuju, to bylo zajímavé téma i v 90. letech, kdy při hledání identity města se Zlín silně vracel k té meziválečné éře, ale trochu až kýčovitým způsobem. Byla to spíš projekce nějakých představ, jak mohl někdy vypadat ráj na zemi a kdyby se to vrátilo, jak by to bylo skvělé. Myslím, že když je nějaké téma takhle mýtotočivé pro všechny strany, tak je to pro historika zajímavá činnost, protože jeho úkol je pokusit se na základě toho, co se z té doby dá skutečně zjistit, rekonstruovat z pramenů, jak to skutečně bylo. To je primární zájem historika. A takhle jsem se k tomu tak trochu národnímu mýtu, který tu přece jen je - jméno Baťa je velmi známé v českém kontextu - a i osoba Tomáše Bati a všechny ty příběhy, které se kolem toho točí - dostal. Takže já se na to téma dívám z pohledu historika, což je trochu jiný pohled než lidí, kteří sledují historii architektury a zajímají mne na tom jiné kontexty a souvislosti a také docházím někdy k jiným závěrům než historici architektury. Víc kladu důraz na to, jak skutečně věci v městském kontextu vznikaly. Bez šablon, které vytvářejí obory jako dějiny architektury, že je tu nějaký funkcionalismus, teze funkcionalistické architektury a že když se na to někdo podívá z dnešního pohledu, tak řekne, že je to funkcionalismus. Otázka je, jestli když ti lidé začali vytvářet to město tak jestli měli skutečně před očima aténskou chartu nebo něco takového a já si myslím, že to tak není. Zejména v první fázi je to prostě město, jehož moderní vývoj byl založen podnikem, který byl nesmírně úspěšný, dá se říci, že to byl v řadě o hledů jeden z nejúspěšnějších podniků československé historie. Známe řadu jiných příkladů od počátku industrializace, jak se taková města vyvíjela ve světovém kontextu, i řadu

příkladů, kdy aktivity nějakého podniku vzrostly do té míry, že vznikla ambice vybudovat kolem sebe město, které bude tomu podniku sloužit. To se stávalo od konce 18. stol. v různých podmínkách a Baťa je možno interpretovat na základě historických výzkumů. Měl tendenci ve Zlíně, a pak se to ukázalo i na dalších městech, kdy už z části budoval na zelené louce, vybudovat přesně takové město, které spravuje a buduje nějaký podnik vysloveně pro své účely. V angličtině se tomu říká company town, což je pojem, kolem kterého se v současné době koncentruje velká část bádání historiografie, ale i v některých jiných příbuzných disciplínách. Města takhle v podstatné míře budovaná a spravovaná jednou podnikatelskou společností mají určitá specifika a mně se zdá, že příklad Zlína je případ takového podnikového nebo firemního města.

Definujete Zlín jako company town - studoval jste nějaké reference, pozadí, víte o nějakých jiných příkladech ze zahraničí, z USA nebo odjinud, které by se daly interpretovat jako vzory?

Samozřejmě těch příkladů je obrovské množství. Je to jeden ze sídelních typů, který je typický pro průmysl až do současnosti. Existují od konce 18.stol. až do současnosti, dnes v Číně se dá také mluvit o těchto městech, která jsou budována továrnou. Co se týče vzorů tak tam je třeba si uvědomit a zamyslet se trochu nad metodologií, jak vlastně to město bylo budováno. Tomáš Baťa byl rozený empirik. Eklektickým způsobem se snažil posbírat zkušenosti, které by se hodily pro jeho konkrétní výrobní program, pro jeho podnik, pro jeho sociální kontext atd. a sbíral zkušenosti z celého světa. Už na konci 19.stol. se poprvé dostává z moravského venkova, což je lokalita odkud se lidé často nedostávali ven, do Německa a poznává lokality jako Frankfurt nad Mohanem, Porýní, jak vůbec funguje průmysl v Německu. Pak na začátku 20. stol. poprvé odjíždí do Ameriky a to je pro něj obrovská formativní zkušenost a tím jak Amerika byla obrovská a řada podniků budována v odlehlých lokalitách tak dost často je tam zastoupen právě typ firemního města, kde podnik rozvine svoje aktivity a pak kolem sebe musí vybudovat veškerou infrastrukturu, byty atd. Myslím si, že ta americká company towns, ani ne tak z hlediska architektury, ale vůbec jejich fungování a provoz, to byl pro něj velký vzor a je to jeden z těch silných otisků, které z mého pohledu formovaly Zlín. Ty další se pak týkají hodně samotné výroby, způsobu uspořádání, toho, co továrna potřebuje ve všech ohledech.

Ale přece jen možná, když mluvíte o výrobě, tak proces pokud vyrábíme boty je trochu jiný, než když se vyrábí automobily, což jsou asi právě ty americké vzory o kterých jste mluvili, to znamená, že tam muselo dojít k celkem zásadním inovativním změnám.

To určitě ano, nicméně je třeba si uvědomit, že nejvyspělejší obuvnický průmysl na světě té doby byl právě v Americe. Takže on nenavštívil pouze Fordovy závody, ale i viděl i firmu Johnson, což byly největší a nejproduktivnější obuvnické koncerny na světě v té době, a on prostě vybíral z fungování těch podniků to, co se mu hodilo a zkoušel to. Zlín vznikl formou zkoušení. Jak továrna, ta se neustále měnila, to byly stovky změn - v uspořádání továrních prostorů, jak mají být rozmístěny stroje atd. On to prostě zkoušel a nikdy s tím v zásadě nebyl spokojen. Stejně tak to město vznikalo z velké části improvizace. Až do 20.let to byla zcela jistě velká improvizace a hledání

modelu, jak co nejefektivněji, nejlevněji, s ohledem na soudobé technologie město vybudovat tak, aby splnilo cíle, které si Baťa vytkl na začátku.

On vlastně mimo továrních budov začal budovat také byty a domy, takže tam byl aspekt ubytování dělníků, vznikl tak regulační plán pro výstavbu dělnické kolonie z roku 1918. To je také něco, co si přivezl z Ameriky? Nebo můžeme spekulovat o nějaké vlastní inovaci?

Dá se říct, že ne všichni podnikatelé vystavěli město, ale co bylo nejtypičtější pro celou tu průmyslovou éru, že se velmi často - už od 18. stol. - zabývali se otázkou bydlení. Patrionalistické bytové výstavby byly velice časté i v Evropě. Ne všichni dospěli k tomu, že je třeba konstruovat město, i z toho důvodu, že evropská sídelní síť byla vybudována už ve středověku, takže mnohdy šlo jen o to dostavět nějaké sídliště v nějaké lokalitě a ta otázka byla úplně meritorní i v případě Zlína. Ten podnik expandoval tak rychle, že nějakým způsobem musela být otázka bydlení řešena. Už v letech před 1. světovou válkou. Ještě před tím plánem vznikají první ubytovací kapacity pro dělníky formou ubytovny (1910), staví se první domky v blízkosti továrny, ale v dalším vývoji se ukazuje, že ta expanze je tak rychlá, že se to bude muset řešit nějakou formou zřejmě sídliště nebo dokonce i úpravy celého toho města. A to je i okamžik, kdy si Baťa přizval prvního architekta, který přichází do Zlína - to je Jan Kotěra - a vypracovává pro něj regulační plán dělnického sídliště. Po rozhovorech s Baťou je tady první návrh, jak to má vypadat, v zásadě je to velmi ambiciózní plán, který sice řeší zejména otázku bydlení pro dělníky podle vzoru, který architektura tehdy znala, ale už i tehdy s poměrně jasným zadáním investora. A zadání investora bylo postupem času čím dál jasnější a přesnější. On přesně věděl, co chce.

To je doloženo nějakými dokumenty?

Určitě. To lze doložit jak z jeho prohlášení z podnikového archivu ve Zlíně, jsou zaznamenány vzpomínky svědků atd., takže je to historická rekonstrukce, kterou je možno doložit, stejně jako z části víme o některých těch jeho návštěvách. Samozřejmě v počátcích toho víme zdaleka nejméně, potom v průběhu 20. a 30. let toho víme o firmě opravdu velmi mnoho. Je zajímavé, stačí si přečíst i některé z jeho projevů v tehdejších novinách třeba kolem roku 1918, kde on vystupuje tak trochu politicky s programovými prohlášeními, která jsou určena pro osazenstvo toho závodu a pro lidi ve Zlíně a jasně říká, co chce. Že chce byty, na které bude domácnost platit zhruba 5% ze svých příjmů. Když si to přepočteme o 10-15 let později, tak je to přesně ten typ bydlení. Vymezuje se vůči jiným pokusům, které následují.

Tedy zřetelná ekonomická rozvaha.

Ekonomická rozvaha a plán, jak to udělat, ale vždycky dílčí plán. Není to nějaké utopické plánování, ale tak jako ten podnik si plánoval výrobu třeba na rok a věděl, jak to bude zhruba vypadat, tak tohle je integrální součástí těch plánů. Co bude následovat, co bude zapotřebí, v čem jsou limitující faktory vývoje toho města.

Mimo těchto rozvah ale existuje i základní Baťovo prohlášení: "Pracovat společně, bydlet individuálně." Což se možná dá říct, že mělo poměrně zásadní vliv na formování městské struktury, kolonie baťovských domků. Otázka je: Byla to skutečně pravda? Vlastně se dá říct, je to o práci v té továrně kolektivně a pak individuálním žití. Ty domy nebyly úplně ve vlastnictví obyvatel, zároveň neměli mezi sebou ploty...

Všechno je to tak trochu reklamní heslo. Jak ta skutečnost měla být vykládána, interpretována. V tom byl Baťa geniální už ve svých reklamních kampaních, kde se snaží interpretovat činnost toho podniku - to dělají velké firmy dodneška. Je složité vysvětlit fungování celého toho systému, ale znovu bych se vrátil do té Ameriky a pak možná trochu k pojmu "fordismus", který je dnes zajímavým způsobem rozpracováván jak v historiografii tak v jiných sociálních vědách a je evidentní, že Baťa stejně jako jiní podnikatelé v té době se vydal určitou cestou, která se dá označit jako fordismus, a to nejen v úzkém smyslu, jak zorganizovat výrobu, ale i názory, jak má vypadat společnost, která měla být naopak z velké části přizpůsobena fungování velkých podniků a jejich efektivitě. A do toho všeho zapadá i to bydlení. Takže je to kombinace vlivu na dělníky, jejich disciplinování, sociální zajištění, motivace pro práci atd. To, že Baťa zvolil typ rodinného domku, není náhoda, protože v tom se promítá s větší částí i akceptování té americké zkušenosti a americké praxe a souvisí to s tím, co chtějí ty podniky v té době. Oni vlastně chtějí, a vize fordismu je, učinit z dělníků konzumenty výrobků, které jsou masově průmyslově vyráběny. Právě díky určitým způsobům racionální organizace výroby a pak mají být těmi dělníky i konzumovány. Z jistého pohledu je baťovský domek úplně stejným produktem té firmy, jako třeba ta bota. Je to vlastně průmyslový produkt, který, což je myslím velmi důležité, že je pronajímán. Je to zase určitý sociálně-politický nástroj, který používali podnikatelé od raných fází industrializace. Často existovaly určité typy bydlení, které byly pronajímány, protože to umožňovalo těm podnikatelům vytvořit si to město k obrazu svému. Kdo tam mohlo bydlet, o tom rozhodovali oni. Komu pronajali ten byt, ten mohl žít v tom městě. Koho z toho bytu propustili, tak ten okamžitě odchází, nejenom z továrny, ale i z toho města. Takže to je věc, která je v tom obsažená, je to model, který souvisí s tím, co očekávali továrníci od svých zaměstnanců. Rodinný domek není žádná náhoda. Celý fordismus je založen na akceptaci rodiny jako základní jednotky společnosti. Předpokládá se, že muž, který efektivně pracuje v tovární výrobě, bude hlavním živitelem rodiny, manželka bude doma a bude se výhradně starat o děti, nebude zaměstnávána, proto má rodinný domek, který je středem nově budované konzumní společnosti a zároveň to má motivovat toho muže k vysokým výkonům na pracovišti. On je vlastně hlavní živitel rodiny, přichází do toho domku, kde se má hlavně zotavit, odpočinout si po tvrdé práci a má být díky tomu motivován pracovat, protože on dokázal rodinu zaopatřit, což v té době nebylo příliš běžné, uvědomte si, jaké byly bytové poměry ve 20. letech na jihovýchodní Moravě. To byla katastrofa. Tam lidé neměli často ani vlastní postel, děti spali 4-5 v jedné posteli, někdy s rodiči, to byla prostě realita a on dokázal rodině zaopatřit určitou míru blahobytu a za to musel být samozřejmě vůči svému zaměstnavateli loajální. A když měl nějaký pracovní problém, tak věděl, že je na to vázán i standard života jeho rodiny. Že ten domek, pokud nebude v práci pracovat, tak ho ztratí. Odejde z města, bude propuštěn a s tím ta firma uměla pracovat stejně jako jiné koncerny v Americe.

Existuje třeba korespondence z osobního oddělení, kde personalisté píšou třeba manželce a píšou jí dopis ve stylu:

"Vážená paní Nováková,

Váš manžel v poslední době nepracuje, zkuste mu domluvit, aby začal znovu pracovat."

Protože na tom je založen Váš životní standard a je třeba si to uvědomit. Takže to byl i určitý tlak, který byl na zaměstnance vyvíjen.

Koncepce fordistického města byla právě odvozena z těch technologií, které používalo a z toho jak je třeba uspořádána pásová výroba. Třeba pásové město, je to vlastně takový ideální koncept fordistického města, který je charakterem odvozený od běžícího pásu továrny. Na základě toho je vždycky složité uchopit nějaké město v jeho realitě a teď co třeba říct o Zlínu. Je to zahradní město nebo je to funkcionalistické město nebo je to uplatnění fordistického konceptu?

A nemůže to být kombinace?

Samozřejmě může. Ale to je to. Já si osobně myslím, že Zlín je v první fázi zahradní město se vším všudy, spíše v rámci té tradice - Kotěra - ale ono vlastně převažovalo i v Americe. V Americe se funkcionalistické město příliš neuplatňovalo, tam šlo skutečně spíše o rodinné domky, tam je ta tradice jiná. než to co razila třeba evropská avantgarda. Koncept zahradního města je v Americe silný tradičně, oproti tomu co razila evropská moderna. A ten Baťa tohle akceptoval, protože se mu to hodilo i sociálně-politicky a viděl, že to v minulosti u těch podniků fungovalo. Oni se vždycky snažili určitým vybraným zaměstnancům nabízet domky, které jsou v zahradách nebo v prostředí se zahradou, protože to bylo něco, co bylo i symbol sociálního statusu. Protože ten člověk, když řekne, že má domek, tak se dostává výš, než dělník. Blíží se středním vrstvám a o to jde. Nabídnout, aspoň iluzorně třeba i, nějaký sociální vzestup a s tím podnikatelé docela často pracovali a naopak se jim velmi nelíbili představy kolektivního bydlení, protože to jim zavánělo tím politickým...

Na to, aby Baťa mohl zrealizovat takové množství domků a tak rozšířit půdorys města, tak potřeboval nějaký aparát, což bylo stavební oddělení. Což je pravděpodobně skupina architektů, možná urbanistů, kteří jsou zaměstnanci firmy Baťa. Můžeš nám o tom oddělení něco říct, jaká byla jeho úloha, možná i úloha ve formování povahy toho města, jestli se dá o Zlínu říct, že to je zahradní město, nebo jak bys to definoval?

Na příkladu toho, jak fungovalo to stavební oddělení a vůbec výstavba měst u firmy Baťa, to ukazuje na úplně zásadní změnu v práci architektů a jejich profese vůbec. To už není svobodná profese architekta, kterého si najme nějaký investor, a sice mu říká, co asi zhruba by chtěl a on svobodně pracuje. Ten člověk se stává, a k tomu to směřuje, zaměstnancem velkého podniku, a pracuje pro něj v zaměstnaneckém poměru ve velké projekční kanceláři, kde se ani nedbá tolik třeba na autorská práva těch architektů. To co bylo dřív - tohle jsem postavil já - u některých z těch projektů nejsme schopni vůbec určit, tím že tam dochází ke standardizaci. Ale je to vlastně podřízení architektury zájmům velkého podniku. Tím, že se architekti musí vzdát části mnohdy i svých názorů, svého přesvědčení o tom, jak ty stavby mají vypadat a podřídit se zájmům koncernu. A to nebylo řadou architektů vždycky úplně pozitivně vnímáno.

Víme, že třeba někteří představitelé avantgardy, kteří tam přišli - typickým příkladem by byl třeba architekt Lorenz - to byl představitel opravdu té avantgardy městského typu, který v tom koncertu vydržel velmi krátkou dobu, a pak zjistil, že to není pro něj. Dnes většina výzkumů, které probíhají například k formování města, se zaměřuje na architekturu. Preferuje perspektivu pohledu dějin architektury, ale v té klíčové fázi, kdy se město jako Zlín konstitovalo, tak tam architekti hráli sice důležitou, ale podřadnou, roli.

Nicméně ale existují urbanistické plány, kde je jasné autorství, kde můžeme říct, že se jedná o Gahurův plán, tam potom by se dalo zpochybnit, jestli nad ním měl Baťa svrchovaný vliv. Je pravda, že ten plán má nějaký charakter, možná pracuje s nějakými industriálními principy, ale je zřetelně podepsaný.

To určitě ano, ten je podepsaný, ale o to nejde. Jde o to, co se do toho architektonického plánu promítá a čím to vlastně názory jsou a které jej formují. Je zajímavé, že například o těch rodinných domcích se zejména ve 20. letech, kdy vznikaly, uvažovalo z větší jako o záležitosti, jak ten dům vyrobit levně a architekti při koncipování prvních typů těch domků sehrávali poměrně malou roli. Když tam potom přijíždějí představitelé evropské avantgardy, tak je to fascinuje. Přitom role architektů nebyla vůbec významná. Byly to vlastně pokusy, jak postavit co nejlevnější dům. Vy něco přinesete Baťovi, on se na to podívá a řekne: Dobře, postav to o polovinu levněji. A ve Zlíně je všechno primárně podřízeno logice fungování toho podniku. Takže to není svobodná architektura jako taková.

A nedá se tedy říct, že to architektonické autorství je tím pádem na tom vyšším měřítku, tedy na úrovni urbanismu? Známe plány expanzí ideálního urbanismu industriálního města, které jsou pro Baťu zpracovány.

To jsou ale až 30. léta. Těch plánů vzniká obrovské množství a velmi se proměňují. Gahura vypracoval plány, které se vůbec nedodržely. Dnes se dá o městském prostoru mluvit různou měrou. Lidé třeba řeknou, že to, jak jsou stavby uspořádány, je geniální myšlenka, a pak zjistíte, že ty domy nemohly jinak stát z úplně prostých a banálních důvodů. Třeba že firma měla v tu chvíli jen tento pozemek, na jiném třeba stavět nemohla, že tam vedla železniční vlečka, a proto je ta budova tak vysunutá, nikdo vlečku nechtěl z ekonomických důvodů bořit a přesouvat. Zlín vznikl s obrovskou mírou improvizace a pod obrovským časovým a ekonomickým tlakem. Architekti se samozřejmě snažili do toho nějakým způsobem přispívat, ale rozhodující bylo, co řekl Tomáš Baťa, a on si o architektech myslel svoje. Přečtěte si třeba vzpomínky, kde jsou jeho známá prohlášení, že: My nechceme architekty, kteří si staví pomníky, my chceme ty, kteří nám budou sloužit. Gahura vzpomíná, že když ho Karfík přivedl před svoje první dílo, které ve Zlíně postavil - radnici za veřejné peníze, tak mu (Baťa) řekl, což si Karfík poznamenal do svých pamětí: Pane architektke, Vy jste se nám tady architektonicky vysral. " což je věta, kterou používal velmi rád. Bylo to prostě něco, co bylo naprosto nepřijatelné, drahé, první jeho představa byla, že ho někdo okrade. Gahurovy vzpomínky - postavila se nová železobetonová hala s velkým rozponem, Baťa tam přišel, dívá se na tu stavbu a říká staviteli: "Nevidím na tom železobetonovém skeletu ani trhlínu. Vy jste nás zase okradli. Na Vás vidím, že jste strhaný, že jste pracoval, ale na té stavbě to nevidím, což znamená, že je předimenzovaná a že jste mě okradl." Takže představa, že by architekt vnutil Baťovi

něco, co on nechce, nebo že by se mohl posunout z toho základního konceptu zadání: já stavím za své peníze dům, který musí být co nejlevnější, protože pokud bude drahý, tak to pak budu muset draze pronajímat lidem, budu jim muset platit vyšší platy, a to pak znamená, že má firma bude méně konkurenceschopná a budu muset ty boty prodávat draž. A to já nechci. Fordismus je prostě ekonomický vzorec.

Zároveň ale do tohoto ekonomického vzorce přichází fakt, že ty rodinné domy jsou v zásadě velice dobře zařízeny. Jak už jsi řekl, oproti jiným domům ve stejné lokaci mají zaveden záchod, mají rozvody vody a jsou relativně komfortní. Takže ten tlak na ekonomickou redukci nákladů existuje, ale zároveň jen za splnění určité kvality, o kterou Baťovi šlo.

A ta byla poměrně nízká. Je to první fáze, kdy Zlín vzniká jako takový. Pak až ve 30. letech do toho teprve začínají vstupovat architekti. Přichází i mladší generace architektů, ale ne každý z nich to vydrží, ale za ekonomické krize, kdy se velmi málo stavělo, brali samozřejmě jakoukoliv práci. Mnozí z nich to berou i s určitým odstupem. Například zase ve vzpomínkách architekta Karfíka se můžeme dočíst o důvodech, proč se vrátil k Baťovi. Jednak pro něj bylo zajímavé, že mohl něco stavět, ale i pro něj to bylo svazující. Nemluvě o lidech jako byl Voženílek, který v roce 1933 napsal Zásady socialistického architekta. Pak nastoupí k největšímu kapitalistovi ve státě a tam dělají nějaké věci. Ten by dokonce řekl, že tato skupina lidí, kteří byli spojeni s levicovou avantgardou, musela uvítat znárodnění Baťova koncernu a dvouleté a pětileté plány, protože teprve tehdy mohou začít realizovat svoje myšlenky o městě. Oni si v duchu funkcionalismu představovali, jak má vypadat takové město. Má tam být velká bytová budova, vysoká, stojící v zeleni atd.. Kde to ve Zlíně vidíte. To jsou prostě rodinné domky, které, když přišel Le Corbusier, mu musely z části strašně vadit. Proto navrhuje na Svazích velké deskové domy, ale pro Baťu to nebylo přijatelné. Celý podnik byl v té době fixovaný na ten fordismus a to je jiný typ modernosti v architektuře, který je spojený s tím podnikem. To příliš nekonvenuje s tím, co chce levicová avantgarda.

Ten moment, kdy se tam objevil Le Corbusier, což je zásadní figura architektury 20. stol., měl nějaký intelektuální dopad na to město? Dá se vystopovat nějaký jeho vliv? Protože přece jen ve 30. letech a později se začali ve Zlíně stavět i kolektivní domy.

Ve Zlíně ne. Ve Zlíně se kolektivní dům staví až po 2. sv. v.. Jeho stopy se dají ve Zlíně najít právě až po 2. sv. v. právě v tom ohledu, že řada lidí, kteří byli zaměstnaní v koncernu Baťa v projektové kanceláři, chtěla projektovat bytové domy ala Le Corbusier nebo ala tehdejší levicová avantgarda, ale za Baťu to nebylo možné. To byl neopustitelný princip.

Existovaly ale svobodárny. Což je do jisté míry bydlení.

Ale to je v podstatě tovární budova. Standardizovaná, pro jiný účel postavená tovární budova, je to určitá forma kolektivního bydlení, ale zase proč je kolektivní. No protože to bylo nejlevnější a celý model toho města by nebyl stejně realizovatelný formou zahradního města. Celý systém byl založen na tom, že většina zaměstnanců nebo jejich podstatná část, byli právě mladí svobodní zaměstnanci. Jim se také platili nejnižší platy, ženy byly v tomto systému výroby placeny méně než muži a ten systém

používá z velké části právě ženskou pracovní sílu. Využívá ji jen v etapě před mateřstvím, pak už o ženy nemají zájem, i z nějakých důvodů ideálně politického ideálu, který ti američtí podnikatelé akceptují, že žena má potom odejít, ale i z důvodů efektivity toho systému. Protože flexibilita a rychlost výroby byla taková, že nikdo nemohl na těch nejnižších pozicích vydržet v té továrně pracovat déle než třeba 20 let. Pak nastupovaly věci jako syndrom vyhoření - je to monotónní rutinní práce a oni tímto způsobem uspořádání řešili pracovní problém, který reálně existoval. Když chcete z někoho vyždímat všechno pro potřeby podniku, aby to bylo neefektivnější, tak se ukazuje, a to se dělá dnes třeba i v Číně, že to zvládají na pozici manuálních profesí - a tenkrát už se to vědecky zkoumalo - zejména mladé ženy nízkého stupně inteligence, kterým nevadí opakovaná práce. Takže od 14 do 25 let je tam můžete zaměstnávat, pak se jich přirozeně zbavíte, protože pak už by byly brzdou toho systému, nemohly by pracovat tak efektivně a místo nich zase přijmete nové. A zbavíte se jich elegantně tak, že ony se provdají a pak už se s nimi nepočítá a jsou ženy v domácnosti. Tím pádem řešíte dost důležitý problém, že pokud byste i při nějaké velké expanzi v rámci toho podniku, nemůžete všechny lidi z těch nejnižších pozic - když máte nějakou vizi vypracování se, že když budete dělat mistry atd. vydržíte 10 let pracovat u pásu, pak nutně musíte být buď mistr nebo odejdete, prostě nevydržíte v tom městě. Musíte mít nějaký vzestup, to nejde v tom tempu udržet. A když se zbavíte podstatné části pracovní síly tím, že odejdou mimo pracovní činnost, tak pak vám zbyde nějaká skupina mužů, které, když firma expanduje, můžete posílat na pozice, které třeba kontrolují výrobu, ale nejsou už přímo u pásu.

Mě by ale ještě zajímala ta změna, která se ve Zlíně stala - už jste o tom trochu mluvil - je nějaká první etapa inspirovaná fordismem, pak přicházejí 30.léta, kdy je možná i nějaká konfrontace mezi vizí baťovskou a vizí Le Crobusera, která možná nebyla úplně aplikovaná...

Ona byla aplikovaná, ale ne tolik v segmentu bydlení. Protože nechtěli opustit princip a východisko, které se ukázalo být pro potřeby systému výroby velmi důležité, a to je ten rodinný domek. To mělo totiž řadu souvislostí. V těch rodinných domcích bydlela jen pětina pracovníků. Bylo to spojeno s určitým statutem kmenového zaměstnance, větší část zaměstnanců továrny bydlela právě v těch internátech, to byly ty mladé ženy nebo mladí muži. Mladé ženy velmi často odcházely, protože už pro ně nebyla práce a nebylo by už jejich zaměstnávání tak efektivní, mimo jiné z důvodů, že rodina hrála nějakou roli, ale i z hodnotových východisek té doby - to by zasahovalo pak už do politiky a je složité to interpretovat.

Chcete tedy říci, že v těch 30. letech se úloha architektů trochu změnila? Že možná získali větší vliv?

Specializuje se, ano. Ten koncern nachází nějaký model a dochází ke specializaci. Už dobře vědí, jak se dá efektivně zorganizovat nejen práce architekta, ale i jak zorganizovat výstavbu, aby byla co nejlevnější atd.. Základní model je nalezen a hledá se nějaká zpětná vazba.

Konstrukční model nebo systémový?

Stavební, konstrukční, technologický atd., aby to bylo co nejlevnější. Pravidelně ale provádí určitou sebereflexi a souvisí to i s příchodem úplně nových lidí. Ve 30.letech

přichází nová generace architektů, kteří jsou často nositeli myšlenek, které hlásá levicová avantgarda. To lze demonstrovat na Voženílkovi ale i na řadě jiných. Všichni mají, rozhled, mezinárodní zkušenosti, pracovali různě například Karfík u Le Corbusiera atd. a jsou obeznámeni z těmito teoretickými koncepty a něco z toho do dalších projektů měst, která se budují na zelené louce a ten model se nějak systematizuje. Něco ale, jak je vidět, je v tom firemním prostředí tabu. A to je zrovna to bydlení. S tím nedokážou pohnout, protože to Baťa nechce a v tomhle principiálním ohledu se rozchází i s Le Corbusierem. On mu něco navrhne a pro Baťu je to nepřijatelné a nebude pokračovat touto cestou, protože jsou vybudování na principech velkých podniků, jak vznikaly v Americe, mají předobraz amerického company town a rodinných domků, které Američani mají a životního standardu, který je s tím spojený, který vyhovuje i korporacím, to jsou dělníci, kteří se mohou stát konzumenty zboží, které firma masově vyrábí, rodina je základní spotřební jednotka, je to i politické ošetření toho dělníka. Oni nechtějí připustit nějaké formy kolektivismu.

To znamená, že heslo "Pracovat společně, bydlet individuálně" je určitá filosofie, která neochvějně přežije až do války a změní se až po 2.světové válce...

Ale dneska "bydlet individuálně" co to znamená. Dnes je to dost odlišná forma bydlení od toho, co bylo ve Zlíně. To město bylo stejně určitou formou kolektivního života. Protože to byla společenská vize. Kotěra jako první navrhuje Baťovi tradiční způsob výstavby dělnických kolonií, který už tady byl od Rakouska-Uherska poměrně častý. Jsou určité skupiny zaměstnanců, jako úřednictvo a dělníci, které bydlí zvlášť. Oddělení dělníků od úřednictva je v Kotěrově plánu obsaženo. Tomáš Baťa tohle ale nechce. Jeho vize je z určitého pohledu velmi kolektivistická, on si myslel, stejně jako Henry Ford, který vymyslel na svou dobu geniální auto, že je dobré pro všechny. Že nebude hrát roli třeba sociální status. Vymyslel auto, pro něj současně vystavěl budovu do nejmenších výrobních detailů, kde se přesně tenhle typ auta bude vyrábět a bude to tak nejlevnější, není tam potřeba nic změnit, jen se to doladuje. A nedej bože, aby se v tom autě něco variovalo, protože to je produkt, který vrhne na trh a všichni ho budou chtít. Je nejlevnější, je skvělý. Ale ono to tak nefunguje. Na tom Ford v meziválečných letech skoro zkrachoval. Prostě proto, že lidé nechtějí mít všichni stejné auto. Na začátku, když vytváříte nový trh, který je nenasycený, tak ho všichni chtějí. Ale jakmile všichni sousedi začínají mít stejné auto, tak už ho nechtějí a Ford ho vyrábí stále stejně a zjišťuje, že ztrácí zákazníky. Proč? Protože přicházejí jiné firmy jako Chrysler a další a začínají těžit z toho, co vlastně opravdu lidé chtějí a říkají: Ty jsi manažer, ty si to můžeš dovolit, kup si jiné auto, kup si Chrysler, nebudeš jezdit Fordkou jako všichni ostatní. A Baťa takhle vyráběl ty domky. On je stavěl opravdu pro všechny a myslel si, že to nebude variovat. Měli je mít ti nejchudší i ti nejbohatší stejně jako ty boty. Každý přece uzná, že je to kvalitní bota, stojí 19,- Kčs, tak proč by si ji nekoupil multimilionář a proč by si ji nekoupil i dělník. Všichni mohou mít stejné boty. Ale takhle to nefunguje. A s těmi domy to bylo podobné a ještě do toho byl naroubovaný společný životní styl. Každá forma společnosti má nějakou hierarchickou strukturu - je vedení továrny, vyšší management, střední management atd. a to se všechno dá najít i v koncernu Baťa. Ale on měl představu, že jak to dělnictvo, tak management, i ti ředitelé, budou bydlet v jedné sociálně smíšené čtvrti a ten domek, který vyrobí ve stejné architektonické formě, pro ně bude dostačující. Variovaly tam

jednodomky, dvojdomky atd. a ty jednodomky byly primárně určené buď pro větší rodinu nebo pro ty výš postavené, kteří ho dostávali přednostně. A na tom dost zásadně trval v těch 20.letech, protože byl stoupcem těchto fordistických myšlenek, že je to promyšlený, levný produkt pro všechny, že se s tím každý spokojí, ale lidé tohle nechtěli. Nechtěli sdílený životní styl, kolektivní a už ve Zlíně je vidět, že po jeho smrti, zejména od poloviny 30.let začíná významný úprk těch rodin, především těch výše postavených, z těch jeho rodinných čtvrtí, protože tam nechtějí bydlet. Ředitelé si začínají stavět své vily v okolí Zlína a v přilehlých oblastech. Ti, kteří si na to vydělali, začínají investovat do svých vlastních individuálních domů. Zůstávali tam pak asi z velké části jen dělníci, což vidíme ve srovnání s jinými lokalitami v západní Evropě po 2.sv.v. kde když se to nepřevalilo do komunistického systému, ti movitější zaměstnanci opouštěli ta firemní sídliště a zůstává tam jen nižší skupina zaměstnanců. V Anglii například provedli v 60. letech sociologické šetření, kde se jasně ukázalo, když se ptali vedoucího: Já nechci ještě po práci, aby na mě zazvonil nějaký dělník a začal se mnou řešit něco, co se v továrně nepodařilo, já chci mít svůj individuální život odpoutaný od toho koncernu. Ta kolektivistická vize je v tom přítomná a ty čtvrtě jsou toho zhmotnění a není náhoda, že jedny z prvních sporů, které existují, například jeho nevlastní syn a následovník Antonín Baťa se rozešel s Tomášem Baťou právě v otázce bydlení a dokonce na chvíli odešel z toho koncernu, protože jako jeho potenciální nástupce prostě nechtěl bydlet ve stejném domku jako dělníci, protože měl velkou rodinu, chtěl si postavit svůj dům. Hodně se o to téma pohádali a dokonce to dospělo k tomu, že na čas odešel i s Josefem Hlavničkou z firmy a pak se teprve udobřili a vrátili se zpět. To byla tedy myšlenka Zlína 20.let, pak do let 30. se to proměňuje. Souvisí to velmi se způsobem myšlení, který je vázán na továrnu, na technologie.

A po válce tedy s Voženílkem přišli první kolektivní domy. Takže na jednu stranu říkáte, že Zlín po smrti Tomáše Bati usiluje o jistou individualizaci, takže vnímáte tu Baťovu kolonii spíš jako kolektivní sídlo ...

No ano, kolektivní životní styl se vším všudy.

... a jestliže tam byla jistá odstředivá tendence, kdy si ti šéfové stavějí svoje vlastní vily mimo a stěhují se mimo tu baťovskou zónu, tak muselo vznikat zajímavé napětí v momentě, kdy Voženílek začal stavět ty kolektivní domy po válce.

No to napětí nebylo, protože forma byla v roce 1945 znárodněna. Do jejího čela se dostalo komunistické vedení a to se realizuje pak i na bázi městských plánů. Ty první kolektivní domy nebo čtvrtě, které vznikají, to je už v jiných společenských poměrech. A ten zásadní zlom ve Zlíně přichází už tehdy v roce 1945, když je ta továrna znárodněna. Odchází podstatná část dřívějšího managementu a otvírá se pole působnosti pro tyto nové vize a úplně se mění společenská atmosféra. Proběhla 2.sv.v. a to znamenalo zásadní změny v uvažování, někteří z architektů určitě uvítali tyto příležitosti. Konečně se může se vším všudy realizovat vize moderního města, jejíž nedílnou součástí v oblasti bydlení je velký dům se spoustou bytů, stojící volně v zeleni. Za Bati nebylo možné něco takového postavit, protože to bylo pro něj nepřijatelné. A to je jednou součástí, na kterou tlačila levicová avantgarda už od meziválečných let, realizuje se to ve velkém třeba v nových městech v Rusku. U Bati bylo všechno podřízeno požadavkům toho podniku a jejich názorům na to, jak má

vypadat společnost, jak má fungovat, protože to bylo skutečné tovární město, které si na sebe muselo vydělat, bylo s tím ohledem konstruováno a tohle je něco jiného. Ty domy jsou dražší. Bylo by zajímavé srovnat, kolik stál třeba dům, který navrhoval představitel avantgardy - bytový dům, kolik stály ty Baťovi...

Ironické na tom je, že Voženílek skrz tu svou dramatickou historii, kdy byl jednou nohou přítomen v tom továrním městě kapitalismu a druhou nohou po válce vášnivý zastánce levicového myšlení...

Ale Voženílek ještě než nastoupil k Baťovi - myslím v roce 1937 - už měl tyto levicové zásady, jak je vidět v tom manifestu Zásady práce socialistického architekta. A tam se dá najít jistě nějaká linie kontinuity.

U něj v tom přemýšlení ano, ale co jsem chtěl otevřít je předpoklad, že tu technologii přítomnou v těch Baťových domcích, jejíž ambicí bylo, aby se daly vyrobit snadno, rychle a levně bytové celky - kde se na jedné straně stavěly rodinné domky ale na straně druhé i ty svobodárny, což jsou nějaké řekněme startovní byty, je to ubytovna a ty konstrukční systémy se potom přesunuly, vyměnily ideologii.

Tomu se říká, že to jsou polyvalentní prvky systému moderny. Ty technologie jsou to, co je jedna z těch nezpochybnitelných linií kontinuity po celé 20.stol.. Hodilo se to Baťovi, hodilo se to Stalinovi, hodilo se to Hitlerovi a uplatnilo se to i v Československu a není náhoda, že ten podstatný vývoj k tomu hromadnému socialistickému bydlení a socialistickému městu - a Poruba je vlastně úchylka, protože to je čistá ideologie stalinského klasicismu, což se neuplatnilo a stejně se začínají stavět panelové domy - a Zlín v tom sehrává pionýrskou roli. G40 jsou jedny z prvních celostátně aplikovaných panelových domů a ve Zlíně to dosahuje vrcholu. Jestli existuje nějaké superkvalitní špičkové bydlení socialistického typu, tak jsou vybudované právě ve Zlíně. Rád bych viděl jiný příklad sídliště, který má nesporné architektonické a urbanistické kvality toho typu jako má první etapa sídliště Jižní Svahy, zároveň zcela jasně akcentuje tu linii kontinuity až na batismus, když se podíváte na ty bodové domy, které tam jsou, obložené keramikou, jak jsou umístěné do terénu - kopírují ten členitý terén, tak tam je jasná velmi silná lokální tradice architektury, která dokázala řadě ideologických tlaků 50.let odolávat. I ve Zlíně se samozřejmě stavěly i typy jako dopravní podnik, ale v oblasti bytové tam vůbec nenajdeme rozsáhlejší celky, které by šly v tradici Poruby. I když v 50.letech byli nadšenci, kteří to chtěli v lokálním kontextu prosazovat, ale byla tu ta struktura, vznikala Baťova projekční a stavitelská kancelář, která měla technologie a když tam někdo přišel s ideou, že vybuduje dům, který bude vypadat jako v Porubě, tak ten dav lidí specializovaných na práci rozkreslování mu řekl "prosím tě, neblbni. My tu máme připravené struktury na lití betonu, máme všechno rozkreslené, připravené, my ten počet bytů, který chceš, postavíme daleko levněji s tím co umíme. Všechno je připravené, zorganizované, je tady stovka lidí, kteří to umí naprojektovat atd." Takže i ty první kolektivní stavby jsou konstruované na principu Baťa a technologiích, které vyvinuli. Ten zásadní zlom přichází až v 50.letech, z hlediska technologií v roce 1954, kdy se to převrátí do prvního paneláku ve Zlíně Gotwaldov 40 a i ten má svoje předchůdce, protože oni s tím začali samozřejmě mnohem dříve, první odlívají domy už ve 30.letech z thermobetonu, zkoušejí to, aby to nemuseli stavět a bylo to rychlejší. Pak staví od 40.let z panelů rodinné domky, experimentují s tím za války na

Lesní Čtvrť. Pak mají přirozeně velký předstih a začínají budovat paneláky a co se týče těch sídlišť a jejich kvality, tak si myslí, že ve Zlíně - sídliště Jižní Svahy - je naprosto mimořádné jak z hlediska urbanismu a architektury, jen třeba to rozložení. Terasové domy, které drží horizont kopce na kterém to je, aby to bylo pohledově zajímavé, včleněné do terénu. Bodové panelové pětipodlažní domy s nízkou hustotou zástavby, s podzemními garážemi atd. rozmístěné po svahu a nakonec tam, kde se to hodí, jsou i panelové domy do L a pak ten segment, který to završuje - to je ta přímá vazba na ty myšlenky, ideály a vize, které měl Le Corbusier v polovině 30.let, když pro Baťu navrhuje zástavbu na tom kopci.

V těch rodinných domcích bydlí 1/5 zaměstnanců a zbytek zaměstnanců ale žije v těch svobodárnách nebo dojíždí.

To se proměňovalo, vlastní bydlení mělo ve Zlíně jen velmi málo lidí.

1954 je to jasné kvůli Chruščovovi a smrti Stalina. Co dělali ale mezi 1948 - 1954, když se jinde stavěla sorela?

Stavěli domy typu Morisovy domy (50.léta), používali ten betonový skelet továrních budov s vyzdívkou, tak jako předtím, jen výškové domy. V oblasti bydlení se ve Zlíně sorela uplatnila jen velmi málo. Samozřejmě, že i ten první panelák je vlastně zdobený - byla vize, že se paneláky musí zdobit, takže tam vznikly balustrády, které pak padaly lidem na hlavu, což pak vedlo k tomu, než aby to zase spadlo někomu na hlavu, nechal se panelák úplně holý. Zároveň ale působila ta ideologie - v prvním paneláku ve Zlíně je protiatomový kryt. To byla ještě jiná technologie - nejprve vylili betonem základ a sklepy a na tom teprve byly koleje, do kterých se zasouvaly panely. Až od prvního patra. Tak ale sorela na bydlení - řekněte, která stavba ve Zlíně se dá označit v oblasti bydlení jako sorela.

Není žádná právě...

No není. Byl preferovaný těžký průmysl, takže lokality jako Most, Poruba, nějaké části Plzně - zbrojní nebo strojírenský průmysl. Zlín byl výjimka, ale extrémně dynamicky se vyvíjel a určitě měli možnost říct: "Dobře, nestavte tady tyhle věci..." V lokálním kontextu vzhledem k tomu, jaká byla tradice na půdě toho koncernu, že existovala velká, pak osamostatněná, projekční kancelář - její dějiny by byly velice zajímavé, a pak těch velkých podniků za socialismu, do kterých se to přetavilo. Tam lze zjistit spoustu zajímavých věcí.

Tahle struktura vznikla a byla silná. A nebyla politická nebo ideologická. To byli technici, technologická báze. A to komunisté pak nedokázali v těch 50.letech zlomit, protože technici proti nim měli relevantní argumenty - například rozpočtáře. Byly tam nějaké pokusy, architekt Staša například kreslil, co by mohlo ve Zlíně všechno být, i jiní. Odpověď je ale v té technologické bázi, která je tím polyvalentním prvkem v průběhu 20.stol.. Komunisté tohle prostě nedokázali prolomit ani v těch 50.letech. Je nějaká kancelář, skupina lidí, rozpočtář, statik těch budov a řeknou: "Poslouchej, tys tady něco vymyslel, to bude stát strašně peníze, my jsme schopni postavit takový dům za 4 měsíce se stejným počtem bytů, byty pak mohou být větší atd." A tyhle argumenty sehrály takovou roli, že to tam prostě nebylo.

Řeknete nám něco o tom, jak a jestli ten model, který byl ve Zlíně vyvinut, přijal socialismus. Jak na základě Voženílkovi organizace vynikal Stavoprojekt a další věci.

Nesebral Voženílek ten model Baťovi a nezačal ho používat, když zjistil, že efektivita je vysoká?

O tom moc nevím. Ale aby to nevyznělo jenom technologicky - uvědomte si, že většina modernistických architektů žádnou takovou shovadilost jako socialistický klasicismus nebo stalinskou gotiku nechtěla. Nikdo z těch lidí, kteří byli levicově orientovaní - Voženílek byl přesně ten typ - to nechtěli stavět. On chtěl uskutečňovat principy, kterým věřil už od meziválečných let a i ostatní architekti, kteří cítili, že právě při emancipaci společnosti od továrny mohou dostat prostor a že v rámci veřejné státní výstavby se mohou konečně uplatnit principy, které nebudou tak striktně ekonomicky svázané, byla to pro ně příležitost. Žádný z těch architektů, kteří byli ve Zlíně etablovaní, znali ty lidi, měli nějaký sociální kapitál, nechtěl stavět nějakou stalinskou architekturu. Na druhou stranu ale byli i tací, kteří do Zlína nově přišli a byli nadšení budovatelským duchem a malovali si svoje a to mohl být zajímavý střet v tom zlínském prostředí. To je ale fikce, to si jen trochu představuji. Určitě se odehrávaly střety na úrovni městského architekta, to by se všechno dalo zkoumat, ale řekl bych, že to mohlo být asi nějak takhle.

Mluvíte o tom, že architekti nechtěli stavět stalinskou architekturu, sorelu. Že nebyla ve Zlíně přítomná. Možná měli jiné zahraniční vzory. Je to nějak zmapované? Které zahraniční proudy, kteří architekti, jestli to byl ten Le Corbusier, která architektura na ně přesně působila, k čemu vzhlíželi a co brali jako zahraniční referenci?

Nevím, jestli na to jde odpovědět obecně, ale třeba na půdě Baťova koncernu, když se začínají systematizovat myšlenky o tom, jak má vypadat průmyslové město jako ideální schéma atd. - vymysleli komplexní projekt, který je naprosto unikátní i ve světovém kontextu, že firma rozpracovala v takovém rozsahu manuál pro výstavbu moderního průmyslového města fordistického typu. Je vidět jak měli širokou bázi, rešerší. Existují k tomu dokumenty. Od věcí, které se odehrávali v Německu ve Frankfurtu nad Mohanem, přes skandinávskou bytovou výstavbu, Rusko, Le Corbusier byl samozřejmě ideový lídr toho všeho. Ti architekti měli přístup do celého světa - Baťa byl globální koncern - kamkoliv se dostali. Když chtěli něco postavit, tak Baťa byl natolik velkorysý, že jim zaplatil cestu, aby se podívali, jak například vypadá kino ve Francii. Měli obrovské možnosti, kontakty, odebírali odbornou literaturu, časopisy - ty jsou z části i zachovány, není to tedy jen hypotéza. Podklady pro přípravu toho tzv. ideálního průmyslového města byly opravdu široké báze. Všechno ale semlel ten koncern, v tom svém systému, který byl založen na ekonomice a měl obrovské množství kontrolních mechanismů, takže každá myšlenka se nedala uplatnit. Oni ale chtěli stimulovat nějakou iniciativu. Takže na schůzích vedení někdy padaly neuvěřitelné vize, Jan Antonín Baťa na to byl specialista, a pak z toho nic nebylo, protože to sešramotilo soukolí dílčích racionalit, které bylo v tom koncernu, že to někdo musí zaplatit atd. Takže ten výsledek se pak třeba podobal dost tomu, co bylo na začátku.

Mluvil jste o vlivu, který měla cesta Tomáše Bati do Ameriky a jeho studia pásové výroby, zároveň se ale objevilo téma zahradního města a představa pásového města - pracujeme s několika termíny. Myslíte si, že je Zlín ovlivněn několika z nich?

Jde o nějakou fúzi, intelektuální koláž? Baťa byl, jak jste řekl, empirik, lze tvrdit, že si vzal od každé z těch myšlenek něco?

Samozřejmě to není žádný monolit, má to svoje časové fáze. Na začátku je struktura města hodně ovlivněná představou, jak fungovala americká company towns, která ale z urbanistického hlediska, která ale měla v sobě obsažena řadu principů, které potom zhmotnila Athénská charta. Ideje obsažené v Athénské chartě si nevymysleli, jsou jen systematicky podány prvky, které často ve velmi progresivní formě, obsahovala ta company towns. A to Baťa viděl na vlastní oči. Protože je zřejmé, že z velké části převzal v podnikové sféře tenhle americký model, přizpůsobil jej na konkrétní produkt - na výrobu bot. Pak ale vertikální i horizontální organizací koncernu, rozkládáním rizik, investovali do jiných produktů, ale boty byly meritem. Takže Zlín a jeho urbanismus je velmi ovlivněn Amerikou, americkými company towns a tradicí, která vzešla i z Evropy, a je vázána, hlavně v Anglii, na hnutí zahradních měst. To je primární východisko. Potom do toho přišly impulzy, jak to zahradní město co nejlevněji vyrobit a estetika byla vlastně fordovská - to je efektivní výroba těch staveb. V 30. letech ti architekti, kteří do Zlína přicházejí, čím dál víc vnášejí prvky funkcionalismu. Je zajímavé se zabývat tím, které prvky se ve Zlíně uplatňují a které ne a zejména v oblasti bydlení je vidět, že nebyl akceptován úplně ten základní princip velkého domu stojícího v zeleni s množstvím bytů tak, jak si to představoval Le Corbusier nebo řada lidí, kteří se ideově hlásili ke konceptu funkcionalistického města.

Mluvili jste o tom, že Baťa chtěl, aby byl Zlín vnímán jako "bydlet individuálně". To byla součást jeho obchodní rétoriky. Dá se tedy říct, že ty rodinné domky, ke kterým se lidé propracovávali hierarchií té společnosti, byly vysněné? Že to byl ten sen, který Baťa vytvořil, který byl do jisté míry tím hnacím motorem práce uvnitř průmyslové mašinerie?

Určitě to byl určitý cíl, kam měli ti lidé směřovat. Každý zaměstnanec, který u firmy vydrží - bydlení v internátech apod. - tak když si založí rodinu, má nárok na tento typ bydlení a k němu měli všichni směřovat. Proto když se podíváme, jak firma prezentuje to město, tak nemluví primárně o internátech, ale ukazuje jeho část, kterou chtěla, aby byla vidět. A to byly ty rodinné domky, přestože v nich bydlela jen 1/5 zaměstnanců. To ale (že tam bydlela jen 1/5 zaměstnanců) mělo řadu jiných důvodů, které souvisely s tím, aby to město bylo financovatelné a ekonomicky fungovalo. Na těch ideálních projektech nebo těch později realizovaných je vidět, že kdyby chtěli vybudovat to město tak, že budou všichni zaměstnanci mít tenhle standard i jen třeba baťovského půldomku, tak ta firma by nemohla prosperovat. Potřebuje totiž určité typy pracovní síly, zejména mladé lidi od 14 do 25 let, kteří tvoří obrovskou část osazenstva podniku, část z nich jsou ženy, které jsou vždycky nejméně placeny - mluvíme o meziválečných letech, kdy byla výrazná disproporce mezi výdělkem muže a ženy. Takže zaměstnávat ženy bylo vždycky ekonomicky výhodné, protože to bylo levnější a současně to umožňovaly nové technologie ve výrobě. Nebylo už třeba kvalifikovaného řemeslníka a je to určitá degradace pracovní kvalifikace a na pozicích, které jsou založeny na rutinní práci bylo možné ženy využívat. Netýkalo se to jen Bati, ale i řady odvětví nového průmyslu. Je to sociálně ekonomický kontext toho projektu, který je jeho neoddělitelnou součástí. Nelze to vykládat jen jako architektura, je třeba vysvětlit tento širší kontext, protože takto to město fungovalo. A to je i rozdíl mezi uvažováním konstruktérů Zlína a představitelem levicové avantgardy. On měl vizi, jak

ta společnost bude fungovat, ale nezajímalo ho, kdo to zaplatí. A to musel každý architekt v Baťově týmu akceptovat. Všechny tyto okolnosti, které vstupovaly do plánování a která pro někoho, kdo od zeleného stolu vymýšlel města, nehrála vůbec žádnou roli. Bez toho nemohli pracovat u Bati.

Zajímá nás nejasnost kolektivní/individuální v pojetí Zlína.

No to je spíš už filosofická otázka pojmu individuality. Na jednu stranu je to heslo továrny, která se chtěla nějak jevit, na druhou stranu ten duch doby - v té době se rodí spousta kolektivistických idejí jako komunismus, nacismus atd. - a člověk nevyskočí z toho kabátu. Individualita je zatížena tím dobovým pojetím. Ti lidé byli z moravských vesnic, také bydleli v rodinných domech, ale ten způsob života byl v těch obcích velice kolektivistický. Soused například potřeboval postavit střechu, tak mu šli sousedé pomoci, byla zabíjačka, kolovaly jitrnice atd. a to všechno je nepřekročitelné. Z našeho dnešního pohledu - ta naše individualita je vlastně zvláštní forma individuality a taky potřebuje zvláštní typ zkoumání - dnes má být člověk individuální zejména ve spotřebě, ale když se podíváme na ulici, zjistíme, že všichni vypadají stejně nebo podobně. Ale jsme hyperindividualisti. Je to přece jen o nějaké lidské práci a společné práci a ta továrna vrhá široký stín. Ti lidé spolu museli spolupracovat, nešlo o soupeření, byli rozděleni na týmy. Byla to týmová role. Nešlo pracovat jen za sebe, byly to navazující operace. Jeden zatloukal hřebík, druhý ho leštil a třetí vytahoval. Skupiny byly po 50 lidech takže superkolektivní. Každý musel na svém pracovišti fungovat jako součástka stroje a to je model, který se přenáší i do toho města.

No a to je právě nesmírně zajímavé, protože i to základní heslo "pracovat společně, bydlet individuálně", které si dali do štítu je vlastně obrana proti Corbusierovi a levicové avantgardě, která měla vášeň stavět bytové. Je to ochrana Baťova snu a je zajímavé, že my ho pak po 100 letech potkáváme znovu po revoluci, ten sen jak je zformulovaný a médii podávaný pochází z Ameriky, kde ty koberce suburbíí jsou obrovské.

A to i po 2.sv.v.. Když se podíváme, jak se domy a urbanismus amerických měst vyvíjely přes developerské společnosti - to už je ten Baťa. To je ten jeho model. A to není náhoda, protože ekonomika potřebuje ty spotřebitele. Je ideální, když v tom Baťově modelu ten individuální dům vlastnila továrna a jen ho pronajímala a bylo spočítáno, že za 5% platu. Pak se to osamostatňuje, ale dál je ten domek sen. A z něj žijí všechny hypotéky a podobně, vlastně lze říct, že to je ideální disciplinační mechanismus, Když se někdo zaváže, že bude platit 40 let hypotéku, tak se vlastně zavazuje, že bude aktivně participovat na tom systému, takže musí s vyplazeným jazykem v 7 ráno vstát a pracovat, jinak to prostě nezaplatí.

Myslíte, že to vytvořil Baťa nebo to jen využil?

No já si myslím, že dost velkou část 20.stol. ovlivňují tyto velké podniky, je to jedna z entit, která výrazně formuje moderní svět. U nás se tímto tématem nikdo moc nezabývá, protože u nás bylo celé 20.stol. odrazem spíš velkých politických zlomů - Němci, Rusové - v historiografii preferujeme politické dějiny, co strana rozhodla nebo nerozhodla atd. Ale Američané nebo i Němci se zabývají i tím, co třeba dělaly ty nadnárodní korporace, obrovské firmy, protože ty hlavně v druhé části světa

ovlivňovaly tu politiku. Co je dobré pro Ameriku, je dobré i pro nás. Tam nastupují společné zájmy businessu a to je zajímavé. Ty koncerny samozřejmě ovlivňují nejen ekonomiku ale i kulturu. Baťa nevyráběl jenom boty, ale i kulturu, byl "kulturotvorčím elementem". To co nazýváme industriální modernita - například prof.Švácha to shrnul pregnantně – že v českém prostředí je modernost bez avantgardy. To je dobře negativně vymezeno, ale pozitivně to neříká nic o tom, jaká je to teda modernost. A já myslím, že je to hodně o konceptu toho fordismu - když bych to teoreticky rozpracoval z pozice historiografie - je třeba pochopit 3 pojmy, které s tím souvisejí a to je nadnárodní koncern, fordismus a company town. V případě Zlína je to křížení těchto věcí a v tom sehrávají nějakou roli i ti architekti, ale nesouhlasím se čtením Zlína, které se zakotvilo v 90. letech bez znalosti sociálních, ekonomických a jiných kontextů, které byly určující, že se Zlín interpretuje jako první funkcionalistické město.

To je zřejmé nepochopení konceptu funkcionalistického města.

No ale to přežívá. Já nechci umenšovat roli architektů, ale ten architekt byl prostě podřízený a musel to akceptovat. V zájmu průmyslového podniku, byl Baťovým zaměstnancem a bez jeho podpisu nebo schválení si ve Zlíně ani neškrtnul. A musely to být typy lidí, kteří to byli ochotni akceptovat. Jiní buď odešli, nebo se s nimi rozešel Baťa.

Bylo Le Corbusierovo pro Baťu zajímavé?

Le Corbusier mohl být pro Baťu zajímavý, ale pro něj to nebylo klíčové. Le Corbusier vlastně pořád hledá stavebníka svých vizí a myslel si, že ho najde v Baťovi. Ale Baťa měl svůj svět a nemohl to z části ani pochopit v celé komplexnosti, z jedné krátké návštěvy. Pro Baťu byl rozhovor s Corbusierem jako každý jiný - nelze si představit, že před ním Baťa padnul na kolena. Oni ten systém budovali jako velmi otevřený a dynamický. Musel reagovat na proměny, vždyť jen kam dospěl socialismus, tam nebyla žádná zpětná vazba. Třeba Jižní Město apod., na něm je vidět strnulost technologického systému bez zpětné vazby. Ale na čem ta firma stála byl prodej těch produktů a ekonomická činnost a stavění byla jen přidružená výroba. Oni byli plně koncentrováni na tyto věci a to je vidět i v konstrukci Zlína. Tam byly například obrovské problémy, jak zajistit zásobování masem a radnice, které Baťa předsedal, Baťu žádala, aby postavil konečně nějaká jatka, hygienická situace už byla neudržitelná. Ale on má jiné problémy. Potřebuje expandovat na Balkáně a tohle bere jako okrajovou věc. Tak to uzavřel "dobře, tak tady v jedné tovární budově zřídte provizorně jatka". Teprve až nastanou vhodné podmínky, tak vybuduje komplex. Ta společnost byla přísně hierarchická, co Baťa řekl, že se udělá, to se udělalo, a co řekl, že se neudělá, tak se neudělalo. Ale byl to člověk otevřený zvláště k tomu, o co mu šlo. Musel být flexibilní, ty tržní poměry byly velice náročné. Výroba se proměňovala, ale to byl jeho primární zájem stejně jako ekonomika a celé fungování. Ten koncern byl vlastně banka. Dokázali se vymanit ze závislosti na jakémkoliv jiném kapitálu - to je také fordismus. Organizace velkých moderních entit vzniká tak, že manažersky ovládají všechny operace a celý trh v co nejširší podobě - jak vertikálně, tak horizontálně - od surovin až po prodej výrobků - a všechno integrují pod sebe, tak to je ten nejeftivnější způsob, jak zajistit masovou výrobu a pravit všechny vztahy v tom ekonomickém světě. Dříve v Americe například to bylo založeno na soutěži malých a středních podniků, které mezi sebou tržně obchodovaly a v této starší

strategii se domnívali, že tyto tržní mechanismy zajistí nejnižší cenu. Pak se ale zjistilo, že tohle je efektivnější způsob - když ten koncern všechno řídí. Doly, nákup kůží přímo u zdroje, nákup pozemků, prostě všechno co potřebovali se snažili integrovat do struktury firmy a jednou z těchto součástí bylo i to město. Baťa jednoduše věděl, že jeho výroba je velmi závislá na lidské práci a přesto, že technologie jsou velmi rozvinuté, tak to není automatická výroba. Kvalita produktu souvisí s tím, jak k tomu přistupuje ten člověk. A oni potřebovali zahrnutou ty lidi do koncernu tak, aby se zájmy podniku ti kmenový zaměstnanci dokázali co nejvíce ztotožnit a stimulovat je. Cukr a bič. Nemohlo to dojít úplně do extrému, kdy by baťa neudělal nějakou úlitbu těm lidem, která by vedla například k přemíře stávek.

Proč se Baťa nenechal přesvědčit levicovou avantgardou architektů, že by možná neměl stavět malé rodinné domky, ale velké bytové domy. Jak se mu podařilo udržet zřetelně svou vizi malých domů?

Protože jsemu to fungovalo. Nejen ekonomicky. V Americe ta tovární města takto fungovala, zároveň se ale podívejme, co se tam staví v meziválečné éře. Tam se také evropská avantgarda výrazným způsobem neuplatnila. Baťův model daleko více čerpal z tradic podnikatelů a podnikateli budovaných měst. Samozřejmě experimentovali, zkoušeli různé věci, některé naprosto inovativní - například jak zachází s pracovní silou, která zakládá efektivitu toho systému. Tím že zvolil jinou strategii tak předstihl v efektivitě práce i obrovský americký koncern Johnson, protože tam třeba měli pracovní sílu založenou na společné práci mužů a žen - jako rodiny. Baťa ale vymyslel ještě daleko efektivnější systém i s ohledem na platy.

Tohle je důležité, protože to je ta inovace oproti tomu, co Baťa viděl v Americe. Toho jsme se zatím nedotkli, ale Vy jste teď formuloval ten fundamentální rozdíl oproti Americe.

Třeba v té sociální oblasti, že zaměstnává extrémní množství mladých svobodných lidí od 14 let. A vymyslel na to systém, který se na to hodil. Potřeboval totiž zaměstnance, kteří by se nejlépe přizpůsobili jeho pracovnímu systému, a zjistil, že to jsou právě mladí lidé bez jakékoliv industriální tradice. Výhoda Zlína byla i ta, že byl budován v lokalitě bez odborů, bez silné industriální tradice, což umožňovalo ty inovace dělat. Proto také ta města zakládal jako company town a vyhýbal se stavění třeba v Berlíně v Německu, ale vybral si zemědělskou lokalitu v Horním Slezsku, kde žijí venkovani, nejsou tam odbory a struktury, které to podnikové prostředí generovalo a byly s tím v opozici. On se nepotřeboval o tom bavit s odboráři. Třeba konstrukt ideálního města - tam se s odbory vůbec nepočítá. Správa města - politický status - chtějí, aby byla, protože viděli, že když to ten podnik ovládne, tak je důležité, aby samospráva nějak fungovala, ale zároveň je podřízena podniku a o tom městě se uvažuje jako o jednom z oddělení toho podniku. Výroba, prodej, městské zastupitelstvo.

Opravdová změna teda není v té struktuře města ale v tom, které sociální složky a na jakou dobu Baťa zaměstnává. Jak vypadá profil zaměstnanců a jakou úlohu hraje v tom městě rodina.

Ano, to je jeden z důležitých aspektů, ale pak je tam řada dalších inovací, třeba ve způsobu výstavby těch domků. To, že Baťa staví ty domy ve vlastní režii podniku a že byty v nich pronajímá na základě doplňku k námezdnímu poměru, je forma, která

existovala už v 19.stol. a byla už v té době velmi kritizovaná. To je antikvární forma. V meziválečných letech se prosazují spíše tendence, že podnik zasahuje do poměrů, ale jsou to určité podnikem podporované formy bydlení. To znamená třeba nějaké úvěry, aby ty domy byly těch zaměstnanců.

Takže je to sociální inženýrství podpořené architekturou a vlastně vším ostatním ?

Ano. A zároveň je tam ta vize, že architektura a sociálně spolu mohou vytvořit homogenní svět. Že se to může prolnout, a v to věřili. Že se to dá všechno naplánovat a lidé to přijmou, protože je to racionální.

Protože to zřetelně vede k lepšímu standardu bydlení - opíralo se to také o to? Rétoricky?

Ano - vyšší standard. Vymezují se vůči minulosti. V programových proslovech už v roce 1918 říká, že většina národa bydlí v černých děrách a teď že je třeba najít nové formy. Nestavět byty a domy, které mají stát půl tisíciletí, ale něco, co si člověk může pořídit ze svého ročního příjmu. Oni to jsou hezké proslovy, ale na druhou stranu je vidět, že to nejsou cifry vystřelené od boku. Už v těch projevech, když to pak vezmete a přepočítáte a vidíte pak ten model průmyslového města, který systematizovali na konci 30.let, tam ty teze jsou ekonomickou realitou. Stavby se amortizují, jako každá součást, takže jsou na to účetní odpisy atd., musí se to do určité doby zaplatit. A to se podle mého vymyká všem myšlenkám avantgardních architektů. Je to opravdu unikátní model. Byl samozřejmě v řadě ohledů inovativní, ale z části také kopíroval, co se hodilo, zkoušel. A dohromady pak, i když prvky byly známé, tak celek pak byl nový, na podnikové úrovni.

Takže pak se nebavíme o fordismu, ale o batismu?

Fordismus je obecně postavený. Ale ta metodologie byla postavena z části empiricky, tak se projevovala v každém odvětví jinak, a to není ještě dnes tolik zpracováno. Je zpracován automobilový průmysl - business history - tam je zajímavé, jak se to potom proměňuje, toyotismus atd. A u Bati tím, že to bylo zaměřeno na obuvnickou výrobu a že to bylo umístěno v docela bizarním kontextu - mimochodem, ty obrovské nadnárodní podniky vznikaly většinou v zemích, které měly buď velké výhody z minulosti, třeba Holandsko, kde byl bankovní kapitál, nebo produkovaly pro obrovské trhy. Takže v Americe mělo smysl budovat koncern na masovou výrobu a nemusely tolik expandovat. Kdežto Baťa byl v situaci, kdy po rozpadu Rakouska-Uherska měl neuvěřitelně malý trh, a tím byl unikátní. Vlastně byl první globální firma v obuvnické branži. I když Johnson produkoval velké množství bot, tak to bylo všechno většinou pro Ameriku. V té době se většina obuvi spotřebovávala v rámci národních ekonomik, to byl silný protekcionismus. A Baťa když už měl v každé vesnici obchod, už neměl komu prodávat. Ve statistikách se už tak Československo vymyká v počtu párů obuvi na hlavu, takhle dokázal expandovat, ale dál už to nešlo. A musel volit nějakou formu expanze ve velice těžké době, protože ta 30. léta, kdy expanduje a staví města, jsou z hlediska hospodářské historie nejhorší. Vlastně 19. století je dlouhým liberálním obdobím, kdy se expanduje, rodí se světový obchod, ale v meziválečných letech se to naopak uzavírá do jednotlivých ekonomik. Baťa přichází s geniální ranou strategií globální expanze, že nebude prodávat boty jako produkty československé, ale přemísťuje výrobu. Dekoncentruje podnik a rozmísťuje do zemí po celém světě. Německo - založím továrnu v Horním Slezsku, budu produkovat tam. Anglie - založím

podnik v East Tilbury atd. Prostě překládá výrobu, a když vidíte třeba reklamy ze Švýcarska: "První švýcarská továrna" - aby dostal těm nacionalistickým požadavkům na gumovou obuv, maskuje se, skrývá, ale je to všechno Baťa. Pak založí holding ve Švýcarsku. Jinak to nebylo možné, začal globálně podnikat, a to do té doby v obuvnické branži nikdo nedělal. Třeba v Americe v meziválečných letech obuv dovezená ze zahraničí tvořila jen 7%, co se v rámci celé ekonomiky spotřebovalo. A to samé v Německu. Země si samy vyráběly většinu toho, co jejich trh potřeboval, tak ten průmysl fungoval. Ale Baťa začíná rozvíjet světový obchod a ten byl hrozně omezený. Všude se začali tvořit zákony - třeba v Německu se to dokonce jmenuje Lex Baťa, kde, říkali, způsobil cenovou anarchii. Němci nebyli schopni držet tu cenu, protože Baťa zorganizoval svůj koncern tímhle způsobem. Došli k závěru, že to byl tovární absolutismus, sociální dumping, ale nebyli schopni dohlédnout toho, že to byl komplexní systém podnikání související využitím prvků množstevní ekonomiky, masové výroby, vertikální organizací, rozkládání rizik, měl firemní banku bez vstupu jiného kapitálu, kalkuloval s poměrně nízkým ziskem pro podnik, aby co nejvíce prodával a expandoval.

A kdybychom udělali vsuvku zpět k bytové výstavbě díky ideologii, dalo by se říct, že vytvořil většinu modelů, které následný režim potom absorboval, až se to vytratilo do režimu, který byl všude ve světě? Dá se říct, že sociální kontrola, systémy fungování, byly následně přejaté do hospodářství Československa? Nevytvořil tím pádem Baťa většinu těchto modelů?

Myslíš v socialistickém Československu?

Ale mimo té invence a sebenahlížení, nejsou ty modely stejné? Co vytvořil Baťa a socialismus? Druh národního hospodářství, jak byl rozvržený, specializovaný a distribuovaný v Československu, určitá racionalizace. Nebo jestli to jsou nějaké odezvy na ekonomické modely, které rozběhl Baťa?

Tak to se stalo i v Rusku. Byla to situace i v městském plánování - kdo vlastně industrializoval Rusko? Dost často to byly právě americké kanceláře, Fordovi lidé, kteří tam v licenci stavěli velké industriální podniky. Proto se o fordismu a o tom uspořádání podnikové sféry dá ve 20.století mluvit jako o polyvalentním prvku, který se uplatňuje v různých politických režimech. Takový způsob zorganizování společnosti potřeboval jak systém demokratický, tak i Hitler, Stalin. Na druhou stranu jsou tam v tom fungování velké rozdíly, třeba v tom, že celý Baťův systém byl otevřený a musel reagovat, plánovat dílčím způsobem, to bylo dílčí sociální inženýrství. Musel se přizpůsobovat měnícím se poměrům, kdežto za socialismu naplánovali vývoj celého státu a celé to pak degenerovalo, protože neměli žádnou zpětnou vazbu. Baťa byl dekoncentrovaný, kde se dokázal zachytit, tam se zachytil, ale za socialismu je to ve větší míře sociální inženýrství bez zpětné vazby. Baťa používal spíš dílčí sociální inženýrství, má obrovské množství korekčních mechanismů a zpětných vazeb a na základě toho se ten systém trvale, velmi dynamicky, proměňuje. Ale na jednu stranu byl průkopníkem, předběhl dobu o generaci, zejména v meziválečných letech, ale pak, když to vedlo k úspěchu, koncern - a to tak bývá často - petrifikoval tu tradici a poškozovalo ho to pak v rámci přijímání nových dekoncentrovaných struktur výroby. Drželi například velmi dlouho ta tovární města, třeba ve Švýcarsku se to zavíralo

nedávno, někdy v 90. letech., 2001 ve Francii. Samozřejmě to postupně umenšovali, na konci to už mělo komický počet zaměstnanců, aby se dalo říct, že se to vyrábí ve Francii, ale vlastně je to poškodilo. Způsob té expanze byl založen na meziválečných letech, a když světový trh dostal jiné dimenze a došlo ke globalizaci, tak ideální struktura podniku je úplně jiná. Není to integrovaný koncern, pevná manažersky řízená struktura, ale ty výrobní procesy jsou rozesety po celé zeměkouli a není vůbec důležité, jestli to vlastníte nebo spravujete a probíhá to na základě různých kontraktů se subdodavateli například. Vy nenesete žádná rizika. Jde jen o to hlídat ten svůj segment jako takový, když jste globální hráč a hledáte, kdo vám to co nejlépe vyrobí, sociální náklady vás nemusí vůbec zajímat - je to úplně jiná struktura podnikání, která je možná zase dnes v krizi. To jsou komplexní problémy, které se projevují i v architektuře. Je zajímavé, jak se ty koncerny na poli architektury prezentují. V meziválečných letech před sebou vlácel bydlení a to bylo jedno z hlavních témat. Co chtěla ta firma, aby se o ní vědělo, tak to byly ty baťovské domky. Ukazují je jako výkladní skříň. Dnes dáváte zaměstnancům bonusy typu, že jim pronajmete nějakou Corvetu, když něco dobře prodají, ať si ji o víkendu užijí. Tehdy to byla jiná doba, jiná situace.

Když už mluvíme o srovnání Baťova systému vs. socialistického systému - kdy byl Baťa zvolen starostou Zlína, dá se pak říct, že celé to město pak fungovalo jako firma? Nebo tam byla nějaká autonomie ekonomiky toho města nezávislá na Baťových závodech?

Velmi malá. Zlín je specifický v tom, že je to to první město, které zároveň předtím existovalo, má do středověku sahající tradici a měl vyvinutou městskou samosprávu. Ten koncern ho pohltil, ale nedokázal pohltit to město úplně celé, protože mělo své "měšťanské" jádro, kde ti lidé žili, ale zároveň z toho života ve stínu koncernu profitovali. Většina z nich byli živnostníci, kteří i tím, že tam byl ten koncern, výrazně zbohatli. Vzrostli ceny pozemků. Když měl někdo restauraci v třítisícovém zabláceném městě, tak to byl daleko jiný podnik, než když tam za Bati žilo 30 tis. lidí. Takže většina z nich proti tomu ani nemohla nijak politicky vystupovat. Zaměstnanci se museli chovat podle toho, jak byly stanoveny cíle v té továrně, takže kdyby se řeklo, že se nemá nakupovat například u nějakého člověka, tak mu tam prostě nikdo nepřijde. Je to jiná situace. Zlín trochu zakrývá, o co jde. Víc je to vidět u nových projektů, které vznikají bez silnějšího kontextu. Tam je potom vidět, že oni o správě toho města uvažují v rovině jednoho z oddělení podniku. Není to politický ideál města, které je založeno na heterogenní veřejnosti, která do toho vstupuje s různými názory - jeden je komunist a pod. To vůbec ne. To byl podnik-město. Byla to investice toho podniku. Baťa všechno vlastnil, od hřbitova počínaje. S nějakým individuálním majetkem těch lidí se v těch nových projektech vůbec nepočítalo. Když si vezmeme "pracovat kolektivně, bydlet individuálně", tak bydlíte na základě nájemní smlouvy. To je asi taková individualita, jakou si člověk zajišťuje hypotékou.

Ale tenhle americký sen, ukládání peněz rodiny do nemovitosti, tak to je typické až pro období 50. až 60. lét, ne?

Ale já myslím, že to souvisí s tou vizí plánování města, zároveň je to jejich investice, jsou si vědomi toho, jak se všechno dynamicky vyvíjí a proměňuje, takže firma, když bude třeba to město zbourat - má všechny pozemky - tak ho zbourá a postaví znovu.

Proto má nemocnice amortizaci 40 let, protože předpokládají, že když se medicína bude vyvíjet tak dynamicky jako v té době, tak když se ty nemovitosti za 40 let zaplatí - tak jako se musí zaplatit ten výrobní stroj - tak se nahradí novými. I to bydlení ve Zlíně je vlastně druh nouzového bydlení, stavěného na krátkou dobu. Pak se to může zbourat, vymyslí se nový způsob vytápění, nová stavební technologie, a postaví se to znova.

A nastalo to někdy v případě Zlína?

Nenastalo, protože to fungovalo vlastně velmi krátce. To je 20 let, pak se mění výrazně režimy a je vidět, že ta architektura funguje dodnes nějakým způsobem. Dnes až se bourá to město.

Zajímavé je, že říkáš na jednu stranu, že architekti byli zaměstnanci Bati, podléhali jeho ideologii a nápadům a možná lze říct, že kreslili, co po nich Baťa chtěl, na druhou stranu ale, v přímém protikladu, pro něj byly ty domky, ta postavená architektura, prezentační nástroj, kterým se ta firma ukazovala. Že na jednu stranu byla úloha architektů zredukována na úroveň kresličů Baťových nápadů...

Š: Tak oni to museli akceptovat, ale ten fundamentální zvrát vidím v tom postavení architekta jako profese. Je to fundamentálně jiné proti tomu, jak to fungovalo předtím, ale současně architektura v tomto pojetí sehrává důležitou roli jako taková. Protože Baťa nejenže vyrábí boty, ale buduje nový svět a ta architektura měla nastolit nový řád. V ní je zhmotněna ta racionalita, ona má ukazovat cestu. Má obkreslovat to, co Baťa dělá. Je tam taková přímočará spojitost a to dává architektuře velký význam. Takhle se myslím o architektuře uvažovalo málokdy - města jako takového. Že se architektura a společnost mohou prolnout, že je racionální a že se podle toho bude chovat. Architektura zhmotňuje řád světa, který produkuje ta továrna. Protože moderna je ta továrna, to je to meritum věci, od kterého se všechno odvíjí. Proto je architektura - prostorové uspořádání - je hrozně důležitá.

Dá se tedy říct, že architekti byli pro Baťu užiteční, dokud dokázali kreslit, racionalizovat a organizovat konstrukce - nejen stavební ale i městské struktury, ale co jim nebylo v rámci toho koncernu povoleno bylo to levicové avantgardní smýšlení. Protože ta racionální prefabrikovaná architektura, geometricky jednoznačná je v obou těch světech stejná, jen se liší ideologicky. Takže ten nástroj modulární prefabrikace se hodil každému. Fundamentálně je to architektonický nástroj, je to industrializace stavebnictví, které jsou architekti součástí a jsou to ty tvůrčí entity. A tento nástroj měl naplnit vizi Bati.

Baťa měl jasné a čím dál jasnější představy jak ta společnost má fungovat, zároveň se proměňovali. A ty musel každý akceptovat. Záležitosti prostorové, jaká může být hustota toho města, kolik co bude stát, instalace - to byl už tak těsný rámec, který byl extrémně svazující. Ti architekti si asi po tom znárodnění docela mohli v rámci své práce říct "Uf! Když teď bude nějaká veřejná nebo státní zakázka, tak konečně budu moct zkusit něco, co sám chci".

3.6.2 Krásna Ostrava a ideologické plánovanie mesta

Krásna Ostrava je označenie výtvarných umelcov pre nové socialistické mesto Ostrava v prevolaní za myšlienky socialistického humanizmu.⁹⁰ Je typickým príkladom prevolania socialistickej doby 50. tých rokov kedy využíva „ideje socialistickej architektury, s vážnosťou využiť její realistické tradice“ v plnej miere.

Tato „Nová stavba socialismu, uskutečňovaná na tomto ideovom základě“ je ukázkou ideologického spoločenského zadania, zastavením koncepcií ideálnych urbanistických plánov vzorných sídlíšť a ich aplikácie v širokej mierke s symbolickým cieľom - ideológiou.

Kedy ako povedal I.V.Stalin „Jednou z nejhorších ran velkých evropských, asijských i amerických hlavních měst je existence obytných brlohů, kde miliony zbídačelých pracujících jsou odsouzeny k živoření a k pomalé, bolestivé smrti. Zásluha Moskvy spočívá v tom, že dokonale zlikvidovala tyto brlohy a poskytla pracujícím možnost, aby se přestěhovali ze sklepů a barabizen do bytů a domů buržoasie a do nových pohodlných domů vybudovaných sovětským zřízením.“⁹¹

Použitie historizmu v urbanisme bolo v tejto dobe chápané dobovými architektami rôznym spôsobom, nedá sa však povedať, že bolo vítanou zmenou čo dokazuje i zmena a odklon od tohto smeru po smrti J.V.Stalina (1953) po všeobecnej kritike stalinizmu N.S. Chruščov (1956). Obdobie reorganizácie štátu, politických čistiek a represí malo v urbanisme u lavicových avantgardistov tvár s názvom Sorela – tzv. Socialistický realizmus Lakomého (označenie prisudzované J.Havlíčkovi).

Ako poznamenal Leon Krier v knihe o Albertu Speerovi⁹² je klasická architektúra vhodná k reprezentácií (napríklad diktatúr) vďaka dokonalosti formy.

Príbeh Krásnej Ostravy začína, ale oveľa skôr my budeme sledovať hlavne zmenu v ponímaní ideálnych urbanistických plánov a ich aplikácií pre Ostravu.⁹³

Vhodným reprezentantom zmeny ideového poňatia je vzorné sídlište Bělský Les. To je s veľkou pravdepodobnosťou vystavané na projekte Regionálneho sídlište Jiřího Štursy z roku 1944. Tento projekt bol pôvodne spracovaný v sade projektov pre Pražskou plánovací komisi počas okupácie nacistami pod názvom Ideový návrh sídlište na SV

90 Časopis Architektura ČSR, 1951 str.201

91 Časopis Architektura ČSR, 1949 str.241

92 KRIER L.:Architecture 1932-1942, 1985

93 Pozn. pre širší obraz HEJL M.: 2x100mil.m2, KOLMO, Praha, 2014 , STRAKOŠ M.: Nová Ostrava a její satelity. Kapitoly z dějin architektury 30.-50. let 20. století., NPÚ ÚOP v Ostravě, Ostrava, 2010, ZARECOR K.E.: Manufacturing a Socialistic Modernity Housing in Czechoslovakia, 1945-1960, University of Pittsburgh press , Pittsburgh, 2011

Prahy. Spoločne s projektami tímov Josefa Kittricha (SZ) a J. Vančury (JV).⁹⁴ Tieto zadania boli určitou liahňou ideálnych urbanistických plánov, ktoré boli využívané v povojnovom období.

Projekt vzorného sídliská Bělský Les má tak svoje mostecké dvojča v podobe vzorného sídliská pro Most (Podžatecká). Oba projekty nesú nezameniteľnú autorskú stopu Jiřího Štursy. Oba projekty doznali zmien, buď ešte v návrhu (prevzatie projektu sídliská Pod Žateckou J. Pokorným a J. Jemelkou⁹⁵) alebo dodatočnou výstavbou (dostavba Bělského Lesa J. Krohou) práve kvôli ideologickej nástavbe reálneho socializmu. Jiří Štursa tak tak od roku 1948 primárne rozvíja akademickú kariéru na stavebnej fakulte ČVUT.

Zo spolupracovníkov na vzornom sídlisku Bělský Les sa rekrutoval ako budúci tvorca Nové Ostravy Vlastimil Meduna, žiak Jiřího Krohy, ktorý bol jedným z hlavných predstaviteľov socialistického realizmu v urbanizme (napríklad koncepcia a výstavba Novej Dubnice na Slovensku). Princípy povojnového urbanizmu boli tak na základe spoločenského zadania opustené.

Príklon k modelu sovietskej stavby mesta sa dá demonštrovať napríklad týmito Medunovými vetami: *„Další podstatnou složkou výtvarného plánu města jest uliční síť. Sovětská architektura rozděluje uliční síť město na čtvrti, ve kterých není žádných dalších ulic. Znamená to ohromnou úsporu na komunikacích. Nová Ostrava bude mít proto jen všeho všudy 10 tříd. ... Obě třídy sekřizují v centru města a opticky v budově KNV, která jest architektonickým jádrem celé městské kompozice, podobně jako palác Sovětů v Moskvě. Před budovou KNV jest hlavní náměstí.“*⁹⁶

K tomu dodáva Zdeněk Lakomý v rovine orhňganizácie práce v novo vzniknutých projektových ústavoch: *„...že jest to právě Ostrava, město ohromné výstavby těžkého průmyslu, kde architekti uprostřed každodenních úkolů, přesahujících svým rozsahem jakékoliv staré představy o architektově práci, stržení velkým budovatelským elánem pracujících správně pochopili, že architektura se musí dáti novou cestou, cestou umělecké tvorby, která by vyjadřovala celou ideovou podstatu tohoto socialistického budování. Jest však třeba rovněž se poučiti i na tom, že právě dnes před námi vyvstává nejobtížnější úkol, vyzbrojit architektky na tuto cestu, aby při zmáhání svých úkolů dosáhli nejvyššího tvůrčího mistrovství, hodného velikosti dělnické třídy.“*

Plán vychádzal z možnosti demolácie pôvodnej Ostravy, ktorá nebola istá podobne ako u Mostu v tomto období. Podobná koncepcia nových miest bola uplatnená v najbližšom okolí Ostravy, konkrétne Havířova, Karvinej a Třinca a samozrejme na celom území Československej socialistickej republiky.

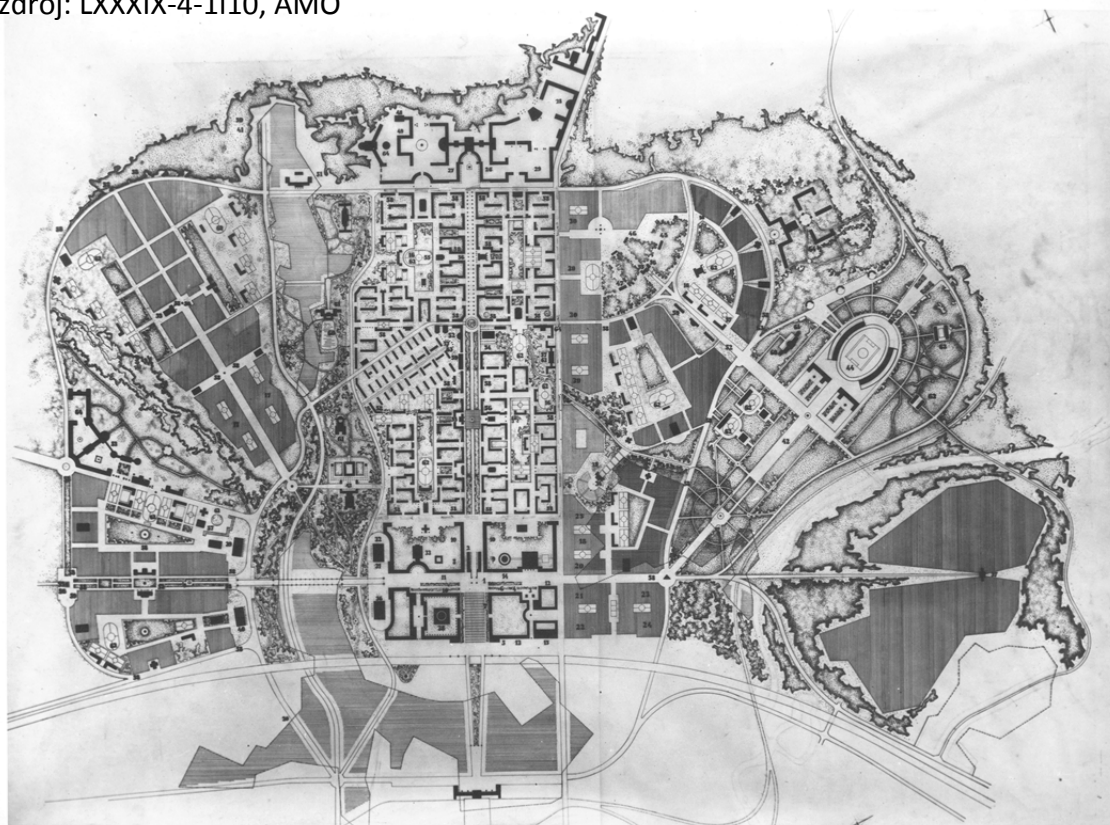
94 Vyplýva z kombinácií informácií NA Praha, fond ZÚ, inv.č.462, k.č.291, Zhodnocení práce Plánovací komise, str. 16-18 a HRUŠKA E. : Urbanistická forma, TiskR.Hrdličky, Praha, 1945, str.120-121, 124-127

95 Časopis Architektura ČSR, 1954 str.144-145

96 Časopis Architektura ČSR, 1951 str.263

Obr 3.13 Příklad propagačního materiálu Krásné Ostravy, 1951, zdroj: LXXXIX-4-1110, AMO

Obr 3.13 Ideový plán Krásnej Ostravy, 1951-1952, zdroj: LXXXIX-4-1117, AMO

Rozpačité obdobie duality prístupov, podtrhovalo nutné sebakritické zhodnocovanie projektov voči zásadám ideálneho urbanistického plánu socialistického realizmu.

Po Stalinovej smrti sa objavujú typizačné súťaže a snaha o úspornosť vo väčšej miere. Postupné uvoľňovanie je vidieť i v súťažných projektoch. Postupne na Dostavbu Gotwaldovy triedy v Ostrave v roku 1953⁹⁷ (Gotwald zomrel v tom istom roku ako Stalin), kde druhú najvyššiu cenu dostal E.Hruška so svojím tímom tá ešte kopírovala podobné súťaže na monumentálne triedy konané napríklad v Berlíne, a následne na súťaži pre samotné centrum Poruby z roku 1965, kde bolo už zrejmé úplne nové pojetie ideálneho urbanistického plánu. Medzi víťazmi (boli udelené 3 2.miesta) boli tými V.Bichlera-E.Kubu, T.Alexyho-J.Kavana-F.Trnkusa a M.Hejduka-M.Míška-J.Veji⁹⁸.

Po Chruščovovej kritike zdobnosti v architektúre (1954), Bruselskom blesku (1958) a výhre československého tímu v súťaži o návrh experimentálneho obytného obvodu v juhozápadnej časti Moskvy(1962) prišiel čas zanechať ideologický ideálny urbanistický plán sovietskeho vzoru minulosti. Tato éra bola zakončená jemnou sebakritikou „...zdroj poučení pro socialistickou stavbu měst, který v této době existoval, v Sovětském svazu. Byli tehdy mladí, ale ne dost na to, aby ovládali ruštinu ze škol: originály dělaly značné potíže... Na začátku byl ale plán, plán krásně barevný na náramném černém matném podkladu, který zakotvil v nové historii Ostravska jakožto plán „sametový“.. „Sametová“ varianta určila čtyři hlavní střediska osídlení: Porubu, Havířov, Karvinou a Frýdek-Místek. Byla podkladem historických politických usnesení o výstavbě socialistických měst Ostravska. Perspektivy, které se dostaly do tisku byly nevhodně volené propagační obrázky, které způsobily mnoho nepříjemností.. Tato tendence, související s tehdejšími ostrými kursem celé naší kulturně politické fronty proti kosmopolitismu a s vulgarizací výkladu socialistického realismu, se projevila v letech 1951-1954 pochopitelně daleko výrazněji v architektonickém pojetí kompozice jednotlivých měst a jejich souborů, než v jiných krajích a městech republiky...⁹⁹“

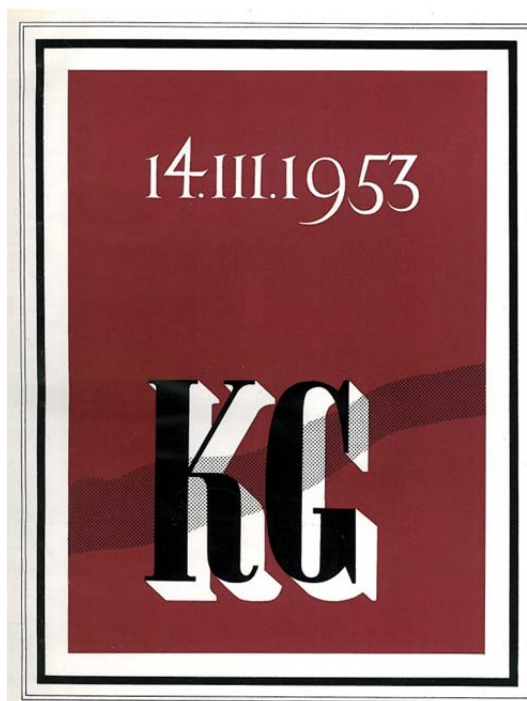
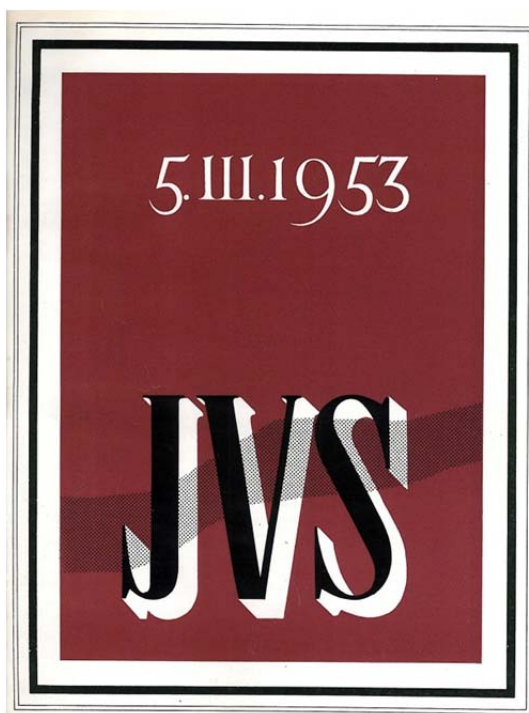
Spoločenské zadanie malo v tomto prípade priamy dopad cez ideálny urbanistický plán stavby mesta. Nové spoločenské zadanie, tak komentuje zaverečný citát popisu projektu V. obvodu (1961), ktorého autorom sú V.Bichler , Č.Vorel : „*Předpokládaný rozvoj společenských potřeb vyžaduje uvolněné prostorové řešení obytných objektů a zejména objektů občanské vybavenosti, jejichž pavilónový systém umožňuje variabilitu a další možné domyšlení jejich provozů ve vztahu k budoucí organizaci života okrsku.*¹⁰⁰“

97 Časopis Architektura ČSR, 1956 str.318-321

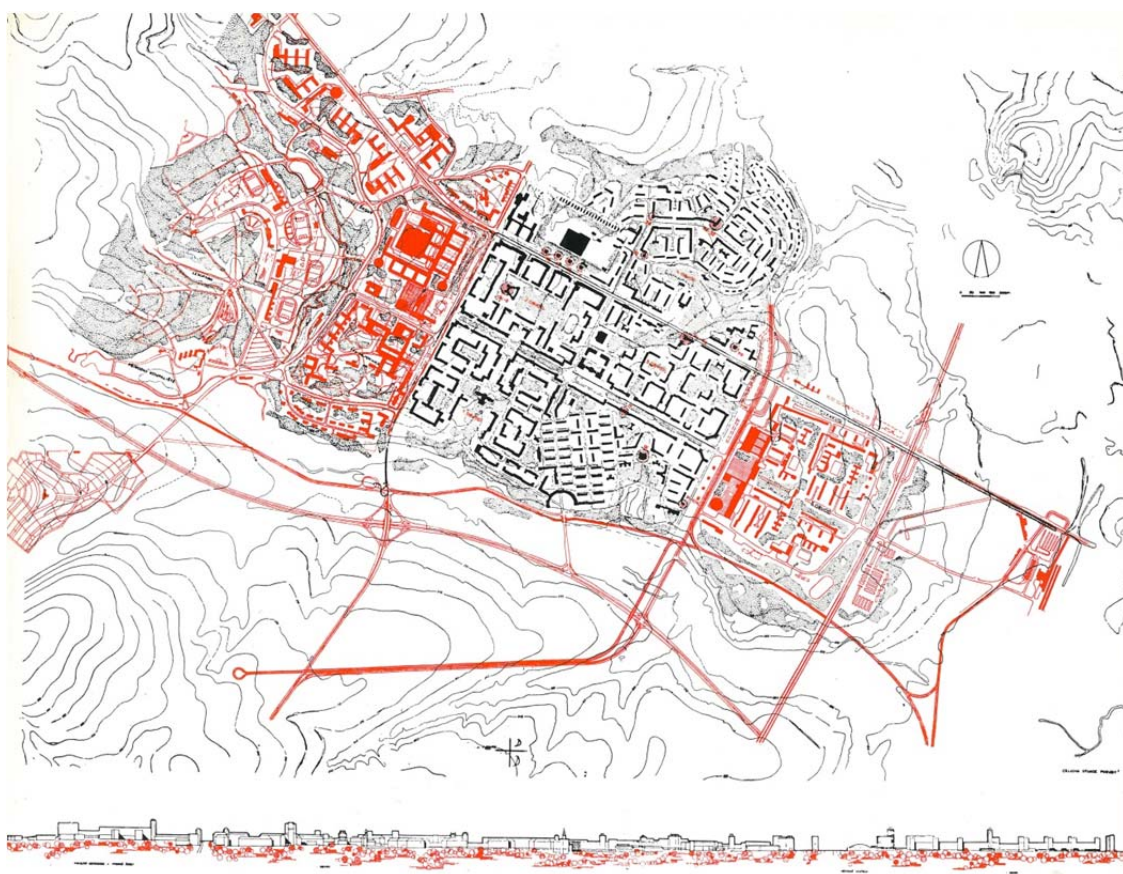
98 Časopis Architektura ČSR, 1966 str.85-87

99 NOVÝ O.; VOREL Č.: Poruba po deseti letech, Časopis Architektura ČSR, 1962 str.646-647

100 BICHLER V., VOREL Č.: Nová obytná čtvrť a městské centrum v Porubě, Časopis Architektura ČSR, 1962 str.653

Obr 3.14 a 3.15 Parte J.V.Stalina a K.Gottwalda ako úvod do časopisu Architektúra ČSR 1953, zdroj: Architektura ČSR, 1953, str. I. a V.

Obr 3.16 Zmena koncepcie Ostravy poruby, konkrétne univerzitného a V. obvodu, vyznačené červenou farbou, zdroj: Architektura ČSR, 1962, str. 647

Rozhovor s Mgr. Martinom Strakošom na téma Ostravy Poruby. Martin Strakoš je historikom, predným odborníkom na toto obdobie a miestnu situáciu v českom prostredí.

Naším tématom bude architektura Nové Ostravy. Jakou úlohu při formování představy nového socialistického města sehrála kritika tradičního průmyslového města?

Nebudu se vyjadřovat ke kritice průmyslového města v širokých evropských souvislostech, ale vztáhnou se k Ostravsku. Kritika tady vycházela z několika rovin. Samozřejmě, že levé politické spektrum se v meziválečné době automaticky vyhraňovalo proti průmyslovému městu kapitalistického pojetí, což například dobře reflektuje časopis *Kampaň reportážně-kulturní*. Ten vydávali mladí členové Komunistické strany Československa. Poukazovali zejména na extrémní bídu a hygienické nedostatky dělnických kolonií a ukazovali také příklady řešení. Zajímavé bylo, že publikovali například projekty bydlení od Le Corbusiera, ať už individuální domy nebo kolektivní bydlení, a objevovaly se tam články o způsobech bydlení a zakládání nových měst v Sovětském svazu. To byla jedna rovina kritiky tehdejšího stavu. Pak byla rovina oficiální. Stavební úřad a na něj napojené odborné kruhy si uvědomovaly, že město potřebuje regulační plán, a tak se snažily ve 20. letech vznikem tzv. Velké Ostravy (tehdy se spojily obce a města v tzv. moravském klínu Ostravy mezi řekou Odrou a řekou Ostravicí) vytvořit koncepci, která by odstraňovala nedostatky související s těžkým průmyslem, který prorůstal městem. U Ostravy je pozoruhodné, že těžký průmysl nebyl ve městě nějak výrazně lokalizován, ale městem procházel, takže bylo těžké vymezit nějakou oblast, která by jím byla nedotčena. Přesto se ale ukazovalo, že právě na západním, jihozápadním a jižním okraji tehdejší Moravské Ostravy je prostor pro další výstavbu, kam by měly směřovat aktivity související s bydlením. Ve 20. letech zde vznikla tzv. Jubilejní kolonie, založená na koncepci zahradního města. Na ni po 2. světové válce nepřímo navázala koncepce funkcionalistického Vzorného sídliště u Bělského lesa týmu architekta Jiřího Štursy, v rámci níž se nejen na Ostravsku, ale i v širším měřítku uplatnila poprvé okrsková struktura zástavby. Obecně kritika vycházela z kontextu, že stará Ostrava je veskrze špatně, protože byla koncipována na základě egoistických zájmů různých stavebníků. A stavebníky byly především velké korporace - Vítkovické železářny, Báňská hutní společnost, Severní dráha Ferdinandova a další.

A jakým způsobem do toho vstoupila koncepce Nové Ostravy?

V době dvouletky těsně po 2. světové válce vznikl projekt funkcionalistického Vzorného sídliště u Bělského lesa s okrskovou zástavbou. Koncepce Nové Ostravy vznikla jaksí navzdory té předcházející a zrodila se až po únoru 1948. Jednak souvisela s celkovým zlomem v politické oblasti, ale režim si zprvu s otázkou ideologické náplně architektury, myslím, úplně nevěděl rady. Zástupci avantgardy se domnívali, že funkcionalistická architektura je ta pravá levicová architektura. Architektura pro nejširší společenské vrstvy. To byla základní teze, kterou měly naplnit nové satelity, které měly být určeny pro typického socialistického člověka. Takže univerzální byty, ale i univerzální služby. To se ale představitelům stalinského režimu zdálo nepřijatelné, protože najednou by jeho produkce splývala jak s předválečným obdobím, tak s dobou těsně před únorem 1948. Funkcionalistická architektura

nového režimu by tak splývala s výstavbou za kapitalismu. Výstavba by nevycházela z příkladu architektury Sovětského svazu, kde socialistický realismus dominoval výstavbě již od 30. let. Tady přichází zlom. Souvisí to s IX. sjezdem KSČ v Praze na jaře 1949. Tehdy Václav Kopecký vyhláší základní tezi, že se socialistický realismus musí stát prostředkem, metodou, ať už umění nebo architektury, a zdejší architekti začínají na to téma experimentovat. Důležité na Ostravsku bylo působení architekta Evžena Friedla. Narodil se v Petrohradu roku 1909, uměl rusky. Překládal odborné stati, zjišťoval, co se v Sovětském svazu vlastně děje a jak tam architektura vypadá. Samozřejmě architekti jako Friedl se snažili naroubovat sovětské zkušenosti na české a konkrétně ostravské prostředí. To je jedna rovina. Druhým rozhodujícím centrem byla skupina kolem Vladimíra Meduny. Ten na Ostravsko přišel už před únorem 1948 z Brna a působil v úřednické funkci v rámci zdejšího národního výboru. Měl na starosti výstavbu města a účastnil se i jednání týkajících se Vzorného sídliště u Bělského lesa. Pod jeho vedením začala vznikat koncepce, která měla být zcela odlišná od koncepce architekta Jiřího Štursy, tedy od funkcionalistické koncepce satelitního sídliště.

Změnila se nějak Medunova úloha, když došlo na koncipování Nové Ostravy? Od úřednické k ideologické?

On působil jako ideolog už ve 40. letech a hlavně sem přitahoval studenty a absolventy architektury z Brna. Sám studoval u Jiřího Krohy, který byl ideovým generátorem přeměny české architektury v duchu socialistického realismu. Sám Meduna byl jmenován generálním projektantem nových socialistických měst - už to vznešené pojmenování odpovídá období po roce 1948 - a společně s dalšími architekty (namátkou Miloslav Čtvrtníček, Otakar Nový nebo Rudolf Spáčil) vytváří koncept satelitů, ale odlišný od funkcionalistického. Tentokrát to měl být systém nových socialistických měst-sídlišť, kam spadala Karviná a Šenov-Šumbark-Bludovice, pozdější Havířov. Završením celku tvořilo ústřední město, Nová Ostrava. Mezi těmito sídly se počítalo s prostorem, vyhrazeným pro těžký průmysl, takže koncepce nových socialistických měst byla vlastně založena na principu zónování, odvozeném z Athénské charty. Nová Ostrava měla přitom soustředit hlavní městské a krajské správní a další funkce pro celý Ostravský kraj, takže by z ní vzniklo nejdůležitější město na pomezí Moravy a Slezska. Koncepce Nové Ostravy byla přehledná, vycházela z toho, co analyzovali už funkcionalističtí předchůdci, protože všichni celou dobu zkoumali, kde je nejvhodnější místo, kam by se mělo situovat bydlení ve vztahu ke zdejšímu těžkému průmyslu. Jeho lokalizace byla dána: doly, na to navazující chemický průmysl, koksovny, vznikla Nová huť. Jedno z center nové bytové výstavby byla jižní část Ostravy, už zmíněné Vzorné sídliště u Bělského lesa, ale od jižní lokalizace nového města toho upustili a soustředili výstavbu na západ od řeky Odry na plošinu nad vesnicí Porubou, protože tato lokalita patřila ke konfiskátům velkostatku hraběcí rodiny Wilczků (konfiskována v rámci Benešových dekretů), zároveň to byla pole a rovinatý terén vhodný k založení velkého městského celku. Další aspekt byl dopravní, protože toto území mělo dobré napojení na důležitou silnici Opava-Ostrava a na železnici Ostrava-Přerov (nádraží Svinov). Ještě je třeba zmínit uvažovaný kanál Odra-Dunaj, s nímž se v těchto místech počítalo. Kanál Odra-Dunaj měl vytvořit v centru Nové Ostravy vodní zrcadlo, motiv, který se ve zdejších městech neobjevuje, protože je to původně krajina maloměstská, pod horami, chybí velké vodní toky. Vodní zrcadlo mělo tvořit efekty zrcadlení architektonických dominant k posílení

koncepce krásného města. Do té doby se hovořilo o funkčních aspektech a krása města měla vycházet spíše ze splnění všech hygienických a dalších norem. Že město bude čisté, moderně uspořádané a bude odpovídat všem představám zdravého života. S Novou Ostravou přichází teze, vycházející z prostředí Sovětského svazu, že město musí navazovat na tradiční uspořádání, musí mít dominanty například v podobě reprezentativních paláců a působivých veřejných prostor. To mělo naplňovat okolí kanálu Odra-Dunaj s nábřežími, velká manifestační náměstí nebo hlavní třídy protínající celou vějířovitou urbanistickou strukturu Nové Ostravy. Město bylo koncipováno na vidlicové soustavě odvozené z klasicistních schémat Petrohradu a podobných založení. V případě hlavní třídy, která měla protínat město od nádraží po univerzitu, se hovoří o odkazu Paříže a tamní Champs Elysees. Proklamovanou tezí bylo, že socialistický člověk jako konstrukt má mít právo nejen na zdravý život, ale také na krásu, podobně jako v předchozích obdobích, kdy si měšťané a šlechtici mohli krásu dovolit. A najednou si totéž může dovolit a musí dovolit i proletariát. S tím souvisela koncepce obytných domů jako paláců proletariátu.

Takže krása je definovaná jako návrat ke klasickým hodnotám?

Ano. Krása, to byly hodnoty spojované s antickou, klasicistní architekturou a umění. To souvisel se zdůrazňováním principu v umění. Odmítnutí avantgardy, odmítnutí atomizovaného urbanismu, který podléhá orientaci ke světovým stranám. To všechno mělo být nahrazeno návratem ke koridorové ulici, k tradičně koncipovanému náměstí apod.

Koncepce krásy je tedy přejatá ze Sovětského Svazu. Přitom se o tomto období mluví někdy jako o českém stylu. Jakým způsobem se přejatá estetika přizpůsobovala národnímu prostředí? Kde je v tom přesně ta "českost"?

To má více úrovní. V rovině architektonické měly být vzory evidentní. Například domy bloku U Věžiček jsou koncipovány podle věže renesančního domu U Lhotů v Praze. Architekti při vypracovávání projektu přímo deklarovali svou inspiraci. V rovině umělecké je to jednak otázka konkrétní techniky - sgrafito coby typický projev 16. století, tedy období renesance a rozvoje českých měst. V projektech jsou uplatňovány sgrafitové obrazy jako zdobné prvky, které jsou dobře technicky zpracovatelné, jsou trvalé a už se s nimi v minulosti pracovalo. To je jedna návaznost, druhá návaznost je částečně obsahová. U těch sgrafit jde také o návaznost na mánesovské umění.

V článku od V. Meduny o Nové Ostravě se mimo krásy píše také o specifickém programu, který je ve městě nový, a to vzdělávání a silná složka kultury – mluví se o právu obyvatelstva na kulturu. Jak se tohle projevilo ve struktuře města?

Struktura města vycházela především z okrskového členění sídlišť, takže z funkcionalistické teze. To vidíme už ve Vzorném sídlišti u Bělského lesa, pak se to projevuje v celé Ostravě. Každý obvod - dnes se Poruba člení na 8 obvodů - měl hierarchickou strukturu od jeslí a mateřských škol, přes školy základní a střední, to vše v centrech jednotlivých okrsků. Celek měl vyvrcholit univerzitou, která měla ukončovat hlavní třídu. Podobná struktura ale byla zvolena ve všech oblastech života nového města, např. měla vzniknout ústřední tržnice. A právě tím měla být deklarována otevřenost města v nových podmínkách režimu po únoru 1948. Hierarchická struktura se každopádně odráží od urbanismu až po vybavenost.

Opakuje se v nejrůznějších rovinách a je to důležitý architektonicko-urbanistický princip.

Ale přece jen přítomnost univerzity na hlavní ose od nádraží je pro město do jisté míry symbolická, takže umístění programu kultury a vzdělávání nese mimo čisté funkcionality také jistý symbolický rozměr, kterým je koncept Poruby odlišný od předešlé avantgardy.

Určitě. Na konci hlavní třídy měla být mimochodem také socha Stalina nebo Lenina. Ideová rovina, protože počítala s novým člověkem, pracovala se vzděláním jako s tím nejvyšším, co může poskytnout lidem v novém městě. Ale nesmíme zapomenout, že nové město bylo určeno pro pracovníky v těžkém průmyslu a právě lidé z okolních obcí se cítili trochu vytěsnění. Vytěsňování a naplňování je princip, který byl 50. letům vlastní, ale on je asi vlastní každému urbanizačnímu procesu.

Můžeme se ještě vrátit ke koncepci veřejného prostoru? A jeho svázání s koncepcí bydlení v rámci struktury města?

Veřejný prostor měl několik plánů, například existoval nejen urbanistický a dopravní plán, ale i plány distribučních sítí služeb nebo výtvarný generel. Urbanistická struktura byla založena na síti hlavních tříd, které se napojovaly na starší dopravní síť a propojovaly satelit s ostatními městy. Na hlavní bulváry navazovaly obvodové komunikace, které vymezují a propojují jednotlivé stavební obvody, sestávající z několika okrásků, tedy z původní funkcionalistické myšlenky, která však zůstávala nepříznána, protože funkcionalismus byl pro stalinské období zakázaným ovocem. Byl totiž tehdejšími oficiálními místy komunistické strany označován za kosmopolitní architekturu, posluhující imperialismu. Vnitřním územím těchto obvodů procházejí ulice místního významu, určené především tamním obyvatelům. Takže se jedná opět o takovou postupně se zmenšující strukturu, zajišťující rozdílnou distribuci dopravního provozu a tím i kvalitu bydlení, aby tamní obyvatelé nebyli rušení dopravním hlukem, znečištěním apod. Zároveň tato struktura může člověka zorientovat, protože podle monumentality prostor ví, zda se nachází na hlavní ulici nebo uvnitř jednotlivého okrásku. Od toho se odvíjela rovina umělecké výzdoby, protože akcentovány byly hlavní prostory. Co se týká roviny bydlení, sídliště bylo koncipováno na základě typových projektů domů, vzniklých ve Stavoprojektu. To jsou domy T15 a T20; nejstarší část byla vystavěna cihelnou technologií se železobetonovými stropy a překlady. Takže poměrně konzervativní postup. Ostravsko zkrátka nepatřilo k místům, kde by se stavební technologie v předchozím období příliš progresivně rozvíjely. Zároveň projekt Nové Ostravy vyžadoval rychlé zahájení výstavby, aby se podařilo splnit vlastně nikdy nenaplněný cíl, že do roku 1963 vznikne město pro 160 tisíc obyvatel. To byly hlavní důvody, které vedly k využití technologie, která se zdála už překonaná. Byť se, obzvláště v umělecké výzdobě, zdůrazňovala nutnost průmyslové produkce. Formou výdusků se vyráběly dřívky sloupů, hlavice apod., jak na běžícím páse.

Takže existovala určitá prefabrikace, ale jen v rámci elementů, které sloužily jako výzdoba.

Ano, ale takto se vyráběla třeba schodiště, zábradlí a další prvky věci. Prefabrikace existovala i u stavebních dílů. U některých domů se objevují namísto dřevěných krovů

krovy ze železobetonových dílců. Zprvu se prefabrikace netýkala zdíva jako takového, ale postupně se začaly uplatňovat vyzdívané bloky – tak zvané blokopanely, které byly potom masově nahrazeny panelovou výstavbou.

Mluvil jsi o dělnických koloniích, které byly jednou z motivací k tomu, aby se vystavěla Nová Ostrava. Mohl bys ještě jednou stručně popsat, v čem byl progres od dělnických domků k novým domům v Porubě?

Kvalitativních rozdílů bylo poměrně hodně. Dělnické kolonie se stavěly od pol. 19. stol., takže měly různý standard. Běžné bylo, že nebyla zavedena voda, ústřední topení, toalety se nacházely vně domu nebo vně bytu. Základní teze Nové Ostravy však byla, že vzniká mimo poddolované území, tedy mimo oblasti, kde se nachází uhelná ložiska. Že domy budou stabilní, bude to město na řadu desetiletí a staletí. Že je západně od průmyslové Ostravy, v místech, kde převažují větry od jihozápadu z oblasti Poodří, z lesů. A že budou v prostředí - na terase, rovině -, které je prosluněné. Všechny kvality zdravého hygienicky vyspělého prostředí, které právě mnohé dělnické kolonie postrádaly. Dalším rozdílem bylo samotné vybavení bytů. Byty byly standardizované. Mají ústřední topení, sociální vybavení, tedy toaletu a koupelnu, a základní vybavení, jako je kuchyňská linka, spíže, k bytu náleží sklep apod. Převažovaly dvoupokojové byty, uvažovalo se o malé rodině - dva dospělí, dvě max. tři děti. A samozřejmě domy obklopuje parkově upravený veřejný prostor ulic a vnitřních dvorů.

Jak vypadal běžný den takové rodiny v jednom z bytů?

Otec pracoval v těžkém průmyslu, to znamenalo nástup na směnu v 6 hodin, práce do 2 odpoledne, pak návrat domů, musíme samozřejmě připočítat nějakou politickou angažovanost nebo jinou aktivitu. Matka, pokud nebyla s dětmi na mateřské dovolené, také pracovala, třeba ve službách nebo ve školství. Počítalo se s tím, že musí odvést děti do školky, takže nástup do práce měla později. Tam hrály roli dochozí vzdálenosti, kde se předpokládalo, že do 10 min. pěší chůze budou dostupné školy a obchody. Důležité pro ty satelity bylo, že zaměstnanci v těžkém průmyslu měli náročnou a dlouhou cestu do zaměstnání, protože Nová Ostrava svou asymetrickou pozicí byla notně vzdálená třeba od Nové huti Klementa Gottwalda. Proto se potom budovaly velké autostrády a dálnice, které procházely Ostravou, aby usnadnily přejezd zaměstnanců z domovů do zaměstnání a zpět.

Může být tahle časová náročnost jedním z důvodů, proč koncept Nové Ostravy ne neuspěl, ale nedokončil se ve své původní velikosti?

O tom, že by toto byl důvod, se nikdy nehovořilo, spíše došli k poznání, že absolutní vysídlení staré Ostravy je z ekonomických a dalších důvodů nereálné, protože se nevyplatí vytěžit uhlí pod jádrem Ostravy, a tudíž že stará zástavba bude zachována a zůstanou tam jak správní, tak obytné funkce. A to se také stalo.

My jsme na začátku srovnávali koncepci průmyslového města s koncepcí socialistického města. K průmyslovému městu je znám Baťův koncept "pracovat společně, bydlet individuálně". Zajímalo by mě, zda se v případě Ostravy - Poruby dá mluvit o heslu "pracovat společně, bydlet společně"?

Do jisté míry. Přitom program Poruby či přesněji řečeno Nové Ostravy byl poměrně konzervativní. Pořád počítal s tradiční rodinou, s tradičními rolmi otec-matka-děti,

nikoliv s nějakým kolektivním bydlením. To společné souviselo s vybavením města a s prostorem kolem domu. Protože ten nebyl dělen na privátní pozemky, ale byl poskytnut k reprezentaci a ke zdravému bydlení v parkově upraveném prostředí. Celá koncepce města byla založena na bydlení v zeleni.

Mohl bys zadefinovat úlohu architekta při výstavbě Nové Ostravy?

Na začátku byla důležitá role architektů, kteří se podíleli přímo na utváření ideologické roviny architektonické tvorby. Tzn. členů komunistické strany. Vladimír Meduna diskutoval ve zdejších kinech a objasňoval občanům, jak bude vypadat nové socialistické město. Ale postupně, jak režim přijal tezi socialistického soutěžení, tzn. soutěžení mezi jednotlivými pracovními kolektivy o plnění plánu, které mělo nahradit kapitalistickou konkurenci, architekt postupně vymizel, protože téma architektury, její výzdoby, dispozičního uspořádání, se velice těžce veřejnosti předává. Navíc média i celý systém byl nastaven na plnění nikoli „měkkých“ hodnot estetiky nebo formy, nýbrž těch tvrdých hospodářských a výkonnostních hodnot, tedy postaveno bylo tolik a tolik bytů za tolik a tolik peněz a za takový a takový čas. Po chruščovovské kritice zdobnosti v architektuře v letech 1954 a 1956 se zkrátka začala zdůrazňovat především technická kritéria, kvantitativní hodnoty a samotná architektura ustupuje ze svých pozic. Architekti, kteří zčásti dobrovolně a zčásti nedobrovolně museli vstoupit po roce 1948 do velkých státních projekčních ústavů, Stavoprojektů, se stali, pokud nebyli komunisty a nevedli některý z ateliérů, vlastně svým způsobem pro veřejnost neviditelnými a totéž se týkalo jejich tvorby. Prolomit se to podařilo až s úspěchem československého pavilonu na světové výstavě EXPO 58 v Bruselu a na základě vlivu, který tehdejší změna architektonického výrazu měla v české a slovenské architektuře a samozřejmě i na Ostravsku.

Rozhovor s Ing. arch. Vlastimilom Bichlerom na téma Ostravy Poruby. Vlastimil Bichler je architektom a tvorcom niekoľkých obvodov Ostravy Poruby.

V roce 1958, okamžiku, kdy vám bylo 24 let, jste přišel do projektového ústavu v Ostravě. Můžete říct něco o tom prostředí, jak vlastně projektový ústav vypadal, kolik měl členů, jakou měl základní strukturu?

Projektový ústav spadal pod Krajský národní výbor a členil se na projektové ateliéry. Každý ateliér měl na starosti nějaké město nebo jeho část a byl komplexně vybaven. Ústav měl navíc svůj technický útvar, fotografy, plánografii, knihovny, šoféry, auta atd. Jeho povinností bylo v první řadě zajišťovat v ostravském regionu tzv. komplexní bytovou výstavbu. To byly byty plus občanská vybavenost základního i vyššího charakteru. Dále se podílel na projekci vyšších zdravotnických a školských staveb. Zcela ojediněle projektoval Stavoprojekt jiné veřejné budovy jako krematorium v Ostravě, divadelní budovy v Ostravě a Mostě nebo politické domy, jako okresní či krajský výbor komunistické strany. Celkový počet zaměstnanců v 60 letech minulého století činil asi 300.

Jak vaše generace vnímala sorelu a design poválečné Ostravy?

Sorelu vesměs naše generace nevnímala dobře, protože už na škole jsme byli nuceni navrhovat projekty v socialistickém realismu a domnívali jsme se, že tento – říkejme „styl“ (antistyl vůči kosmopolitním arch. směrům) - byl na 20. století příliš archaický a pro nás bylo docela výhodné, že zanikl. Je sice pravda, že měl jistou městotvornost i výtvarnost, protože 20% z celkových nákladů byla výtvarná výzdoba. Měl i lidské měřítko, protože tehdejší technologie neumožňovaly vysoké domy, stavělo se do pěti, do šesti podlaží maximálně. Používalo se antické tvarosloví a prvky jihočeské renesance, což onu starobylost ještě podporovalo. Když jsme přišli do konkrétní praxe, už se neprojektovalo v duchu socialistického realismu, ale nastala jiná doba. Ukončením tohoto „stylu“ vlastně vznikly podmínky pro jiné technologické postupy a stavební výroba získala monopol. Nastal tlak na novou výstavbu bytů za pokud možno krátký čas a tomu socialistický realismus nevyhovoval. Měl pomalé technologie, cihelné, monolitické, a to nevyhovovalo stavební výrobě. Proto celý způsob projektování přešel na typizační metody. Vznikly typizační ústavy, začaly se vymýšlet typové projekty a na to navazovaly panelové objekty v různých konstrukčních soustavách. To všechno byl naprostý odklon od období socialistického realismu. Pokusy vytvářet kompaktní městské prostředí padly a začaly se prosazovat volné urbanistické kompozice, nejenom v Ostravě, ale i v jiných místech republiky.

Měl jste možnost podílet se na projektování pátého obvodu Ostravy-Poruby, který přímo navazoval na nedokončený plán nové Ostravy. Můžete popsat tuto situaci?

V té době už neexistuje socialistický realismus a nastává rozpad pravouhlých uzavřených bloků. Takový rozpad představoval i pátý obvod, kde už se projevila naplno uvolněná kompozice delších sekcových objektů a věžových domů v kombinaci s nízkopodlažní občanskou vybaveností. Pátý obvod vlastně ukončoval porubskou hlavní třídu ve směru na jádro města. Celý obvod měl 13 tisíc obyvatel, byl omezen stávajícími komunikacemi a hranicí těžby okolních dolů. Po tomto okraji se mohlo stavět, za něj už ne, protože se tenkrát říkalo, že výstavba na poddolovaném území je

značně neekonomická. Pátý obvod současně vytvářel monumentální panorama pro budoucí území sektorového centra.

Jaká jména kromě architekta Meduny se podílela na dřívější výstavbě ve stylu sověly? Architekt Meduna působil v roli tzv. vrchního plánovače na tehdejší národní výboru města Ostravy. Ten vlastně dal základ koncepci umístění obytných útvarů mimo tovární objekty a mimo doly do jednoho „zdravého“ místa na území města, nezatíženého poddolováním a převládajícími větry od průmyslu. Tak vznikla Poruba, vznikl tzv. Zábřeh a později Havířov. Na těchto územích se nejvíce realizovala koncepce socialistického realismu. Tehdy u toho byli kromě Meduny ještě architekti Čtvrtníček, Špaček, Spáčil a Vorel a na některých objektech v území zastavěného stylem socialistického realismu se podíleli i někteří pražští architekti, např. Kroha, Prager, Havlíček a jiní. Říkalo se, že Poruba je střelnice českých architektů z celé republiky.

Jaká zde byla koncepce bydlení v sověly?

Byly používány urbanistické koncepce podle sovětských příkladů. Jednalo se o uzavřené pravouhlé blokové soustavy, připomínající městské činžovní prostředí. Soustavy obytných obvodů nebyly projížděny žádnou dopravou významného charakteru. Zeleň byla členěna na vnitroblokovou a městskou (parky). V dominantních místech byly společenské prostory, obsahující vyšší občanskou vybavenost, případně náměstí. Hlavní městské třídy měly v parteru obytných domů vybavenost charakteru obchodů, restaurací a služeb, což přispívalo k pocitu městského života. Dnes tato vybavenost živoří a nevyhovuje moderním podmínkám provozování. Naprosto byl podceněn počet parkovacích míst. Existovala naivní představa, že v socialismu zůstane velký podíl hromadné dopravy na úkor dopravy individuální. V zásadě lze přiznat, že koncepce bydlení, zejména po urbanistické stránce, navozuje pocit městského prostředí, což u rozvolněných sídlištních koncepcí chybí.

Můžete zkusit porovnat bydlení v rámci sověly a pátého obvodu Poruby na kterém jste se podílel? Jaká tam byla změna v koncepci vlastního bydlení?

Bydlení v objektech té doby, které byly založeny na urbanistickém principu socialistického realismu, bylo docela kvalitní. Byla tam řada atypických velkých bytů, zejména v rohových sekcích, které nemohly být řešeny univerzální typovou skladbou. Bloková zástavba měla i sympatické vnitřní prostory, protože byly klidové, bez dopravy. To samozřejmě v pozdějších letech nevyhovovalo, protože tam byl nedostatek parkovišť a nevyhovuje to dodnes. Nová volnější výstavba byla o něčem jiném, tam chyběly klidové prostory uzavřených bloků. Naopak z hlediska oslunění měla řadu výhod, stejně tak z hlediska koncepce zeleně a dopravy. Obecně se nedá říct, že by se v období socialistického realismu stavěly špatné byty, pouze jejich sanitární a kuchyňské vybavení postrádalo modernost. U nových bytů na pátém obvodu se příliš nezměnila kvalita bytových dispozic ani použitých materiálů. Naopak kvalita výstavby z úsporných důvodů stále klesala.

Nová výstavba v pátém obvodu Poruby nabízela v některých ohledech lepší standard než ta původní?

Dá se říci, že standard je stejný, protože průměrný byt se v té době pohyboval kolem 63 m². A to bylo shodné ve starší i v nové zástavbě. V té době už existovaly ekonomické mantinely, které vyhlášovalo ministerstvo. Musel být zastoupen určitý počet malých bytů, určitý počet středních bytů a velmi malé procento větších bytů vyšších kategorií. Celý obvod byl složen z typových sekcí, které vymýšlel typizační ústav, kromě čtyř 12ti podlažních bloků, které jsem ještě svého času projektoval jako atypické. Byly z upravených panelů G57 a byly to první panelové domy na takovou výšku v republice. Do té doby se navrhovaly panelové domy do výšky pěti podlaží, což bylo dáno tzv. portálovými jeřáby, které větší výšku neumožňovaly. U nových 12ti podlažních domů byl použit tzv. příčný nosný systém a zavěšený obvodový plášť, čímž bylo možné panelovou výstavbu zvýšit. Standard kvality výstavby bytů se neustále zhoršoval. Způsobovalo to centrální snižování cenových limitů na průměrnou bytovou jednotku, odpovídající tehdejšímu stavu naší ekonomiky.

V původním plánu od architekta Meduny je zřejmé, že hlavní městská osa Poruby je vedena od nádraží ve Svinově směrem k plánované tech. Univerzitě VŠB. Jakým způsobem jste se v pátém obvodě postavili k této ose?

Padlo rozhodnutí, že pokračovat v koncepci osy není výhodné, protože to byl velký zásah do stávající zástavby, která by se musela vybourat. Osa se jevila jako příliš dlouhá a architektonicky obtížně zvládnutelná. Proto se rozhodlo, že od technické university bude osa zakončena pátým bytovým obvodem a sektorovým centrem, které bylo dimenzováno v tehdejší době pro 120 tisíc obyvatel, což zahrnovalo Porubu a přidružené obce kolem.

Sektorové centrum bylo myšleno jako nákupní centrum?

Mělo tam být všechno. Původně tam byl obchodní dům, tržnice, sportovní hala, banka, soud, byly tam byty, byl tam tehdejší obvodní národní výbor. Čili administrativa Poruby a vyšší občanská vybavenost celoměstského významu. Součástí tohoto centra byla parková zeleň a náměstí, do kterého ústila hlavní třída Poruby. Centrum se nakonec nerealizovalo? Dostavěl se pátý obvod?

Centrum mělo složitý vývoj. Začínalo se soutěží, která se nerealizovala. Pak vzniklo postupně několik koncepcí a dnes je to jen jakési jejich torzo. Chybí náměstí, obvodní úřad a některé další polyfunkční budovy, není dokončena doprava. Pátý obvod se sice dostavěl, chybí tam ale základní dominanta v jeho optickém centru, což měl být věžový dům s 21 podlažími, který měl nahlížet do volných prostorů a současně ukončovat hlavní městskou osu Poruby jako její dominantu.

Přemýšleli jste v té době o této části Ostravy jako o celku s jasnou identitou? Nebo jste o tom přemýšleli jako o jednotlivých částech nezávislých na sobě?

Určitě v začátcích byla myšlenka postavit celou Porubu v socialistickém realismu, takže kdyby to nastalo, měla by jednotný urbanistický koncept a architektonickou tvář. To se historicky nepodařilo. Lze konstatovat, že je Poruba složena z obvodů, s nichž každý má svůj urbanistický koncept a charakteristické prostředí. Některé obvody jsou čistě obytné, některé zahrnují vyšší občanskou vybavenost, jako jsou areály fakultní nemocnice a Technické univerzity VŠB.

Ale vy jste nějakým způsobem navazovali?

Ano. Po pádu sorely nastaly jiné podmínky, které nahrávaly stavební výrobě a ta způsobila explozi typizovaných projektů a typizovaných staveb. Urbanistický koncept se z těchto typizovaných kamenů skládal. Všechny urbanistické koncepce trpěly tím, že nebyly naplněné kvalitními objekty. U bytových domů převažoval panelový vzhled a u občanské vybavenosti uniformita montovaných skeletů a obvodových plášťů.

Kdybyste si měl vybrat jednu funkci mimo bydlení v rámci Poruby, která dává celému místu charakter, která by byla ta nejdůležitější, která je charakteristická?

Základem byla dopravní koncepce. Na jádrovou část města Ostravy je Poruba napojena městskou komunikací Opavskou a dvěma rychlostními komunikacemi Rudnou a Severním spojem. Dalšími významnými urbanistickými atributy je sektorové centrum s městským bulvárem (Hlavní třída). Území Poruby dále vyplňuje 8 městských obvodů, z čehož dva obvody tvoří areál fakultní nemocnice a areál Technické univerzity VŠB. Součástí území jsou dále bývalé obce Třebovice, Stará Poruba a Pustkovec.

Základní hranice pátého obvodu jsou definovány oním původním ne zcela naplněným plánem nové Ostravy, anebo je to shoda okolností, že se vzájemně tvarově blíží?

Pátý obvod byl vlastně první pokus na území Poruby navrhnout úplně volnou zástavbu. Do té doby byly pořád činěny pokusy navrhovat půdorysnou symetričnost nebo polouzavřené prostory. Tato uvolněná zástavba navozovala sice pocit hygieničtějšího obytného prostředí, ale vytrácel se dojem městského prostoru. Proto se stále častěji hovořilo o sídlištním než městském způsobu zastavění. Sídlíštní způsob zastavění je aplikován v cele řadě městských sídel a je otázkou, zdali v tomto urbanistickém stereotypu nadále pokračovat.

Z čeho vůbec vycházela velká poptávka po bytech v Ostravě?

Jednoznačně z požadavku výrobní sféry, protože tady pořád byla tendence zvýšit kapacitu těžkého průmyslu, zvýšit kapacitu těžby uhlí. To všechno vedlo k dalšímu a dalšímu záboru ploch v územním plánu. Např. Vítkovice měly rozšířením železáren téměř vymizet. Průmysl, který zasahoval přímo do centrální zóny nebo do půdorysu města, neustále zvyšoval nároky na svoji plochu. To všechno způsobovalo vyšší požadavky na byty. Ostrava už nemohla tyto požadavky splnit, proto byl založen Havířov, rozšířena Karviná a Frýdek-Místek. Na tuto bytovou lavinu doplatil zejména Frýdek-Místek, kde se velká část města zbourala a zaplnila panelovou zástavbou sídlíštního charakteru.

Jak se měnila úloha architekta nebo způsob projektování v závislosti na změně politického klimatu od Vašich začátků těsně po sorele až do 90. let? Cítil jste nějakou změnu?

Architekti v té době projektovali většinou pod tlakem stavební výroby a byli nuceni se podřizovat jejímu technologickému diktátu. Koncem roku 1967 se ale objevovaly pokusy o svobodnější projektování, byla snaha změnit Stavoprojekt na sdružené ateliery, jako se to podařilo v Liberci. Tento pokus proběhl i v Ostravě, ale bohužel vlivem událostí v roce 1968 ztroskotal. Dál pokračovalo centrální projektování, které

bylo řízeno z KNV přes vedení Stavoprojektu ideologicky zcela servilně, protože se musela ctít zásada, že Stavoprojekt musí za každou cenu zajistit komplexní bytovou výstavbu, nesmí v rámci projektové činnosti vymýšlet žádná řešení, která by ji brzdila, žádná řešení, která by způsobila projektovou nepřipravenost. Byl to politický diktát.

Takže hlavní parametr, který jste sledovali, byla rychlost a efektivita?

Na všechno byly šibeniční termíny. Aby mohly být projekty zajištěny, musely se respektovat požadavky stavební výroby na typovost. U komplexní bytové výstavby, to znamená u bytů a základní občanské vybavenosti, existovala prakticky 100% typovost, sem tam se objevil nějaký atypický objekt, který bylo ale vždycky velmi složité prosadit. Horlivé orgány státní správy v rámci tzv. státních expertíz prosazovaly stále se snižující cenové limity na byty a zvyšující se hustoty obyvatel, což snižovalo kvalitu obytného prostředí.

Proč byla ta rychlost najednou tak důležitý faktor?

Protože všechny fabriky – Vítkovice, Nová huť, doly – říkaly, že když nebudou mít pracovní síly, nebudou schopni plnit plán. A to byla hrozba, které se politici báli jako čert kříže. Takže krajské a městské stranické aparáty tlačily na úřady – na KNV, MNV – , aby se zajistila projektová připravenost. Aby se těm fabrikám byty postavily a hlavně aby se nebrzdily stavební výroby, které to samozřejmě v daných termínech také nestíhaly a vymlouvaly se na všechno možné, zejména na projektovou nepřipravenost. Často to opravdu nešlo, protože se jednalo o rozsáhlé projekty, tisíce bytů včetně sítí a občanské vybavenosti. Neplnění termínů projektů se řešilo na politické úrovni.

Byly nějaké požadavky na populační hustotu nebo hustotu zástavby?

Hustota obyvatel na hektar území stanovovalo ministerstvo na pokyn vyšších politických orgánů, protože výstavba bytů byl důležitý propagandistický čin komunistické strany. Postupně bylo stále méně peněz a čím byla vyšší hustota, tím se na jeden byt snižovaly náklady, protože byl menší podíl technické vybavenosti. Takže se hustota neustále zvyšovala. Koncem 80. let už byla hustota až 400 obyvatel/ha. Přestože typizační ústavy – bratislavský, pražský – zpracovaly studie, které uváděly, že optimální hustota pro kvalitní životní prostředí je jen asi 240 obyvatel/ha, nebyly tyto údaje akceptovány. S dopady těchto extrémních hustot obyvatel se potýkají některá města dodnes.

Tvrdíte, že pro vás jako pro architekty nebyla žádná svoboda v navrhování.

Dostávali jste požadavky, které jste realizovali v typových projektech. Ale ty se přece musely uzpůsobit tvaru parcely, topografii, protože některé jsou ve svahu. A je tam čitelné i určité polevování, uvolňování toho plánu. Jak tedy vypadala náplň vaší práce? Co byla vaše ambice?

Mohu sdělit jak se postupovalo u sedmého a osmého obvodu Poruby , který jsem navrhoval. U nich se urbanismus dělal tak, že jste měl sešit, kde byly všechny typové sekce, které jste mohl použít. A byl zároveň jmenován stavební dodavatel – na Ostravsku to byl buď Bytostav nebo Pozemní stavby. Maximální ústupek dodavatele byl, že povolil třeba rohovou sekci pod úhlem 60°, proto u těchto obvodů se vyskytují tzv. hokejky. Z těchto sekcí jste musel v daném prostředí, kde byla nějaká zeleň nebo

kde jste měl danou nějakou základní osnovu komunikací, vymyslet urbanistickou koncepci. V podstatě jste ji z nich vyskládal. To nebyl jenom můj přístup, to dělali všichni. Všude jinde se na bytovou výstavbu dělaly soutěže, pouze v Ostravě ne. Tady byl tvrdý diktát krajského národního výboru pod který spadal i Stavoprojekt a který soutěže na republikové úrovni považoval za projektovou komplikaci stejně jako typizační nekázeň. Architekti byli považováni často za brzdu projektové připravenosti a tím i rychlé výstavby bytů.

Takže přestože jste jako studenti měli radost z toho, že padla sorela, systém, který vás čekal, vám umožňoval výrazně menší svobodu?

Řekl bych, že projektování nebylo svobodné. V té době si většina architektů nemohla navrhnout, co považovala pro společnost za nejvhodnější. Nemohli prosadit svou tvůrčí invenci, přinejmenším v resortu masového bydlení. Jediná volnost byla u rodinného bydlení a nebo u výjimečných objektů vyšší občanské vybavenosti. Pro ty architekty, kteří zajišťovali tzv. komplexní bytovou výstavbu to bylo svým způsobem zklamání a nucený ústup z jejich ambiciózních představ.

3.6.3 Južné mestá a experiment plánovania mesta

Južné mesta, veľké rozvojové projekty konca 60. rokov, ktoré spojuje orientácia ku centru rozširovaného mesta a súťažno- experimentálna poloha pôvodných návrhov. Spoločenské zadanie je teda z veľkej časti o anticipácií budúcnosti a možnej reprezentácií jej experimentálnych ideálnych a ideových urbanistických plánov.

Úspechy architektonickej scény českého prostredia prelomu 60.rokov v svetovej mierke¹⁰¹ predznamenal postupné uvoľňovanie hospodársko politickej atmosféry, ktorá vzišla z mnoho faktorov¹⁰².

Architektonická kvalita a experiment sa stávali v tomto období vývozným artiklom. Podobnú paralelu je možné vidieť u metabolistického hnutia v Japonsku, kde Rem Koolhaas hovorí o spoločenskej a štátnej objednávke tohto hnutia. Toto tvrdenie podporuje výskumom a rozhovormi s prednými predstaviteľmi hnutia krátko po smrti K.Tangeho.¹⁰³

V roku 1967, 3.-9. júla sa má v Prahe uskutočniť IX. medzinárodný kongres architektov UIA. Jeho súčasťou sa postupne stanú projekty súťaže Pražského Jižního města, experimentálneho mesta Ettorea a vyhlásením medzinárodnej súťaže Bratislava Petržalka celý kongres vyvrcholí. Heslom kongresu bolo „Architektura a životní prostředí (human milieu)“.

O doprevádzajúcej výstave v Jízdárně Pražského hradu referuje Miloš Černý následovne: *„Prožíváme postupný a nezadržiteľný zánik starého sveta předtechnické kultury. Výrobní postupy, nástroje, stavby, způsob bydlení, města, sídelní struktury, ale také řeč, životní formy, po staletí kristalizující pravidla společenského styku a přechetné osobité tradice - to vše stojí dosud mezi námi jako drahocenné a vzácné relikvie minulých století a všechna naše péče o ně má něco ze způsobu, jak zacházíme se starými věcmi : sice s láskou, ale také s jistým podceňováním jako u všeho, co již není živé. Životní prostředí, které dnes nabízí člověku duch moderní racionality a technického plánování, je jiné.*

101 pozn. Československý úspěch na výstave EXPO 1958, úspěch v soutěži na návrh experimentálního obytného obvodu v juhozápadnej části Moskvy

102 pozn. 1962 - 12.4. - pre 1963 ročný plán, hospodárske problémy krach 3. 5letky, 6.11. - dokončen odstřel JVS Letná, 4.-8.12. - XII. sjezd KSČ – riešil primárne ekonomiku a procesy, 3.-4.4.1963 zpráva O porušování stranických zásad a socialistické zákonnosti v období kultu osobnosti, ktorá prokazovala nevinu obetí vykonštruovaných politických procesov z 50. Let, 1.1.1965 umožnenie socialistického podnikania - Do prvej vlny hospodárskeho experimentu bolo zaradených 200 podnikov a družstiev. Podiel priemyslových podnikov zaradených do experimentu bol zhruba 19 % z celkovej priemyselnej produkcie

103 AMO,, KOOLHAAS R., OBRIST B.H.U.: Project Japan, Taschen, Köln, 2009

Obr 3.17 Záber z jednanja IX.kongresu UIA,
zdroj: Časopis Československý architekt,č.15-16 1967, str. 1

Svět, který přinesla první a zvláště druhá průmyslová revoluce, je určován jiným životním projevem: vůlí k autonomnímu stanovení cílů, nezávislé na všech organických svazcích, na základě racionálně zvládnutých přírodních a společenských energií. Bylo již vícekrát ukázáno, jak tento závrtný proces, jehož počátky jsme svědky, skrývá velká nebezpečí, hodnotíme-li jej nejen jako autonomní dění, nýbrž ve vztahu k člověku, který je jeho vlastním nositelem.

Devastace . přírodního a krajinného prostředí, hrozba vyčerpání bioekologických podmínek života, nevládnutá populační exploze, hlad a rozvrat životních forem v mimoevropských zemích, hektický neklid a vnitřní prázdnota vyspělé konzumní společnosti západu - ve spirálovité linii dějin stojíme opět v bodě, kdy pro raného člověka vyvstal úkol vytvořit z pralesa "svět". Zase jsme ohrožováni chaosem ze všech stran, ovšem chaosem té "druhé přírody", která vznikla z našeho vlastního tvoření ...

Jedná se o velké technické, vědecké, organizační a politické úkoly, které však je možno řešit jen z hlediska člověka. Ať je současné vědění jakkoliv nesmírné, ať je jakkoliv obrovský hospodářský a technický potenciál, který je nám k dispozici, měřeno měřítky zdravého životního prostředí je to vše přece ještě jen pouhá surovina a materiál, ke kterému musí přistoupit duchovnějši forma a kultivace. Více hospodářské a politické energie, více technické vynalézavosti a organizace, avšak také dospělejší a zralejší odpovědnost, která vidí detail v souvislostech, k nimž patří.¹⁰⁴

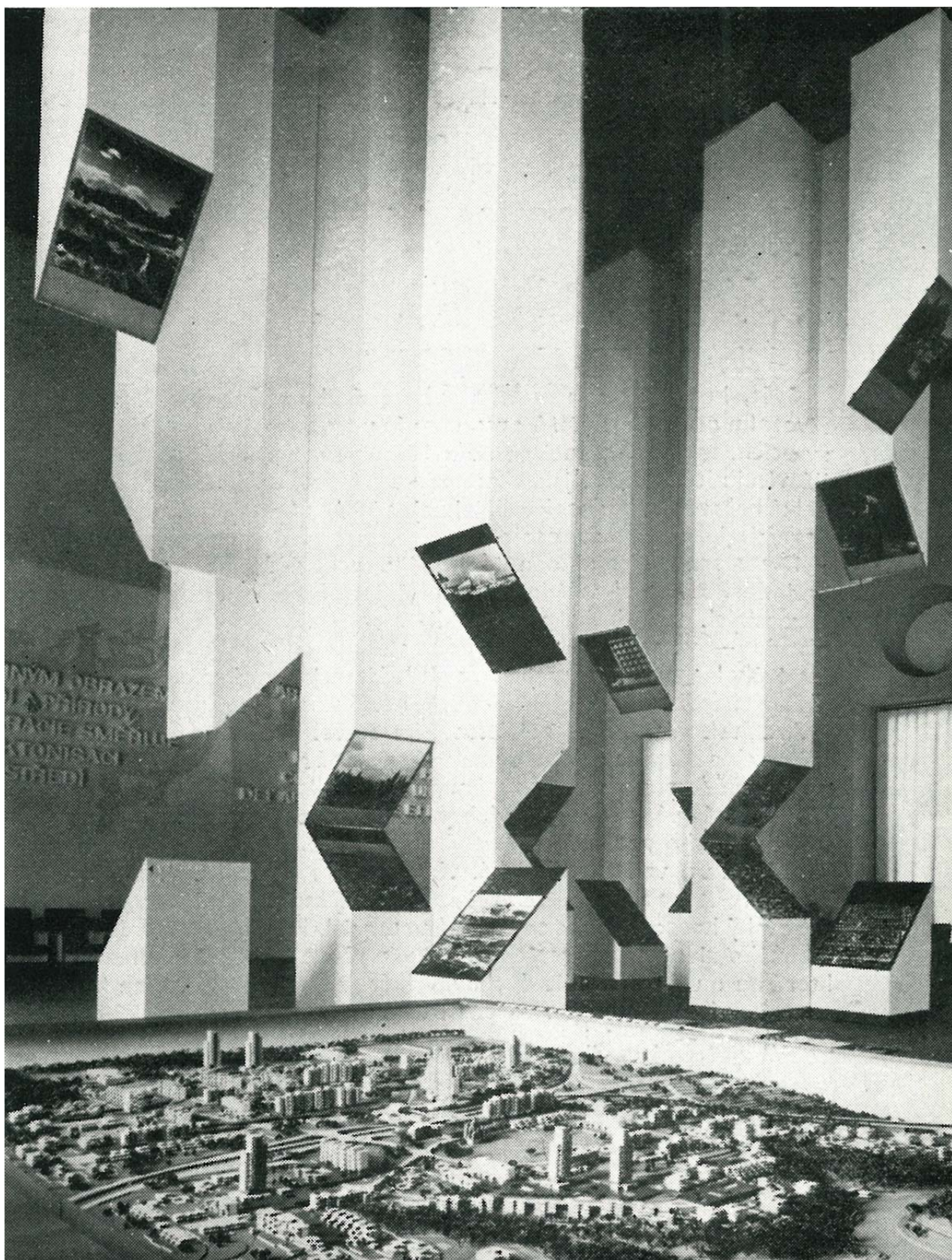
Jedným z ústředných projektov bola experimentálny projekt mesta „Etearea“ – studie satelitního města Prahy pro 135 000 obyvatel na rozloze 3 100 ha, autorov Gorazda Čechlovského, Jaroslava Stehlíka, Vladimíra Sýkory. Otakar Noý o tomto projekte píše¹⁰⁵ „Práce se zúčastnili nejenom architekti a inženýři specialisté, ale též lékaři, sociologové, ekonomové, dendrologové a další mistři svého umění. Návrh byl pro názornost umístěn do konkrétní polohy v lesnaté rekreační oblasti jižné od Prahy na pravém břehu Vltavy. Spojil jednoduchou logickou vazbou pásma průmyslových pracovišť s pásmem bydlišť a dokázal, jaká kompoziční kouzla lze provádět s prostou universální stavebními typových stavebních konstrukcí. Byl to experiment, který se nerozplynul v technokratických vidinách ani v makroměřítku urbanizace celých Čech. Jeho síla byla v soustředění existujících poznatků a možných prostředků; proto bala tato souborná studie úspěšná u nás i v cizině.“

Tento experiment odrážal poznatky o mierke prostredia a jej sociálnom dopade. V tej dobe boli tieto myšlienky prezentované zahraničnou kritikou, ktorej hlavným zástupcom bola Jane Jacobs. V projekte Etearei je vidieť podobné zaobchádzanie s mierkou ako u projektov, ktoré konzultovala¹⁰⁶.

104 ČERNÝ M.: Výstava Architektura a životní prostředí, Časopis Architektura ČSR, 1967 str.597-598

105 PPÚ: architekti Praze, Praha, 1971 str.597-598

106 RANDALL S.J, CLARKSON S.W.: Harbour City Report, Toronto, 1972

Obr 3.18 Záber z Výstava Architektura a životní prostředí, na stole model experimentálneho projektu mesta Etearea
zdroj: Časopis Architektura ČSR, 1967 str.597

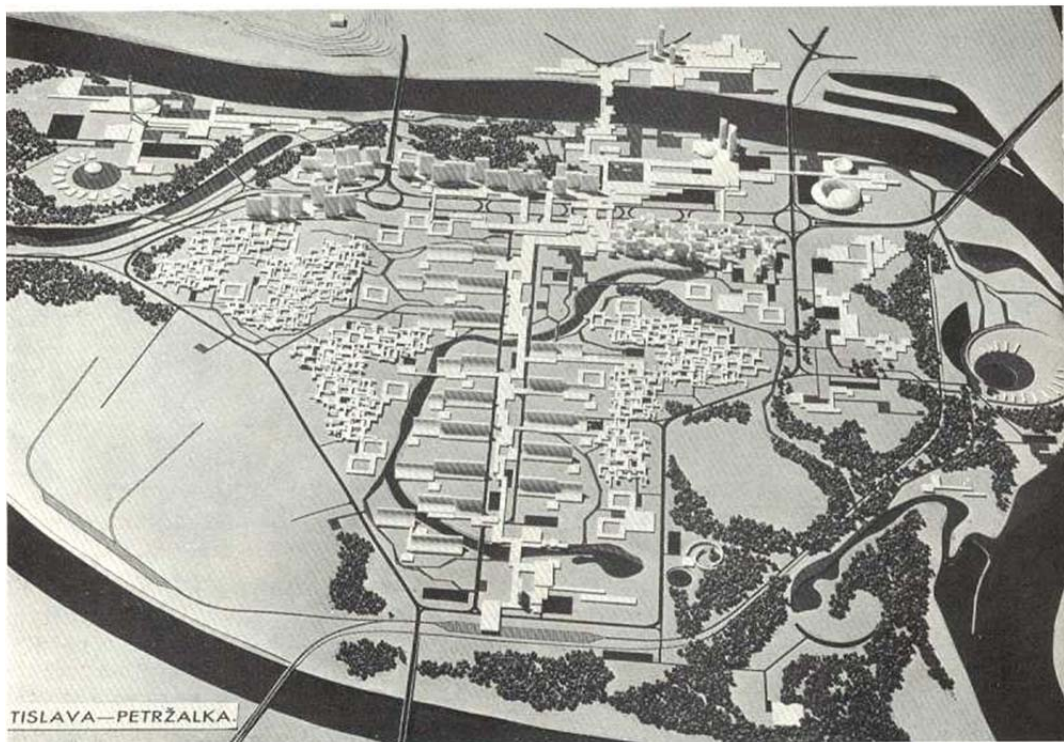
Protikaldom ku ústrednej výstave bola výstava Československá architektúra XX. Století, ktorá ukazovala na teoretický základ vtedajšieho navrhovania, „historiu inovácie“.

Naproti tomu prebiehala „Medzinárodná súťaž na „Ideové urbanistické riešenie južného obvodu mesta Bratislavy“, známeho pod označením Petržalka, vyvolala veľký záujem doma i v zahraničí. Je to jedna z najväčších medzinárodných súťaží, ktoré boli usporiadané po druhej svetovej vojne, a to ani nie tak počtom súťažných návrhov ako pre samotný obsah súťaže. V urbanistických súťažiach, ktoré boli doteraz v celosvetovom rozsahu usporiadané, bola len v skutočne ojedinelých prípadoch daná taká rozsiahla, príťažlivá, ale aj ťažká úloha.“¹⁰⁷

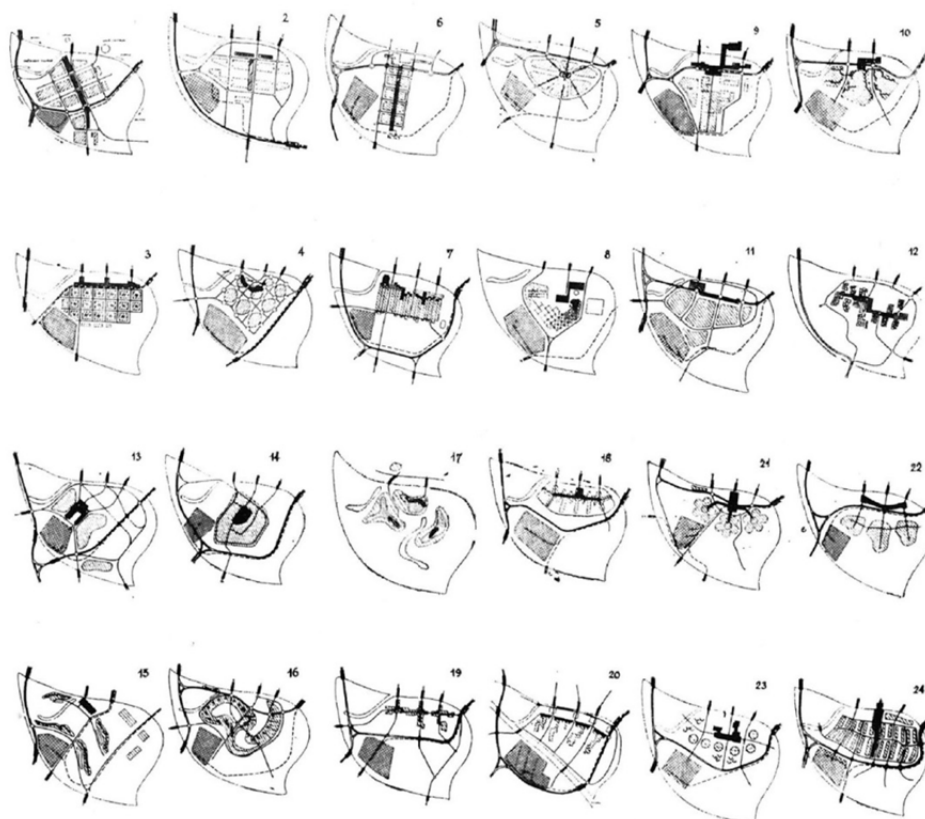
O tom, že toto zadanie malo veľkú odozvu svedčí 85 zaslaných projektov z 19 krajín sveta a zaradenie výstavy do aktivít kongresu UIA. Tieto skutočnosti podporila i medzinárodná porota zložená z Andrého Guttona (predseda Zväzu architektov Paríž - Francúzsko), Arthura Linga (profesor Fakulty architektúry a občianskeho plánovania Univerzity v Nottinghamu, Veľká Británia), Eduarda Ravnikara (profesora urbanizmu na Fakulte architektúry Univerzity v Ľubľane - Juhoslávií), Viačeslava Alexejeviča Škvarikova (riaditeľ Ústredný výskumný ústav urbanizmu, Moskva - ZSSR), Emanuela Hrušku, Zdeňka Chlupa a Štefana Svetka plus náhradníkov.

„Výstava súťažných návrhov bola súčasťou programu Stretnutia urbanistov, ktoré sa konalo v Bratislave v dňoch 10.-12. júla 1967 a nadvazovala na IX. kongres UIA v Prahe, usporiadaný 3.-8. júla 1967. Výstavu otvorili dňa 10. júla 1967 primátor Národného výboru mesta a protektor súťaže Ing. arch. Milan Hladký, CSc. a predseda poroty prof. Arthur Ling slávnostným vyhlásením cien, odmien a čestných uznání. Na otvorení sa zúčastnili delegáti Stretnutia urbanistov, autori ocenených návrhov (okrem autorov z Japonska), porota súťaže a predstavitelia politických, kultúrnych a hospodárskych ustanovizní i organizácií Slovenska. Výstava bola inštalovaná vo výstavných priestoroch Domu umenia na Námestí Slovenského národného povstania v Bratislave. Otvorená bola do 31. júla 1967, vzbudila mimoriadny záujem nielen v kruhu odborníkov, ale aj v širšom okruhu občianstva. Za pomerne krátke trvanie (20 dní) navštívilo výstavu vyše 8000 osob, a to nielen z ČSSR, ale aj zo zahraničia.“¹⁰⁸

107 GROSS K.: Medzinárodná súťaž Bratislava Petržalka, Vydavateľstvo SFVU Bratislava, 1969, str.9
108 Ibidem, str.11

Obr 3.19 Projekt tímu Alexy – Kavan – Trnkus, poctený 3. cenou
 zdroj: GROSS K.: Medzinárodná súťaž Bratislava Petržalka, Vydavateľstvo SFVU
 Bratislava, 1969, str.63

Obr 3.20 Schematické zobrazenie rôznorodých kompozičných princípov jednotlivých
 návrhov na Petržalku, E.Hruška, 1967, zdroj: koláž autora

Spoločenské zadanie sa jasne prejavovalo v programe súťaže, kedy bolo cieľom „na podklade ideových urbanistických koncepcií, návrhov i námetov vyššej progresivity získať nové a hlbšie poznatky o všeobecných tendenciách v tvorbe životného prostredia, ktoré utvárajú predpoklady pre takú úroveň tohto prostredia, aby svojim obyvateľom i používateľom poskytlo z fyziologickej a psychologickej stránky plné, rovnomerné a dlhodobé podmienky pre šťastný život, postavený na vysokom technickom i kultúrnom stupni ... Nová Petržalka preto nemá byť a nebude poňatá ako "obytná spálňa" mesta, ale ako útvar, ktorý svojou príťažlivosťou utvorí podmienky pre stále a zdravo pulzujúci život. Kompozíciou súťažnej štúdie má sa teda sledovať vytvorenie takého urbanistického útvaru, ktorý sa v celkovom organizme mesta stane výrazným faktorom pre regeneráciu nielen fyzických, ale i psychických síl človeka, oslabovaných stále narastajúcimi nárokmi mechanizovanej automatizovanej výroby i činnosťou na iných úsekoch počnúc od výuky cez distribúciu až po výskum a aplikovanú vedu.“¹⁰⁹

Tento program sa potom pretavil do uvažovania jednotlivých ideových urbanistických plánov na základe vtedajších rôznych východísk usporiadania ideálnych urbanistických plánov ich tvorcov. Je zrejma zložka spoločenského zadania pobiedzajúca k experimentu. V súťaži je možné vidieť paralely so súťažou poriadanou pre Skopje v tom istom roku, ktorú vyhral tím metabolistov K. Tangeho.

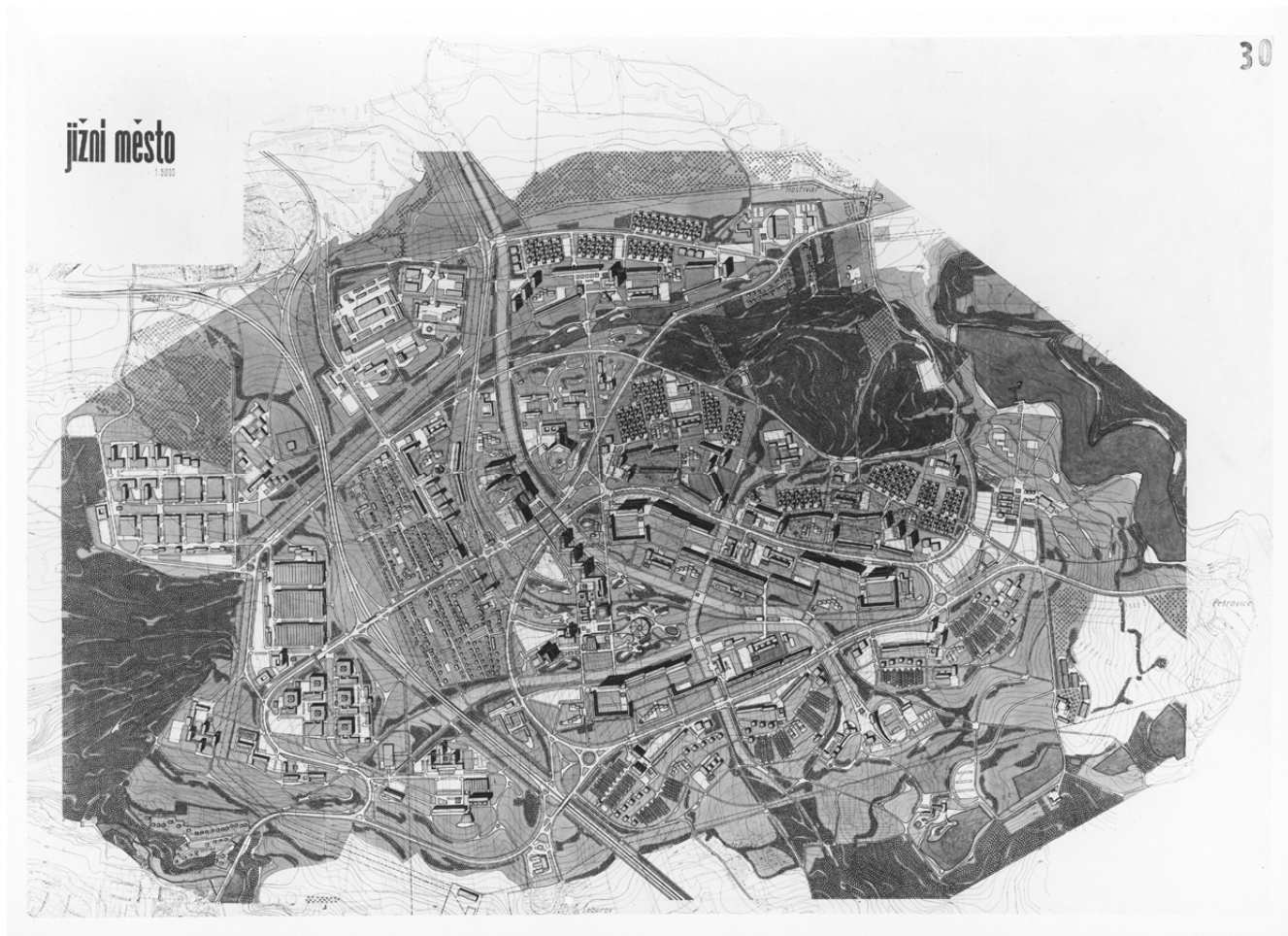
Pražskou obdobou tejto súťaže bola súťaž na Jižní město. Avšak súťaž nebola medzinárodnou čo sa odrazilo na účasti autorských kolektívov z českého prostredia.

„V řadě urbanistických soutěží na nové obytné čtvrtě v Praze má soutěž na Jižní město významné místo. V Severním městě umožnila jeho skladba z pásově řazených obytných útvarů, aby na základě jednotné koncepce, vyjádřené v územní studii, byly postupně vypisovány soutěže na jednotlivé čtvrtě. Ukázalo se, že tento postup byl prospěšný pro odlišení individuality hlavních celků Severního města. V Jižním městě jde o řešení obytného útvaru velikosti celého obvodu s 20-25 000 byty pro 70-80 000 obyvatel. Na pojetí některých soutěžních návrhů se ukázalo, že tento rozdíl od obvyklých měřítek nebyl vždy správně pochopen. ... Na rozdíl od ostatních nových pražských sídlišť nepřiléhá Jižní město k dosavadní zástavbě města ani s ní není bezprostředně opticky spojeno: přitom je organickou součástí jihovýchodního sektoru s obvodovým centrem na Pankráci. Využití přednosti tohoto volnějšho vztahu ku Praze a zároveň vyjádření jeho vazby s městem bylo základním kritériem v posuzování soutěžních návrhů.“¹¹⁰

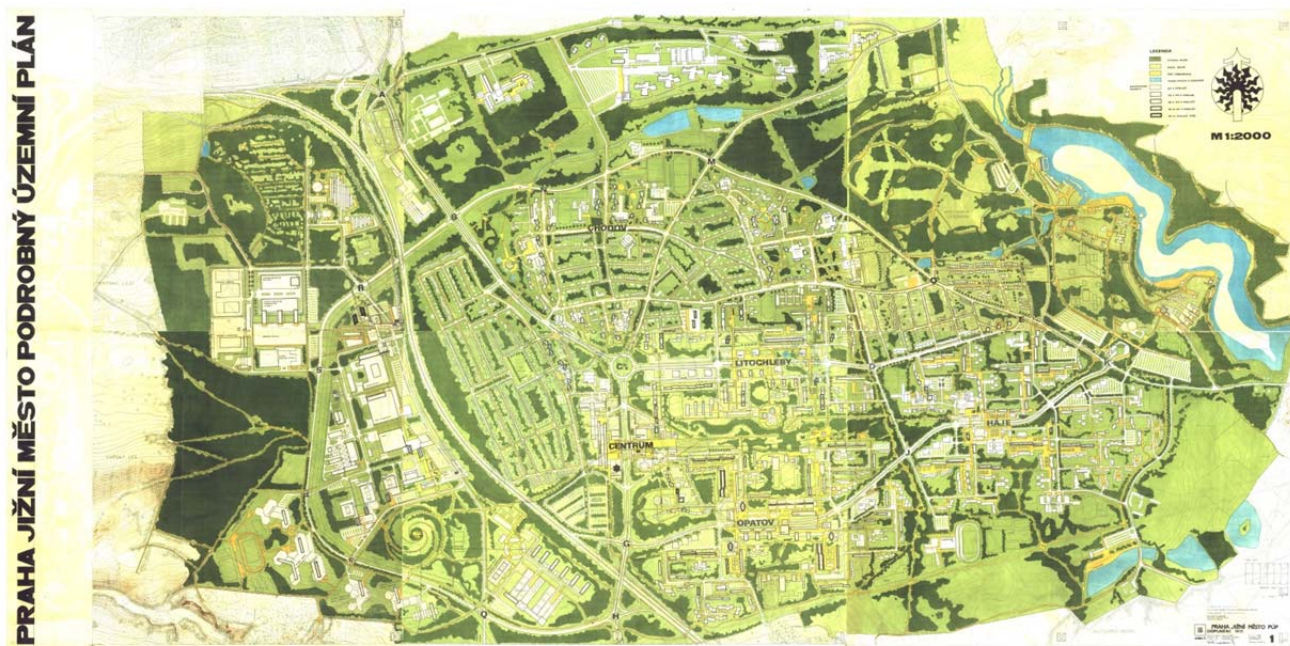
Vítězným týmem s 2. Najvyššou cenou bol kolektív Jan Krásný, V. Musil, K. Ondroulek, V. Skokan. Ten bol hodnotený nasledovne: „Vytváří městský celek, vyjadřující značnou míru samostatnosti vůči Praze, s velkým podílem nízkého a středně vysokého

109 Ibidem, str.12

110 VOŽENÍLEK J.: Soutěž na Jižní město , Časopis Architektura ČSR, 1967 str.91-99

Obr 3.21 Sůtažný návrh kolektívu Jan Krásný, V. Musil, K. Ondroulek, V. Skokan,
zdroj: fUP-83-1-1 archiv IPR

Obr 3.22 Praha Jižní město Podrobný územní plán, 1971, hl. arch. J. Lasovský
zdroj: archiv IPR

*zastavení a umožňující plynulý přechod do krajiny. Centrum, vytvořené třemi výškově akcentovanými soubory, umístěnými v nejvyšších polohách zvlněného terénu, má ve svém těžišti městský park, který podtrhuje charakter zahradního města. Poloha i hlavní směry centrální skupiny zdůrazňují rovnocennou orientaci k hlavním pracovištím v průmyslovém a školském areálu, k rekreační oblasti i k dopravním směrům na Prahu.*¹¹¹ Toto primárne kompozičného hodnotenie je v priamom kontraste so zadaním súťaže: „Řešením je třeba dosáhnout vysokou ideovou hodnotu návrhu s novými směry a formami bydlení pro výstavbu hlavního města. Je nutno sledovat nejen ekonomické využití územi, ale i ekonomii schematu řešení základních inž.sítí.“¹¹² Dôraz na realizovateľnosť a pritom ideovosť dáva túto súťaž do kontrastu k čiste výrazne experimentálnej orientácii súťaže pre Petržalku.

Obe tieto súťaže boli viacfázové a nakoniec na ich základe vznikli fúziou niekoľkých návrhových princípov, konečné návrhy. Tie však racionalizovali pôvodne experimentálne projekty a došlo sa k posunu v myslení späť k možnosti vtedajšej realizácie. Projekty zväčša nakoniec dokončili projektové ústavy sústrediac sa na efektivitu a dokončenie procesu výstavby. Hlavnými nedostatkami bolo zanedbanie vybevenosti, ktoré bolo ústredným otívom kvality života.

Potreba efektivity a zmeny politického režimu po Pražskom jaru (1968) tak experimentálne snahy pochovali. Následná normalizácia (v oblastiach architektonickej organizácie do roku 1972) dala zaniknúť ateliérom, ktoré sa osamotňovali v tejto dobe¹¹³ a mnohých predstaviteľov týchto experimentálnych myšlienok, vrátane zaslužilých architektov (napríklad J.Voženílek), odstavila do úzadia. Je pravdepodobné, žeby experimentálne snahy nenašli z ekonomických dôvodov odozvu. Prípadne by ich presadenie bolo veľmi náročné v tomto je unikátny príbeh súťaže na Juhozápadní město, ktorá prebehla „na barikádach“ Pražského jara (návrh spracoval tím Iva Oberteina), kde bol koncept založený na možnej postupnej realizácii (jednotlivé okrsky vo výstavbe s časom v lepších variáciach stavebných sústav, implementácie vtedajších ekologických riešení a pod.). To je však už iná téma.¹¹⁴

Spoločenské zadanie experimentu je v tomto období zrejmé. To ukazuje ako reprezentatívne bola používaná výstavba ČSR i význam ideálnych a ideových urbanistických plánov proti následnej zmene normalizačného režimu, ktorý primárne naplňoval „potreby“ obyvateľstva.

111 VOŽENÍLEK J.: Soutěž na Jižní město , Časopis Architektura ČSR, 1967 str.91-99

112 Soutěžní podmínky , 1965, str.3, Archiv IPR

113 Ibidem, str.12

114 Například HEJL M.: 2x100mil.m2, KOLMO, Praha, 2014, str.218, pozn. Zaujímavosťou je ďalej úspech ideí víťaznej skupiny projektu Petržalky, kolektívu Alexy-Kavan-Trnkus v projekte Viedeň Juh kde použilipodobné princípy ako v petržalke a obdržali v medzinárodnej súťaži roku 1971 2.cenu PROJEKT: Tibor Alexy Urbanistická tvorba, Bratislava, 2001, str. IV

Rozhovor s Akad. arch. Jiřím Lasovským. Tým Jiří Lasovského bol jedným z odmenených v Soutěži na řešení Jižního města 1966 – 2. Odměna. Zároveň sa podielal na ďalšom spracovaní víťazného návrhu 1.kola (2.cena, najvyšší cena) Jana Krásného.

Jak začala Vaše architektonická praxe?

Vystudoval jsem Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze v období těsně po válce, kde jsme měli fantastické učitele nejenom v oboru architektura. Pak jsem musel na dva roky na vojnu a po vojně jsem nastoupil u paní arch. E. Kittrichové, která měla malou architektonickou kancelář na Vinohradech. Ta kromě ní sestávala ještě z paní arch. Foltýnové, která se vrátila z koncentráku, pana ing. Syrového, stavaře, mě a později ještě nějakých dvou dívek, které dělaly kresličky. Pak ovšem přišel tlak na vytvoření socialistických projektových organizací čili Stavoprojektu, kde páni Voženílek, Janů a další chtěli vytvořit komplexní velké útvary, které by projektovali všechno. Paní architektka Kittrichová a další páni architekti, většinou absolventi UMPRUM a Akademie, se nechtěli podvolit a chtěli mít stále své kanceláře, protože považovali architekturu, pokud je ve své vrcholné poloze, za umění. Nakonec museli dohromady vytvořit jakýsi malý celek, který se po asi roce a půl musel ustavit jako organizace. SÚRPMO se to jmenovalo a asi o dva roky později z toho vzniknul Pražský projektový ústav pod vedením arch. Stráníka. Karel Stráník byl architekt francouzského stříhu, svým vystupováním i svou úrovní, měl např. obrovský byt v Nekázance se zimní zahradou o ploše 100 m² a byl architektem některých pražských bank. Byl ovšem zároveň komunist, jako všichni tehdejší intelektuálové.

Jak vypadala struktura tohoto Pražského projektového ústavu? Kolik tam bylo lidí?

Postupně se v struktuře ústavu vytvářely ateliéry, které zprvu nebyly příliš veliké, kolem 30ti lidí, ale které potom narůstaly, protože měly komplexní vybavení specialisty. Kromě architektů tam byli samozřejmě stavaři a všichni specialisté. Velké ateliéry v sobě měly dokonce i městské inženýry, jako byl třeba vynikající ing. Miroslav Řihošek. Já jsem se potom stal vedoucím jednoho z těch ateliérů. Sice ne na dlouhou dobu, protože mě brzy zbavili vedení. Pak jsem přešel na sídliště Invalidovna, kde jsem pracoval v autorském kolektivu. Posléze jsem vybudoval ateliér, který měl sídlo v Nekázance. Někteří mí tehdejší spolupracovníci na to pořád vzpomínají, protože to byl půdní ateliér, poměrně velký, kde nahoře byli architekti, kterých bylo 9, proto se to taky jmenovalo Ateliér 9, a dole byli všichni specialisté. Po tzv. delimitaci projektantů, kteří nesměli projektovat v projektových ústavech po roce 1960, měl ateliér měl kolem 80ti lidí. Postupně jsme ho ale zformovali, aby byl ryze funkční, aby měl těch 50-60 lidí a všichni se tam vešli. Všechno se tenkrát kreslilo perem Rotring na pauzáky, a to dělali průmyslováci, nebo tzv. kresličky, které to musely nakreslit. Kromě toho jsme tam měli i modelářské dílny, kde jsme všechno modelovali.

Předpokládám, že se asi i dost změnil typ zakázek, který jste dělali, protože neřekl bych, že v ateliéru na Vinohradech ve 4 lidech jste dělali to samé jako pak v Ateliéru 9 se 60ti lidmi a se všemi profesemi.

Jistě. Na Vinohradech paní arch. Kittrichová přinesla úkol, např. školu. Sedla si k tomu a do rána měla koncept hotový. My jsme druhý den přišli a začali jsme rozkreslovat. Ovšem, ta škola se nerealizovala. To už bylo v období, kdy se tyhle větší věci nedaly dělat. My jsme v ateliéru dělali většinou domy v prolukách, třeba na Vinohradech nebo na Pankráci. V místech, kde byly strženy domy nebo byly pozůstatky války, které bylo nutno strhnout. Já sám jsem dělal asi 3 nebo 4 podobné domy, které se potom realizovaly. V Ateliéru 9 bylo 9 architektů. Někdy míň, někdy o trošku víc. Mezi nimi např. architektka V. Rothbauerová, architekt J. Zelený, architekt J. Krč, který dnes žije v Kanadě a další. Vznikl kolektiv, kde se nehledělo na čas a kde byla víceméně tvůrčí svoboda. Protože to byl ateliér konsolidovaný, začali jsme po výzvě pana prof. Kittricha dělat podrobný územní plán sídliště Pankrác. Protože jsem byl přesvědčen o tom, že každé řešení musí mít nějakou myšlenku, tak jsem si vymyslel spolu s kolegy, že na Pankráci budou dvě skupiny deskových domů, které bude sledovat pěší obchodní ulice s vybavením. Protože jsme si říkali, že když by bylo tzv. občanské vybavení, tehdy se tomu tak říkalo - obchody, služby, restaurace atd. - v kontaktu s chodníkem a dopravou, nemělo by patřičný klid. Znali jsme řešení, které je třeba ve Stockholmu ve větším měřítku nebo v Rotterdamu Lijnbaan. Navrhli jsme tedy pěší obchodní ulici, která je zvláště patrná na tzv. Pankráci I, kde je to kryté přístřešky. Byla tam celá řada obchodů, které mohly být vybudovány z tzv. komplexního bytu. To už málokdo dneska ví. Tzv. komplexní byt byly vlastně prostředky na výstavbu bytů a na část občanské vybavenosti. Realizace pěší zóny, vlastně první v Praze v té době, byla velice nelibě nesena vedením magistrátního stavebního úřadu a také dodavatelskými podniky, které se bránily jakýmkoliv změnám. Uvedu k tomu ještě jiný příklad: my jsme chtěli v domech, které měly jižní orientaci, prohloubit jejich lodžie na rozumnou hloubku, tzn. ze 110 cm, které umožňoval postupně atrofující systém T08B, na alespoň 1,5 m. Panelárna souhlasila s tím, že jim musíme na oplátku navrhnout byty v panelovém domě v Toušeni. Tak jsme to udělali, oni nám ty panely vyrobili, ale Montované stavby, které domy sestavovaly, odmítly realizaci. Ty panely se tam dlouho válely a pak je někdo odvezl. Celá vada byla v tom, že místo čtyřech ocelových destiček, které byly vylisovány v panelech, jich tam nově bylo šest a Montované stavby odmítly tyto vícepráce a tím to zhaslo.

Zkusme se ještě vrátit na začátek. Vy jste vlastně zažil okamžik přechodu k panelové výstavbě. Kdy jste se poprvé setkal s panelovými konstrukcemi? A jak rychle akcelerovala jejich přítomnost ve Vaší praxi?

V prvopočátku jsme dělali tradičními metodami domy v prolukách, kde o panelech vůbec nebyla řeč. První panelové domy se objevily na Pankráci a to byl systém, který přišel ze Zlína. Byly to velice primitivní konstrukce, které byly panelové jak v plášti, tak

ve vodorovné konstrukci. Nebyl to příčný systém a umožňoval jen malé otvory. My jsme paneláky na Pankráci neprojektovali. Já jsem se vlastně dostal k panelům až po roce 1960, kdy jsem byl vyzván arch. Jiřím Novotným a arch. Václavem Havránkem a Josefem Polákem, jestli bych se nechtěl zúčastnit projektování tzv. experimentálního sídliště na Invalidovně. Invalidovna to bylo zamokřené území bývalého vojenského cvičiště a domova pro válečné invalidy. Tam jsme měli realizovat celý tzv. okrsek, prostě městský celek, který měl být z hlediska urbanismu poplatný opožděným corbusierovským principům a který měl u nás ověřit možnost hromadné výstavby v poválečné době, která v celé Evropě čelila obrovskému nedostatku bytů. Celé to vymyslel hlavně architekt Havránek, který říkal: „Musíme uvolnit fasádu. A to můžeme udělat jenom tak, že do konstrukce vložíme příčný systém nosných panelů. Fasáda se nám uvolní do té míry, že tam můžeme udělat lodžie, balkóny, zimní zahrady, v přízemí do toho můžeme vložit obchody, mateřskou školu, prostě veškerou vybavenost. Zároveň můžeme opustit schodišťový dům, jaký známe na Vinohradech v 19. stol., kde jsou max. 2-3 byty na jedno schodiště, a můžeme vytvořit domy, které by byly různorodé, které by byly mezonetové, schodišťové, chodbové, s vystřídaným podlažím, věžové atd.“ A to všechno jsme ve studiích zpracovali do velkých podrobností, pak ovšem realizovali v trochu omezené míře. Mělo to výhodu uvolnění fasády, ale také té veliké různorodé škály bytů a domů, která předtím nebyla. Příčný nosný rozpon o rozměru 6ti metrů umožňoval zároveň v jednom traktu umístit třeba tři malé kajutové ložnice a velký obytný prostor. V tom byl ten experiment, i když se všechno nepodařilo, protože pochopitelně to, co jsme si vymysleli, stavební výroba tehdy neakceptovala zcela. Systém bohužel v pozdějších letech, po roce 69, atrofoval v naprosto banální schodišťové sekce s dvěma nebo třemi byty. Byly to schodišťové domy, které se lišily jen počtem podlaží.

Proč se to stalo? Proč se vybral jenom tento jediný typ z celého experimentu?

Mám takový pocit, že za tím byla snaha stavět rychle množství bytů. Nekomplikovat si život nějakými vymyšlenostmi architektů, že ty domy či byty mají být různé. Prostě schodišťový dům jako v 19. stol. na Vinohradech vám musí stačit. A už to jelo.

Posuňme se k Jižnímu městu, což je asi největší urbanistická úloha, kterou jste dělal.

Jak jste se k procesu kolem Jižního města dostal a za jakých okolností?

Útvar hlavního architekta rozhodl, že budou zpracovány 2 studie na Jižní město. Jednu, že zpracuje Ateliér 9 a druhou, že zpracuje Ateliér Liberec – arch. J. Syrovátko. Práce se rozběhly. My jsme byli konsolidovaný ateliér. Nedělalo nám potíže jít i do velkých podrobností. Tehdy podrobný územní plán řešil i zastavovací soustavy. Všechno jsme si ověřovali na modelech a snažili jsme se vytvořit velice široký tým, kde byly nejenom architekti a inženýři, ale i výtvarníci, sociologové nebo demografové.

To už vás bylo víc než 60, předpokládám?

Ne, to byly externisti. Třeba arch. prof. Josef Svoboda, který byl shodou okolností stejný studijní ročník na UMPRUM jako já, takže jsme se znali. Ten nám velice pomohl v tom, že zorganizoval celou řadu herců, kteří s námi konzultovali. Byly to sice vzdálené profese, ale dávaly nám určité impulzy. Např. demografové nám říkali: „Vždyť jsou tady demografické vlny. Jednou je potřeba hodně dětí ve škole, podruhé málo. Čili, řešte takovou školu, aby byla využitelná i jinak.“ Což jsme ve studiích udělali. Nikdy se to ale nerealizovalo. Když jsme začali dělat podrobný územní plán, bylo rozhodnuto, že na Jižní město povede metro, tak jsme navrhli jiné řešení, a sice že na stanicích metra budou jednotlivé celky, s velikostí okolo 20ti tisíc obyvatel, navěšeny jako korálky, což potom udělal i Oberstein na Jihozápadním městě. To jsme ale dostali přes pazoury, protože bylo rozhodnuto, že je tady vítězný návrh, který uprostřed uvažoval s velkou zelenou enklávou. Dopadlo to tedy tak, že metro dnes probíhá pod územím nikoho, kde by měl být centrální park. Od stanice Opatov, kde mělo být centrum, až ke stanici Háje. My jsme si byli vědomi, že už nelze pokračovat v poválečném postcorbusierovském urbanismu a chtěli jsme navrhnout trošku jinou strukturu. Poučení ze skotského Cumbernauld, kde arch. Dudley Leaker vedl základní extravilánovou komunikaci mezi jednotlivými částmi toho celku a v místě jejího přemostění vybudoval lokální centra. Tohle jsme odkoukali a chtěli jsme to uplatnit v jednotlivých částech Jižního města. A sice v části Opatov, což byl místní název, Háje, což byla obec na nejvzdálenějším konci a Litochleby, což byly zbytky bývalé okrouhlice, která tam kdysi stávala. Vznikla tam vlastně tři okresní města, každý celek měl lokální centrum a z něho diferencovaně vybíhalo prostorové řešení až k okrajům, které mělo umožnit poměrně velkou hmotovou škálu. V lokálních centrech měly vzniknout vysoké domy okolo 12ti-15ti podlaží, bodové, nerodinného bydlení. Měly tam být garsoniery a ubytovny, které měly z dálkových pohledů označovat: tady je centrum. Postupně se to zastavění mělo snižovat až k okrajům, kde by měly být byty rodin s největším počtem dětí.

Jižní Město je známé rekordní rychlostí výstavby 5 – 6 tisíc bytů ročně. Kolik zde mělo nakonec být obyvatel?

Na území Jižního města, které má asi 1200 ha, mělo být umístěno zhruba sedmdesát tisíc obyvatel. A přitom to pořád není město, ale sídliště. Z toho plyne trochu pejorativní nádech tohoto názvu dodneška. Sociolog Musil nám říkal, podívejte se, je nutné, aby alespoň třetina lidí byla uvnitř toho celku zaměstnaná. Dávali jsme mu za pravdu, i když to tak nedopadlo. Přitom v období formování podrobného územního plánu jsme kladli značnou důležitost tomu, čemu by se dalo říct scéna města – chodec, doprava, zaměstnání. To všechno v našem řešení bylo. Byla připravena i inženýrská koncepce, měli jsme skvělého městského inženýra ing. Řihoška, který docílil toho, že se ještě před vlastní výstavbou stavěl tzv. nultý soubor, který celé území zabezpečoval z hlediska dopravy, nejenom komunikaci, ale i dopravy vody,

plynu, energií a kanalizace. Vše bylo připraveno na kontinuální zástavbu s orientací k osluněným stranám u vyšších objektů, které sledovaly objekty nízké a vytvářely pěší zónu nebo pěší obytnou ulici.

Představovali jste si Jižní Město jako úplně soběstačný celek, kde by člověk mohl trávit 24 hodin denně 7 dnů v týdnu? Tedy obsahující všechny funkce – bydlení, práci, obchody i kulturu a zábavu?

Ano. Uvažovalo se též o tzv. každodenní rekreaci, kontaktu s bezprostřední zelení. Ale i o rekreaci do určité míry víkendové, protože tam jsou veliké přírodní celky, jako je Milíčovská obora, Kunraticko-Krčský les nebo Hostivařská nádrž s lesoparkem, který je kolem. Všechny tyto celky měly být původně propojeny zelenými enklávami s pěšími cestami. Lidé by odsud nemuseli odjíždět.

Dnes existují tendence sídlištní struktury zahušťovat. Co si o tom myslíte? Byl byste spíš pro, nebo naopak vidíte jejich kvalitu v tom, že mají kolem sebe tolik prostoru?

Jsou na to různé názory. Historik architektury prof. Švácha říká: „Nechte sídliště tak, jak jsou. Nedělejte tam žádné střešní nástavby, věžičky apod.“ Je pravda, že takové dostavby jsou nesmyslné. Zároveň si ale myslím, že do toho celku musí být nové vstupy, aby ze sídliště mohlo vzniknout město. Dřív město rostlo staletí. Je třeba ho naplnit další doprovodnou strukturou, která vytvoří parter, vytvoří přízemní strukturu, kde se lidé potkávají, kde je to každodenní jeviště, na němž je člověk hercem i divákem. Myslím si, že u deskových domů je možno vybudovat nízkou strukturu vybavení, které město potřebuje pro zaměstnání, pro služby. Truhlář, pekař, čalouník, to vše tam v současnosti není, ale mohlo by tam vzniknout. Přitom takovou dostavbu stavební firmy dovedou realizovat, aniž by prostředí příliš poškodily. Naproti tomu dnes chtějí na Jižní Město vést tramvaj. To je nesmysl do nebe volající. Místo toho, aby řešili příčiny, řeší důsledky. Lidé se jen musejí dostat rychle do centra. Proč bychom se namáhali a snažili se tam např. postavit nějakou možnost nezávadné výroby? A přece jenom tehdy, pokud tam budou lidé přes celý den, užijí se tam restaurace, obchody a všechna drobná struktura vybavení.

Zatím jsme se nedotkli politických změn. Vy jste proces Jižního Města musel opustit. Jaká byla Vaše role architekta v té tak dramaticky se vyvíjející situaci?

Přišel rok 1970, a s ním nový ředitel ústavu, který mě vyhodil jako vedoucího atelieru a nakonec atelier zrušil. Jednotlivé části Jižního města se pak měly projektovat v různých ústavech. Například jeden z těch souborů dostal na starost arch. Prager, další soubor byl z části v Krajském projektovém ústavu, jiné v Pražském projektovém ústavu. My jsme si zprvu chtěli uchovat základní koordinaci, aby se alespoň něco ze základních myšlenek uskutečnilo. S docentem Krásným jsme vypracovali základní principy koordinační činnosti, ale pak nám řekli: „Co nám do toho budete povídat? Teďka ať si to projektanti staví, jak uznají za vhodný.“ A projektanti byli bohužel pod tlakem stavební výroby, pro kterou bylo výhodné stavět jeřábové dráhy pro 8–12ti

podlažní domy, které se tam prostě naplácaly, a co z toho zůstalo, jsou ta karikovaná nedokončená lokální centra. Podobně to dopadlo s centrálním parkem, kde byly přebytky zeminy, které jsme se sochařkou Magdalenou Jetelovou, která později emigrovala a stala se profesorkou na akademii v Mnichově, formovali v jakýsi land art. Snažili jsme se přesvědčit kde koho, že z přebytku zemin mohou zadarmo udělat jakousi malou českou krajinu, která by byla unikátem, kam by se lidi třeba chodili dívat. Zaangažovali jsme do toho celou řadu výtvarníků, kteří nám připravili různé podklady. Z toho se taky nic neuskutečnilo, kromě několika kopečků. Já jsem pak ze dne na den musel z Nekázanky odejít, atelier se rozpadl a lidi odešli do Projektového ústavu hlavního města Prahy

Rozhovor s prof. Ing. arch. Tiborom Alexym, DrSc.. Tibor Alexy bol jednou z ústredných postáv urbanizmu na slovensku, návrh jeho tímu bol jedným z najvyššie ocenených v Medzinárodnej urbanistickej súťaži Bratislava Petržalka – 3.cena (najvyššie hodnotenie, bolo udelených 5 3.cien).

Ještě než byla vypsaná soutěž na sídliště Petržalka, pracoval jste v týmu, který řešil územní plán Bratislavy. Jak ten vnímal prostor Petržalky?

Jako minimálně rozvojový prostor. Bylo to každoročně zaplavované území, skoro takové Benátky, ale bez dalších prostorů. Petržalka měla tehdy asi 21 tisíc obyvatel, byla utopená v zeleni, ale nebyl to prostor pro rozvoj. Předpokládali jsme v ní nárůst obyvatel zhruba na 24 tisíc.

Jak se pak najednou zrodila myšlenka vstoupit sem s bytovou výstavbou pro sto tisíc lidí? A odkud se vzalo to číslo?

Každé město má zákonitě určený svůj vývoj. To číslo bylo vypočítáno z velikosti území.

V jakém časovém horizontu se tam měli nastěhovat?

Žádný horizont se neurčil, to mělo být konečné řešení. Měl vzniknout obtokový kanál, aby se zabránilo záplavám, a ten vymezil prostor Dunajského ostrova, kam se těch sto tisíc obyvatel mělo umístit. Ostrov byl vymezujícím, určujícím fenoménem. Jenže chyba byla, že došlo k nepochopení zákonitosti organického rozvoje města. Město se nemůže předepsat. Město buď roste, nebo ubývá, v žádném případě nestagnuje. Zadání soutěže ale bylo stotisícové město, hovořilo se hlavně o počtu obyvatel.

Můžete popsat váš soutěžní návrh? S jakými ambicemi jste do toho vstoupil a čeho jste se snažil dosáhnout?

Náš základní princip byl, že to bude rozvoj města, ne stavba sídliště. Z toho vyplynulo i to, že nábrežní část měla podle nás vytvářet prostor pro nadměstské složky občanské vybavenosti. Druhá věc je, že jsme pochopili, že ten rozvoj je excentrický, takže jádrem naší kompozice bylo centrum na Dunaji a z něj se ostatní výstavba měla nést systémem rozvojového paprsku směrem na jih. Základní osnovou byla pobřežní část nadměstské vybavenosti, směrem dolů pak mělo jít komplexní město. Na této nosné ose, jakési Champs-Élysées, měla být mohutná vícepodlažní zástavba, předpokládali jsme 10ti- až 14ti-podlažní domy, které by držely linii nosné osy. Na ně měly navazovat drobnější terasovo-atriové struktury a na ně pak veřejné zelené plochy, které tvoří specifickou složku rekreační scény Petržalky. Taky tam byla dálnice, ale my jsme ji dávali pod zem a nad ní jsme potom vytvořili městskou třídu jako nosnou příčnou osu.

Ta dlouhá osa, kterou jste přirovnal k Champs-Élysées, měla nějaký symbolický význam? Jaký měla začátek a vyvrcholení?

Je to výtvarně kompoziční fenomén, který je páteří celého městského útvaru, osa stmelující celou Petržalku do jednoditého urbanistického útvaru, který nečleníme na nějaké samostatné celky.

V sídlištích z doby po sověle často absentovaly veřejné prostory. Jaký je jejich koncept uvnitř Petržalky?

Na lineární urbanistické ose jsou centra nebo složky vybavenosti, které tvoří soustava lineárních a uzlových prostorů náměstíček. Je to vlastně taková snůška veřejných prostorů, která tvoří různorodé prostředí. V souvislosti s obtokovým kanálem se také přemístila železnice, která měla osu přetínat a ukončovat – jejím vyvrcholením bylo železniční nádraží.

V soutěži bylo nakonec vybráno pět vítězných návrhů, a váš byl jeden z nich.

Můžete je popsat a vysvětlit rozdíly mezi nimi a tím vaším?

Porota vycházela z toho, že každý návrh přinášel nějakou zajímavou myšlenku, jejichž spojením může vzniknout komplexnější výsledek. Já bych ty návrhy nechtěl hodnotit, celá soutěž byla velmi podnětná, ale v zásadě přinesla dvě základní linie, o kterých jsem se už zmínil: jedna z nich hledá komplexní řešení města jako celku, jednoditého, hierarchizovaného, prostorově strukturovaného útvaru, který vrcholí v centru a rozsypává se pak do krajiny nebo rozvolňuje se do nižší zástavby, do drobnější struktury. Tenhle princip jsme uplatnili i my. Sem patří i velmi vysoko hodnocený japonský návrh, ve kterém celou výstavbu tvoří čtyřpodlažní zástavba rozsypaná jako mraveniště, tam se ale ztrácí idea městského prostředí, to je sídliště se samostatným centrem. Zvláštní, i když nereálný byl americký návrh, blízký Benátkám – ten předpokládal obrovskou strukturu rozloženou volně do přírody a v ní vytvořené kanály, kde by jezdily hydrobusy. Druhý princip, který reprezentoval hlavně návrh kolegů z Rakouska, přináší tehdy typické urbanistické pojetí města, které se rozkládá do funkčních a organizačních útvarů, jež vytvářejí tři obytné části, které se dále člení na čtvrtě a na okrsky. V těžišti každého z nich je příslušné centrum. My jsme ale věděli, že tohle schéma není sladitelné s životem města, že je vlastně rozkládá.

Bylo tam více návrhů, které koncipovaly budoucí centrum Bratislavy nad Dunajem nebo na Dunaji?

Ne, ani jeden z těch návrhů. Náš návrh přináší aspoň tolik, že vytváříme z plejády základních mostů i další most, který by byl pěší a který by byl řešený jako společensko-nákupní centrum, jako lineární pěší vybavenostní útvar. Idea postavit město na Dunaji byla velmi megalomanská, je to přece jen 300 metrů široký tok. Myslím, že správné řešení je, že zástavba na obou březích Dunaje tvoří dominantní složku celoměstské vybavenosti.

Tehdy se vám to tak nejevilo?

My jsme udělali městské centrum, celoměstské centrum a nadměstské centrum. Celá ta zástavba, pás dlouhý asi 3–4kilometrový a široký 500 metrů, tvoří svou vybaveností soustavu – od vysokých škol přes sportovní zařízení, sportovně-rekreační zařízení až po soustavu veletržních areálů, to všechno jsme předpokládali, že bude součástí městského centra.

Takže váš návrh nezahrnuje jen bydlení, je to město zaměřené na vzdělání a kulturu a je v něm škála všech programů. Je doplňkem Bratislavy, nebo je samostatným městem?

My jsme ho chápali jako doplněk Bratislavy, rozšíření bratislavského centra na druhý břeh Dunaje.

Kdo těch pět návrhů pak dál zpracovával?

To musel udělat komplexní projekční ústav, který má všechny profese a zvládne to jako celek. Mě pak vyzval útvar hlavního architekta, ať odejdu z fakulty architektury, kde jsem tehdy učil, a dělám to s nimi. Náš návrh měl ale tři autory, Jána Kavana, Filipa Trnkuse a mne. Tak jsem řekl, že buď to budeme dělat všichni tři, anebo nikdo. Takže to dělal útvar hlavního architekta. Asi po roce a půl se práce přenesly do Stavoprojektu, kde to dostali na starost dva velmi schopní architekti, Stanislav Talaš a Jozef Chovanec, kteří potom udělali definitivní návrh.

Kolik toho má společného s původními návrhy?

Řekl bych, že asi ze 70 procent je to ten náš návrh. Po celém pravém nábřeží je občanská vybavenost, jsou tam tři mosty, je tam jižní rozvojová páteř, která předpokládá těžiště vybavenosti. Definitivní podobu struktury bohužel určila výroba panelových domů, u kterých bylo předepsané procentuálně množství, výška atd. Přesto se kolegům podařilo udělat několik významných progresivních počinů. Těžištěm byla tzv. obalová zástavba, která byla 14ti-podlažní a polyfunkční. Dvě dolní podlaží sloužily vybavenosti, další podlaží byla bytovka. Vybavenost předpokládala lineární uspořádání, takže dolní podlaží byly garáže a sklady, druhé nadzemní podlaží byla vybavenost jako obchody či služby.

Ani ta vnitřní struktura, jak jste původně v návrhu zamýšleli, se úplně nerealizovala. Nízkopodlažní zástavba s náměstími úplně není přítomna.

Realizovala se vnitřní struktura v tom smyslu, že se zvolila vysoká vícepodlažní zástavba, ale organizační členění je jiné, vytváří jakési čtvrtě, je jich asi deset, a ty tvoří nosnou osnovu města. To je v podstatě obytná zástavba, sídliště. Nevytvořila se jasná prostorová struktura, jen náznaková, bez jasné artikulace veřejných, soukromých a intimních prostorů. Nosná těžišťová soustava se bohužel nerealizovala, ale dvoupodlažnost vybavenosti zůstala, to byl velký progres. Bohužel není dotažený – k občanské vybavenosti do úrovně nad první podlaží byly zvednuté

chodníky, které se ale odizolovaly od ostatních chodníků, takže je bylo třeba bariérově překonávat schodištěm, což nebylo správné. Kdyby bývali modelovali terén, zástavba by organicky pronikla k pěším prostorům.

Jak to dopadlo s byty?

Kolegům se, myslím, podařilo na tu dobu poměrně progresivně zvládnout skladbu bytové struktury, která je od jednopokojových až po čtyřpokojové byty. Co je trochu problém, je vlastní výroba panelů, která byla technicky na dost nízké úrovni.

Vaši kolegové už pracovali s 3+1 standardem jako ideálním řešením bytů?

Ne, tam byl běžný standard 4+1, ale bylo předepsané procento, kolik jakých bytů tam má být.

Kde se vzal tlak na to stavět hodně rychle a ve vyšším standardu? To bylo kvůli politickým slibům? Jaké byly vaše možnosti v definování bytů, pracovalo se jen se čtyřmi základními moduly? Původně jste si představovali terasové domy, zástavbu, která by se drobila a zapouštěla do krajiny, nakonec zůstala homogenní rigidní struktura. Proč to tak dopadlo?

Předepsaná stavební struktura panelových domů byla fixní, byla procenta, jaké objekty a kolikapodlažní se mohou použít. Architekt se tady neměl možnost tvořivě uplatnit, zato víc se mohl uplatnit ve vlastní skladbě bytů. Ty byty jsou sice v předepsaném množství jednotlivých typů a jednotlivých kategorií, ale vcelku jsou to byty dost různorodé, a myslím, že mají i poměrně dost vysoký standard prostorového uspořádání a komplexního pochopení. V tomhle, myslím, Petržalka dost překročila možnosti toho, co nedokázala v urbanistické rovině. Žádná jiná výstavba rodinného typu nebo nízká výstavba tehdy nepřicházela do úvahy, takže bylo nutné udělat to největší, nejrychlejší a v největším množství. Petržalka se pak velmi rychle zaplnila, v roce 1990, když jsme s kolegy začali dělat revizi územního plánu Petržalky, měla už 130 tisíc obyvatel. To je velmi rychlý růst.

Jaká tedy byla v té době úloha architekta? Měli urbanisti větší svobodu ve velkých měřítkách?

Tahle svoboda byla na začátku, hned po válce, kdy systém jako takový ještě nefungoval. Cesta k socialismu, jak se o tom v té době mluvilo, byla vlastně maximální improvizace. Tehdy odborníci nebo pověřeni lidé měli možnost poměrně rychle rozhodovat. Později, jak se věci začaly konsolidovat, jak se vytvářely velké projekční ústavy, jak se rozvrstvily kompetence na jednotlivých úřadech ministerstev atd., se to začalo dost omezovat. Možnosti projevit se tvořivě byla složitá zejména v bytové výstavbě. Vše v intencích předpisů, ekonomických výměrů, všechno bylo dost striktně dané. Výrazněji se uplatnit bylo možné u staveb občanské vybavenosti, tam se pak prosadili významnější architekti, třeba když se vytvořila budova rozhlasu nebo televizní centrum a další objekty, které v hlubokém socialismu dosahovaly světových standardů. U staveb tohoto druhu měl architekt možnost víceméně neomezeně

projevit svoje tvořivé schopnosti, ale v bytové výstavbě, tam to bylo skutečně nanormované, předepsané.

Když vás odmítli vzít všechny tři do týmu, který dokončoval definitivní plán Petržalky, dostal jste příležitost vycestovat do Francie.

Objevila se možnost zúčastnit se půlroční odborné stáže v Paříži. My jsme samozřejmě už dřív studovali hodně francouzských příkladů, francouzští kolegové vynikali hlavně v urbanistické koncepci. Měl jsem štěstí, že jsem se dostal do Paříže právě v době, kdy oni rozběhli koncepci vyvážení jednostranného rozvoje Paříže oproti ostatním částem Francie. To byly velmi zajímavé věci, kde se uplatnila idea komplexního města, strukturálně spojeného, nerozděleného. Nás to velmi zajímalo, protože jsme už předtím rozpracovali odborně teoreticky, na vědecké úrovni, princip organického města, kde jsme snažili vytvořit spojitost města, jeho gradaci od okraje do středu, jeho různorodou prostorovou soustavu, jeho bohatou strukturu, hmotové skladby atd.

Proč jste se z Francie vrátil zpátky? Dostal jste tam přeci nějaké nabídky, které by se byly realizovaly, na rozdíl od těch, na kterých jste pracoval doma...

Jako pracovníci fakulty jsme nemohli přímo realizovat tavby. Méli jsme však velmi dobré podmínky pro odbornou seberealizaci. Konkrétně v urbanistických studiích, soutěžích a hlavně ve vědecké činnosti. Uplatnili jsme jakousi speciální dělbu zaměření. Například kolega Kavan řešil hlavně oblast funkční struktury a její komplexní pochopení, kolega Trnkus kompoziční otázky urbanistické struktury a já jsem se věnoval vývojově transformačním pohybům urbanistické struktury. Tomu, co se v procesu vývoje města stalo, děje a stane. Jsou to zákonitosti, která platila před dvěma tisíci lety a myslím si, že budou platit i za sto let.

Můžete některá ta zákonitosti popsat?

Ony jsou lidem intuitivně známá. Jde o zákonitosti, které objektivně podmiňují hlavně růst, dotváření, přetváření a vnitřní vztahy urbanistické struktury. Například zákon dostřední gradace navozuje stupňování objemových i hodnotných charakteristik z okraje do těžiště města. S ní je spjatá zákonitost centrotvornosti, která říká že v určitých lokalitách, tzv. těžišťových prostorech, se vytvoří nosná těžišťová komplexní urbanistická struktura. Nejzajímavější, nejbohatší, nejhezčí, největší. Dále je to zákonitost diferencované urbanity, která podmiňuje vytváření sousatvy prostředí s rozdílnou mírou městskosti od klidného prostředí bydlení k živoucím, rušným prostorům centra. Tu spoluvytváří i zákonitý vztah obytnosti a městskosti jako dynamický prostředivorný determinant. Dnes frekventovaná polyfunkčnost, která jako podstatný činitel městskosti navodzuje i proměnu monofunkce na polyfunkci. Například v těžištních polohách vstupuje občanská vybavenost do obytné zástavby. Je len otázkou času kdy se tento proces uskuteční. Je tu zkrátka řád 30-40 zákonitostí, které formulují určité jevy a proces urbanizační struktury. Tento řád určuje, co se

stane; a když se něco navrhne špatně, podle těch zákonitostí víme, že to je chyba. Například umístění městské občanské vybavenosti, obchodů, na periferii města je chyba. V některých vyspělejších zemích ale tato zařízení zejí prázdnotou, už se nevyžívají a ve většině měst se přenáší těžiště do centrální polohy. Například my máme v centru města celkem nedávno postavený obchodní dům. Jeho autor uplatnil moderní urbanizační koncepcie. Teď to chtějí zbourat a postavit tam nové velkorysejší a komplexnější centrum, které bude mít spoustu podzemních garáží a dalších prostorů, aby to zařízení mohlo fungovat v těžišti města. Zaplatili za to velké peníze, o mnoho větší, než kolik by to stálo někde na periferii. Ale oni zůstávají v centru, to je zákonitost.

Které z těchto zákonitostí se nedodržely v Petržalce? A dalo by se to napravit?

V první řadě nebylo vytvořeno centrum – nadřazená těžištní struktura, která by spojila , relativně izolované organizační útvary do organické jednoty. Není tam třeba vytvořena prostorová hierarchie, není tam vytvořená gradace kolem těžiště, není tam vytvořena soustava polyfunkčních atraktivních veřejných prostorů. Vybavenost tam sice je, ale vzájemně izolovaná takže to nevytváří polyfunkční prostor, tedy veřejný prostor s atraktivními zařízeními, architekturou a sochami.

Nevhodné působí neartikulovaná skladba zástavby, ale i nezhodnocené přírodní složky. Náprava je zákonitá. Každá urbanistická struktura se permanentně dotváří – zhodnocuje. Přitom se uplatňuje, vyjma jiných zákonů „dozrívání“ urbanistické struktury, které eliminuje chyb a navozuje vyšší kvalitu a komplexnost struktury. V této poloze působí například zákon polarity jako pozitivní zhodnocovací fenomén. Například když je nějaká intenzivní urbanistická struktura doplněná nádherným přírodním prostorem, tak se obě dvě ty složky vzájemně zhodnocují. Spolu jsou bohatší, zajímavější, atraktivnější, každá z nich sama o sobě nemá tu sílu a atraktivní hodnotu. Náprava v Petržalce je však v současnosti stížená , obyvatelé si zvykli na daný stav. Nepřijímají zásadnější koncepce a návrhy. Důsledná demokracie odsouvá proces zhodnocovní, kompletizace a humanizace Petržalky do budoucnosti.

3.7 Záver časti

Hypotéza č.1

Ideálny urbanistický plán (modelový - vzorový urbanistický plán) vzniká ako odpoveď na otázku spoločenského zadania.

Záver výskumu

Hypotéza bola dokázaná.

Rešeršná časť teórie problematiky preukázala zopätia ideálneho urbanistického plánu a spoločenského zadania v urbanistickej teórii. To však neznamena, že táto odpoveď musí byť správna pre dané historické obdobie ani nevylučuje prítomnosť paralelných ideálnych urbanistických plánov (ani v minulosti tomu nebolo inak).

Naratívna časť esejí spoločenských zadaní potom ukázala niektoré prípady kedy ideálny urbanistický plán vznikol a následne bol premietaný do ideových urbanistických plánov a záväzných plánov v českom prostredí. To však nevylučuje rovinu ideálneho urbanistického plánu ako kreatívneho počinu, na ktorý by malo spoločenské prostredie – zadanie vplyv.

Jedným z dôležitých záverov je určitá banálnosť hypotézy. Prípadne potreba dokazovať, preukazovať niečo zrejmé, avšak opomínané. Toto opomínanie je však dôvodom si podobné hypotézy klásť.

MODEL - KONCEPT

4

4.1 Ako sa ideálny urbanistický plán premieta do stavby miest v českom prostredí?

Hypotézou časti Model – koncept je, že sa ideálny urbanistický plán, skrz ideový urbanistický plán, premieta do tvorby identity mesta, teda jeho stavby.

Miestnym priemetom ideálneho urbanistického plánu (model - vzor) je ideový urbanistický plán (koncept - zásada). Po úpravách sa môže stať záväzným plánom a ovplyvniť tak identitu mesta, jeho stavbu.

4.2 Vzťah ideálneho urbanistického plánu a ideového urbanistického plánu

Rešerš teórie a archívna práca odhalila niekoľko možných druhov aplikácie ideálneho urbanistického plánu do podoby ideového urbanistického plánu pomocou komparácie dostupných grafických a textových častí. Autorská činnosťou je reprezentovaná ako:

konceptia mesta
súťažný urbanistický projekt
výskumno-vzdelávacia činnosť

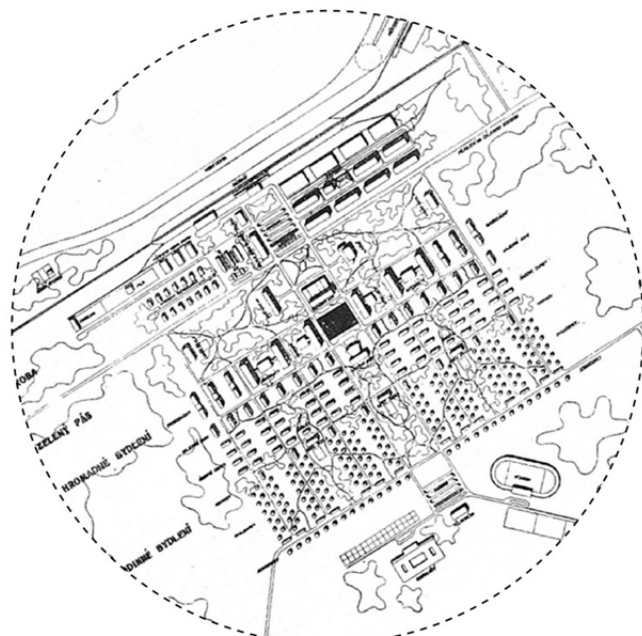
Komparácie plánov

Komparácia urbanistických plánov autora (ideálnych i ideových) môže prebehnúť za predpokladu znalosti jeho práce (jeho ideálnych urbanistických plánov, ideových urbanistických plánov), miesta pôsobenia (špecializácie na oblasť odborovú alebo fyzickú) , väzbám vyplývajúcim z jeho vzdelania (vzťah učiteľ- žiak, žiak - žiak), práce (vzťah nadriadený, kolegiálny) a časovým zaradením (možnosti vplyvov danej doby). Nie vždy sú však všetky tieto veci zrejmé a pre komparáciu vždy nutné. Dochádza sa do nutnej podrobnosti archívnu a rešeršnou prácou.

Na základe odhalených znakov je možné dovodiť autorstvo ďalších plánov, príbuzných miestom pôsobenia a časovým obdobím pôsobenia. Autorstvo je však teoretické, kým sa nepotvrdí iným spôsobom. Podobným spôsobom je možné dovodiť vzťah ideového urbanistického plánu s neautorovým ideálnym urbanistickým plánom, pokiaľ nevytvoril špecificky jeho derivát.

Porovnávanými znakmi sú potom usporiadanie plánu v zmysle filozofie postupov, reálnymi prejavmi v návrhu priestorového, prípadne vzťahového usporiadania . Formálne potom grafický prejav.

Napríklad Ideální schéma průmyslového města Jiřího Voženíka (obr.hore) sústrediacieho modelu centrálnej oblasti s možným pásovým rozšírením, používaného firmou Baťa, pre ktorú J.Voženílek a E.Hruška spracovávali rôzne projekty. Zo schémy je zřejmé rozloženie funkcií i osnovy ideálnej schémy mesta.

Ideálne schéma je potom použité na úpravu rozostavaného sídliska v Zruči nad Sázavou, práve pre firmu Baťa, ideovým urbanistickým plánom Emanuela Hrušky z roku 1944, ten je dokončený v roku 1945 a stáva sa záväzným plánom. Je vidieť prenos myšlienok rozloženia funkcií i osnovy v miestnych podmienkach meandru rieky Sázava.

Ideový urbanistický plán je doplnený o komponovanie hmoty zástavby vo vzťahu k morfológickým danostiam typickým pre tvorbu autora a jeho modelu Regionálního sídliště v rekreačních

oblastech města(obr. v strede). (zdroj: HRUŠKA E.: Urbanistická forma, Tiskem Richarda Hrdličky, Praha, 1945, str. 128, 132, proces tvorby plánu možné dohľadať v štátnom archíve v Klečůvce pod i.č. 1693-1696)

Vidíme realizáciu do podoby dnešného prostredia na ortofotomape z roku 2015 (obr dole, zdroj: mapy.cz, sever vpravo)

Koncepcia mesta ako ideový urbanistický plán

Koncepcia mesta, teda jeho priestorového, funkčného a vzťahového usporiadania, odráža ideálny urbanistický plán v miestnych podmienkach. Je zväčša podkladom v procese implementácie, kedy sa postupne pretvára na záväzný plán. Mimo iné odpovedá na miestne zadanie – najmä na morfológiu územia, jeho krajinné zázemie, rozmiestnenie hlavných dopravných ťahov a historické štruktúry zástavby (história miesta, stávajúci stav), kde na základe hodnôt daného ideálneho urbanistického plánu vyhodnocuje integráciu týchto častí.

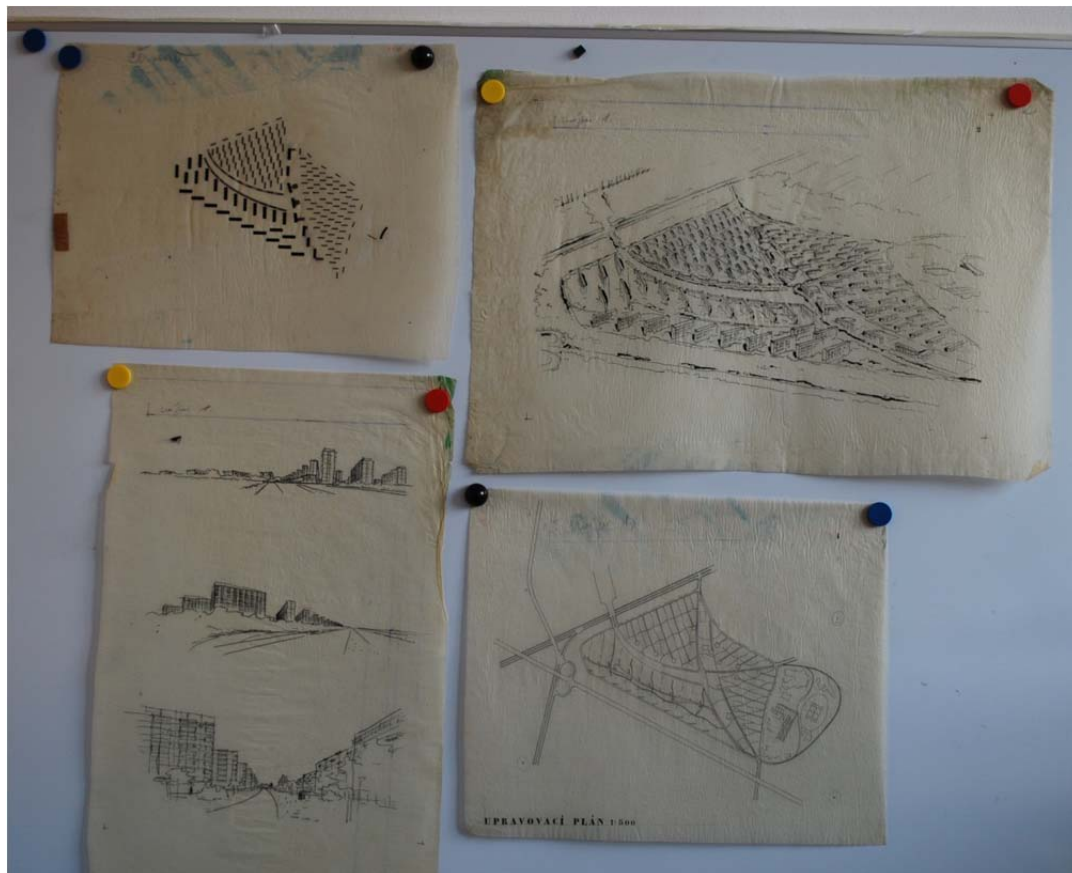
Pred implementáciou do záväzného plánu je vždy zrejماً invencia tvorcu/ov plánu, ktorá sa premieta do práce so zadaním, jeho interpretáciou, prípadne doplnením častí a myšlienkových rovín, ktoré zadanie nevyžadovalo. Napríklad kvôli špecifickosti miesta, oblasti a vnímania tejto špecifickosti v danej dobe.

Táto invencia je jadrom urbanistickej profesie, aplikáciou teoretického modelu ideálneho urbanistického plánu vlastného prípadne cudzieho (podoba urbanistických zásad odrážajúcich aktuálnu hodnotovú interpretáciu, prípadne interpretáciu ucelených teoretických modelov).

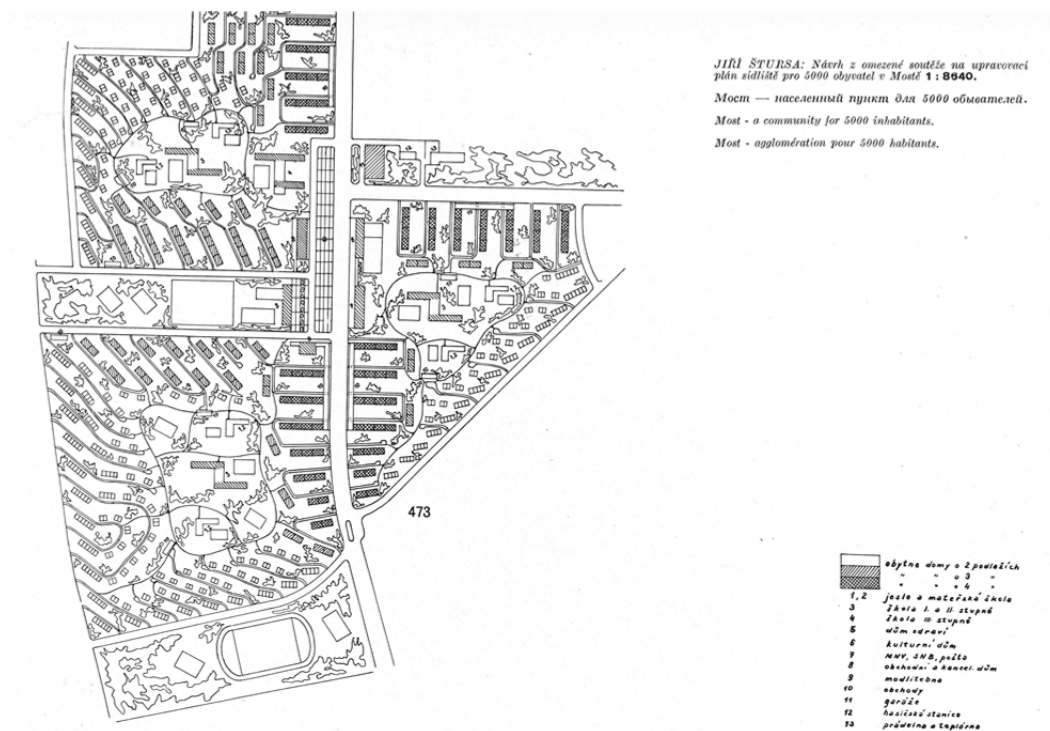
Použitie daného ideálneho urbanistického plánu je dokázané komparáciou plánov.

Napríklad Sídliisko Černý Les v Ostrave od architekta J.Štursa a kol., je aplikovaným modelom Regionálneho sídlíšťa vzniknutý na základe transformácie modelu pásového mesta N.A. Miljutina a rozvinutím ideí skupiny PAS. Rovnaký model bol použitý i na podobu mesta Most.¹¹⁵ Invencia v aplikácii ideálneho urbanistického plánu v prípade mesta Most sa potom prejavuje v dôraze na severo-južný ťah ako spojnicu s pôvodným historickým jadrom mesta. Plán je potom priamo reflektovaný v dnešnej časti mesta Podžatecká, kde je zrejماً jeho použitie kvôli štruktúre zástavby. Tá reaguje na krivky uličného skeletu, prípadne ich necháva prechádzať pravidelnou štruktúrou k čomu nie je zrejماً morfológický dôvod. Tento spôsob usporiadania zástavby je pre J.Štursa v tomto období typický a objavuje sa i v sídlíšti Bělský Les v Ostrave.

115PILÁT K.: Výstavba vzorných sídlíšťa a jejich poslání, ŠTURSA J. : Sociálně organizační předpoklady pro plánování vzorného sídlíšťa v Ostravě a Mostě str. 201 -212, Architektura ČSR, Praha, 1948, HRUŠKA E. : Urbanistická forma, Tiskem Richarda Hrdličky, Praha, 1945, str. 125, Práce posluchačů, Architekt SIA 1933, Praha, str.81-82

Obr 4.1 ŠTURSA J.: Regionální sídliště, 1944, archiv autora, poriadené v NTM

Obr 4.2 PILÁT K.: Výstavba vzorných sídlišť a jejich poslání, str. 208, Architektura ČSR, Praha, 1948, obr. Štursova koncepcia pro Most

Súťažný urbanistický projekt ako ideový urbanistický plán

Súťažný urbanistický plán je aplikáciou ideálneho urbanistického plánu. Táto aplikácia sa dá deliť na vedomú a nevedomú, podľa toho či autor sleduje vedome aplikáciu ideálneho urbanistického plánu (teoretického modelu vlastného, prípadne cudzieho).

Použitie daného ideálneho urbanistického plánu je dokázané komparáciou plánov s dôrazom na zistenie použitia tohto modelu.

Napríklad súťažné projekty Roman Koucký architektonická kancelár, s.r.o. - Urbanistická ideová súťaž na rozvoj mesta Teplice 1999-2000, ústí nad Labem centrum 1992 – 1993, Vyzvaná súťaž na územní plán Českých Budějovic 1995, Urbanistická ideová kombinovaná súťaž na územní plán sídelního útvaru Hradec Králové 1997 a ďalšie boli podkladom pre knihu Elementární urbanismus¹¹⁶, ktorá vyjadruje ideálny urbanistický model autora a odkazuje na vyššie zmienené súťažné projekty.

Nevedomá aplikácia vyplýva z praktickej činnosti kedy daná osoba odzrkadľuje svojou praxou ideálny urbanistický plán (teoretického modelu vlastného, prípadne cudzieho).

Použitie daného ideálneho urbanistického plánu je dokázané komparáciou plánov s týmto modelom, prípadne abstrahovaním opakujúcich sa princípov z praktickej činnosti na základe textovej a výkresovej časti.

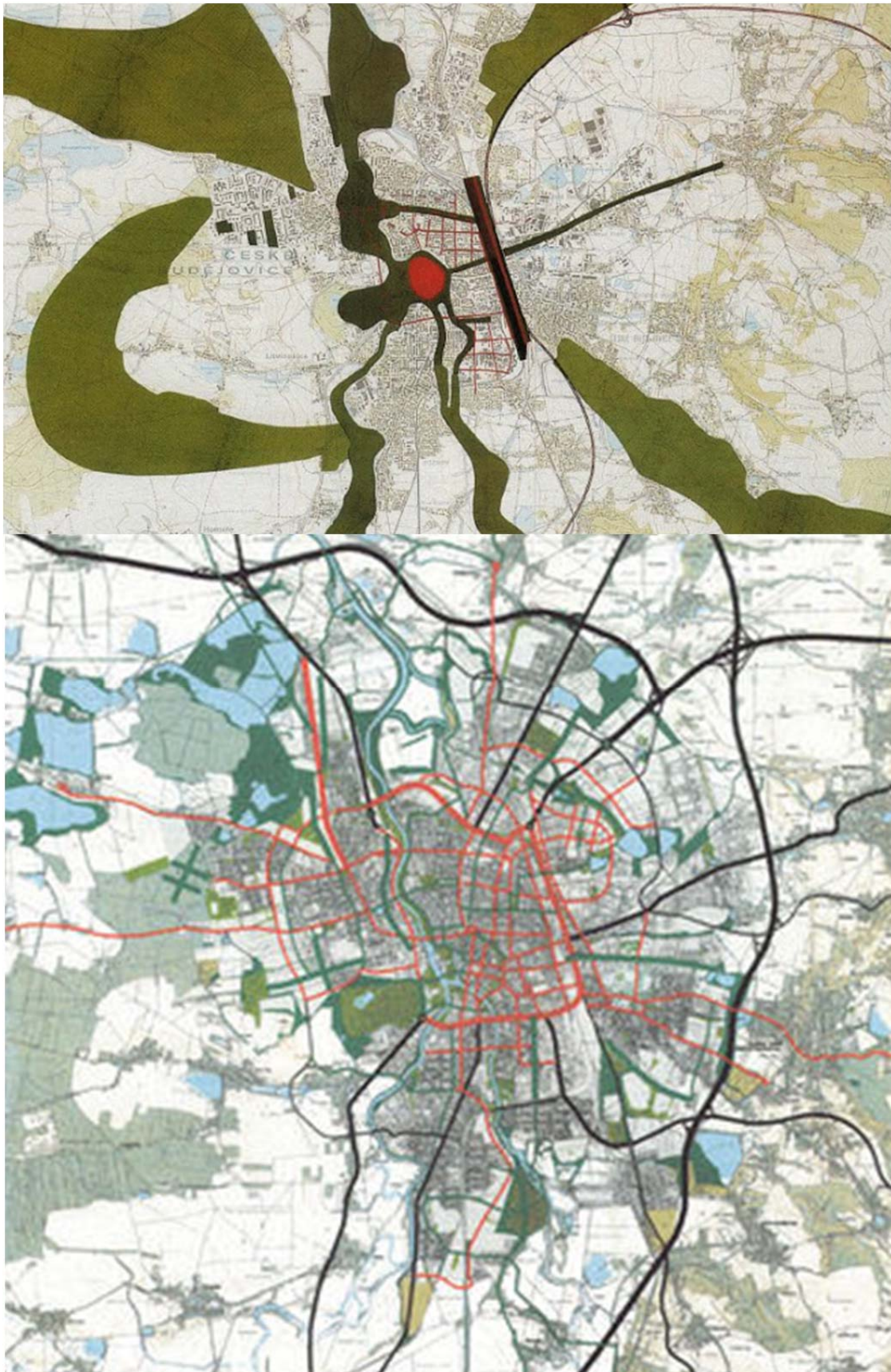
Urbanistická súťaž je potom vhodným spôsobom ako hľadať varianty ideových urbanistických plánov pre potrebu stavby mesta. Je zároveň dobrým spôsobom ako vidieť varietu prístupov ideových urbanistických plánov v danom čase. Pokiaľ sa s ideovým urbanistickým plánom pracuje ďalej môže sa stať záväzným plánom a ovplyvniť tak identitu mesta, jeho stavbu.

Napríklad súťaž „Vyzvaná súťaž na územní plán Českých Budějovic“ z roku 1995 vybrala ideový urbanistický plán tímu Hrůša-Pelčák, ten potom previedol časť týchto ideí (napríklad polohu niektorých častí hlavného komunikačného skeletu) do záväzného plánu – Územního plánu Českých Budějovic z roku 2000.

Podrobne sa touto problematikou zapodieva riešenie čiastkovej časti D/12 výskumu Metodika zadávání územních plánů – KOLAŘÍK R., LANDA F., KOLAŘÍKOVÁ L: Urbanistická soutěž.¹¹⁷

116 KOUCKÝ R.: Kniha 2.0: elementární urbanismus. Zlatý řez, Praha, 2006

117 JEHLÍK J. a kol. : Metodika zadávání územních plánů, České vysoké učení technické v Praze, 2015, Praha, KOLAŘÍK R., LANDA F., KOLAŘÍKOVÁ L: Urbanistická soutěž.

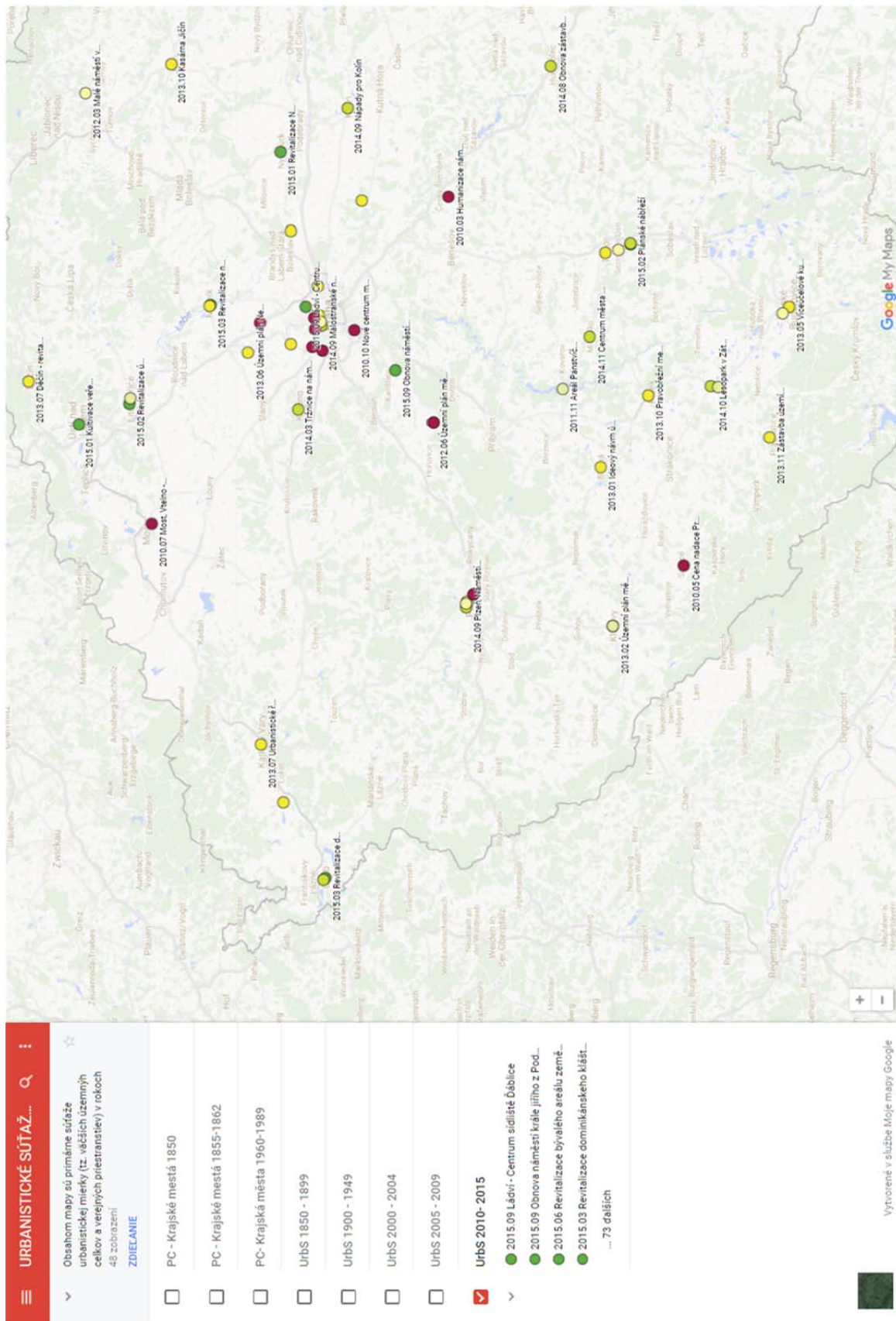
Obr 4.3 Komparace části výkresů Vyzvané soutěže na územní plán Českých Budějovic z roku 1995(hore) a Územního plánu Českých Budějovic z roku 2000 (dole), autorov P.Hrůša, P.Pelčák a kol., obrázky sú orezané zdroj: Architekt 1996 , internetový zdroj: www.hrusa-atelierbrno.cz, dohľadane 1.2.2017

Mapa urbanistických súťaží 1850 - 2015

Na základe rešerše teórií, akademických prác a archívnej práci bola vytvorená mapa, ktorá zaznamenáva jednotlivé urbanistické súťaže s popisom, prípadne obrazovým doplnkom. Jednotlivé záznamy sú delené podľa rokov.

Odkaz na Mapu urbanistických súťaží 1850-2015:

<https://drive.google.com/open?id=1C2-DXQP5XZZnFGPu43Z3Sz2hw5E&usp=sharing>

Obr 4.4 Ukážka mapy urbanistických súťaží zdroj: archív autora

Výskumno-vzdelávacia činnosť ako ideový urbanistický plán

Výskumno-vzdelávacia činnosť v urbanizme je aplikáciou ideálneho urbanistického plánu. Nemusí sa jednať o miestnu aplikáciu potom ostáva u roviny ideálneho urbanistického plánu - modelu. Môže sa jednať o systémovú aplikáciu nového prvku, tvorby nového ideálneho urbanistického plánu a podobne.

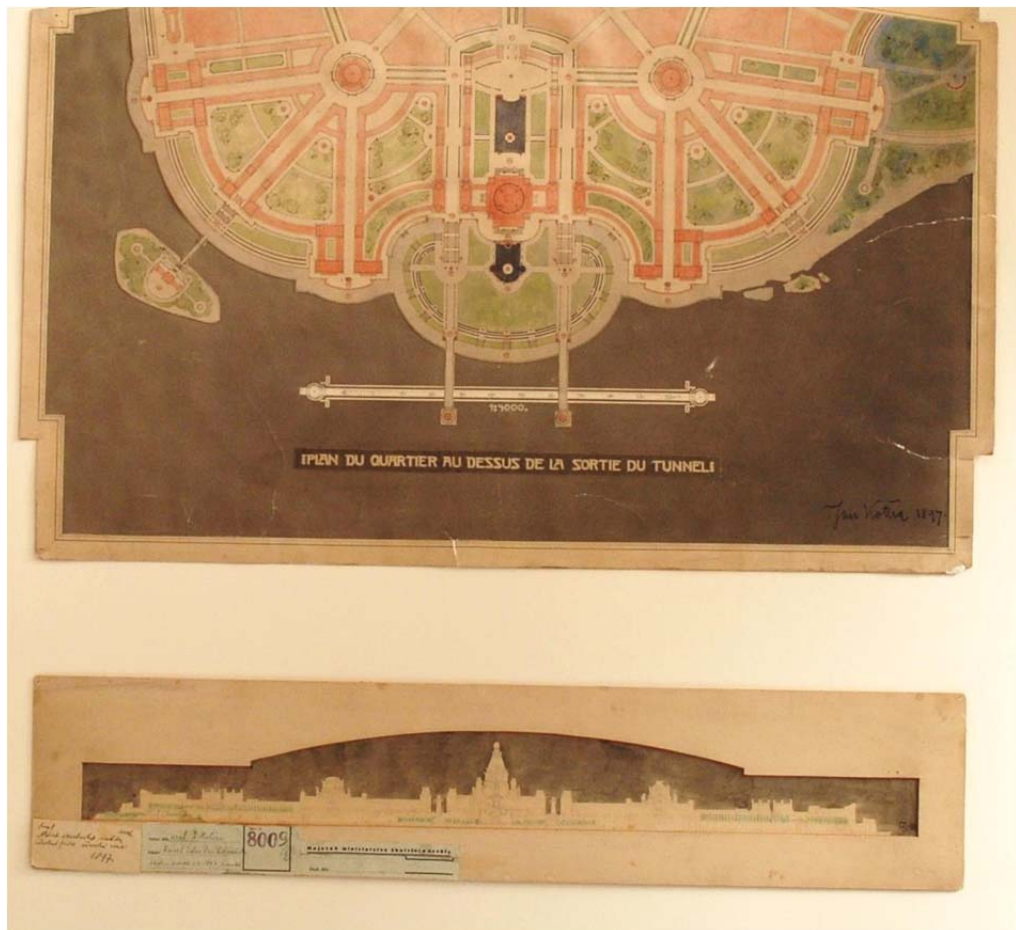
Vyučovanie urbanistickej profesie na architektonických školách má a malo historicky podobu urbanistických zásad - modelu odrážajúceho aktuálnu hodnotovú interpretáciu, prípadne ucelený teoretický model daného učiteľa/ov. Model je tak ďalej reprodukován. O začleňovaní urbanistického vyučovania, jeho rozširovania a predávaní znalostí sa zmieňuje Antonín Engel v článku Ústav stavby miest na vysoké škole architektury a pozemního stavitelství v Praze (Architekt SIA, 1938, str.38): *„Jestliže pisatel těchto řádků přenesl přednášení této nauky na sílu mladší, učinil tak s dobrým rozmyslem, chtěje tak zavčas podchytiti mladou a vývoje schopnou sílu pro další velké a nesnadné úkoly, jež ji čekají, aniž ovšem sám tím přestal býti urbanistou, jemuž tato nauka leží na srdci...“*

Použitie daného ideálneho urbanistického plánu je dokázané komparáciou s týmto modelom. Napríklad je možné graficky porovnať záverečnú prácu Jána Kotěry na *Project d'une ville idéale*, 1897 (obr 4.5) s prácou jeho učiteľa Otta Wagnera na projekte *Der Karlsplatz*, 1901 (obr 4.6) a vidieť paralely v komponovaní priestorových väzieb a výrazových prvkov dominant mestskej štruktúry.

Ideálny urbanistický model vo vyučovaní je potvrdený porovnávaním archíválií - zápiskov z prednášok, prípadne zachovaných skript v jednotlivých obdobiach (obr 4.7, 4.8).

Výskumná rovina je možná ako interpretácia urbanisticko-spoločenských javov v určenom hodnotovom rámci, prípadovými štúdiami a tvorbou, prípadne rozvíjaním, ideálnych urbanistických plánov.

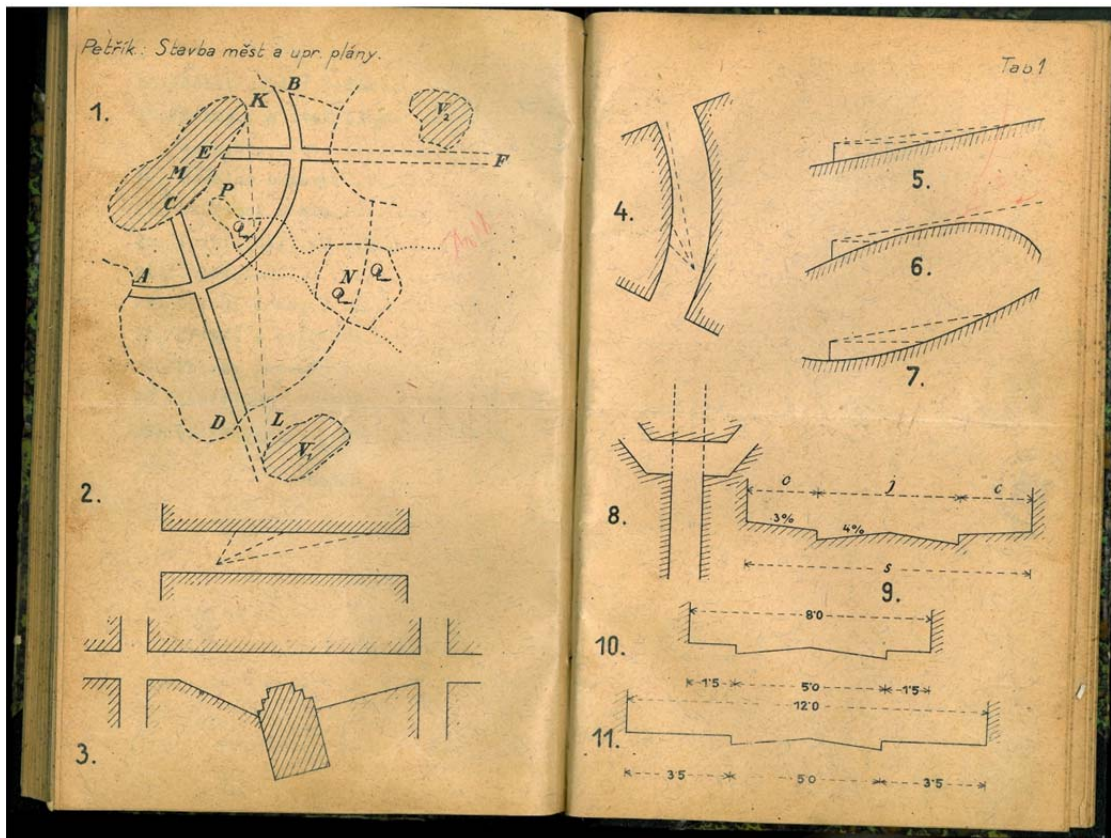
Napríklad je možné sledovať činnosť katedry urbanizmu FS Praha na niekoľkých overovacích ideových urbanistických projektoch pre Pražskou-středočeskou aglomeraci (KRISÉ J., DOUTLÍK L., MARHOLD K., TODL, J.KRÁSNÝ, J.NĚMEC, J.ZAJÍC a další 1971- obr. 4.9) , alebo Plzeň Centrální oblast (KRISÉ J., DOUTLÍK L., MARHOLD K., 1973- obr. 4.10). Tieto projekty preukazujú dlhodobé používanie prípadových štúdií pre preverovanie možností tvaroslovia a kapacít daných území .

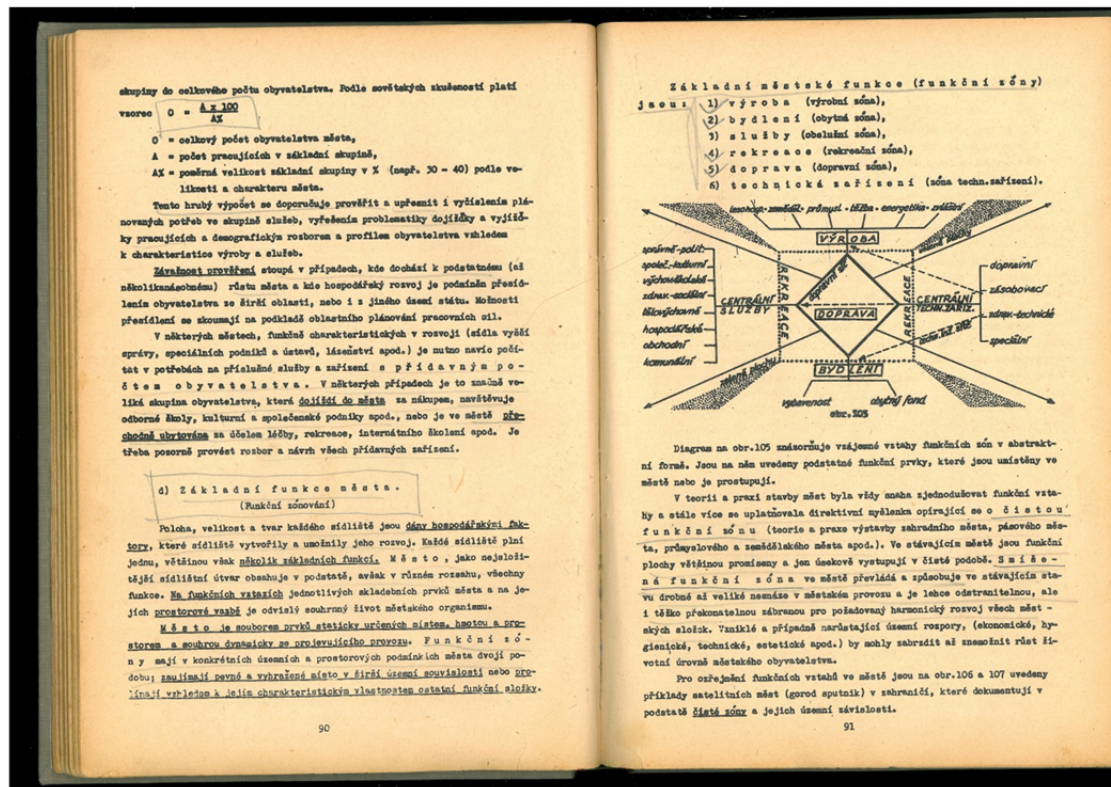
Obr 4.5 KOTĚRA J.: *Project d'une ville idéale*, 1897, archiv autora v ArchivNTM, orez

Obr 4.6 WAGNER O.: *Der Karlsplatz*, 1901, www.grids-blog.com dohl'adané 12.2.2017

Obr 4.7 Příklad poznámek, PETŘÍK J.: Stavba měst a plány upravovací, 1930, tab. 1.

Obr 4.8 Příklad skript KRÁSNÝ J.: Základy urbanismu, 1960, str.90-91

Inštitucionalizácia hľadania ideálneho urbanistického plánu

Proces tvorby ideálnych a ideových urbanistických plánov bol v minulosti predmetom výskumu niekoľkých organizácií. Hlavne potom v období medzi rokmi 1948 -1989, kedy boli architekti sústredení v rôznych druhoch inštitúcií, ktoré túto činnosť vykonávali organizovane. Neuvádzam činnosť obcí, spolkov a komôr. Pre ucelenosť uvádzam niektoré z organizácií a inštitúcií ktoré sa týmto výskumom a jeho aplikáciou systematicky zapodievali.

Masarykova akademie práce Ústavu pro stavbu měst (MAP ÚSM) 1922-1947

Ústav bol jednou z vedúcich organizácií na poli urbanizmu. Spadal v úrovni ústredného výboru pod časť VI. národohospodársky a sociálny. V roku 1939 bol doplnený Ústav pro stavbu vesnic. V rokoch 1927 až 1931 vydával ústav časopis Stavba měst a venkovských obcí. Medzi predných predstaviteľov patrili napríklad L.Kubík, O.Fierlinger, V.Zákrejs, F.Polka, J.Vaněček, R.Zelenka, E.Zika a ďalší.

Ústav urbanismu a regionalismu (ÚUR) 1949 – 1951

Ústav vznikol spojením ústavov MAPu pre stavbu mesta a stavbu dediny. Bol neskôr začlenený pod VÚSA.

Zemský studijní a plánovací ústav Moravskoslezský (ZSPÚ) 1945 – 1949

Reformovaný Institut für Strukturforschung (1941, pôvodne Národohospodársky ústav, založený 1938 V.Bumbou). Medzi predných predstaviteľov patrili napríklad B.Fuchs, E.Hruška, J.Kumpošt a ďalší.

Výskumný ústavu pro stavebnictví a architekturu (VÚSA) 1951- 1952

Ústav združoval ÚUR a bol nasledovníckou organizáciou Výskumného ústavu stavebnictví (VÚS) z roku 1951.

Ústav architektury a územního plánování (ÚAÚP) 1952-1954

Ústav bol nasledovníckou organizáciou VÚSA v otázkach architektúry a urbanizmu. Medzi predných predstaviteľov patrili napríklad B.Fuchs, J.Kumpošt, V. Matoušek a ďalší. Medzi publikácie patrí MATOUŠEK V.: Komposice a organisace města, 1953.

Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SURPMO) 1954 – 1989

Vznikol z ateliéru R, ktorý bol pôvodne súčasťou Stavoprojektu Praha. Bol hlavným pracoviskom riešiacim otázky ochrany historického obrazu miest i v oblasti urbanizmu. Podieľal sa na mnohých prácach súvisiacich s vyhodnocovaním historického fondu a jeho asanácie.

Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA) 1954 -1994

Ústav bol nasledovníckou organizáciou ÚAÚP. Bol hlavnou výskumnou organizáciou v tomto období. Pracoval na výskumných úlohách staviteľstva, urbanizmu – ktoré

spracovával napríklad i sociologickými prieskumami a podobne. Vydával časopisy vydával časopis Výstavba a architektura 1954-1994 a Urbanismus a územní plánování 1967-1973. Medzi predných predstaviteľov patrili napríklad J. Voženílek, V. Matoušek, E. Škarda, A. Viklický, J. Štván, L. Lábus (starší), J. Plos a ďalší.

Medzi dôležité publikácie patrí

VÚVA: Stavba měst a vesnic Urbanistická příručka, Praha, 1957

VÚVA: Rozvoj životního prostředí měst a vesnic v ČSSR. Studie výhledu, Brno, 1966

VÚVA: Pravidla plánování a stavby sídlišť, Brno, 1966

VÚVA : Zásady a pravidla územního plánování, sv. 1-4, Praha, Brno, 1982-1984

Státní ústav pro územní plánování (TERPLAN) 1954 -1992

Vydával časopis Územní plánování 1967 – 1973, Územní plánování a urbanismus (v spolupráci s VÚVA do 1992, 1993-1994 Terplan a.s., 1995 MH, 1996-1997 MMR) 1974 – 1997. Bol hlavným ústavom pre otázky územného plánovania a podieľal sa na území ČSR plánovaní veľkých celkov.

Štátny inštitút urbanizmu a územného plánovania (URBION) 1956-1993, 2008-2013

V roku 1969 sa z neho oddelil Slovenské výskumné a vývojové centrum urbanizmu a architektúry (CUA). Vydával časopis Urbanita 1973-1993, 2009-2013. Bol hlavným ústavom pre otázky územného plánovania a podieľal sa na území SSR plánovaní veľkých celkov.

Stavoprojekt 1948-1989

1949 – 1951 ČSSZ n.p. PA-100

1952 – 1954 Stavoprojekt (národní podnik od 1953 státní ústav)

1954 – 1965 Státní projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic (od 1956 ako samostatné celky pod ÚSBOV pod SVV, od 1958 Krajské projektové ústavy

1966 – 1989 – Stavoprojekt, KPÚ

Do tejto organizácie spadali všetci aktívni architekti po roku 1951 (s výnimkami napr. J. Kroha, ateliér neskôr začlenený) s výnimkou rokov 1968-1972. Predstavuje hlavnú tvorčiu silu architektov v tomto období

Ústavu územního rozvoje (ÚÚR) 1994 - dodnes

Ústav nasledujúci činnosť VÚVA, avšak už len v agentúrnej rovine, nie rovine výskumnej. Vydáva časopis Urbanismus a územní rozvoj od roku 1998 dodnes, ktorý nahradil Časopis Územní rozvoj 1995-1997.

Podrobná história týchto inštitúcií však nie je zámerom tejto práce.¹¹⁸

118 pozn. inštitucionálnym výskumom sa zapodieva dlhodobo Markéta Žáčková, napríklad KRISTEK K., ŽÁČKOVÁ M.: Od chaosu k novému řádu, Didot, Brno, 2015, ŽÁČKOVÁ M. : Historie a činnost urbanistického pracoviště výzkumného ústavu výstavby a architektury v Brně, dizertační práce, 2014

4.3 Vzťah ideový urbanistický plán, tvorba identity mesta a stavba mesta

Identita mesta nie je tvorená len jeho stavbou. Je zložená z ďalších faktorov a ponúka i subjektívnu interpretáciu založenú na skúsenosti jedinca s týmto prostredím.

Ideový urbanistický plán prevažne zasahuje do identity mesta v rovine kvalít trvalých materiálnych až abstraktných.

KVALITY		TRVALÉ				DOČASNÉ		
		PROSTOROVÁ MORFOLOGIE	ROZHRANÍ PROSTORU		PRVKY V PROSTORU			
MATERIÁLNI						VLIVY PROSTŘEDÍ		
		POZICE VE MĚSTĚ	STAVEBNÍ VÝVOJ		UŽÍVÁNÍ PROSTORU a STAVEB			
ABSTRAKTNÍ		LOKALITA	PAMĚŤ MÍSTA					

Obr 4.11 Tabuľka kvalít tvoriacich identitu mestského priestoru VOJTÍK Š. : Identita mestského priestoru jako soubor kvalít a její proměna v období střetu tradičních a moderních přístupů v utváření města, dizertační práce, 2015, str. 33

Ideový urbanistický plán tak interpretuje urbanistické hodnoty danej doby, prostredia a jeho rozvoja . Podľa Romana Kouckého „*Naším úkolem je popsat hodnoty, ale především vyhledat a popsat potenciál. Naše návrhy se, vždy na základě předchozích analýz, pokoušejí postavit nové obrazy města, které neberou historii jako svazující a nepřemožitelné břížě, ale jako „podklad“, jako výchozí bodk dalšímu „současnému a zejména budoucímu “ životu.*“¹¹⁹

Jednotlivé ideové urbanistické plány reprezentujú názor doby (naplňajú spoločenské zadanie). To čo kedysi bolo hodnotou to môže byť dnes opakom a obrátene. Hodnoty sú tak menné a z tohto pohľadu sa i urbanistická história interpretuje z pohľadu interpretujúceho. To isté platí i o jej budúcnosti. O tomto hovorí Kevin Lynch nasledovné „*Since past and future are present concepts, built in similar ways out of present data and attitudes, their correspondence is not surprising. Though the two have equal reality in the mind and a paralel structure, they are quite unlike each other in the data they employ. The past is built of multitude of experiences, continually brought to mind by institutions, by the material enviroment , by written records. The concept of the future feeds on thinner stuff. Not only is it objectively uncertain (and*

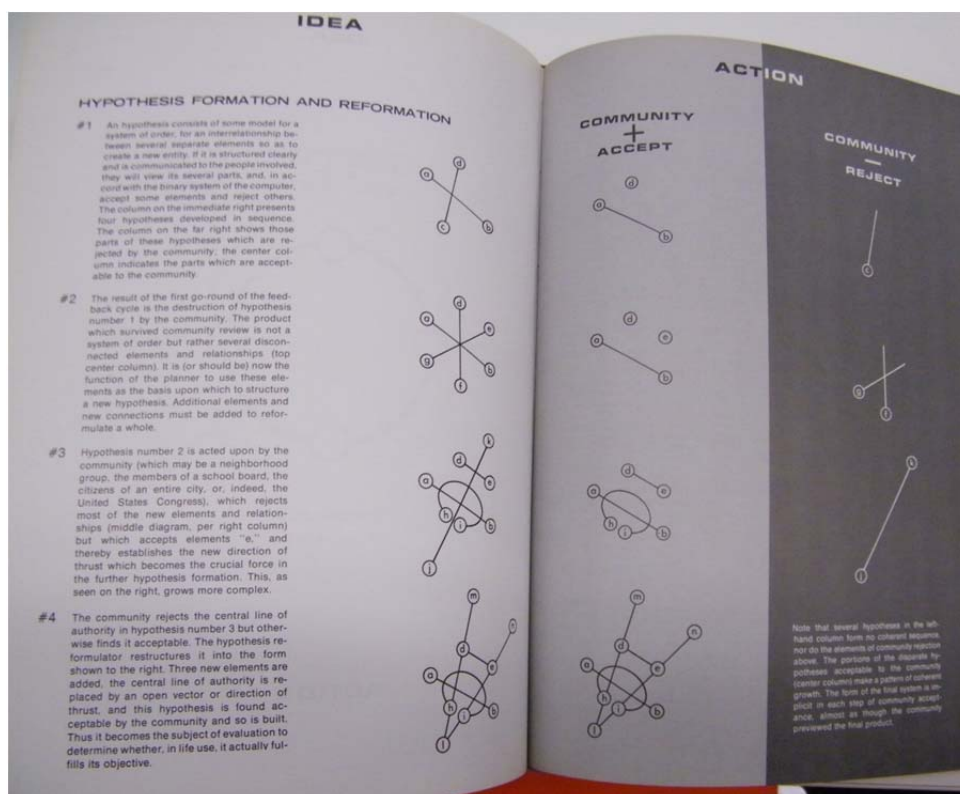
119 KOUCKÝ R.: Kniha 2.0: elementární urbanismus. Zlatý řez, Praha, 2006, str. 17

so is the past, of course, as any historian will ruefully admit), but also subjectively it seems less solid and rich.“¹²⁰

Z úvah je ďalej zrejmé, že dosah nášho vnímania budúcnosti je odrazom nášho možného dopadu na ňu a možnosťami nášho emocionálneho prepojenia s ňou. To môže ovplyvňovať napríklad iný pohľad plánovačov na situáciu podľa ich veku a hodnotových rebríčkov spoločnosti v ktorej žili.

Ideové urbanistické plány mesta sa v čase vrstvia. Touto myšlienkou sa podrobne zapodieval Edmund N. Bacon¹²¹. Kedy vidí vo vrstvení ideových urbanistických plánov jeden zo základných princípov miest. Podrobná práca s hypotézou formovania a reformovania na základe akceptovania urbanistických princípov verejnosťou prípadne ich odmietnutím je postavená na

- postupnej realizácií prvkov ideového urbanistického plánu – prípadne ich nerealizovaním alebo ich nenaplnením
- ich následným použitím v nasledujúcom ideovom urbanistickom pláne a opakovanie procesu .

Obr 4.12 BACON E.N.: Design of Cities, Thames and Hudson Ltd., London, 1967, str. 261-262

V závere svojej práce dochádza k záveru, že i samotný proces navrhovania stavby mesta, teda ideový urbanistický plán, potrebuje svoj návrh a prácu s komunitou pre ktorú slúži, aby návrh neodmietla.

120 KEVIN L.: What Time Is This Place?, The MIT Press, Massachusetts, 1972, str. 91

121 BACON E.N.: Design of Cities, Thames and Hudson Ltd., London, 1967

Ideový urbanistický plán a vrstvenie mesta

Po každom jednom opísaníu modelového plánovacieho cyklu vzniká v stavbe mesta nová vrstva. Ta je tvorená fyzickou realizáciou zmien a úprav v prostredí mesta, prípadne udržovaním stavu. Tato vrstva je reflexiou smerovania hodnôt a urbanistického rozvoja mesta.

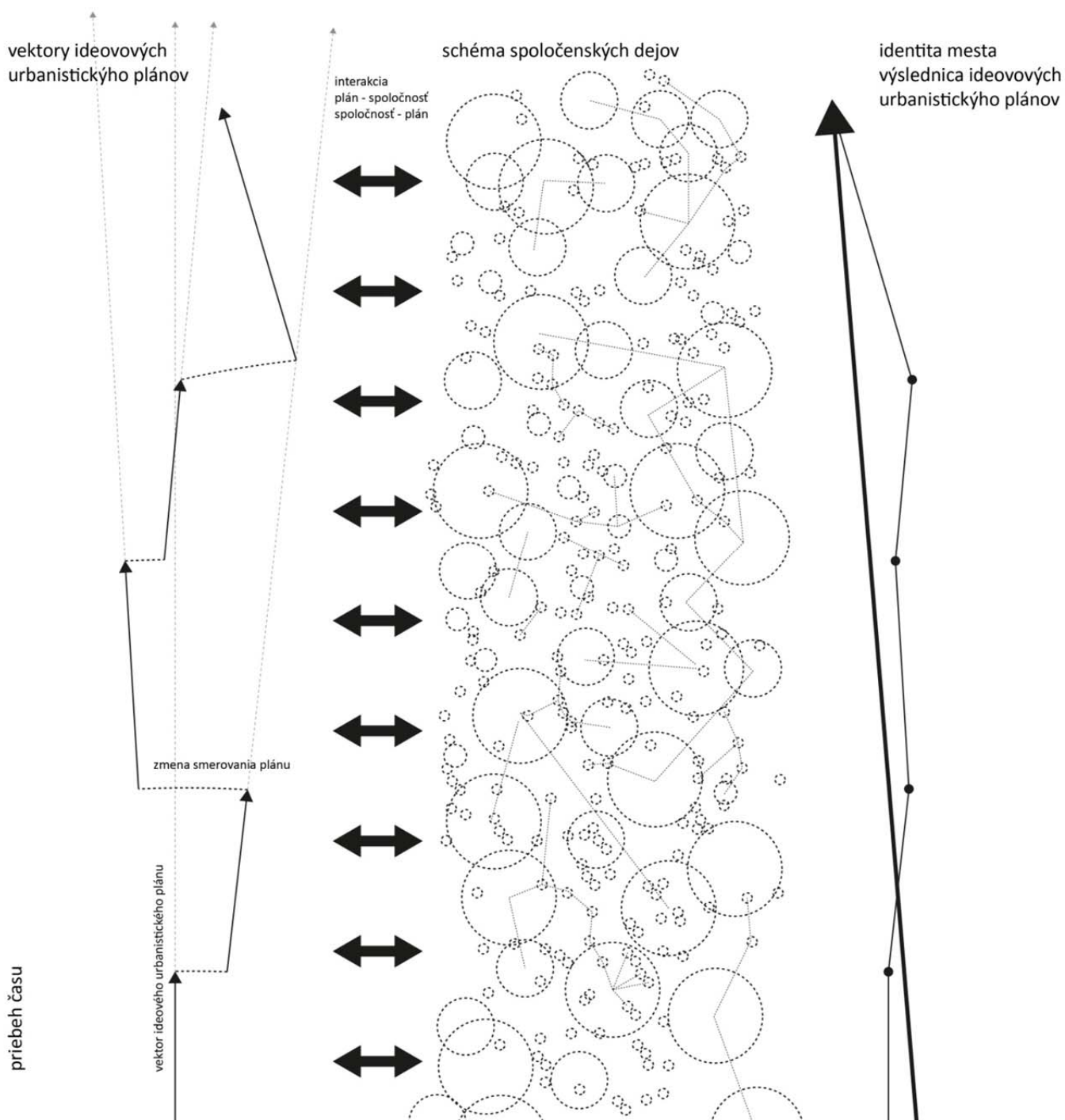
Implementácia ideového urbanistického plánu a následná stavba mesta postupne s pribúdajúcimi plánovacími cyklami vytvára a pretvára identitu mesta v rovine trvalých kvalít.

Vektor ideového urbanistického plánu

Vektor ideového urbanistického plánu je pomyselným vytýčením smerovania hodnôt a urbanistického rozvoja mesta – jeho stavby ku požadovanému stavu, ku ktorému chce plán napomôcť. Tento vektor sa mení v priebehu stavby mesta opakovaním plánovacieho cyklu.

Výrazné zmeny vektora sú pre mesto so stabilným rozvojom, bez vážneho dopadu procesu evaluácie a kríz netypické. Typická je táto zmena pre krízy spojené s deštrukciou či iným ohrozením prostredia, vlastne pri jeho takmer novom vzniku (prírodná katastrofa, vojnový konflikt, asanácia/prestavba veľkých častí územia mesta, vznik nových objemných častí mesta a ďalšie).

Pomyselná výslednica týchto vektorov sa dá chápať ako dnešné interpretácia urbanistických hodnôt mesta, smerovania jeho rozvoja a charakter na historickom základe predchádzajúcich ideových urbanistických plánov.

Obr 4.13 vytváranie pomyselnaj výslednice vektorov ideových urbanistických plánov v priebehu času

Zmeny vektora ideového urbanistického plánu

Boli identifikované tri základné podoby zmeny ideového urbanistického vektora a to:

kontinuum – ideové urbanistické plány udržujú kontinuum koncepcie – oblasti rozvoja (mení sa spôsob ich naplnenia nie však primárny účel), vrstvenie mesta spojené s adekvátnym pomerovým rozvojom, deštruktívne procesy v malej miere, primerané objemové zmeny. Napríklad mestá Plzeň, Jihlava, České Budějovice a ďalšie.

výkyv – ideové urbanistické plány výrazne zmenia základnú koncepciu v jednej vrstve a tým rozvinú sústavu mesta avšak pokračujú vrstvením, deštruktívne procesy v strednej až väčšej miere, stredné až veľké objemové zmeny. Napríklad mestá Ostrava, Příbram, Zlín a ďalšie.

zánik/vznik - ideové urbanistické plány vytvoria novú koncepciu – deštruktívne procesy vo veľkej miere (asanácia mesta, zmena z krajiny), veľké objemové zmeny. Napríklad mestá Most, Havířov, Březová a ďalšie.

Ilustrační příklad vrstvenia vektorov ideových urbanistických plánov

Mesto České Budějovice (ČB) - Schematický popis jednotlivých ideových urbanistických plánov v priebehu času a ukážka vrstvenia hodnôt jednotlivých plánov a ich smerovania na celkový obraz mesta.

1929 –MSÚ rozvíja mesto západným a južným smerom podľa zásad funkcionalizmu a navrhuje regulovať okolie mesta blokovou štruktúrou, venuje sa regulácií Pražského predměstí blokovým spôsobom.

1931 –V. Zákrejs, komponuje blokovú štruktúru a organizuje ju, začína prevažovať rozvrh zástavby juhozápadným smerom.

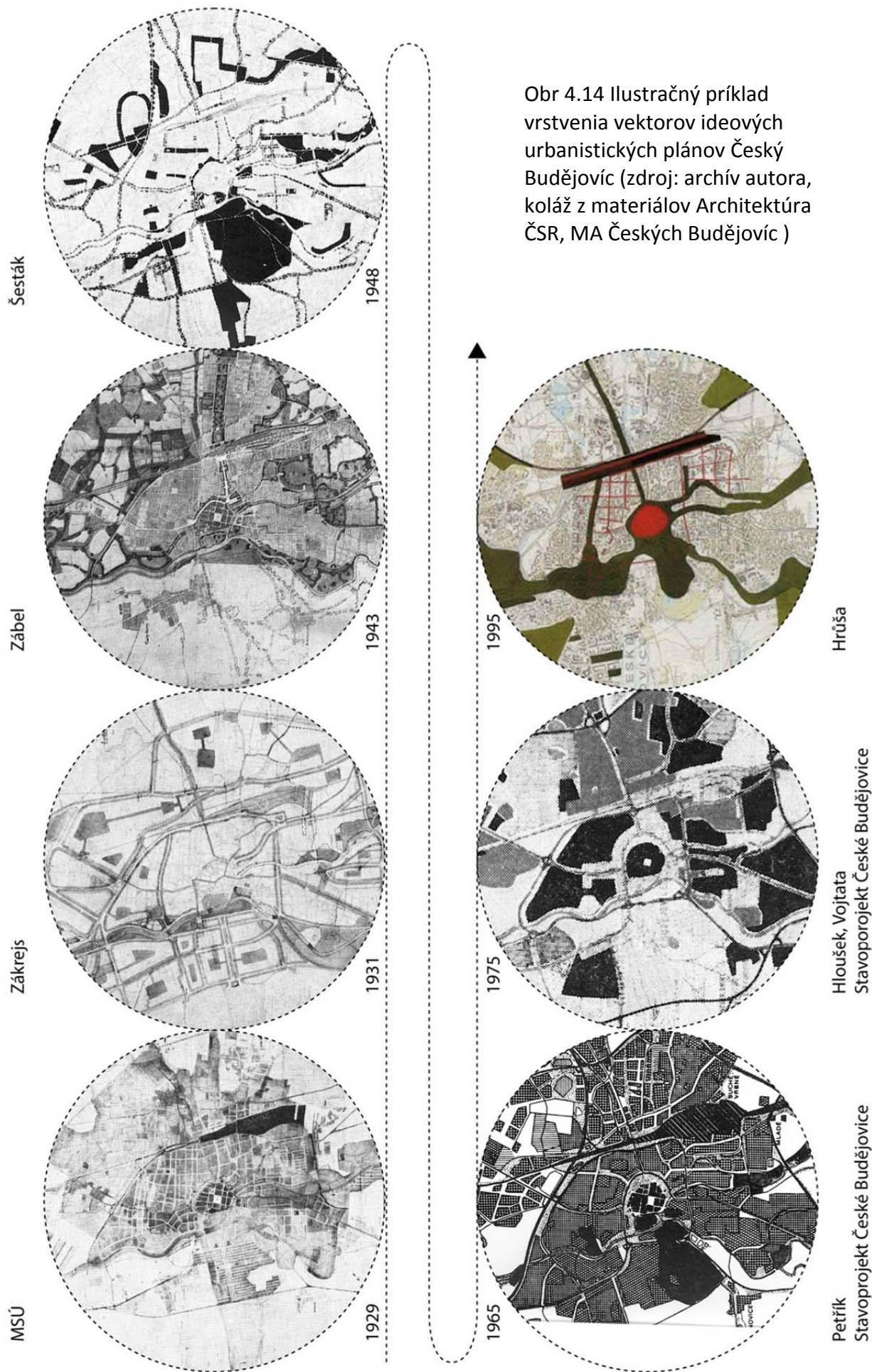
1943 – koncepcia mesta Zábel, plán ďalej rozvíja JZ orientáciu plánu komponovaním verejných priestranstiev v podobe západne -východnej osy v rovine nádražia, ktoré prestavuje, venuje sa významu parkov pre mesto ČB.

1948 – Šesták rozvíja koncepciu parkov ta sa potom prepisuje do Směrného plánu ČB z roku 1958, rozvoj je primárne orientovaný stále na brehoch Vltavy a dostavby Pražského predměstí.

1965 –Petřík a kol.– Stavoprojekt ČB – koncepcia následne zapracovaná v Směrném územním plánu ČB z roku 1965-69, posiluje západný breh Vltavy a zameriava sa na prestavbu Pražského predměstí a východnú pozíciu priemyselného mesta.

1975 –Hloušek, Vojtata a kol.– Stavoprojekt ČB – koncepcia následne zapracovaná v zmene Směrném územním plánu ČB z roku 1979 rozširuje koncepciu mesta o nové severo-západné územie budúceho sídliska Máj v návaznosti na dopravné riešenie.

1995 – Hruša, Pelčák a kol.- koncepcia zapracovaná do územného plánu z roku 2000, orientácia na pozíciu krajiny a cestnej siete.

Obr 4.14 Ilustračný příklad vrstvení vektorov ideových urbanistických plánov Český Budějovic (zdroj: archív autora, koláž z materiálů Architektúra ČSR, MA Českých Budějovic)

4.4 Vybrané ideálne urbanistické plány českého prostredia

Bola zvolená samostatne číslovaná obrazová forma, popisu reprezentantov ideálnych urbanistických plánov – kartovým zobrazením. Tá ukazuje zobrazenie ideálneho urbanistického modelu a jeho ideových aplikácií jednotlivých autorov.

Autori (kolektívy autorov) boli vybraný na základe formulovania svojho myslenia do ucelených ideálnych urbanistických modelov, buď publikačnou činnosťou alebo vzdelávacou činnosťou.

Der
Städte-Bau
auf seinen
Römleischen Grundsätzen
in
alter und neuer Zeit.

Ein
Leitfaden zur richtigen Anschauung
der Architektur der monumentalen Plastik
unter besonderer Berücksichtigung auf Wien,
von

Architekt
Camillo Sitte
Reg. B. u. d. i. o. des k. k. B. Gemeindeforts in Wien

Wien, 1889
Verlag von Carl Passer
I. Akademiestraße 2 B.

in Italien, nicht fortgesetzt und geföhrt worden. 16.
In Italien haben wir dieselben Aufgaben und haben
den Kampf zu einem zwei oder drei Tausend auf die
ästhetischen Platzbildungen im Zusammenhang,
welche wiederum die Naturgeschichte zu geben sind.
Eine ganz kleine Skizze von einer kleinen
Gebäudegruppe hinter ein Haus von Padua. Hier ein
eines Seite angeordnet ist ein 3. Gebäude
an 2 Tausend 5. Gebäude in 1. Gebäude
an 1/2 Tausend. Die verschiedenen Plätze
sind sehr abwechslungsreich.
In Verona sind ähnliche Häuser eine oder
zwei Tausend angeordnet sind ein das
eine Tausend mittig untereinander
von dem Hauptplatz ein ganzes Platz
front zu bekommen. Es ist richtig
bei dem Haus (Fig. 10); bei S. i. casa
Nagipore (Fig. 11) bei S. Anastasia (Fig. 12)
und anderen. Man sieht es allen
diesen Plätzen an daß jeder seine
Besonderheit hat, aber im Prinzip soll
jede für alle das ein Haus sehr
kommen mit den Hauptplätzen und
Kontakten zu anderen Gebäuden
hinüber.
Auch gibt es in Pavia alle
Plätze (siehe im Text) eine
auch. Der Hauptplatz liegt über
dem Hauptplatz in dieser Richtung
(Fig. 13).
Weiter kommt die Lage der
Hauptplätze an der Seite
von Wien in der Richtung Fig. 14.
unterhalb dem Hauptplatz von
Kontakten von S. Cita unterhalb
ist.
In diese Fälle allein sind eine
Bauweise zu dem ganz ungenügenden
genügenden modernen Typen
lassen es nicht über diesen
in der Richtung der Straße soll es
nichts aufgeben. Jeder soll
sich wohl keine Regel lassen als

Fig. 9
Padua: Hinter
Fig. 10
Verona: Hauptplatz
Fig. 11
Verona: Nagipore
Fig. 12
Verona: S. Anastasia
Fig. 13
Verona: S. Cita
Fig. 14
Verona: Hauptplatz

Časové obdobie:
1889

Názov:
**Stavba mesta podľa
umeleckých zásad**

Autor/i:
SITTE Camilo (1843-1903)

Popis/Autorova zpráva:
Autor opisuje v knihe z roku 1889 Stavba miest podľa umeleckých zásad prístup navrhovania mesta podľa sledovania princípov mestskej štruktúry. Dôležitou zložkou je komponovanie verejných priestranstiev v analógií na iné verjné priestranstvá, ktoré vznikli v minulosti. Dáva tak príklady pre komponovanie jednotlivých priestranstiev podľa ich významu, orientácie ku určitému druhu stavebného programu.

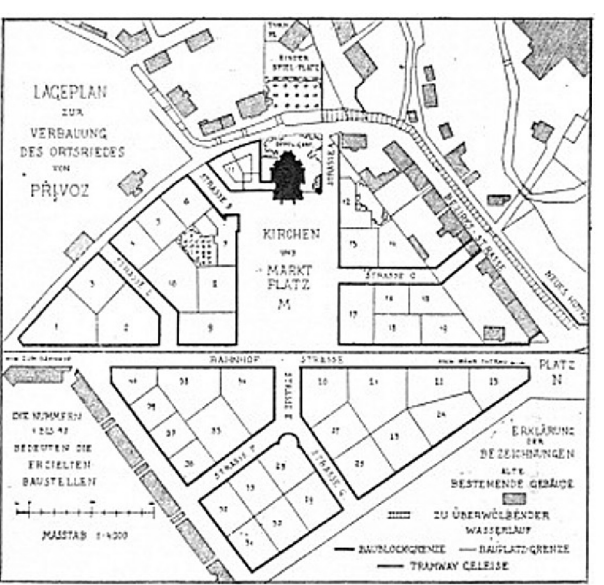
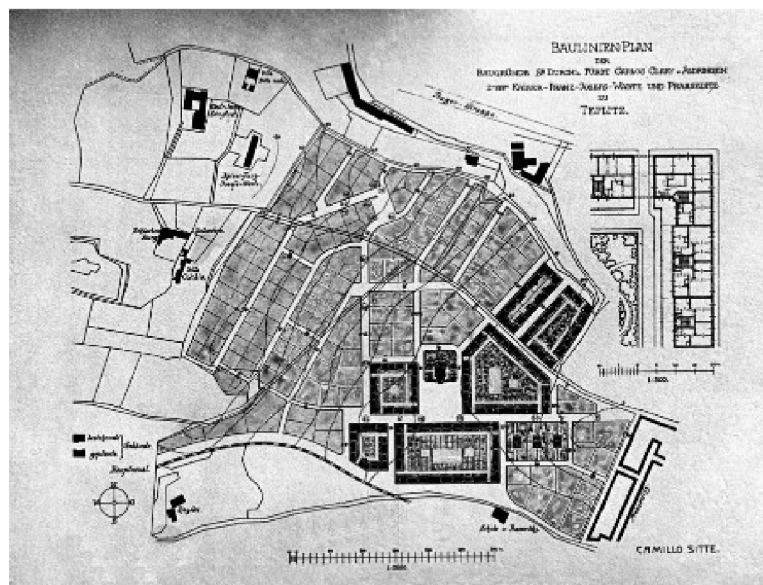
„Je preto vhodné, preskúmať niekoľko krásnych starých námestí a celých mestskej rozvržení - hľadať základ ich krásy, v nádeji, že pokiaľ ich správne pochopíme, môžeme ustanoviť sumu princípov, ktoré pokiaľ budú dodržované budú viesť k podobne obdivovateľnému výsledku.“
(preložené z anglického prekladu, COLLINS G.R.:The Birth of Modern City Planning, Dover publications, New York, 2006, str.138)

Interpretácia riešenia:
Výrazne komponované riešenie sa v schématických ideových urbanistických plánoch prejavu najmä v centrálnych verejných priestranstvách, tu je podľa zásad použitá analógia s historickým prostredím pre vytvorenie umeleckého dojmu. Štruktúra ostatných verejných priestranstiev je vedená s ohľadom na priehady, morfológiu i druh ulíc.

Aplikácia:
-Regulační plán Teplic, koniec 19.storočia
-Plán kráľovského hlavného mesta Olomouce Rozšíření města, 1894
-Regulační plán Ostravy – Přívozu, 1894

Zdroje:
obr. pôvodného rukopisu textu, <http://www.stavebni-forum.cz/sk/print/12852/camillo-sitte-urbanisticky-apel/>, dohľadané 1.9.2017
SITTE C.. Stavba měst podle umeleckých zásad. ARCH, preklad, 1995.ISBN 80-901608-1-6, tiež periodikum Städtebau od r.1904

Regulační plán Teplic, koniec 19.storočia, <http://teplice-teplitz.net/autori/karta/jmeno/76-camillo-sitte>, dohľadané 1.9.2017
Plán kráľovského hlavného mesta Olomouce Rozšíření města, 1894, <http://www.oldmapsonline.org/map/cuni/1129433>, dohľadané 1.9.2017
Regulační plán Ostravy – Přívozu, 1894, <http://www.archiweb.cz/news.php?action=show&type=1&id=7458>, dohľadané 1.9.2017

Časové období:
1919, tvorba 1915 - 1917

Název:
Ideální Velká Praha

Autor/i:
URBAN Max (1882 -1959)

Popis/Autorova zpráva:

„Úvodem.
Město možno srovnati jako mnoho jiných výtvarných věcí k živému tělu. Má jako ono kostru, oběh krevní, plíce, svalstvo, nervy a břicho
Pro vytvoření kostry fungují hlavně stávající město, terrain a železnice. to jsou složky pro nejhrubší kostru, jakousi páteř. Středry, spojovací cesty, jak radiální tak i periferické, možnosrovnati se žebry a život v těchto žebrech - provoz, dráhy elektrické atd. - s oběhem krevním, jsou to teploty života velkoměstského, které se rozdělují a rozvětvují na žíly, žilky a vlasečnice.
Tím vynikne liniový plán, na jehož podkladě možno prováděti detailní zastavení - jakési svalstvo města.
Plíce města jsou parky, volná prostranství zelená a lesy.
Nervstvem je citová stránka města: kulturní, organizační, hygienické, humanitní a jiné zřízení.
Břichem pak ,řízení aprovisační, založení pitné vody a kanalisace a konečně i ač bez jasné analogie opatření města teplem a světlem.“

Interpretácia riešenia:

Riešenie, v ktorom prevažuje dôraz na umelecké zásady, je možno považovať za model samotný kvôli svojmu rozsahu a pojatiu. VU autora prevažujú silne komponované riešenia s centrálnymi objektami, na ktoré je kladený v zástavbe extra dôraz. Objekty svojou štruktúrou, tak mesto tvoria.

Aplikácia:

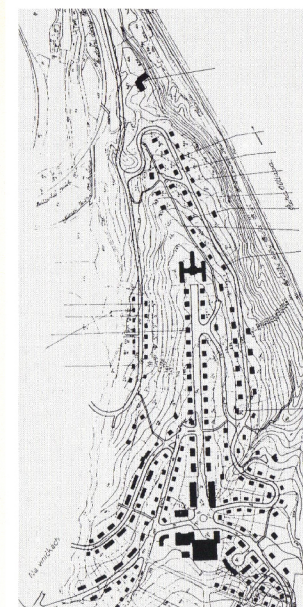
- Soutěž na regulaci severovýchodního sektoru., Praha, 1924
- Regulace Barrandova, 1928
- Ideový náčrtek regulační pro okolí národního divadla, Praha, 1934

Heslo: »Za padesát let.
Max Urban.

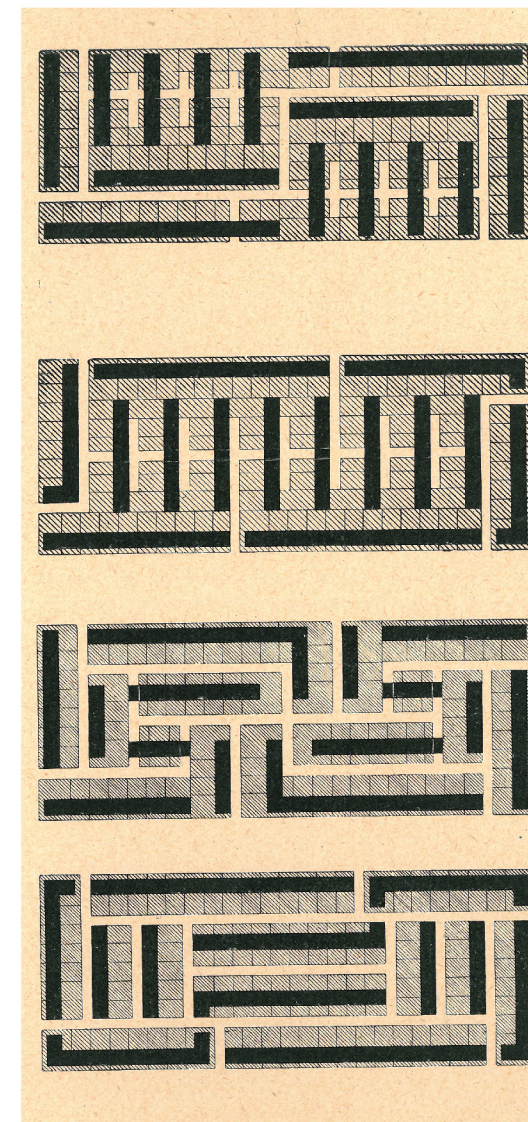
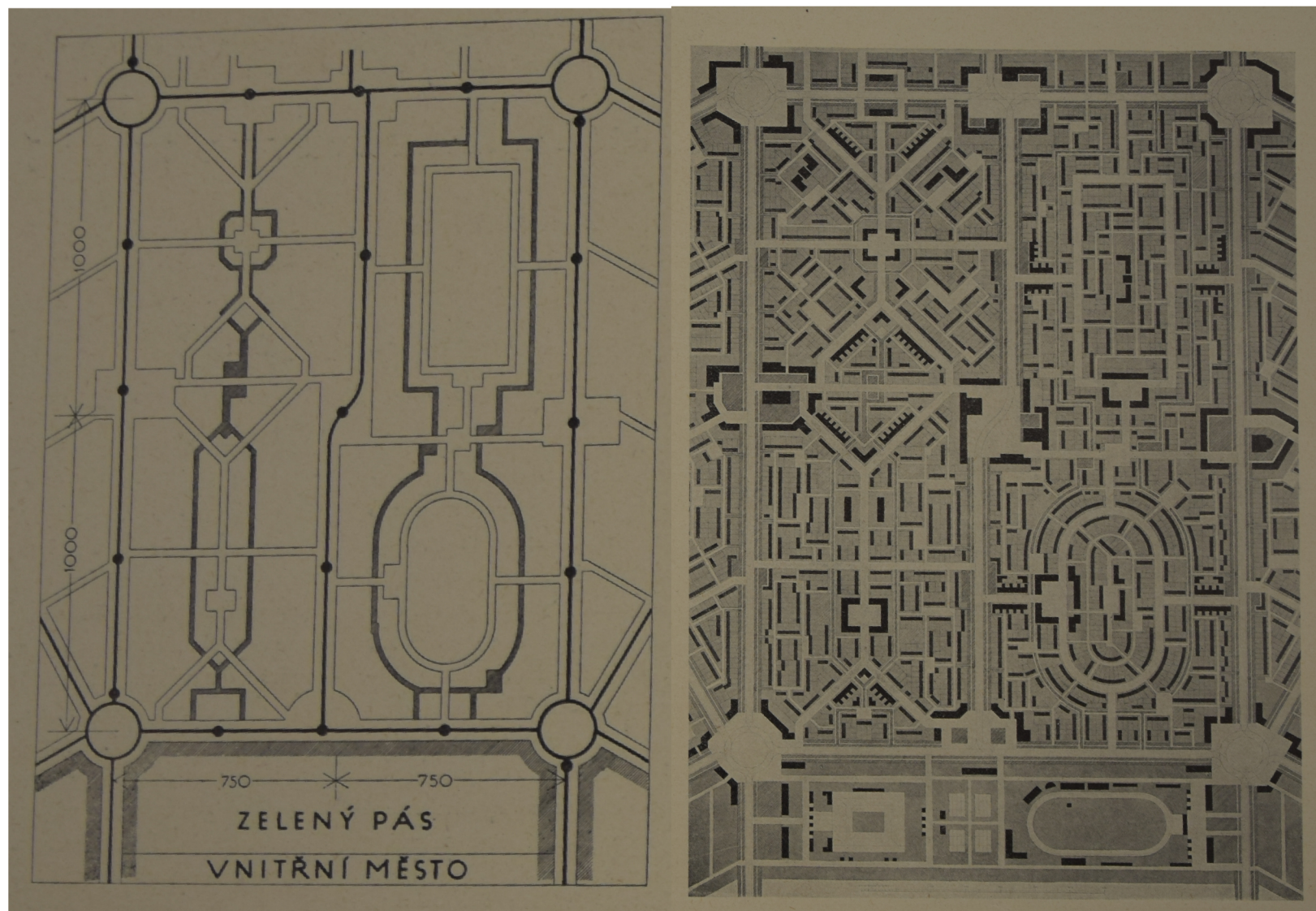

Regulace severovýchodního sektoru.

Zdroje:

- Ideální Velká Praha, 1919, archiv NTM
- Soutěž na regulaci severovýchodního sektoru., Praha, 1924, Časopis československých architektů SIA 1924, str.39-40
- Regulace Barrandova, 1928, <http://www.barrandov1928.cz/index.php/photos/album/9/photo/834.html> dohledáno 1.9.2017
- Ideový náčrtek regulační pro okolí národního divadla, Praha, 1934, Časopis Styl, 1934-1935, str. 187

Časové období:
1924 -1932

Název:
Příspěvky ku stavbě měst

Autor/i:
JANÁK Pavel (1882-1956)

Popis/Autorova zpráva:

„V budování našich měst a stávkách nových čtvrtí zdá se, že nastane konečně přerod od vžitého uzavřeného bloku k bloku otevřenému. Prozření u nás dostavuje se tu o mnoho později než v pokročilejším západě. A jsme v tomto hodě stavby měst snad ještě opožděnější, než je tomu v otázkách komunikačních a v regulaci starých měst. Kdežto v těchto oborech dospělo se již k jistým poznáním, zásadám a zavedení určité praxe, nevěnuje se téměř vůbec pozornost způsobům zastavění, zejména s hlediska hospodářství půdou a vzduchem. Lze říci, že v regulaci starých měst a v návrzích nových čtvrtí dovedeme již hodnotiti a řešiti potřeby komunikací a požadavky estetické a máme vypracovány příslušné technické metody značně vyspělé avšakve způsobu zastavění zůstáváme stále při bezmyšlenkovité a ve všech ohledech tak nesmyslné soustavě uzavřeného bloku.“

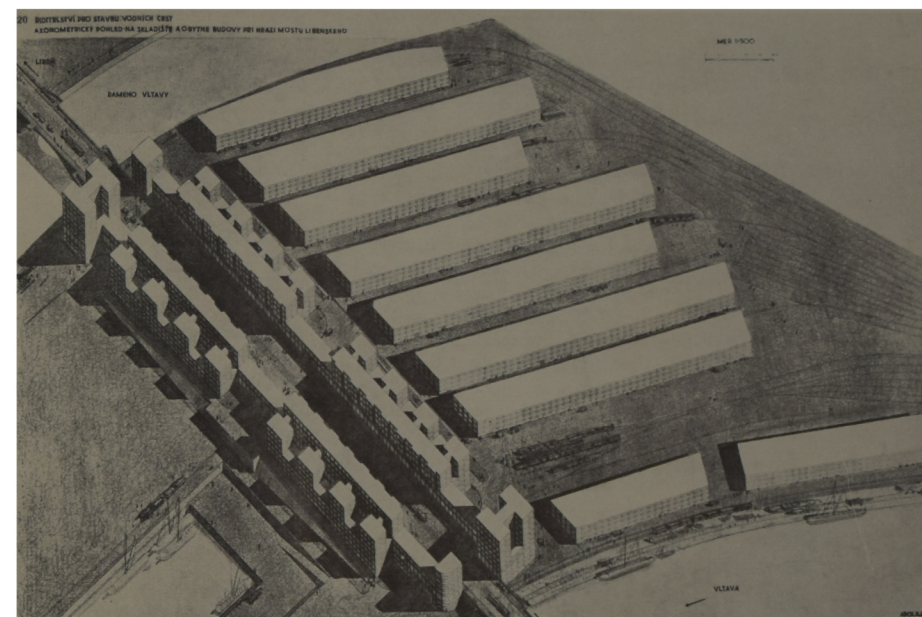
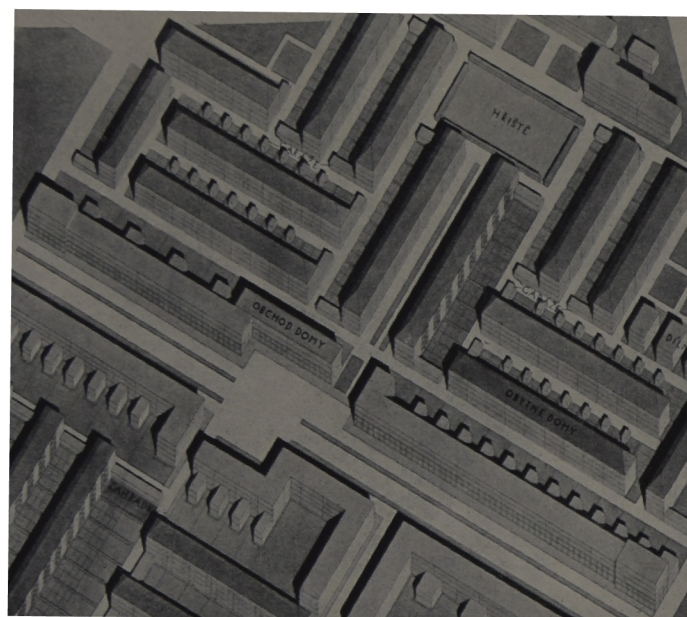
Dozrál sice konečně již názor, že pouhý systém uzavřených bloků utváří z města jednak neutěšené ulice beze všeho prostorového obsahu, jednak uzavřené prostory uvnitř domů odsuzuje k hygienickému a vzhledovému udušení. V této soustavě pustých ulic a neutěšených dvorů pootvěřením bloků získá nepatrně celek v podstatě se o mnoho nezlepší. Neboť polootevřené bloky, jak začínají být u nás obvyklé a jak je na našem vyobrazení přinášíme, nemají žádného logického vztahu k půdě a vzduchu. Jsou to stále stará regulační schemata.“

Interpretácia riešenia:

Jedná sa o systematické schématické riešenia organizácie zástavby, polootevorenj až otvorenej blokovej sústavy. Tieto riešenia sú tvarované výraznými objektami občianskej vybavenosti, ktoré majú v štruktúre zástavby výsostné postavenie.

Aplikácia:

- Směrnice pro úpravu Pankráce v Praze, 1927-1928
- Zastavění hráže Libeňského mostu, Praha, 1930

Zdroje:

Pre všetky materiály časopis Styl v rozmedzí rokov 1924-1932.

Časové obdobie:
1931

Názov:
La ville Radieuse

Autor/i:
JEANNERET-GRIS Charles-Édouard, Le Corbusier (1887-1965)

Popis/Autorova zpráva:

„Zářící město“ je zajímavé ve srovnání s Le Corbusierovým projektem "Une ville contemporaine" z r. 1922 (velkoměsto pro 3.000.000 obyvatel) a s „Plan Voisin“, především tím, že vysunuje obchodní mrakodrapovou City mimo geometrické centrum. Pod zřejmým vlivem sovětské výstavby socialistických měst aplikuje tu Le Corbusier mechanický princip pásmového města, pro "socgorod" vypracovaný Miljutinem a jeho spolupracovníky, na velkoměsto finančního kapitalismu. V sovětských plánech nových měst je baší a východiskem výrob a : průmysl ové a zemědělské pásmo, u „Zářícího města“ je osnovným elementem bydlení.

„Zářící město“, jako všechna velkoměsta kapitalismu, je oderváno od venkova, není spojeno se zemědělstvím. S principem pásmového města je v rozporu velmi důrazně vyjádřená akademická vertikální osa souměrnosti, a rovněž arabeskovitý zastavovací způsob v obytném okrsku. Volná arabeska zastavovacího plánu poskytuje sice četné plastické efekty, avšak, oproti jednořadovému zastavení, má četné praktické nevýhody: nestejněměrné vzdálenosti protějších průčelí, nestejněměrné oslunění; pravoúhlé zálomy domovních řad vrhají nepříznivé stíny. Dopravní třídy a autostrády jsou na mnohých místech vedeny těsně podél domovních řad.“

Interpretácia riešenia:

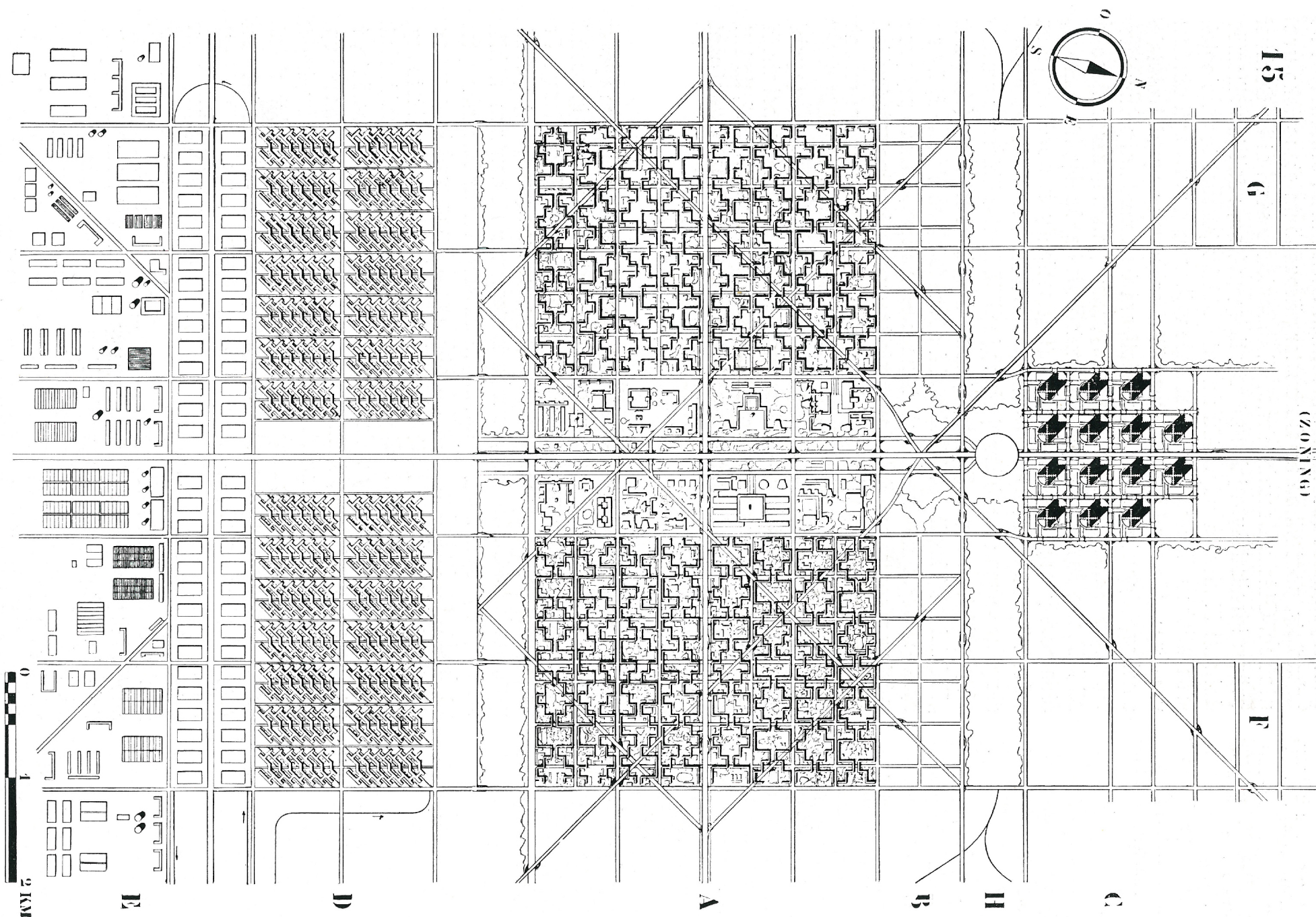
Jedná sa o klasické Le Corbusierové riešenie umiestnené do miestnej situácie potreby Baťova koncernu. Iné ponímanie zástavby (bytové domy) však neboli zadaním a preto sa riešenie nestretlo s pochopením.

Aplikácia:

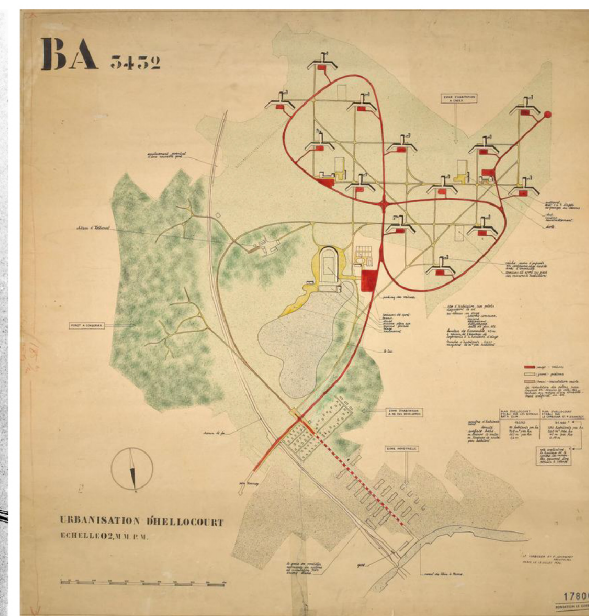
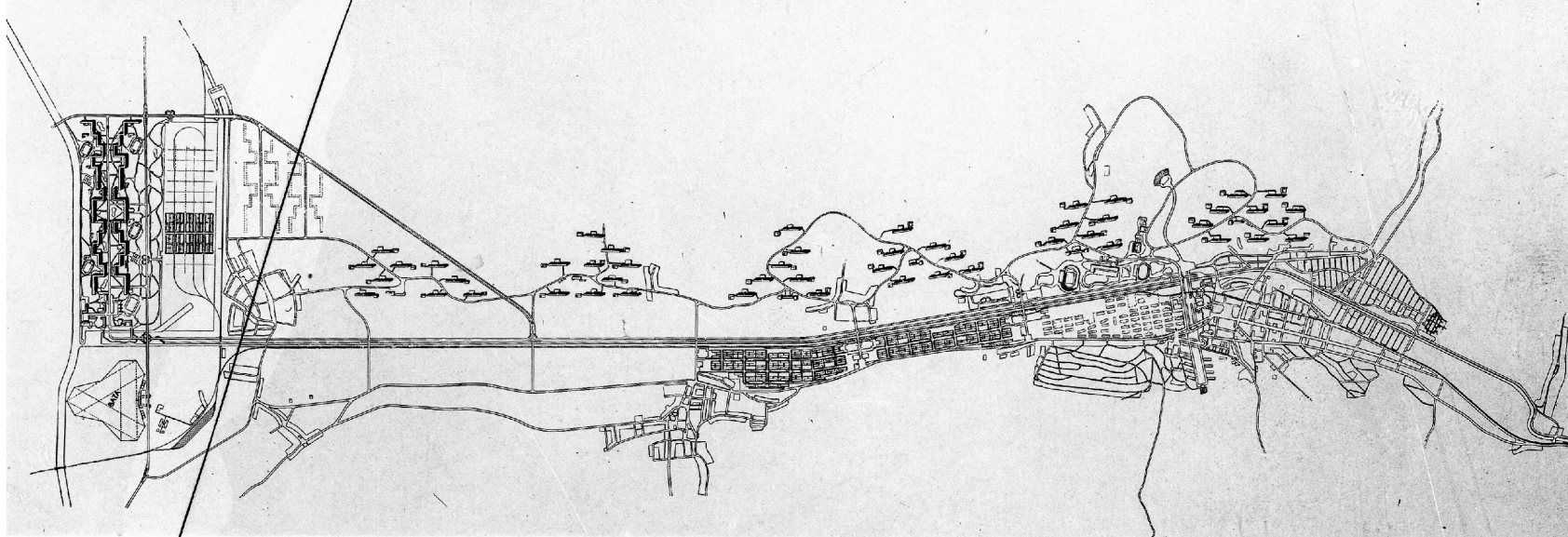
- Plán pre Zlín (pre firmu Baťa), 1935
- Plán pre Hellcourt (pre firmu Baťa), 1935

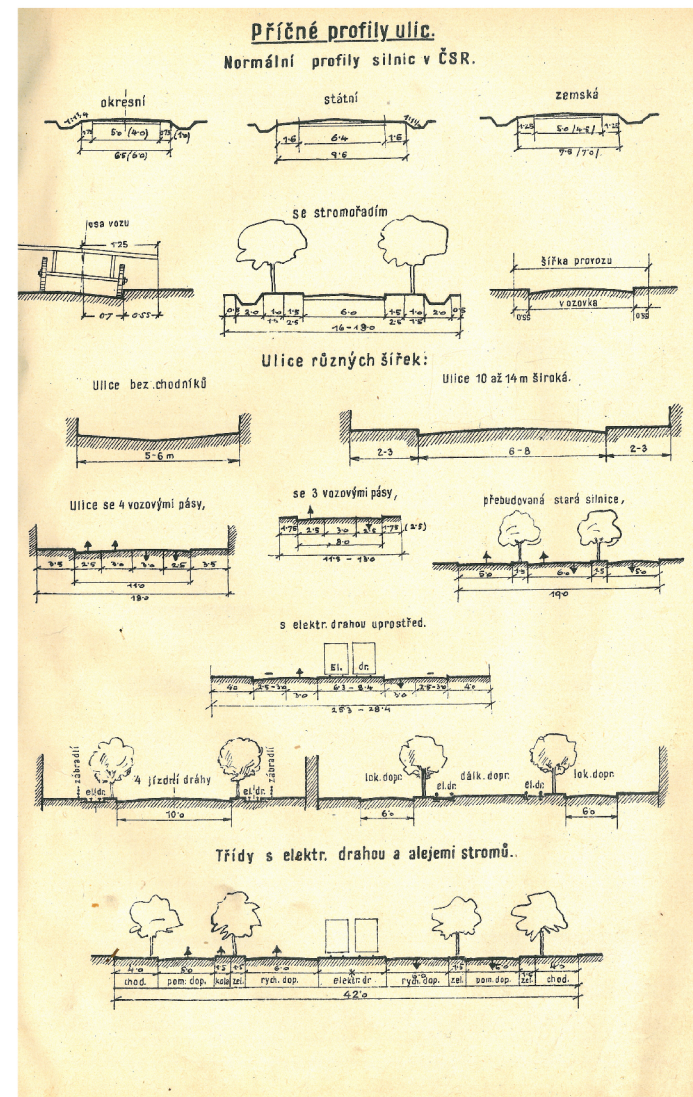
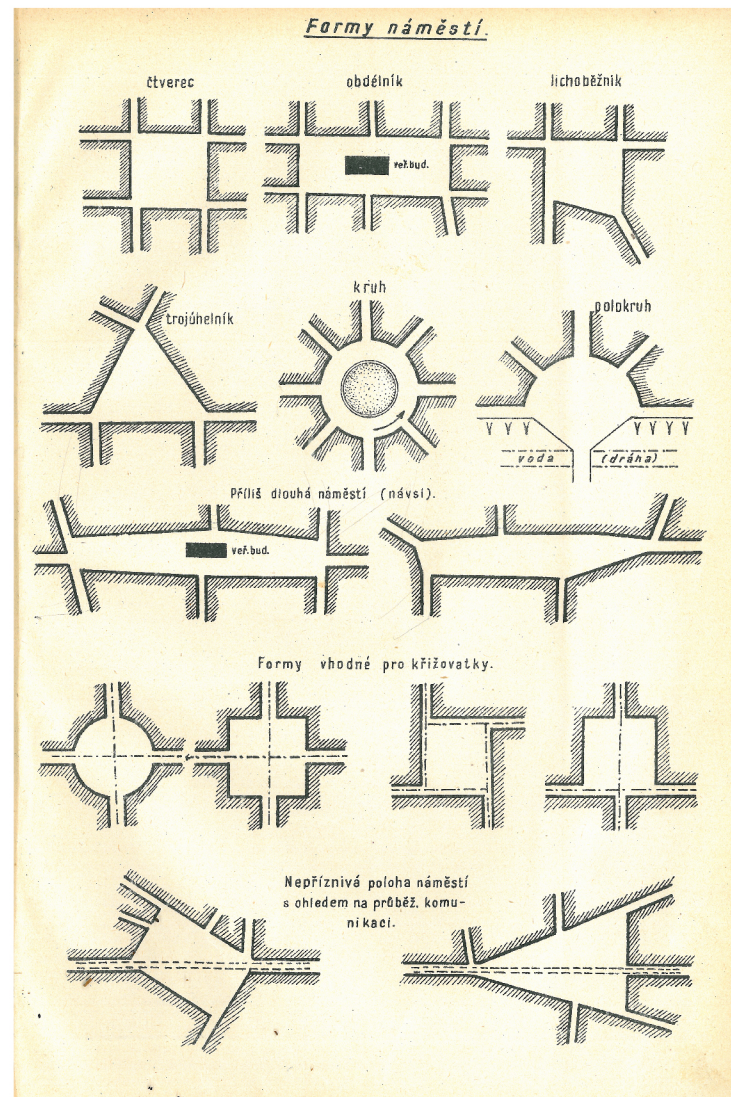
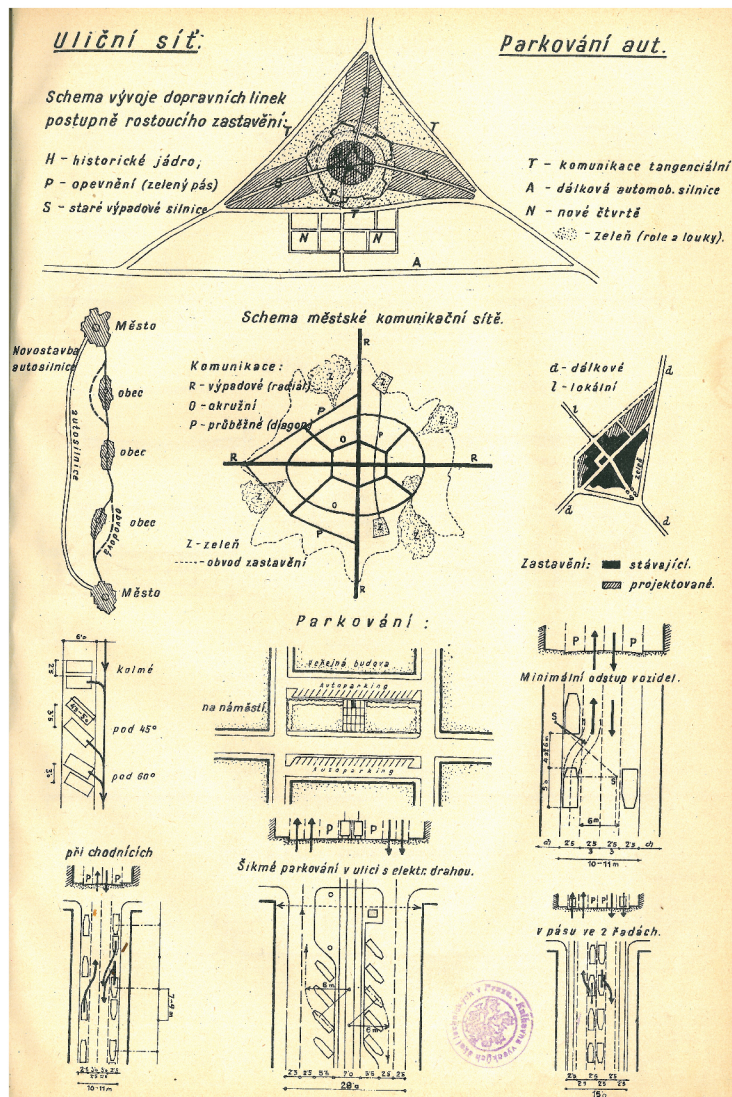
Zdroje:

La ville Radieuse, 1931, časopis Stavitel, 1932, str.23
Plán pre Zlín, 1935, XV 288 c v Státním okresním archivu ve Zlíně
Plán pro Hellcourt, 1935, <https://arkinetblog.wordpress.com/2009/11/23/agenda-zlin-%E2%80%93-model-town-of-modernism/>, dohľadané 1.9.2017

Occupations des coteaux exposés au soleil, par de grands immeubles d'habitation (type terrain accidenté, voir Nemours pages 26-27)

Časové obdobie:
1936

Názov:
Encyklopedie stavby měst

Autor/i:
PEŇÁZ Josef (1884-1961)

Popis/Autorova zpráva:

„Úkolem stavby měst a obcí jest řešit i otázky vzniku, vývoje a reorganice celkových osídlení i jejich částí, jakož i navrhovati projekty nových osídlení způsobem nejučelnějším. Jest to vlastně nejširší obor, zahrnující v sobě celou řadu otázek nejenom technických, ale i národohospodářských, sociálních, zdravotních, estetických a j.

Výstavba každého města i obce venkovské představuje vždy velmi vysoké investice. Přesto však bývá ošetřována nedokonale. Aby se předešlo všem hospodářským škodám, třeba proto hleděti k tomu, aby základní dispozice každého osídlení byly pokud možno nejdokonalejší.

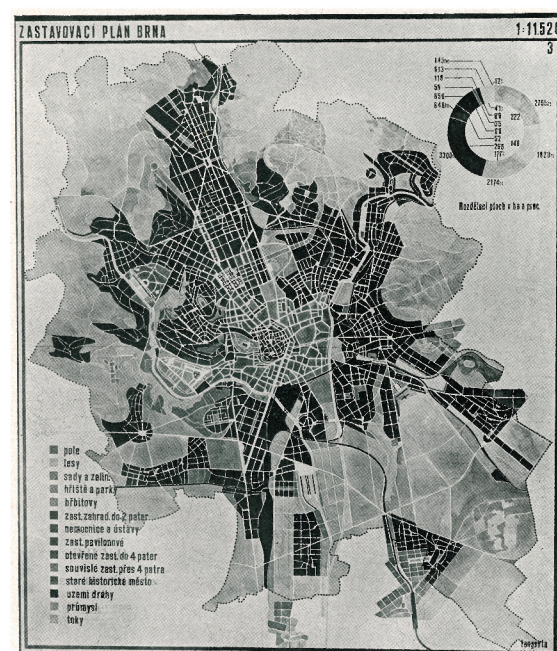
Přeměnění založení půdorysu stávajících obcí i měst v základních rysech a komunikacích jest skoro vůbec nemožné.

Většina měst i osídlení, v nichž se během staletí změnily již všechny stavby; kde přebývají zcela jiné národy i generace s novými zvyky a právy, zůstávají skoro vždy u základní půdorysné kostře bez podstatných změn. Ani velké požáry, případně zpuštění za váleek, neprojevují podstatných vlivů na základní půdorys osídlení, poněvadž se při přestavbách obnovují skoro vždy opět staré majetkové hranice.

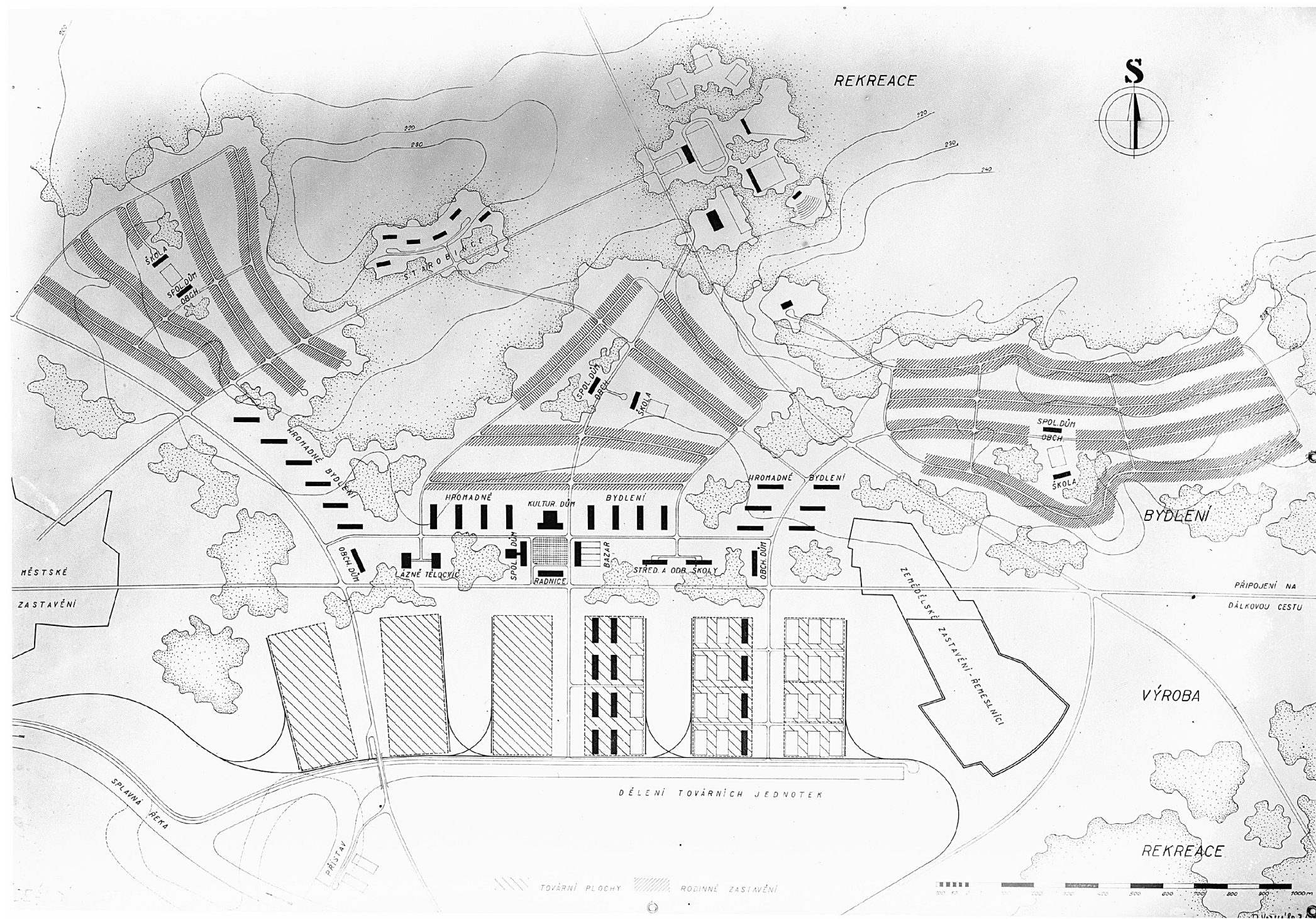
Možno tudíž tvrditi, že chybný základní plán regulační nutí celé generace do nežádoucích životních poměrů, zejména komunikačních a hygienických. Z toho je zřejmo dále, že dobrý regulační plán jest pro každé zastavění zásadní příležitostí, poněvadž se jím tvoří dílo v životě nejtrvalejší. Proto třeba každý regulační plán pracovati na podkladě směrnic i zásad co nejpečlivěji sjednaných tak, aby plán tento odpovídal všem potřebám života přítomného i budoucího.“

Interpretácia riešenia:
Vysoký dôraz na komunikačný mestotvorný skelet s výrazným smerovaním.

Aplikácia:
-Súťaž na zastavovací plán Brna (spolu s B. Fuchsom, F. Sklenárom), 1928
-Súťaž na plán Žiliny, 1930

Zdroje:
 PEŇÁZ J.: Encyklopedie stavby měst, Donátův fond, Brno, 1936
 Súťaž na zastavovací plán Brna (spolu s B. Fuchsom, F. Sklenárom), 1928, časopis Stavitel 1928, str. 127
 Súťaž na plán Žiliny, 1930, časopis Stavba měst a venkovských obcí, 1930, tab. II, archiv NTM

Časové obdobie:
1941-1944

Názov:
Pásové město

Autor/i:
VOŽENÍLEK Jiří (1882-1956)

Popis/Autorova zpráva:

„Zkušenosti z dnešních měst i výsledky soudobých urbanistických teorií se shodují v poznání, že dosavadní stav osídlení je těžkou překážkou výrobního a sociálního pokroku a že v budoucnu nebude vyhovovat výrobní organizaci ani životním formám socialistické společnosti. Jako směrnice pro další vývoj jsou však uváděny zcela protikladné představy. Jmenuji některé z mnoha námětů: satelitní zahradní čtvrti kolem velkých měst, radikální přebudování city, nové velké koncentrace obyvatelstva a vysoké zastavění, desurbanisace a úplné rozptýlení osídlení atd. Všem je společný dílčí pohled na některý úsek celé problematiky, pro který mají své oprávnění a své funkční přednosti. Je však pravděpodobné, že pro socialistickou společnost, vybudovanou na společném výrobním základě průmyslové civilizace, bude existovat i společný urbanistický princip a že jeho obměny budou zákonitě odpovídat různému kvantitativnímu i kvalitativnímu složení různých osídlovacích jednotek. Musíme uvážit, že každý ze současných názorů na stavbu měst si činí nároky, aby se stal jediným řešením a že je proto zapotřebí být kritickým vůči předčasným závěrům. Když zvolíme za východisko svých úvah vlastní základ osídlení, t. j. jeho stránku sociálně-hospodářskou, můžeme rozlišit, co je podstatné pro strukturu nového osídlení a co je jen stavebně organizační formou, proměnlivou podle velikosti a složení jednotlivých sídlišť. Na základě jednotného pojetí nových osídlovacích útvarů bude potom možné rozvíjet jejich formy zákonitým způsobem, po případě stanovit přesnou metodu jejich skladby. Pokusím se v dalším prokázat, že princip nové struktury osídlení byl zjištěn a správně formulován N. A. Miljutinem jako pásové město a zároveň přispějí několika studii k jeho aplikaci na konkrétní úkoly.“

Oblasť priemyselného sídliska v údolí Elbe je tak jednou z prvých aplikácií pásovej formy koncernu Baťa, od ktorého sa odvíja použitie tohto modelu.

Interpretácia riešenia:

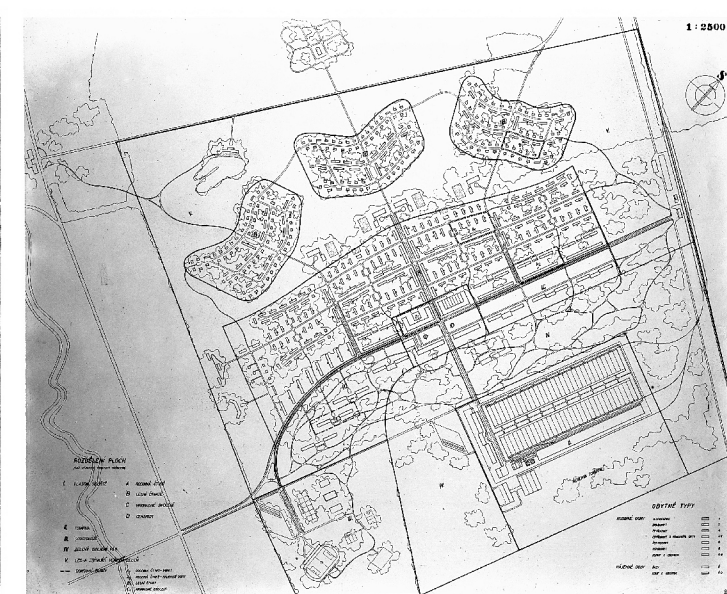
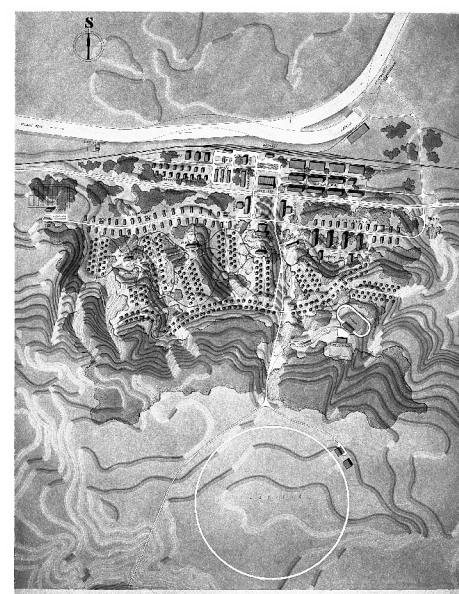
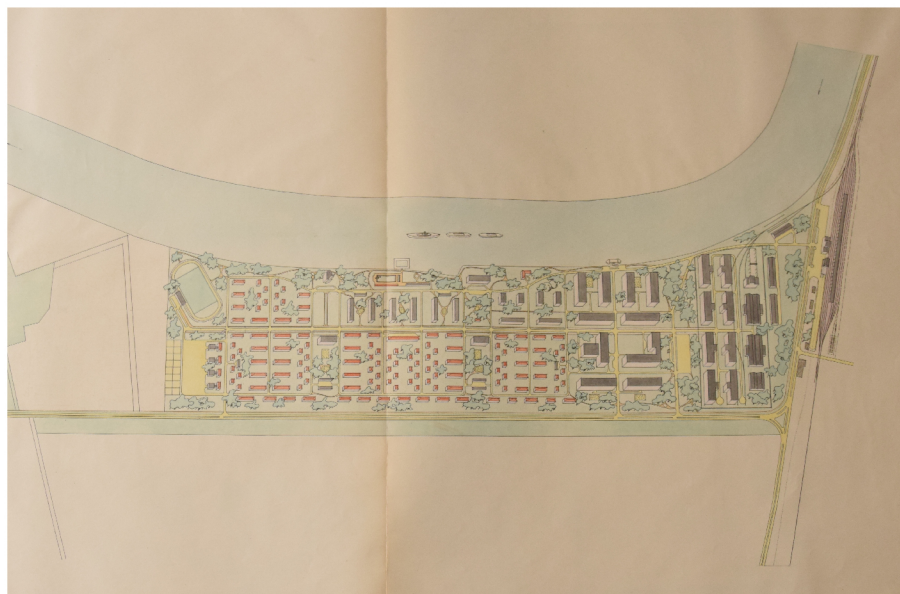
Autorov prístup je zrejmu transformáciou centrických modelov Baťových kolónií na prístup pásového usporiadania. Modely majú ortogónnu štruktúru ktorá je prípadne doplnená vejárovitou formou individuálneho bývania.

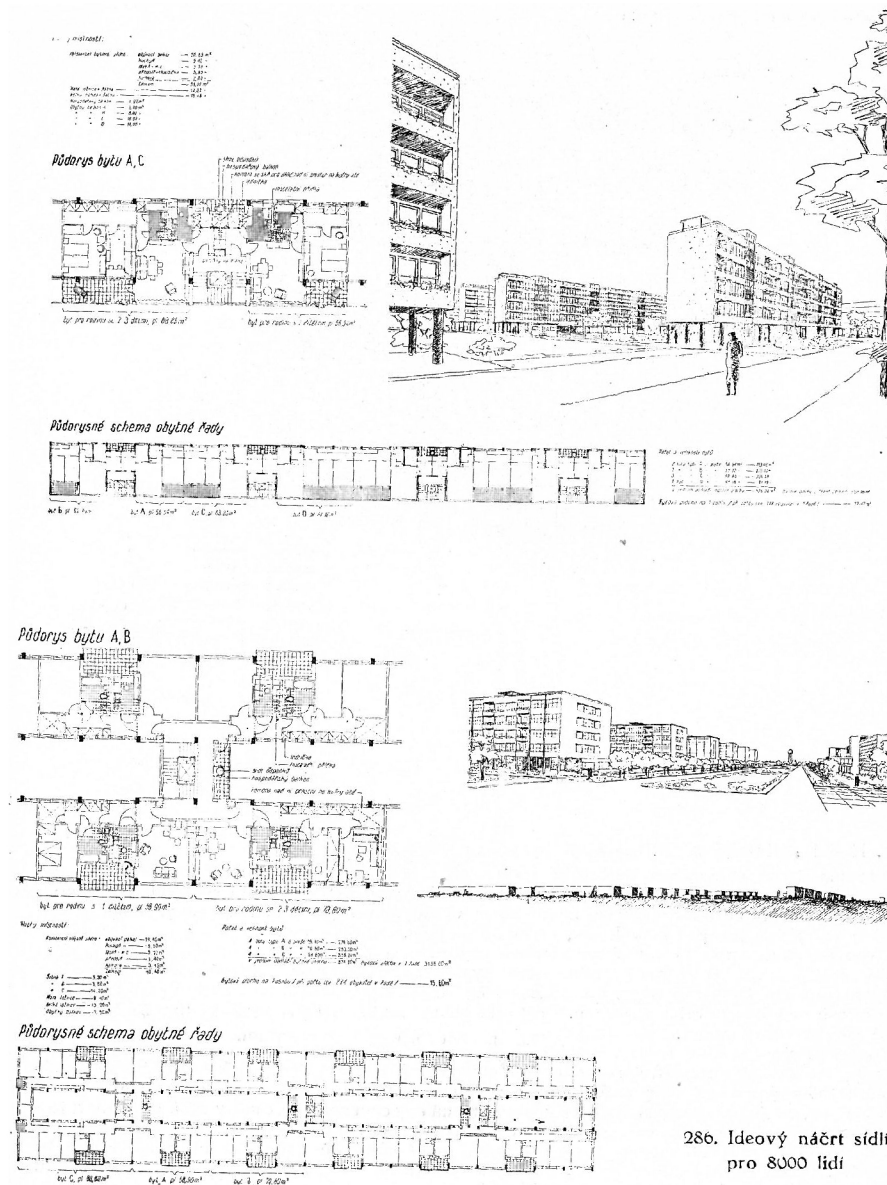
Aplikácia:

- Průmyslové sídliště Marľu v Maďarsku pro 5000 obyvatel, 1941
- Studie průmyslové jednotky Baťa v Polabí. Použití pásového schématu ve vlněném terénu 1941
- Průmyslové sídliště v Pomoraví pro 12 000 obyvatel, 1944

Zdroje:

i.č. 1690, Bata XV 216 c, Bata XV 220 a v
Státním okresním archivu ve Zlíně
Architektura ČSR, 1947, str. 229-241

286. Ideový náčrt sídli pro 8000 lidí

Časové období:
1944

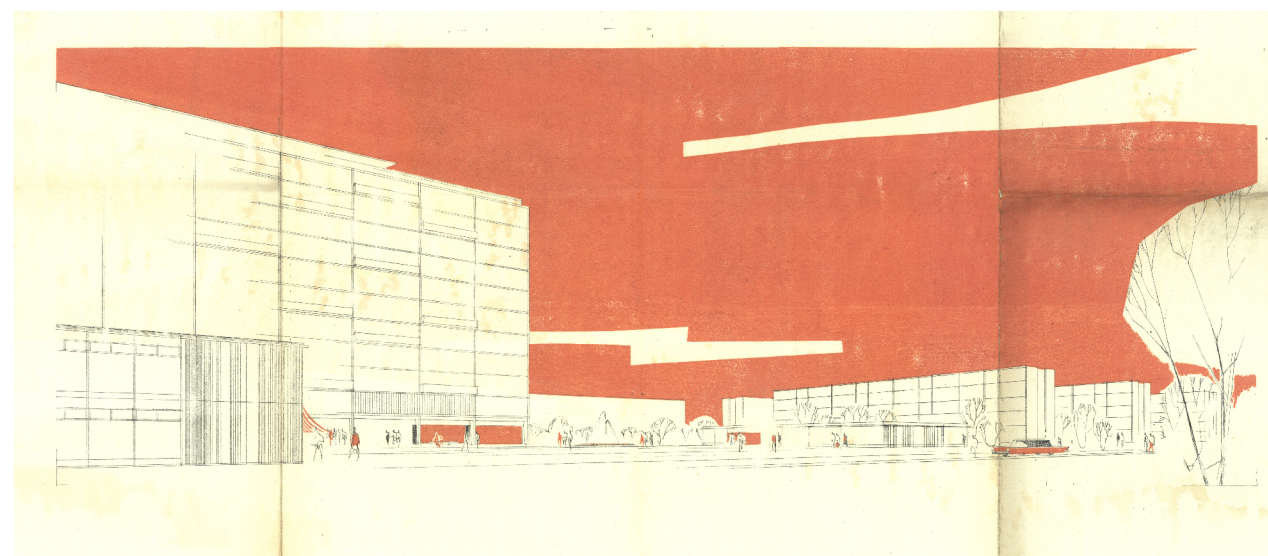
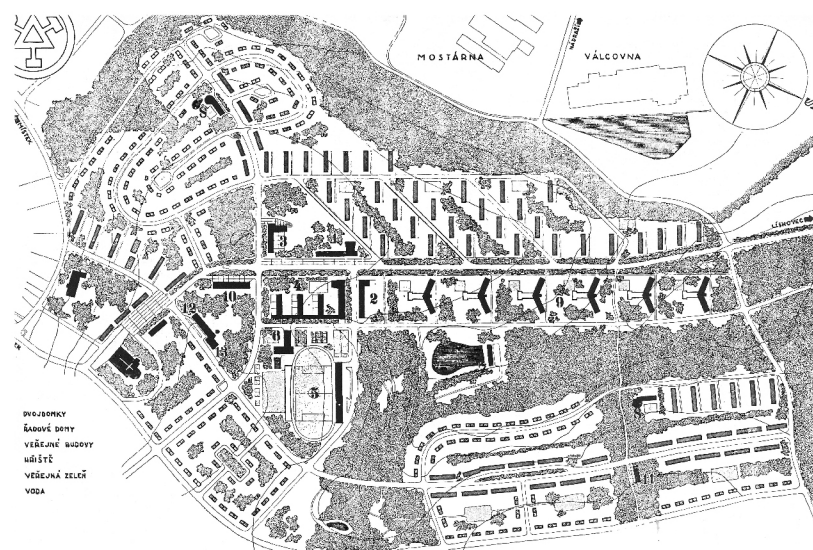
Názov:
Regionální sídliště

Autor/i:
KITTRICH Josef (1901 -1968)
KITTRICHOVÁ (MAZANCOVÁ) Emanuela (1909-1989)

Popis/Autorova zpráva:
„Situačně, Celek je dělen na oblast správní se zhromažďovacím kulturním centrem, oblast obytnou s rovnoměrně rozmístěnými dět. jeslemi, hřišti a mateř. školkami, ambulatorii a objekty veřejné služby a konečně na pás školních budov a rekreace. U dálkové komunikace soustředěny: garáže, teplárna, prádelna, tržnice, lázně. Mimo osídlení v pásu okrajové zeleně oblast nemocniční.“

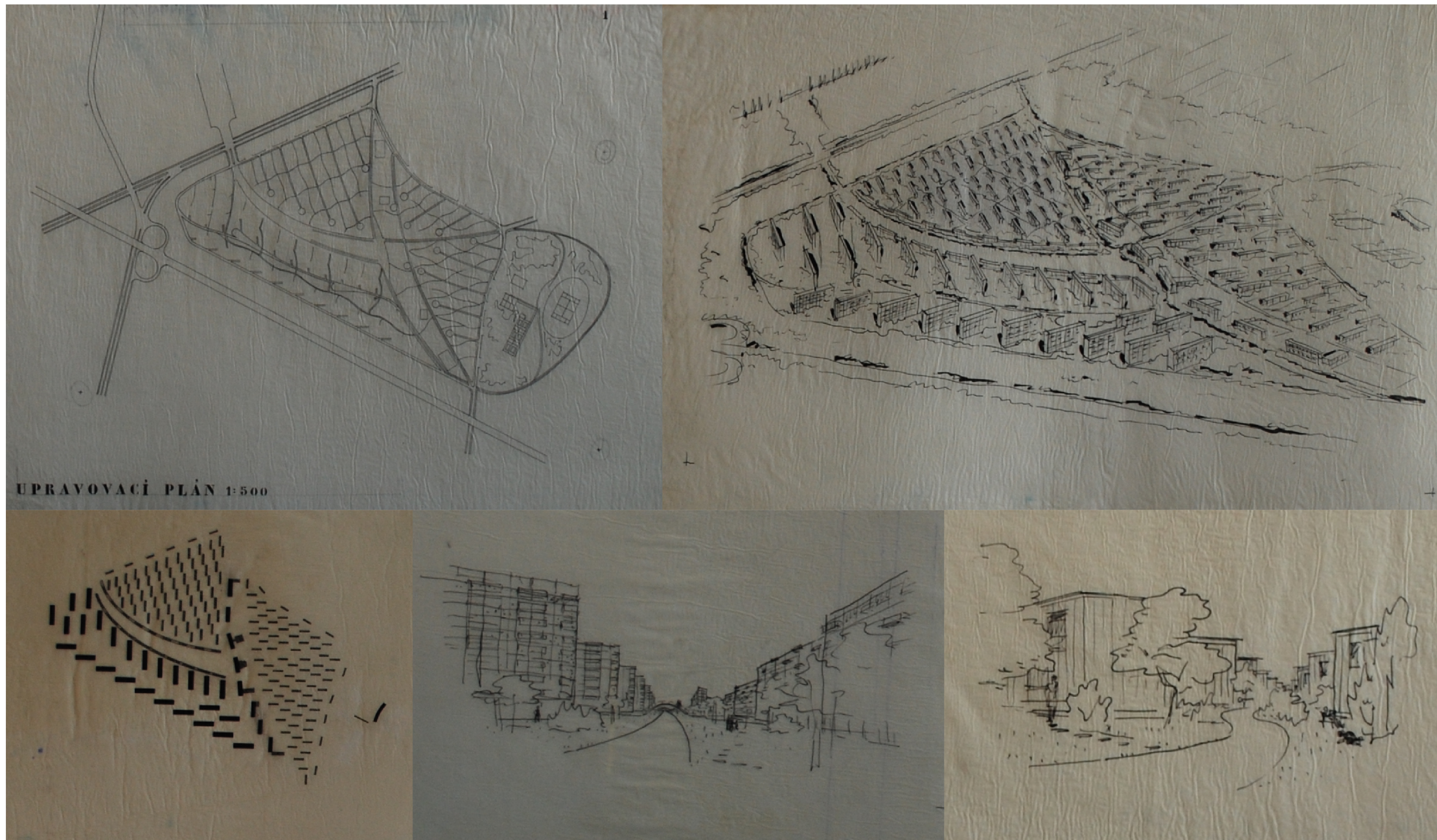
Obytné domy voleny sdružené (vždy 4 byty na jedno schod.), čtyřpatrové, s přízemím volným na pilířích. Ke dvorům takto dobře větraným jsou orientovány výhradně předsíně, šatny, komory a pracovny u kuchyní. Vše ostatní k východu nebo k západu. Byty mají konstantní bytové jádro plochy 40,40m² a různý počet ložnic. S počtem ložnic (1, 2-3) zvětšuje se i šatna. Plošně jde o byty 58,90 - 70,80 - 88,80 m² při stále konstruktivní soustavě, ať už montované nebo monolitické (pole 4,50x6,30 m). Na 1 osobu připadá 15,60 m². Vzájemný poměr počtu bytů různých velikostí možno měnit poměrně snadnou adaptací, přehozením příček. Typ svobodáren je severojižní, avšak na stejný konstruktivní systém.“

Interpretácia riešenia:
Klasický model danej doby os prísnu osnovou a dôsledným riešením jednotlivých objektov. typický je organizačný parkový prospekt s umiestnením občianskej vybavenosti. Úloha bola spracovná na základe zadania Plánovací komise.

Aplikácia:
Soutěžní návrh obytného sídliště „Na Lipinou“ pro banskou hutní společnost n.p.,1948
Experimentální výstavba v Praze 3 - Invalidovna, 1959

Zdroje:
Regionální sídliště, 1944, HRUŠKA E.: Urbanistická forma, Tiskem Richarda Hrdličky, Praha, 1945, str. 120-121
Soutěžní návrh obytného sídliště „Na Lipinou“ pro banskou hutní společnost n.p.,1948, Architektura ČSR 1948, str. 234
Experimentální výstavba v Praze 3 - Invalidovna, 1959, archiv IPR

Časové období:
1944

Názov:
Regionální sídliště

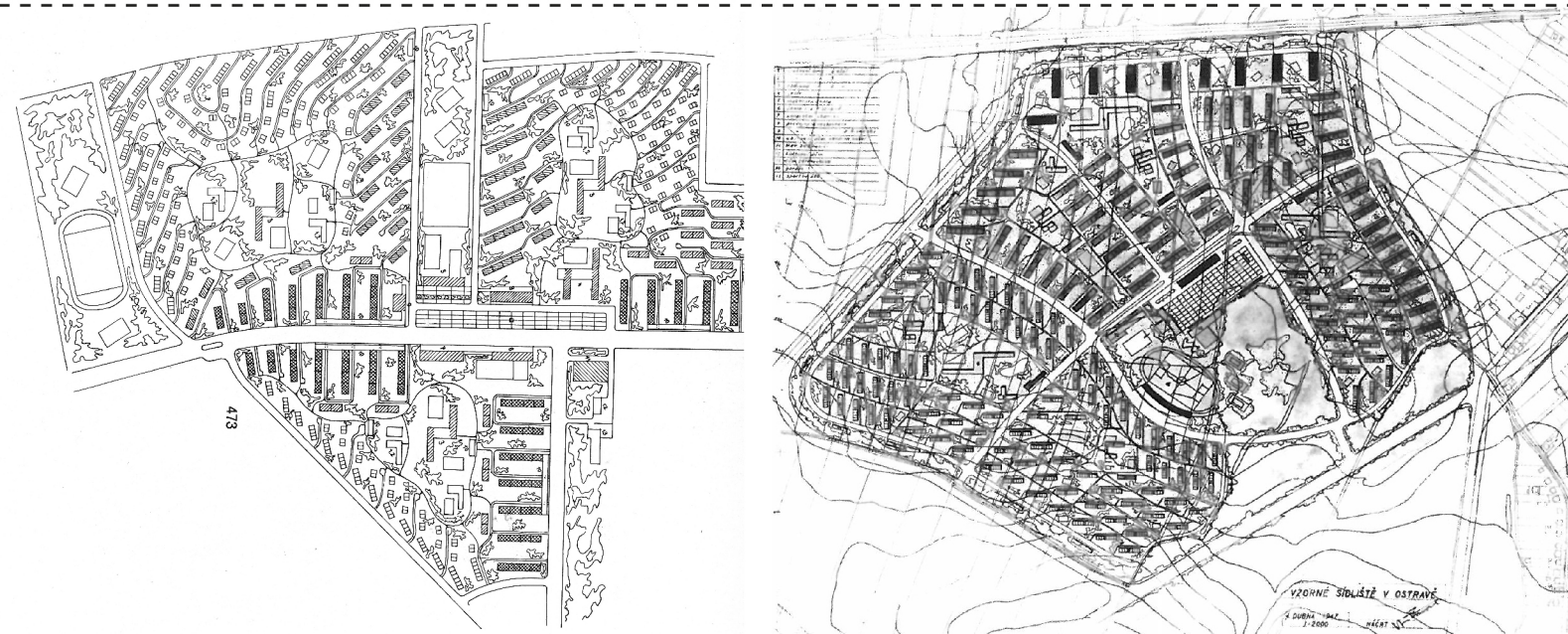
Autor/i:
ŠTURSA Jiří (1910 -1995)

Popis/Autorova zpráva:

„Navržené sídliště o 12.000 obyvatelích jest určeno výhradně účelům obytným. Spojení s jeho výrobní základnou jest umožněno výpadovou silnicí a rychlodráhou, napojení na tyto komunikace jest výchozím bodem dopravní kostry sídliště. Lokální vozová doprava je vedena obvodově se zvrtnými přípojkami dovnitř osídlení, kde vnitřní spojení je výhradně pěší. Zvolena kombinace středně vysokého zastavění rázu definitivního (9 podlaží) v rovinné části JZ, a zastavění nízkého, polodefinitivního (2.podl.) ve zvlněné části SV, které může býti v případě nutnosti později nahrazeno zastavěním vyšším. Tento způsob nahrazuje výhodněji jednotné zastavění budovami o 4-5 podlažích, které jsou v určitém smyslu neekonomické a nevýhodné. Směr řadového zastavění jest S-J i V-Z, což v obou případech vede vždy ke dvěma typům dispozic. Při ústředním shromažďovacím prostoru - „náměstí“ - umístěny obchody, nutné kanceláře a dílny drobné výroby. Veřejné budovy situovány v příčném zeleném pásu.“

Interpretácia riešenia:

Klasický model danej doby ozvláštnený o netradičné vedenie komunikácií v krivkách. Úloha bola spracovná na základe zadania Plánovacie komise.

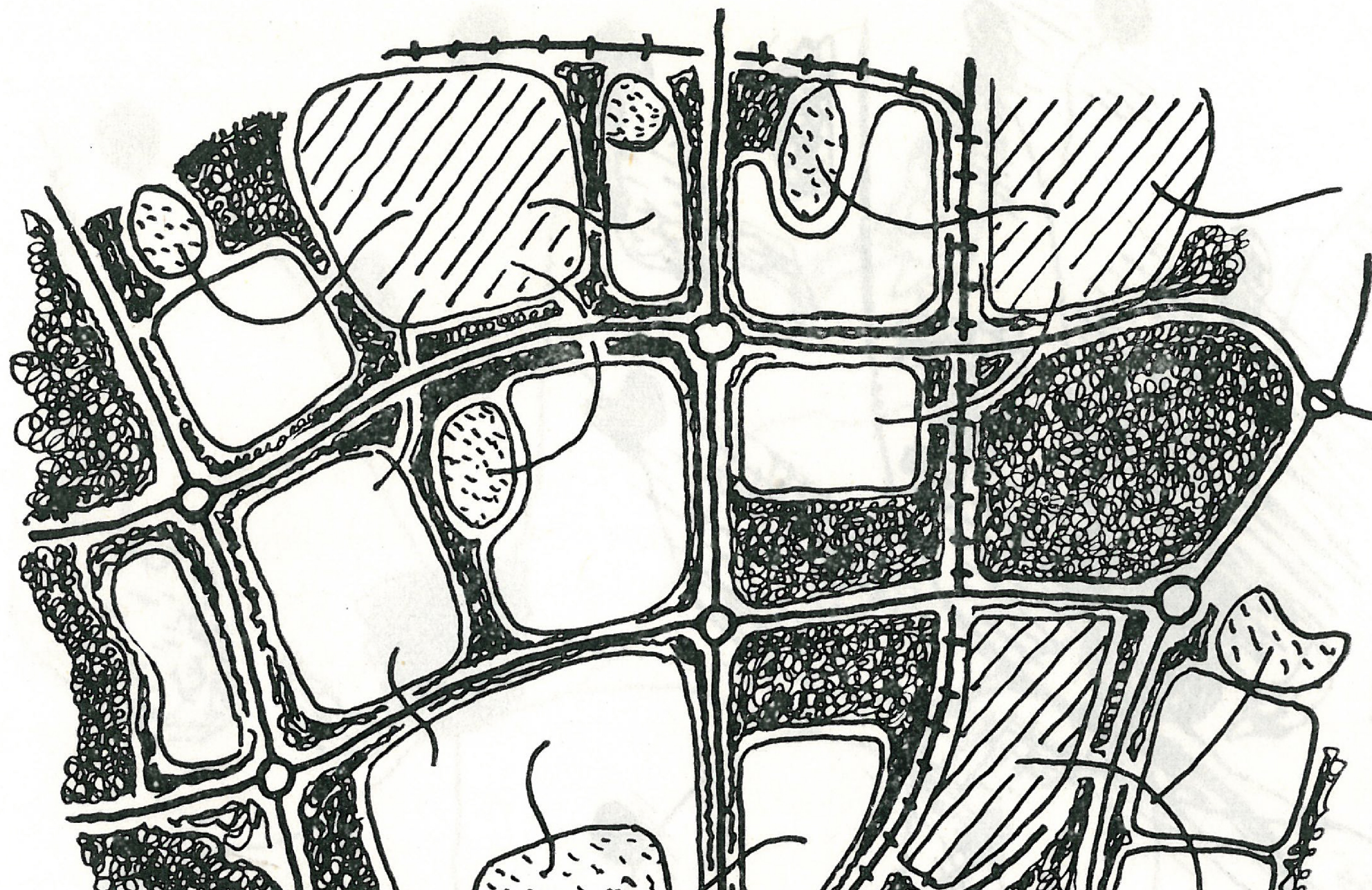

Aplikácia:

- Vzorné sídliště Most, 1948, návrh z omezené soutěže na upravitelí plán sídliště pro 5 000 obyvatel v Mostě
- Vzorné sídliště Bělský Les, 1947, náčrt upravitelího plánu

Zdroje:

- Regionální sídliště, 1944, archiv NTM, HRUŠKA E.: Urbanistická forma, Tiskem Richarda Hrdličky, Praha, 1945, str. 124-125
- Vzorné sídliště Most, 1948, Architektúra ČSR 1948, str.208
- Vzorné sídliště Bělský Les 1947, AMO LXXXIX-23/3

Časové obdobie:
1967

Názov:
Nové zónování

Autor/i:
FUCHS Bohuslav (1895-1972)

Popis/Autorova zpráva:

„Nové zónování městského sídla je tudíž jedním ze základních požadavků nové organizace města. Při tomto zónování musíme zvážit, zdali se u nás bude jednat více o přestavbu stávajících městských a venkovských sídel s historickými jádry, anebo o rozvinutí starého sídelního útvaru v samostatnou zónu (dříve satelit). Stavba úplně nových sídel přichází v úvahu velmi zřídka. Je proto nutné provést nejdříve přesnou diagnózu toho či onoho sídelního útvaru, nežli přikročíme k novému zónování. Jedním z důležitých požadavků pro přestavbu měst a jejich nové zónování je prolnutí městského útvaru útvarem krajinným a vytvoření nové městské krajiny, která v místech městských sídelních útvarů dostává charakter krajiny průmyslové, v opačném případě zase charakter krajiny zemědělské.“

Nové zónování města shrnuje řadu skladebných prvků, to je jednotlivé zóny sestávající vždy z původního historického sídla s plochami služeb, nového sídla a výrobních ploch. Tato skladba je prolnta městskou, průmyslovou nebo zemědělskou krajinou při záměraých kompozičních vztazích. Historické město s organicky přilehlými pl'ochami tvoří ústřední zónu města se službami celoměstského významu. Ochrana historického jádra je určena vyvíjejícími se zásadami, podle kterých je chráněna jeho půdorysná osnova, prostorové a architektonické měřítko s možnostmi nové výstavby v částech, které podléhají asanaci. Tyto zásady souvisí se strukturálními změnami funkce historického jádra jako částí ústřední zóny. Zóny v okolí ústřední zóny krystalizují na původních historických sídlech. Tato vesnická sídla nezanikají výstavbou socialistického zemědělství, ale stávají se, mimo osídlení obyvatelstvem autochtoním, také trvalým sídlem pracujících ve výrobě a ve službách.“

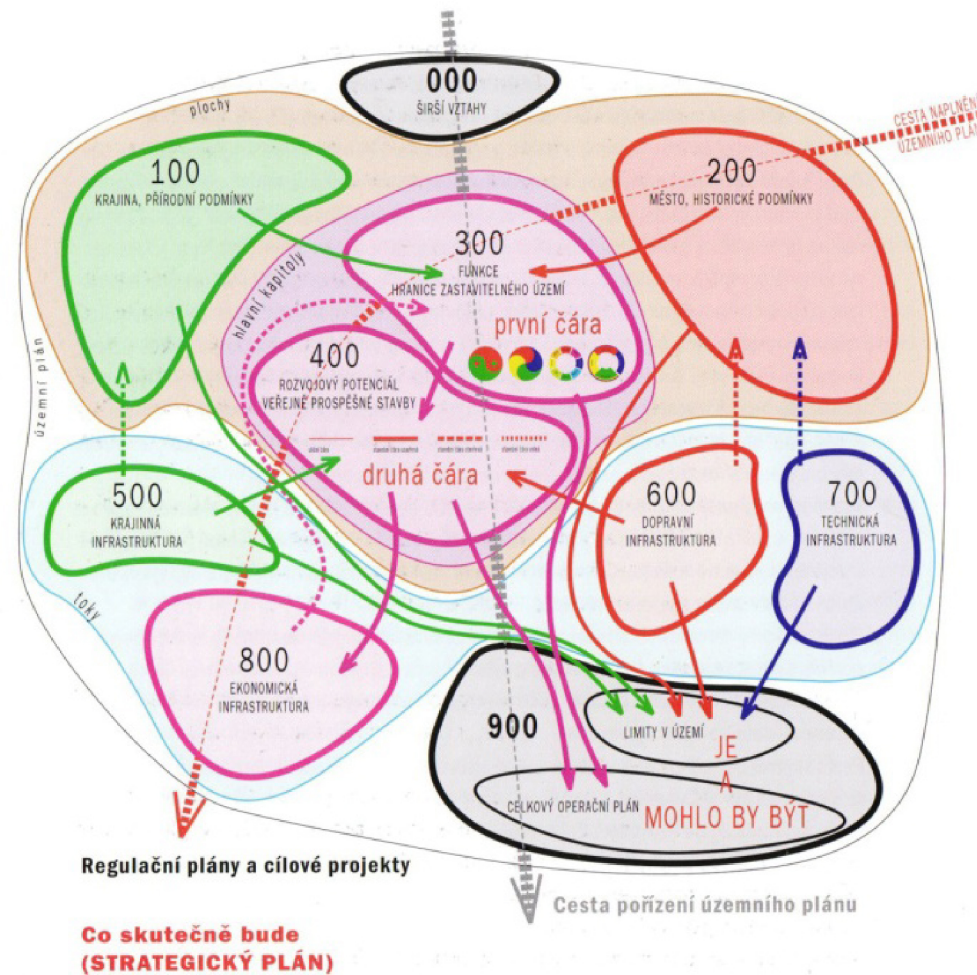
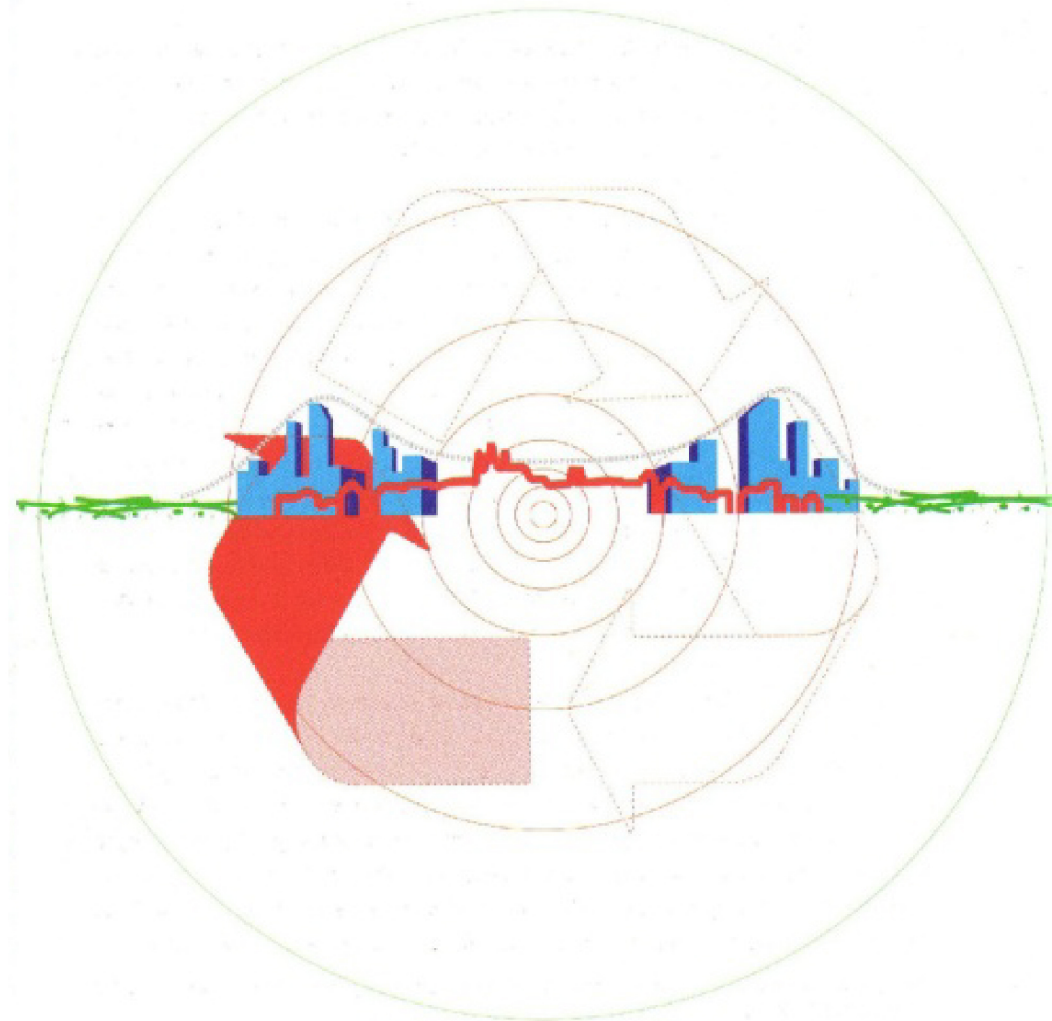
Interpretácia riešenia:

Ide o jedno z prvých ponímaní lokalit podobným spôsobom. Lokality - zóny sú oddelené výrazným prvkom krajiny prípadne dopravnej infraštruktúry. Navazuje na izolačné riešenie zelenými prstencami zahraničných autorov.

Aplikácia:
-úvahy Brno, 1962

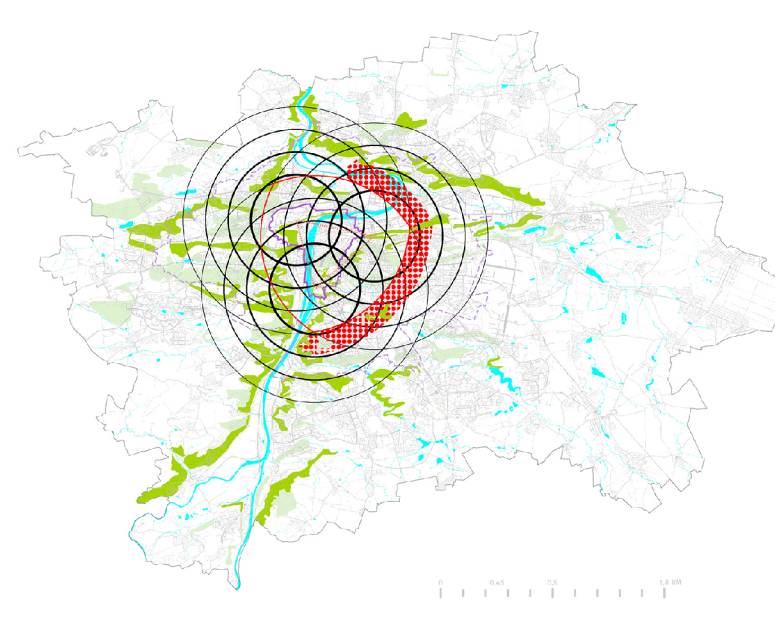
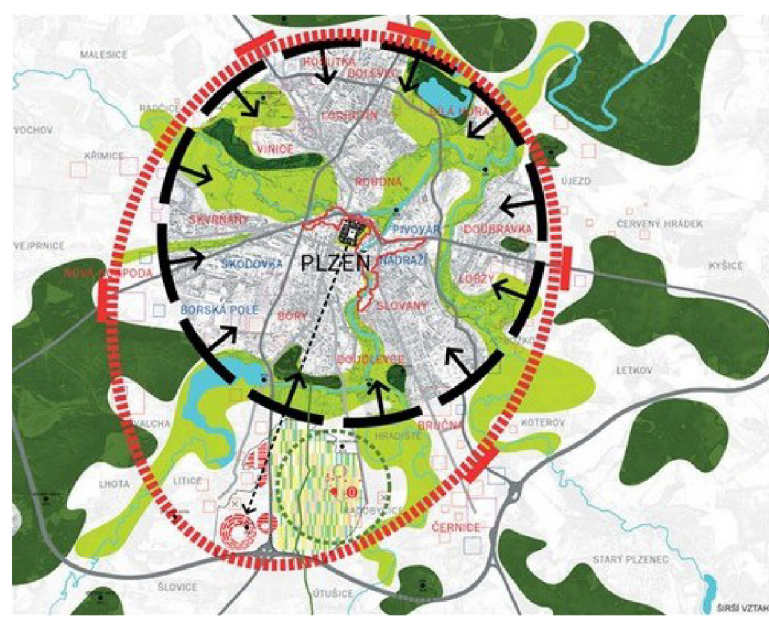
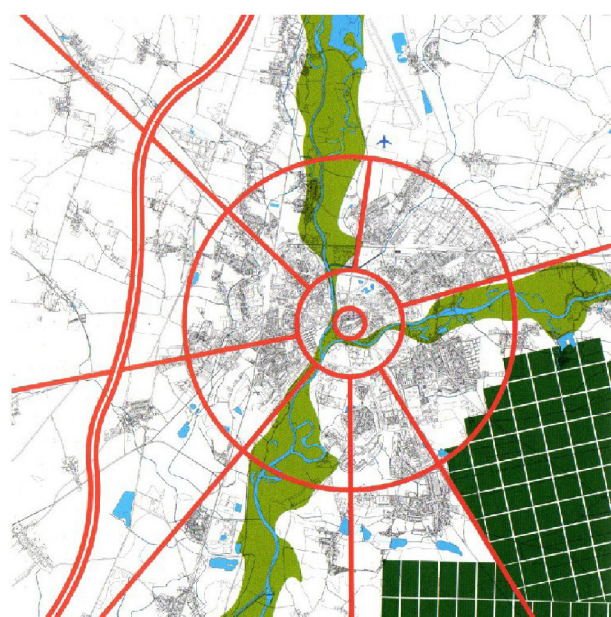
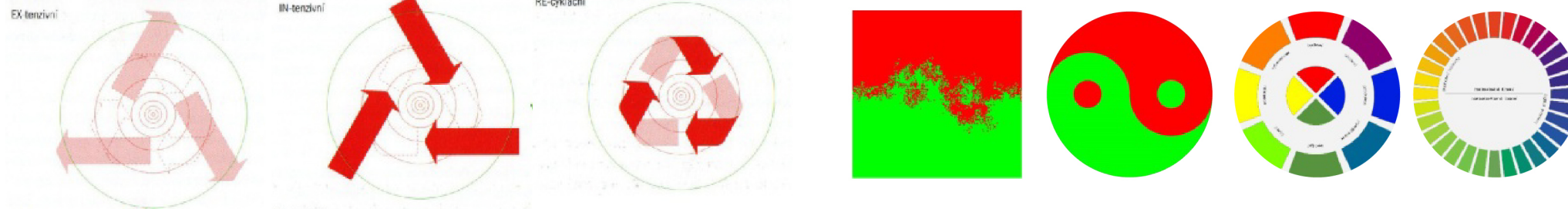
Zdroje:
FUCHS B.: Nové zónování, 1967

Regulační plány a cílové projekty

Co skutečně bude
(STRATEGICKÝ PLÁN)

Cesta pořízení územního plánu

Časové obdobie:
2006

Názov:
Elementární urbanismus

Autor/i:
KOUCKÝ Roman (1959-)

Popis/Autorova zpráva:

„Urbanismus v celé své historii vytváří a popisuje virtuální prostředí „ideálního města“, kterému se snažíme přiblížovat. Vždy se přiblížujeme ideálům, jako se již několik století přiblížujeme příběhům, fikcím, filmům, v pravém slova smyslu idejím... Architektura a urbanismus proto musí být vždy virtuální a „ideální“, protože musí být vždy „napřed“. Musíme se naučit dívat se nově. Na nové situace, nové jevy, nové budoucnosti. Je mnoho cest, a proto se musíme ptát: jak se dívat? jak pokládat otázky? jak hledat cestu? Odpovědi nejsou tak důležité - důležité jsou otázky. Důležité je uspořádání jevů, jejich prozkoumání a závěry z jejich pozorování. Proto je důležitá vize. Už proto, že stavba měst je dlouhodobým programem, na který většinou nestačí ani jedna generace, natož jedno volební období...“

Důležitými elemntami sú prvá čiara - hranica, farby - ako podporný elemnt plánu, ďalej druhá čiara vymedzujúca verejné priestranstvá.

Interpretácia riešenia:
Výrazné zameranie na komponovanie riešenia podľa ducha plánu (názov autora), grafickú zrozumiteľnosť a interpretáciu, technické riešenie. Autor navrhuje model prístupu k mestu ako celku a systém akým by mal byť tento model poriadnený voči zákonu.

Aplikácia:
-soutěž územní plán Českých Budějovic
-soutěž Plzeň - Jižní město, 2007
-Metropolitní Plán, Praha, 2016

Zdroje:
A. Zpráva, principy elementárního urbanizmu, soutěž české Budějovice - KOUCKÝ R.: Kniha 2.0: elementární urbanismus. Zlatý řez, Praha, 2006
soutěž Plzeň - Jižní město, https://www.cka.cz/cs/souteze/vysledky/plzen_jiznimesto, dohledané 1.9.2017
Metropolitní plán, 2016, schéma výšková regulace, výšková kompozice, <http://plan.iprpraha.cz/cs/metropolitni-plan-ke-stazeni>, dohledané 1.9.2017

4.5 Záver časti

Hypotéza č.2

Ideálny urbanistický plán, skrz ideový urbanistický plán, sa premieta do tvorby identity mesta, teda jeho stavby.

Záver výskumu

Hypotéza bola dokázaná.

Rešeršná časť teórie a archívna práca, doplnená komparáciou jednotlivých ideálnych urbanistických a ideových urbanistických plánov ukázala ich prepojenie. Varianty týchto koncepcií boli následne realizované a vytvárali tak jeho stavbu. Výskum bol však zameraný primárne na prenos ideálneho urbanistického plánu do ideového urbanistického plánu mesta.

Mapa urbanistických súťaží ukazuje vplyv tohto reprezentanta ideového urbanistického plánu v českom prostredí.

Vybrané ideálne urbanistické plány českého prostredia potom ukazujú ich vplyv na koncepciu niektorých miest v českom prostredí .

Otázkou zostávajú väzby výskumno-vzdelávacej činnosti, ktoré sa premietajú i do rozvoja ideálnych urbanistických plánov. Vzdelávacia činnosť nemusí mať dopad a závisí na subjektívnom prístupe jednotlivých žiakov. Výsledky výskumnej činnosti sa interpretujú podobne ako hodnoty na ktorých sú jednotlivé ideálne urbanistické plány postavené. Pokiaľ je tento výskum založený na iných hodnotách nedá sa na nich dlhodobo stavať (napríklad preferencia druhu dopravy apod.).

Výskum tejto hypotézy poukázal na vytváranie ideového urbanistického plánu ako nástroja prenosu teoretických modelov do praxe stavby miest.

KONCEPT - INVENCIA

5

5.1 Aká je pozícia ideálneho urbanistického plánu v dnešnej dobe?

Hypotézou časti Koncept – invencia je, že ideálny urbanistického plán je možné využiť ako virtuálnu pôdu pre riešenia a invenčný prístup v urbanizme.

Toto využitie sa dá rozdeliť na miestne - koncepčné a nemiestne – invenčné.

Koncepčná časť nie je primárnym záujmom tejto kapitoly pre jej relatívne dobre užívanie. Hypotéza je zameraná na teoretické použitie, primárne z architektonického pohľadu.

5.2 Koncept

Koncepcia mesta

Koncepcia miest ako ideový urbanistický plán by mala predchádzať každej územne plánovacej činnosti na území mesta, prípadne táto územne plánovacia činnosť by mala nadväzovať na už vytvorenú koncepciu. Tá môže mať grafickú a textovú podobu. Špecifickou formou koncepcie mesta je vytvorenie zásobníku mestských projektov, zásahov¹²² do mestského priestoru, ktoré moderujú verejné priestranstvá prípadne inak prispievajú mestu ako súbor alebo jednotlivostí. Hlavnou výhodou použitie koncepcie mesta je koordinovanosť rozvoja mesta a jasná deklarácia jeho urbanistického smerovania, mimo iné otázky.

Súťažné projekty

Súťažne projekty ako ideový urbanistický projekt, ponúkajú celú plejádu možností akými sa dajú získavať ideové urbanistické plány. Môže sa jednať o projekty menšieho rozsahu ako sú niektoré verejné priestranstvá , cez mierku mestských projektov a koncepcií mesta až po koncepcie širších oblastí napríklad obce s rozšírenou pôsobnosťou, prípadne aglomeračné väzby.

Súťaž môže byť vedená ako anonymná, s výberom účastníkov alebo ako súťažný dialóg – workshop. Každý z týchto spôsobov poriadania súťažných návrhov je vhodný rozdielne úlohy a je na zadávateľoch určiť správnu formu podľa druhu zadania.

Významom súťaži sa zapodieva i Metodika zadávání územních plánů, 2015 hl.řešitel doc. Ing. arch. Jan Jehlík, programový projekt hl.mp skhp 201211223 D/12 — Radek Kolařík, Filip Landa, Lada Kolaříková: Urbanistická soutěž.

122 VALLO M., SADOVSKÝ O.: Mestské zásahy, , Slovart, Bratislava, 2011

Výskumno-vzdelávacia činnosť a jej miestna aplikácia

Výskumno-vzdelávacia činnosť má široké použitie ako ideový urbanistický plán.

Počas postgraduálneho štúdia na fakulte architektúry ČVUT, mi bolo umožnené spolupracovať v pozícií postgraduálneho študenta na tzv. veľkých ateliérových zadaniach, ktoré pod gesciou p. Ing. arch. Jana Sedláka a Ing. arch. Ivana Hnízdila, riešili tematicky daný problém prístupom „*research by design*“ a to v otázkach kompozície a urbanistických kapacít miest ako sú Praha, České Budějovice a Ostrava.

Systematicky boli so študentmi preverované scenáre vývoja mesta a ich možná etapizácia. Spolu študenti vždy tvorili celok, ktorý sa plošne zapodieval mestom ako celkom. I keď by sa dali niekedy navrhované objemy zástavby dali označiť za neprimerané v celkovom poňatí experimentálne ukazovali možnosti územia prípadne jeho usporiadania.

Prístupy a výstupy práce by sa dali použiť k experimentálnemu použitiu urbanistickej vízie – ideového urbanistického plánu ako nástroja pre overenie štruktúry a kapacít daných miest, prípadne variantnému smerovaniu urbanistického rozvoja voči záväznému plánu. Plány vzniknuté vzdelávacou činnosťou primárne slúžia ako podklad k diskusi.

Význam použitia vzdelávacích kapacít na spracovaní ideových urbanistických plánov je možné napríklad sledovať na projektoch

- Liberec město s vizí, 2012 Technické univerzity v Liberci pod vedením J.Jand'ourka a Z.N.Zedníčkové – systematické vypracovanie vízie v spolupráci s odborníkmi a zahraničnými študentmi.
- systematická činnosť ateliéru J. Šépký a M.Tůmové na FA ČVUT a UMPRUM, v projektoch pre jednotlivé obce – kde bol riešený ich rozvojový potenciál a variantné usporiadanie napríklad Mostu, Nymburku a ďalších. Projekty opisuje kniha *Jak se dělá město*¹²³.
- systematická činnosť ateliéru P.Hájka a J.Hulína v projektovom celku Anastomosis, zakončeného knihou *(Anastomosis) - propojené město*¹²⁴.
- systematickú činnosť ateliéru I.Plicky a M.Sedláka – na spoločných zadaniach s ateliérom J.Sedláka a I.Hnízdila pre komparáciu výsledkov ideových urbanistických plánov v aplikácií na jednotlivé mestá.
- systematickú činnosť ateliéru R.Kouckého – ktorá bola použitá ako podklad pre tvorbu a myšlienkové pozadie Metropolitního plánu Prahy a ďalších.¹²⁵

123 ŠÉPKA J., TŮMOVÁ M.: Jak se dělá město , Prostor - architektura, interi, Praha, 2015

124 HÁJEK P. : (Anastomosis) - propojené město, Art-Nw , Praha, 2016

125 Pozn. Práca jednotlivých ateliérov by si zaslúžila spracovanie vlastnou metodikou a priestorom, ktorý táto práca bohužiaľ neponúka. Otvára sa tak potenciálna možnosť pre ďalší výskum.

5.3 Invencia

Nemiestnu invenčnú rovinu ideálneho urbanistického plánu sprostredkúva prevažne výskumno-vzdelávacia činnosť.

V histórii sa ňou v českom prostredí zaoberala prognostika, ktorá bola i zákonnou súčasťou plánovacích činností (uznesenie vlády ČSSR č.73/1971). Tomuto obdobiu sa podrobne venuje Kamil Dvořák. V jeho práci sa objavuje kritika tzv. intuitívneho predvídania, kde poukazuje na možnosti využitia tejto metódy v rozšírených tímoch, a určuje prognostické princípy, zhodné s niektorými dnešnými ekonomickými modelmi riadenia a rozhodovania. Hovorí napríklad o multidisciplinarite prognostického tímu *“...územní prognózy, které by všestranně prozkoumaly možné alternativy a varianty urbanistického rozvoje území. Dlouhodobé prognózy by měly být zpracovávány skupinami multidisciplinárně zaměřených odborníků..¹²⁶“*. Je nutné podotknúť, že práca je orientovaná na rozvoj socialistického usporiadania spoločnosti. V dnešnej dobe nie je prognostika vnímaná všeobecne za spoločenskú vedu.

Ideálne urbanistické plány – modely, boli v minulosti využívané k debatám o budúcnosti rozvoja miest. Samostatnú kapitolou v tomto procese sú práce organizácií Masarykovho ústavu práce Ústavu pro stavbu měst (MAP), Výzkumného ústavu výstavby a architektury (VÚVA), Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SURPMO) a Štátního inštitútu urbanizmu a územného plánovania (URBION), ktorými sa zapodieajú iné práce¹²⁷. Dnes je zrejmý príklon k modelom, ktoré nezobrazujú mesto ako celok, ale skôr sadu prístupov, zásad a pravidiel. Debata o predstave budúcnosti celého mesta ako celku sa tak mnoho krát presúva na jednotlivé časti jeho systému (napríklad dopravná problematika, systém sídelnej zelene a podobne).

K výskumnej rovine urbanizmu sa Roman Koucký vyjadril takto *„Urbanismus v celé své historii vytváří a popisuje virtuální prostředí „ideálního města“, kterému se snažíme přibližovat. Vždy se přibližujeme ideálům, jako se již několik století přibližujeme příběhům, fikcím, filmům, v pravém slova smyslu idejím...Architektura a urbanismus proto musí být vždy virtuální a „ideální“, protože musí být vždy „napřed“. Musíme se naučit dívat se nově. Na nové situace, nové jevy, nové budoucnosti. Je mnoho cest, a proto se musíme ptát: jak se dívat? jak pokládat otázky? jak hledat cestu? Odpovědi nejsou tak důležité - důležité jsou otázky. Důležité je uspořádání jevů, jejich prozkoumání a závěry z jejich pozorování. Proto je důležitá vize. Už proto, že stavba měst je dlouhodobým programem, na který většinou nestačí ani jedna generace, natož jedno volební období..“¹²⁸*

126 DVOŘÁK K., RJABUŠIN A. : Prognostika v architektuře a urbanismu, STNL, Praha, 1984, str. 100

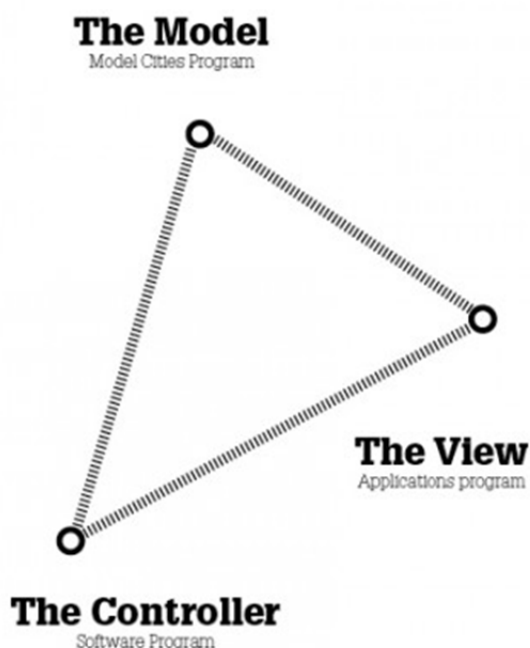
127 pozn. napríklad KRISTEK K., ŽÁČKOVÁ M.: Od chaosu k novému řádu, Didot, Brno, 2015 a ďalší

128 KOUCKÝ R.: Kniha 2.0: elementární urbanismus. Zlatý řez, Praha, 2006, str. 27

„We need to ask ourselves if there are bigger issues that affect our individual lives, and if so, how we are going to tackle them, on our own, or with a bigger group? Thus the collective appears immediately; urbanism is there.” 129.

Otázkami zadania ako i následnej formy ideálneho urbanistického plánu sa dnes primárne zaoberá Winny Mass od ktorého pochádza výrok vyššie. Používanie predstavivosti, urbanistickej vízie, a určitého druhu vedomého snívania odhaľuje nové možnosti miest.

Winny Mass systematicky preskúmava možnosti tohto druhu premýšľania v The Why Factory (T?F), ktorý je výskumným inštitútom založeným v spolupráci so spoločnosťou MVRDV na pôde TU Delft. Skúma možnosti budúceho rozvoja miest zameraním sa na produkciu modelov a ich vizualizáciu pre mestá budúcnosti.

Obr 5.1 Vzťah výskumnej trojčlenky t?f

Na základe, ktorej sú spracovávané výskumné výstupy. Dôležitou rovinou je práve práca s vizualizáciou vzťahov a použitím technológie pre výskum väzieb v urbánnom prostredí.

Zdroj: <http://thewhyfactory.com>, dohľadané 1.2.2017

Sadou kníh tak obhajuje vizionársku polohu urbanistickej profesie. Kedy napríklad používa ako modelový štartér urbanistickej vízie technologický pokrok (KM3, 2005), popkultúru (The vertical village, 2011), urbanistický rozmach Ázie (Hong Kong Fantasies, 2011), zmyslené krízy (City Shock, 2012) a to všetko za účelom obhajoby urbanistickej vízie (Visionary cities, 2009), ktorú preveruje napríklad na ekologickej vízií budúcnosti (Green dream, 2010) či potrebe monumentálnych projektoch, ako architektonických mýtov (We want world wonders, 2014), ktoré vytvárajú napätie v urbanistických vzťahoch.

129 MASS W., t?f: Visionary Cities, NAI Publishers, Rotterdam, 2009

Rieši dôležitosť práce s urbanistickými víziami ako s virtuálnou pôdou pre riešenie a invenčné prístupy, tak isto ponúka návod ako s ňou pracovať v zjednodušenom móde, kedy sa i samotný proces implementácie a predstavenia urbanistickej vízie stáva premetom návrhu.

Prístup výskumu niektorých projektov odhalil možnú spätnú aplikáciu určitých princípov v urbánnom prostredí, napríklad nasledujúce projekty na ktorých sa dá táto metóda demonštrovať.

Biodiversity (obr 5.2)

- predpokladom projektu je čo by sa stalo pokiaľ by ľudia zmizli a ako by sa adaptovalo mestské prostredie svojím postupným rozkladom, akým spôsobom by na túto skutočnosť reagovala príroda – rastlinstvo a živočíchy.
- táto skutočnosť je skúmaná a jej princípy (napríklad druhové skladby a podobne) sú následne adaptované pre súčasné možnosti mesta.
- je vytvorený modelový základ situácie kedy je možné pre zvýšenie biodiversity v mestách použiť jednoduché zlepšenia.
- je vytvorený modelový základ pre skúmanie možného formovania mesta v budúcnosti na podporu zvýšenia biodiverzity v mestách.

4 minute city (obr 5.3)

- predpokladom projektu je zvyšujúca sa rýchlosť mestského prostredia a otázka akoby vyzeralo mesto keby sa všetci mali možnosť kam potrebujú za 4 minúty.
- táto skutočnosť je skúmaná a jej princípy (napríklad maximálne využitia mesta v jednotlivých časoch a podobne) sú následne adaptované pre súčasné možnosti mesta.
- je vytvorený modelový základ situácie kedy je možné pre zvýšenie dostupnosti mesta použiť jednoduché zlepšenia.
- je vytvorený modelový základ pre skúmanie možného formovania mesta v budúcnosti na podporu rýchlosti pohybu v mestách (napríklad rozmiestnením funkcií, prepojeniami a podobne).

Medzi ďalšie projekty potom patrí Porocity, Resilience, Postopias a ďalšie.

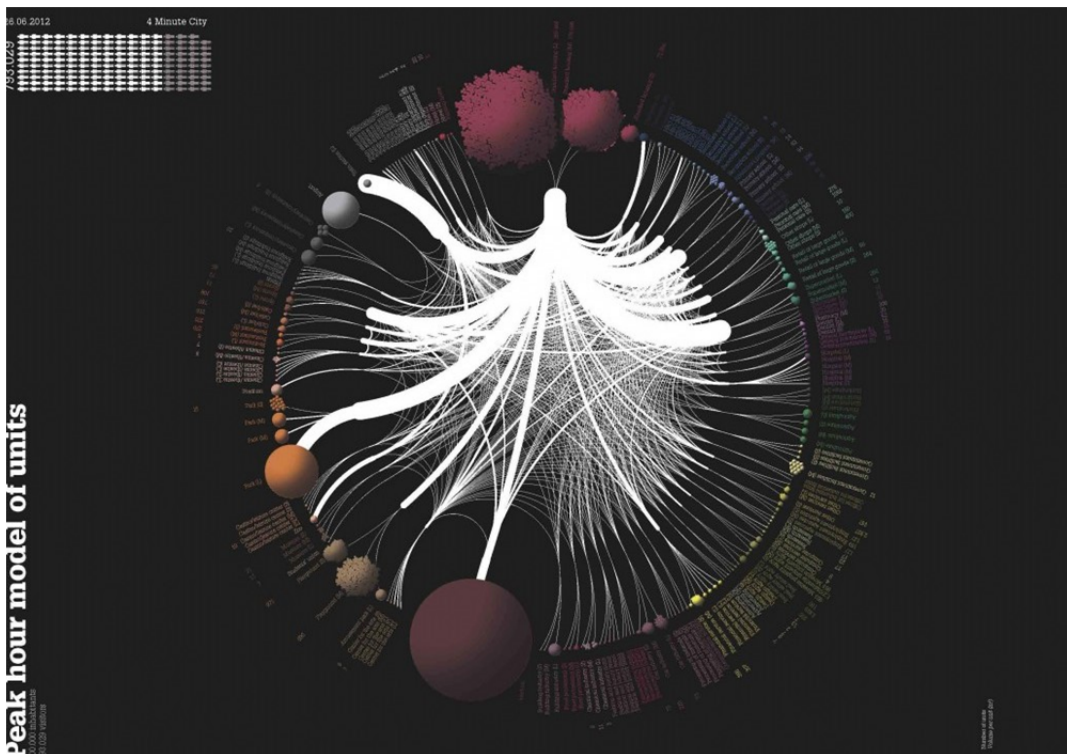
„We don't need tools that try to model each part of the city for its own sake instead we need tools that focus on aspects of the city that have significant impact on the environment. 130“

130 MASS W., t?f:Green Dream, NAI IOI, Rotterdam, 2010, str. 38

Obr 5.2 Príklad projektu t?f - Biodiversity

Zdroj : <http://thewhyfactory.com/project/biodiversity/>, dohľadané 1.2.2017

Obr 5.3 Príklad projektu t?f - 4 minute city

Zdroj : <http://thewhyfactory.com/project/4-min-city/> , dohľadané 1.2.2017

Všeobecným trendom ideálnych urbanistických plánov – modelov zo zahraničia je rozšírenie prací na nefyzické prostredie mesta a jeho vnímanie.

V českom prostredí sa touto problematikou hlavne v rovine technológií zapodieávajú experimentálne ateliéry na FA ČVUT. ¹³¹

ETH Zurich , konkrétne jeho singapurské pracovisko Future Cities Laboratory vytvára od roku 2010 podmienky pre výskum aplikácie rôznych systémových procesov (obr 5.4). Primárnymi otázkami pre ideálny urbanistický plán sa tu stáva implementácie technológie a možných výhod z práce s nefyzickým (technologicky vzťahovým) prostredím.

„It is motivated by an aspiration to realise the highest potential for present and future societies. The centre serves as an intellectual hub for research, scholarship, entrepreneurship, postgraduate and postdoctoral training. It actively collaborates with local universities and research institutes and engages researchers with industry to facilitate technology transfer to benefit the public. ¹³²“

Berlage institute a TU Delft na základe projektu Martina Tattara a Elia Zenghelis v projekte The City as a Project (2009-2013) riešia úlohu prepisu ideálneho urbanistického plánu do spoločenského diania a jej spätnú reakciu. Forma mesta je tu braná za jedno s politickou/ ideovou formou určujúcou proces tvorby mesta.

Harvardský projekt Rema Koolhaasa Project on the City (2001) sa snaží dohľadať elementárne prvky ideálnych urbanistických plánov v rozbere ich historického základu. Od systémových rovín neusporiadaných systémov po teoretickú aplikáciu generického mesta, ktorého základom sú prvky rímskeho mesta – riadiace prvky.

Moskovský inštitút Strelka¹³³ sa od roku 2010 zaoberá obecnými otázkami (Design, Energy, Preservation, Public Space, Thinning), cez aplikáciu na Moskvu a postupne sa venuje téme Big Future. V kontinuálnom projekte Future urbanism sa tak snaží v metasvete stanoviť témy, ktoré sú schopné symbioticky pôsobiť v jednotných okruhoch ako ucelené časti pôsobiace na mesto (obr 5.5).

V protipóle týmto multidisciplinárnym a mediálnym prístupom sú tendencie venovať sa jednotlivým systémovým rovinám samostatne. Z pohľadov sociálnych, politických, ekonomických alebo čisto technologických.

131 pozn. napríklad výskumné práce Petra Buše, jeho výskum emergencie v urbánnom prostredí a pod.

132 www.fcl.ethz.ch, dohľadané 1.2.2017

133 <http://specials.strelka.com>, dohľadané 1.2.2017

Obr 5.4 Príklad projektu Future Cities Laboratory – Responsive cities

Zdroj : <http://www.fcl.ethz.ch/research/responsive-cities.html> , dohľadané 1.2.2017

FUTURE URBANISM

"Future Urbanism" project – a collection of forty one interviews with contemporary writers, architects, sociologists, economists and city planners done by "Strelka" students in December of 2013 – was essentially a work for true detectives. Together with our interlocutors we searched for evidence, we questioned facts, we extrapolated from past discoveries, we speculated about hidden patterns, we looked for clues at a messy and distorted "crime scene" that is contemporary city, in order to find answers to the whole range of unsettling questions.

Urbanism as a field has always eluded precise definition. At different times, depending on what kind of professionals were at the steering wheel of urban studies and projective exploration of the city, the "gay and dismal science" of urbanism took on various meanings and identified its subject in multiple ways. This high volatility turned out to be the immanent characteristic of a discipline, that studied simultaneously the built fabric of the city and the life of its citizens, the political and the social, the economic and the cultural, the practical and the theoretical. While studying the precarious nature of urban development, it has itself been in a state of constant flux...

Could we predict the trajectory of the discipline in the coming decades? What kind of urbanism will we need in the near future? What will be its main topics and methods? Its goals and subjects? Who exactly will be these Future urbanists and how should we educate them today?

Our conversations with professionals of various

ADVANCED URBAN FABRIC
An interview with Bruce Kuwabara on the livability of cities by Sofia Novikova

ON THE THRESHOLD OF "GREEN REVOLUTION"
An interview with Ilya Zavaliev on future green technologies by Pavel Ilyichev

Obr 5.5 Príklad projektu inštitútu Strelka – Future urbanism

Zdroj : <http://specials.strelka.com/FutureUrbanism/2/>, dohľadané 1.2.2017

Východiska pre nové ideálne urbanistické plány – modely

- práca s dátovými modelmi a informačnými technológiami
- orientácia na fyzické i nefyzické prostredie mesta
- zrejme definovanie hodnôt – spoločenského zadania, na ktoré plán – model bude odpovedať
- určiť možnosť prenesenia modelu do realizácie – v krátkodobom a dlhodobom horizonte
- dôraz na návrh procesu tvorby ideálneho urbanistického plánu
- multidisciplinarita prístupu
- možné zameranie iba na jednu systémovú vrstvu (napríklad pohyb), použitie organizačného motívu

5.4 Záver časti

Hypotéza č.3

Ideálny urbanistického plánu je možné využiť ako virtuálnu pôdu pre riešenia a invenčný prístup v urbanizme.

Záver výskumu

Hypotéza bola dokázaná.

Rešeršná časť teórie a prípady zo zahraničia preukázali možnosť použitia ideálneho urbanistického plánu v miestnych i nemiestnych podmienkach pre potreby urbanistickej profesie.

Voči zahraničiu české prostredie zaostáva v použití nemiestnej aplikácie pre maximálne využitie invenčného potenciálu ideálneho urbanistického plánu.

České prostredie zároveň nedostatočne abstrahuje idey urbanistickej praxe do podoby ideálnych urbanistických plánov - modelov, ktoré by potom mohli slúžiť k diskusiám, rozvíjaniu a porovnávaní svojich parametrov. Tento trend je ale obecný. Predpokladom je, že sa využíva skôr metódy research by design a výsledky nie sú autormi interpretované.

5.5 Prehľad výsledkov dizertačnej

Práca sa snaží systematicky odpovedať na otázky:

Čo je štartérom vzniku ideálneho urbanistického plánu ?

- **odpoveď 1. hypotéza - Ideálny urbanistický plán vzniká ako odpoveď na otázky spoločenského zadania.**

- rieši nejasnosť spoločenského zadania ideálneho urbanistického plánu – kapitola ZADANIE – MODEL

1. Hypotéza je skúmaná rešeršou teórie (zapodievajúcou sa spoločenským zadaním a krízou) a jej spoločnými východiskami, skúmaním archívnych materiálov a ich interpretáciou naratívnou metódou doplnenou o rozhovory s tvorcami. Hypotéza je tak preverovaná sumarizáciou a kritikou teórie a formou opisu výberu reprezentantov spoločenských zadaní a ich priemetu do ideálnych urbanistických plánov skrz ideové urbanistické plány.

Ako sa ideálny urbanistický plán premieta do stavby miest v českom prostredí ?

- odpoveď 2. hypotéza - Ideálny urbanistický plán, skrz ideový urbanistický plán, sa premieta do tvorby identity mesta, teda jeho stavby.

- rieši nejasnosť prejavu ideálneho urbanistického plánu v stavbe fyzického prostredia mesta – kapitola MODEL – KONCEPT

2.hypotéza je skúmaná rešeršou teórie a archívnu práca s pomocou komparácie jednotlivých ideálnych urbanistických a ideových urbanistických plánov.

Aká je pozícia ideálneho urbanistického plánu v dnešnej dobe?

- odpoveď 3. hypotéza – Ideálny urbanistického plánu je možné využiť ako virtuálnu pôdu pre riešenia a invenčný prístup v urbanizme.

- rieši nejasnosť použitia ideálneho urbanistického plánu ako virtuálnej pôdy pre riešenie a invenčný prístup – KONCEPT – INVENCIA

3.hypotéza je skúmaná rešeršou teórie, popisom zahraničných príkladov, opisujúcimi možnosťami použitia ideálneho urbanistického plánu ako virtuálnej pôdy pre riešenia a invenčný prístup.

Všetky hypotézy boli dokázané. Niektoré materiály vzniknuté pri zapracovaní tejto dizertačnej práce reprezentovali Českú republiku v rámci českého pavilónu výstavy La Biennale di Venezia 2014 - Fundamentals a na ich základe bola vydaná kniha HEJL M.: 2x100mil.m2, KOLMO, Praha, 2014. Práca ďalej:

- zobrazuje systematicky výber ideálnych urbanistických plánov
- zobrazuje pomocou webového rozhrania mapu urbanistických súťaží
- napomáha ako teoretický kľúč k určaniu autorských urbanistických štruktúr
- ponúka obširny prehľad možností ideálneho urbanistického plánu v teoretickej rovine urbanistickej profesie, poukazuje na jeho význam a vytvára tak základ pre ďalšie skúmanie čisto architektonického pohľadu
- poukazuje na možné teoretické použitie ideálneho urbanistického nástroja na základe súčasnej praxe v českom prostredí a zahraničí
- poukazuje na možný náhľad vrstvenia ideových urbanistických plánov a tým na vytváranie identity mesta v rovine jeho stavby
- ponúka základ pre výskum v oblasti vidieka, obcí bez štatútu mesta a krajiny
- ponúka základ pre výskum vzdelávacej roviny v urbanizme

Urbanizmus, ako systém modelového myslenia, má schopnosť pracovať s komplexným prostredím a jeho smerovaním v zjednodušenom ponímaní, nie však s jeho konečným stavom. Kontinuita procesu tvorby ideálneho urbanistického plánu na základe spoločenského zadania obnovovaného krízami, prírodnými i ideovými, tak vykresľuje komplexne celú úlohu urbanizmu ako profesie.